

DANMARKS GAMLE LOVE

PAA NUTIDSDANSK

I

Udgivet af

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

MED STØTTE AF

CARLSBERGFONDET · DET FINNESKE LEGAT

UNDERVISNINGSMINISTERIET

DANMARKS GAMLE LOVE

PAA

NUTIDSDANSK

VED

ERIK KROMAN

UNDER MEDVIRKEN AF

STIG IUUL

FØRSTE BIND

SKAANSKE LOV · VALDEMARS SJÆLLANDSKE LOV

G. E. C. GADS FORLAG
KØBENHAVN

1945

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLD

Indledning	I
Kapiteloversigter	XXVII
Skaanske Lov	I
Skaanske Lov, Tillæg	84
Anders Sunesens Parafrase af Skaanske Lov.....	99
Valdemars sjællandske Lov.....	195
Arvebog og Orbodemaal, Bog I.....	197
— — Bog II	222
— — Bog III.....	224
— — Bog IV	233
Ældre Redaktion. Kapitler, som ikke findes i Arvebog og Orbodemaal	246
Trælleretten (af Yngre Redaktion)	260
Tyveretten (af Yngre Redaktion)	264

FORKORTELSER

- A&O = Arvebog og Orbodemaal.
ASun = Anders Sunesens Parafrase af Skaanske Lov.
DgL = Danmarks gamle Landskabslove med Kirke-
lovene udgivet af Det danske Sprog- og
Litteraturselskab, 1933 ff.
EL = Eriks sjællandske Lov.
JL, JyL = Jyske Lov.
SjKl = Sjællandske Kirkelov.
SkKl = Skaanske Kirkelov.
SkL = Skaanske Lov.
VL = Valdemars sjællandske Lov.
Var. = Varianter.
YR = Yngre Redaktion.
ÆR = Ældre Redaktion.

INDLEDNING

Af de fire danske Landskabslove, Skaanske Lov, Valdemars og Eriks sjællandske Love og Jyske Lov, er det kun den sidste, som er en egentlig Lov, givet af Kongen og vedtaget paa Landstinget¹. De øvrige er »Retsbøger«: Retsoptegnelser, som ikke har faaet officiel Stadfæstelse. I Praksis havde de dog Autoritet som og betegnedes som Love, ligesom de stadig sammenfattes under Betegnelsen Landskabslovene. Retsreglerne i alle fire Love har da ogsaa samme Oprindelse, idet de i det væsentlige bygger paa den folkelige Retstradition, som den var i Valdemarstiden.

De enkelte Love faar et bestemt Særpræg paa Grund af de lokale Afvigelser mellem Retsreglerne i de tre Retsomraader, »Lande«, det skaanske, det sjællandske og det jyske, og paa Grund af den Tidsforskel, der er mellem de forskellige Loves Nedskrivning. I det mere ydre præges Lovteksterne af den forskellige Sprogform og Stil, som Nedskrivernes individuelle Forfatterpersonlighed har givet Lovteksterne.

Skaanske Lov havde Gyldighed inden for det skaanske Retsomraade, som omfattede Skaane, Halland og Bleking samt Bornholm. En Tidsbestemmelse for Loven er givet ved, at den (i Kap. 85 ff.) indeholder Knud VI's Forordning om Manddrab 28/12 1200 og (i Kap. 90—91) Valdemar Sejrs Forordning om Kongefred, mens den paa den anden Side ikke kender den sidstnævnte Konges Forordning om Afskaffelse

¹ Jf. Fortalen til Jyske Lov: »Den Lov, som Kongen giver, og Landet vedtager«. Det fremgaar dog ikke direkte af Loven, at den selv er vedtaget paa Landstinget.

af Jernbyrd, som maa være udstedt kort, efter at denne Form for Bevisførelse var blevet forbudt paa det fjerde Lateran-koncilium 1215. Dette forudsætter, at den i hvert Fald i den Skikkelse, hvori vi nu kender den, er blevet til mellem 1202 og c. 1216. Der er imidlertid sikre Vidnesbyrd om, at Loven i sin oprindelige Form maa være ældre end de førnævnte kgl. Forordninger. Den indeholder saaledes en Række Drabskapitler, som delvis strider mod Bestemmelserne i Knud VI's Manddrabsforordning og maa være ældre end denne¹, og ogsaa andetsteds i Loven er der ældre og yngre Bestemmelser Side om Side². De yngre Indskud synes i det hele at være indføjjet, uden at der er gjort noget Forsøg paa at tilpasse den ældre Tekst efter de nye Bestemmelser, og der er derfor næppe Tale om en egentlig Nyredigering. Baade sproglig og stilistisk har Loven et ensartet Præg³. Den er helt igennem skrevet i en klar koncis Stil med korte Sætningsperioder uden Anakolutier og andre Ufuldkommenheder, som er almindelige i middelalderlige Skriftstykker. Forfatteren træder aldrig personligt frem, saaledes at han taler i første Person. Sprogligt viser Skaanske Lov et noget yngre Trin end Skaanske Kirkelov, hvad der taler for, at Tilblivelsestiden for de ældre Dele af Loven ikke ligger længe forud for Aar 1200. Loven har øjensynlig hurtigt opnaaet Autoritet som gældende Lov for Skaane, og den maa derfor antages at være udgaaet

¹ Poul Johs. Jørgensen: Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden S. 15, 33 ff.

² Se saaledes Kap. 103 og 104, hvor Bødesatsen i det sidste Kap., der skyldes en Forordn. af Vald. Sejr, strider mod Bestemmelsen i Kap. 103.

³ Jf. Paul Diderichsen, Sætningsbygningen i Skaanske Lov S. 165: »Det maa her fastslaas, at intet større samlet Parti af Loven har vist sig særlig rigt paa Arkaismer eller yngre Former, og at Sprogformen gør et saa homogent Indtryk, at hele Loven gerne kunde være konciperet af en enkelt Mand.« Paa den anden Side mener Diderichsen, at hvis der var foretaget en gennemgribende Bearbejdelse med Ændringer og Tilføjelser ligelig fordelt over en ældre Redaktion, vilde den næppe kunne erkendes ved en sproglig Analyse. Det kan dog efter det ovenfor anførte ikke antages, at der er sket en saadan gennemgribende Revision i Forbindelse med Optagelsen af de nyere Lovbestemmelser.

fra den Kreds af lovkyndige Mænd, som havde det afgørende Ord paa Tinget (Anders Sunesen: prudentes, juris periti). Hvorvidt der ligefrem har foreligget en Beslutning paa Landstinget om Lovens Nedskrivning, eller Loven er blevet godkendt af Landstinget, kan ikke siges. Loven meddeler selv intet om sin Tilblivelse.

De skaanske Lovhaandskrifter indeholder foruden Skaanske Lov hyppigt et større eller mindre Antal Lovstykker (Tillæg), som paa forskellige Tidspunkter er optaget som Supplementer til Skaanske Lov, og hvoraf flere allerede forekommer i nogle af de ældste Haandskrifter. Enkelte af dem, saaledes navnlig Tillæg BI og AII, optræder regelmæssigt i fast Tilknytning til Loven ved Slutningen af denne og har maaske allerede fra gammel Tid dannet et Supplement til den, selv om de ikke findes i alle de gamle Haandskrifter. Andre forekommer i yngre Haandskrifter som Tilføjelser til visse Kapitler i Skaanske Lov eller som særlige Kapitler. Atter andre forekommer spredt i Haandskrifterne uden nærmere Tilknytning til Loven. Flere Stykker angiver sig selv udtrykkelig som kongelige Forordninger, andre kan muligvis have været det, selv om det ikke angives. En Gruppe Lovbestemmelser (Tillæg B II) betegnes hyppigt som Erik Glippings dalbyske Forordning, men der er dog ikke tilstrækkelig Hjemmel for denne Benævnelse. Et Par Lovstykker, som er uden Forbindelse med Skaanske Lov, er Stykket om Stævning til Kongens Retterting (B V) og Ledingsretten (C). De er overleveret i sene Haandskrifter og er i disse ret fejlfulde, men maa være betydelig ældre. Ledingsretten er blevet henført til anden Halvdel af 13. Aarh., men maa bygge paa en ældre Kilde¹.

Anders Sunesens Parafrese af Skaanske Lov er skrevet paa Latin af Ærkebiskoppen Anders Sunesen (d. 1228). Tiden for dens Affattelse er, ligesom det er Tilfældet med Skaanske Lov, afgrænset ved, at den indeholder Lovbestemmelser af Knud

¹ Erik Arup, Hist. Tidsskr. 8. R. 5. Bd. S. 144 og 232 ff.

VI og Valdemar Sejr, men paa den anden Side maa være blevet til inden Afskaffelsen af Jernbyrd ca. 1216. Anders Sunesen har øjensynlig villet give den lærde Verden Oplysning om det smukke Lovarbejde. Hans Parafraze er særlig i den første Del mere bred og ræsonnerende end Skaanske Lov med Forklaringer og historiske Oplysninger, mens den senere Del er mere tørt refererende. Han følger ikke slavisk Rækkefølgen af Kapitlerne i Skaanske Lov, men omgrupperer dem, efter som Gangen i hans Fremstilling kræver det, idet nogle Lovbestemmelser behandles udførligt, andre kun berøres. Flere Kapitler, som findes i Skaanske Lov, mangler helt hos Anders Sunesen, der til Gengæld optager enkelte Bestemmelser, som ikke forekommer i Skaanske Lov. Det har tidligere været den almindelige Opfattelse, at Parafrazen ikke byggede paa Skaanske Lov i dens nuværende Skikkelse, men at de begge hvilede paa en ældre Redaktion af Skaanske Lov, som i Hovedsagen havde indeholdt de for de to Arbejder fælles Dele¹. Det sandsynligste synes dog at være, at den Tekst af Skaanske Lov, som Anders Sunesen har benyttet, i det hele har været identisk med Skaanske Lov, som vi nu kender den. Han har imidlertid ikke følt sig bunden til at tage alt med, men har udeladt en Del Kapitler af forskellige Grunde, af hvilke navnlig kan fremhæves Hensynet til Systematikken i Parafrazen². Blandt de Lovbestemmelser, som findes hos Anders Sunesen, men ikke i Skaanske Lov, maa særlig nævnes de Regler i Kap. 45, som hviler paa en kgl. Forordning, Loven om Ættebod. Naar denne ikke er optaget i Skaanske Lov, er det øjensynligt, fordi den endnu ikke var

¹ Saal. Schlüter, Skånelagen S. CVI ff. Poul Johs. Jørgensen, Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret S. 14 f. og Dansk Retshistorie S. 27, mener, at ASun. bygger paa en Tekst af Skaanske Lov, som i det væsentlige, men ikke helt, har svaret til den bevarede, og at denne er noget, men ikke meget yngre end Parafrazen.

² Jf. Holmbäck og Wessén: Svenska Landskapslagar IV S. XXIII ff. Til et lignende Resultat kommer S. Skov, Scandia 13 S. 171 ff.

kommet, da Skaanske Lov i dens nuværende Skikkelse blev til. Anders Sunesen omtaler den ogsaa som givet for ganske nylig (novissime). Den findes derimod hyppigt tilføjet som Tillæg ved Slutningen af Skaanske Lov (Tillæg A II). Anders Sunesens Parafraze med dens udførlige Redegørelser og mange supplerende Bestemmelser er af stor Værdi for den nøjagtige Forstaaelse af de mere kortfattede Regler i Skaanske Lov.

Skaanske Lov var den anerkendte Lovbog for det skaanske Retsomraade Middelalderen igennem. Den blev trykt 1505 af Gotfred af Ghemen, men Trykningen blev foretaget efter et meget gammeldags Haandskrift, og større Betydning fik en Bearbejdelse foretaget af Henrik Smith, som blev afskrevet i talrige Haandskrifter. Ved Slutningen af Christian IVs Regeringstid begyndte Loven at fortrænges ved Domstolene af Jyske Lov. Efter Skaanes Overgang til Sverrig indførtes svensk Ret.

Fra det sjællandske Retsomraade, som omfattede Sjælland og fra 1284 Lolland, Falster og Møen, findes to Retssamlinger, som almindeligt benævnes *Valdemars sjællandske Lov* og *Eriks sjællandske Lov*. Disse Navne er dog ganske misvisende, idet de to Samlinger ligesom Skaanske Lov er Retsbøger, og der er intet, der tyder paa, at de paa noget Tidspunkt har faaet kongelig Stadfæstelse. Af de to Samlinger foreligger Valdemars Lov i tre Former, der sædvanligvis betegnes Arvebog og Orbodemaal, Ældre Redaktion og Yngre Redaktion¹, og som betegner lige saa mange Trin i Udviklingen af Lovteksten. Den ældste Form, *Arvebog* og *Orbodemaal*, kendes kun fra skaanske Haandskrifter, idet den paa et vist Tidspunkt er blevet overført til Skaane. Her fik den Gyldighed ved Siden af Skaanske Lov, hvorfor den i Haandskrifterne

¹ Navnene Ældre og Yngre Redaktion er givet af Chr. Kjer (Valdemars sjællandske Lov, 1890, S. 120), som ikke var klar over, at Arveb. og Orbodem. repræsenterede en endnu ældre Redaktion af Valdemars Lov. Visse Fejl gaar igen i alle tre Redaktioner, hvad der viser, at de gaar tilbage til et fælles Moderhaandskrift.

jævnlig betegnes som »den nye (skaanske) Lov« e. l. Den er kun bevaret i forholdsvis unge Haandskrifter, hvoraf de ældste er fra Midten og anden Halvdel af 15. Aarh., men har dog i det hele baade sprogligt og reelt bevaret en ældre Form over for Ældre og Yngre Redaktion, hvorfra den afviger i mange Enkeltheder. Da den i Modsætning til de to Redaktioner har Jernbyrd i Stedet for Nævn, maa den ligesom Skaanske Lov være ældre end Jernbyrdens Afskaffelse, som maa være sket omtrent paa samme Tid som i Skaane (jf. ovf.). Arvebog og Orbodemaal er sandsynligvis med sit mere primitive Sprog og sin enkle Opbygning ogsaa ældre end Skaanske Lov og er saaledes den ældste af alle Landskabslovene. Dens Oprindelse gaar dog næppe langt tilbage i det 12. Aarh., da den i det væsentlige staar paa samme Retstrin som Skaanske Lov. Den er delt i tre Hovedafsnit, et Afsnit om Familie- og Arveret (Arvebogen) og to strafferetlige Afsnit (efter Indholdet af de første Kapitler betegnet som Orbodemaal), hvoraf det første omhandler grove Forbrydelser, som straffes med Fredløshed og 40 Marks Bøder, mens det andet omhandler Afhug, Saar og andre Legemsfornærmelser. Loven er i det hele meget klart disponeret. Den synes at være fremgaaet af et Samarbejde mellem en Kreds af Mænd, som træder frem straks i Begyndelsen af Loven (Kap. 2): »Det kalder vi Mænd altsammen fædrene Jord«, og oftere hele Loven igennem taler i første Person: »det vil vi, at I skal vide«, »derfor siger vi saaledes«, »som vi før har omtalt«, »den Husbonde siger vi er syg«, »men med Guds Miskundhed har vi ovenfor gjort Rede for« osv. De udtrykker sig med betydelig Autoritet, og det er muligt, at »vi« refererer sig til et Udvalg, der formodentlig efter en Landstingsbeslutning paa lignende Maade, som det vides at være sket paa Island, har skullet foretage en Nedskrivning af i hvert Fald en Del af den gældende Ret. Det var en Tid, da der fandt en stærk Retsudvikling Sted, og man har da haft Trang til at faa slaaet fast fra autoritativ Side,

hvad der var Ret paa de vigtige Omraader, som Loven omhandlede.

Loven blev imidlertid efterhaanden forældet, baade sprogligt og juridisk, det sidste navnlig, da Jernbyrd efter 1215 var blevet afløst af Nævn, og en eller anden har da paataget sig at revidere Loven, hvorved den saakaldte *Ældre Redaktion* fremkom. At det er sket ved en enkelt Person fremgaar af, at Pronomenet *vi* nu i visse Tilfælde erstattes af et *jeg*. Det er Tilfældet, hvor der henvises til, hvad der tidligere er sagt (»ær iæk nu saghthæ«, »ther iæk hauær förræ sagh« o. lign.)¹, hvor Arveb. og Orbodem. overalt anvender »vi«. Derimod beholdes »vi«, hvor der fremsættes Lovregler (»thæt uilia wi at i witæ«)² eller Forklaringer af juridiske Termini, hvor man nu vilde sige »man« (»Thæt kallæ wi alt wæræ fæthærnis iorth«. »Æn thet kallæ wi witstor«)³. Moderniseringen af Sproget er

¹ Et enkelt Sted er »vi« dog blevet staaende (ÆR Kap. 22).

² I et enkelt Tilfælde er »jeg« dog trængt ind her (ÆR Kap. 112 — derimod har YR her »vi«).

³ At der i Tiden, før Nedskrivningen af Landskabslovene havde fundet Sted, blev holdt Retsforedrag her i Landet, forekommer sandsynligt og støttes af forskellige Omstændigheder. Noget Argument herfor kan dog næppe hentes fra de personlige Tiltaleformer i de sjællandske Love. Hvad specielt angaar Kjers Teori om Forholdet mellem Flertals- og Entalsformen af det personlige Pronomen, staar og falder den med hans urigtige Opfattelse af Forholdet mellem Arvebog og Orbodemaal p. d. e. S. og Ældre og Yngre Redaktion p. d. a. S., hvorefter den førstnævnte skulde repræsentere gammel skaansk Ret og ikke sjællandsk Ret. Naar denne Opfattelse maa forkastes, er det ikke naturligt at opfatte jeg-Formerne i Ældre og Yngre Redaktion som en Reminiscens fra det mundtlige Retsforedrag, idet de jo ikke forekommer i Arvebog og Orbodemaal, der skulde staa nærmest ved Retsforedraget, og det forekommer sandsynligere, at jeg-Formen referer sig til den Mand, som har foretaget Revisionen af Loven. Hvad angaar vi-Formerne, der forøvrigt er langt talrigere i Ældre og Yngre Redaktion end i Arvebogen og Orbodemaal, stiller Sagen sig noget tvivlsommere; men paa den Tid, da de sjællandske Love blev nedskrevet, var disse Vendinger i hvert Fald blevet litterære Udtryk, der anvendtes med rent stilistiske Formaal og f. Eks. blev indsat i stort Tal i de fra Skaanske Lov overtagne Kapitler, der i dens oprindelige Skikkelse hverken kender jeg- eller vi-Former. At Landskabslovene — specielt de sjællandske med de lange Sætningsperioder — skulde repræsentere det direkte Nedslag af et Retsforedrag, maa overhovedet betvivles. De lange spidsfindige Udviklinger af Reglerne om Fællig og Arvebed i Valdemars Lov gør ogsaa mere Indtryk

ret gennemgribende, og der er foretaget talrige mindre Ændringer, som har tilsigtet at give en lettere forstaaelig Tekst, men som ikke sjældent har medført Misforstaaelser og Forvanskning af Teksten. Ejendommeligt er det, at »Husbonde« og »Kone« gennemgaaende forandres til »Mand« og »Frue«. Af mere reelle Ændringer kan særlig nævnes, at Jernbyrd nu overalt erstattes med Nævn. De to strafferetlige Afsnit er ombyttet, hvad der dog muligvis ikke er sket ved Revisionen, men først paa et senere Tidspunkt (se ndf.). Endelig er Arvebog og Orbodemaals snævre Rammer blevet udvidet ved, at der foruden et Kapitel om Manddrab er optaget et større Antal Kapitler fra Skaanske Lov. De slutter sig nærmest til Runehaandskriftet af denne og de med dette Haandskrift beslægtede Haandskrifter, men de er dog oftere bearbejdede og i nogen Grad tilpasset efter de sjællandske Forhold. Det drejer sig dels om en Række Kapitler vedrørende familieretlige Forhold, dels om et større Antal Kapitler om Landboret og Ejendomsret. Af de første er Kapitlerne om Fledførsel i alle Haandskrifter anbragt efter Arvebogen — i Gruppen, der samler sig om det gamle Haandskriftsbrudstykke AM 24,4°, er det samme Tilfældet med de øvrige familieretlige Kapitler — mens alle de øvrige Kapitler er samlet ved Slutningen af Loven.

Mens Ældre Redaktion betegner en virkelig Revision af Loven, er Teksten i *Yngre Redaktion*, som bygger paa Ældre Redaktion, kun ganske let overarbejdet. De personlige Former med »jeg« og »vi« fra denne Redaktion er derved i mange Tilfælde forsvundet og erstattet med upersonlige Udtryk. Teksten er i flere Tilfælde blevet yderligere forvansket. Den væsentligste Forskel mellem Ældre og Yngre Redaktion er,

af at være blevet til i Studerekammeret end at være praktiske Retsregler. Talrige Steder viser da ogsaa Lovene som Skriftstykker (A & O III 6 ær før ær om mælt*, EL III 49 swa sum forræ ær screuite*). De personlige Former tilhører en gammeldags primitiv Stil og kendes ikke i det mere udviklede Sprog i SkL og JyL.

at der i Slutningen af Loven er tilføjet to større Kapitler, Trælleretten og Tyveretten. Disse Lovstykker forekommer ogsaa undertiden i Haandskrifterne med Ældre Redaktion, dog ikke i direkte Forbindelse med Loven, men de afviger her ikke væsentlig fra Teksten i Yngre Redaktion og er formentlig en Afskrift af den. Karakteristisk for Yngre Redaktion er iøvrigt, at de smaa Kapitler i Ældre Redaktion er slaaet sammen til større Kapitler, især i Begyndelsen af Loven, og at Kapitlerne har haft latinske Overskrifter. Disse er dog kun bevaret i et Par Haandskrifter, men Overskrifterne i de fleste andre Haandskrifter ses at være Oversættelser efter de latinske. I C 39 Gruppen er de store Kapitler dog delt i mindre og nye Overskrifter er indføjet. Med Yngre Redaktion følger en tilsvarende yngre Redaktion af sjællandske Kirkelov. Da der heri findes en Ændring, som skal være vedtaget paa et Møde i Roskilde 1241¹, maa Yngre Redaktion antages at være yngre end dette Aar.

Ved Siden af Valdemars Lov var der imidlertid fremkommet endnu et Lovarbejde inden for det sjællandske Retsomraade, den omtalte *Eriks sjællandske Lov*. Den staar i et vist Forhold til Valdemars Lov, idet de to første Bøger stort set følger Gangen i Valdemars Lov, saaledes at 1. Bog svarer til Arvebogen og 2. Bog til de to strafferetlige Afsnit. Den Form af Valdemars Lov, som kan spores igennem de to første Bøger af Eriks Lov, har staaet Ældre Redaktion nær, idet den har haft Kapitlerne, der er laant fra Skaanske Lov, paa samme Sted som denne Redaktion, Fledføringskapitlerne efter Arvebogen og de landboretlige Kapitler i Slutningen af Loven. Den har endvidere sluttet sig til Gruppen, som er knyttet til det gamle Haandskrift AM 24,4^o, idet de familieretlige Kapitler fra Skaanske Lov ligesom i denne Gruppe har fulgt efter Fledføringskapitlerne. Derimod har Eriks Lov de to strafferetlige Afsnit i samme Rækkefølge som Arvebog og

¹ L. Holberg, Kirke og Len S. 110.

Orbodemaal, hvad der øjensynlig er et ældre Træk. Til den samlede Behandling af Trælle- og Tyveretten, som er karakteristisk for Yngre Redaktion, har Eriks Lov intet tilsvarende¹. Da Ældre Redaktion maa antages at være blevet til kort efter Afskaffelsen af Jernbyrd, maa Eriks Lovs Tilblivelse ligeledes ligge efter dette Tidspunkt, hvad der stemmer godt med, at Jernbyrd i det store og hele er afløst af Nævn. Kun i et enkelt Tilfælde er Bestemmelser om Anvendelse af Jernbyrd blevet staaende. Den nære Forbindelse mellem de to første Bøger af Eriks Lov og Valdemars Lov med Hensyn til Dispositionen kan ikke forklares ved, at begge Lovarbejder behandler sjællandsk Ret. Forfatteren af Eriks Lov maa nødvendigvis have kendt Valdemars Lov i en Form, der ligger Ældre Redaktion nær. Han har imidlertid fortrinsvis set det som sin Opgave at supplere Bestemmelserne i Valdemars Lov. Eriks Lov dækker derfor kun undtagelsesvis Bestemmelserne i Valdemars Lov. Som Regel er det andre Sider af Spørgsmaalene, der tages op, og talrige indskudte Kapitler behandler beslægtede Forhold uden Tilknytning til Valdemars Lov, saaledes indskydes navnlig i anden Bog en vidtløftig Redegørelse for Reglerne om Forfølgning af Manddrab og fyrretyve Marks Sager. Helt uden Forbindelse med Valdemars Lov er endelig tredje Bog, som uden nogen synlig Plan behandler en Mængde forskellige Spørgsmaal. Det er øjensynlig Tilføjelser, der er foretaget, efter at den egentlige Gennemgang af Loven paa Grundlag af Valdemars Lov var afsluttet. Sproget, som ikke sjældent er temmelig dunkelt, har mange Uregelmæssigheder. Undertiden udelades visse Led i Tanken, som formodentlig forudsættes bekendt for Læserne. De lange knudrede Sætninger mangler oftere Eftersætning (Anakoluti). I Modsætning til, hvad der er Tilfældet ved

¹ Ordvalget i Eriks Lov synes undertiden direkte paavirket af Valdemars Lov, saal. EL III 53: Skil *man* i by *samæn* um gatæ. oc callæ at nokær af theræ grannæ hauer husæt ut a gatæ, jf. VLÆR 191: Bo *mæn* i by *samæn*. oc kæræ summæ at nokær hauer husæt theræ gatæ.

Valdemars Lov, træder Forfatteren i Almindelighed ikke frem og taler i første Person. Det er kun Tilfældet een Gang (III 12), hvor han efter at have omtalt Vejene mellem Byerne siger om de mindre Veje: »Æn um andre wæghe scogh wægh ællær mællæ toftæ, thet wil iac frestæ til fleræ cummæ withær«. Det maa snarest ses som en privat eller foreløbig Bemærkning af Forfatteren. Han har ikke villet fastslaa, hvorledes Forholdet var i dette Tilfælde, men har villet søge nærmere Underretning hos andre lovkyndige. Eriks Lov gør i højere Grad end de øvrige Landskabslove Indtryk af at være et Privatarbejde. I Lovhaandskrifterne følger den som Regel efter Valdemars Lov, der i flere Haandskrifter betegnes som »den rette Sjællandsfare Lov«, mens Eriks Lov derefter betegnes som »den anden sjællandske Lov«. Efter at Eriks Lov imidlertid i Begyndelsen af 16. Aarh. var blevet trykt, fortrængte den efterhaanden Valdemars Lov i Retsbrugen. Trykningen af Eriks Lov var dog foretaget efter et gammeldags daarligt Haandskrift, og i Christian IVs Tid fortrængtes den selv delvis fra Domstolene af Jyske Lov.

Jyske Lov, som var gældende i det jyske Retsomraade, der omfattede Nørre- og Sønderjylland samt Fyn og de sydfynske Øer, er som nævnt den eneste af Landskabslovene, der har faaet kongelig Stadfæstelse, idet den iflg. Fortalen er givet af Valdemar Sejr paa et Møde med Rigets bedste Mænd i Vordingborg Marts 1241. Formodentlig er den derefter vedtaget paa Landstinget i Viborg. Ved Udarbejdelsen skal navnlig Bisp Gunner i Viborg ifølge en middelalderlig Skildring af dennes Levned have staaet Kongen bi, og den stærke Paavirkning fra kanonisk Ret, ganske særlig i Fortalen — som delvis er en fri Gengivelse af Sætninger i den store kirkeretlige Samling: Gratians Dekret fra Midten af det 12. Aarh. — men ogsaa andetsteds i Loven, skyldes da formodentlig ham. Hvorvidt og i hvilken Udstrækning der kan have foreligget skriftlige Forlæg af gammel jysk Ret, er umuligt at sige. Derimod

er det ubestrideligt, at adskillige Bestemmelser baade sprogligt og indholdsmæssigt svarer temmelig nøje til de tilsvarende Regler i Skaanske Lov, et Forhold, der vanskeligt kan forklares paa anden Maade, end at Skaanske Lov er Kilde til disse Bestemmelser¹. Sproget i Jyske Lov er mere udviklet end i de øvrige Love og har gennemgaaende et yngre Præg, hvad der stemmer godt med Lovens tidsmæssige Stilling som den yngste af Landskabslovene. Ogsaa indholdsmæssigt viser Jyske Lov gennemgaaende et yngre Trin end de andre Love. Et Kapitel om Trolddom tilføjedes senere i Slutningen af 3. Bog. Jyske Lov blev trykt i Begyndelsen af 16. Aarh., og 1590 tryktes en moderniseret Tekst, som autoriseredes til Brug ved Retterne i det jyske Retsomraade og efterhaanden trængte ind ogsaa paa Sjælland og i Skaane og til Dels fortrængte de øvrige Landskabslove. I Sønderjylland autoriseredes 1592 en plattysk Oversættelse, foretaget af Blasius Ekenberger efter den danske Tekst fra 1590. Den bevarede delvis sin Gyldighed, til Bürgerliches Gesetzbuch traadte i Kraft 1/1 1900, og kan for enkelte Bestemmelser Vedkommende endnu lejlighedsvis finde Anvendelse.

Af de to Kirkelove er *Sjællandske Kirkelov* ifølge Epilogen udstedt 21. Juli 1171. Ogsaa den *skaanske Kirkelov* har i flere Haandskrifter en Epilog, hvis Tidsangivelser dog er delvis selvmodsigende, og som efter den almindelige Opfattelse er uægte². Antagelig er de to Kirkelove nogenlunde samtidige. I Prologerne til Skaanske og Sjællandske Kirkelov siges, at de er sat paa Forhandlingsmøder (malstefna) henholdsvis i Stenhuset mellem Lund og Dalby (i den yngre Tekst siges kun i Lund) og i Ringsted Lund (en nemus Ringstadiense nævnes ogsaa i Dokumenter fra 12. Aarh.), den første af

¹ Man har paa den anden Side gjort opmærksom paa det paafaldende i, at man vilde lade vigtige Retsforhold, som er udførligt behandlet i Skaanske Lov, helt uomtalt i Jyske Lov, hvis man havde kendt Skaanske Lov.

² Spørgsmaalet er i den nyeste Tid udførligt behandlet af L. Weibull, Scandia 1943 S. 19 ff.

Ærkebiskop Eskil, den sidste af Biskop Absalon, hvorefter de er lyst paa Landstinget. Lovene maa være blevet til som et Kompromis mellem Biskoppen og Bønderne, saaledes at de sidste indrømmede Biskoppen Bispetidende, mens Kirken til Gengæld gav Afkald paa den fuldstændige Gennemførelse af den kanoniske Rets Krav. Under den store Kirkestrid mellem Christoffer I og Ærkebiskop Jacob Erlandsen rejstes der ogsaa Strid om Skaanske Kirkeret, idet Ærkebiskoppen gjorde gældende, at han ikke var bundet af de ukanoniske Bestemmelser i Kirkeloven, men dog havde Krav paa Bispetiende. Bønderne fandt Støtte hos Kongen og dennes Repræsentant Niels Erlandsen, der, som det berettes i det Tillæg til Kirkeloven, der findes i en Del af Haandskrifterne, lod Kirkeloven afskrive efter den gamle Skraa, som laa i Lund, og lod den sende til alle Herreder i Skaane, for at Bønderne kunde værge sig og ikke tage mod Ulov. Senere tabte dens Betydning sig, og den er formodentlig med Tiden blevet ændret efter Kirkens Ønsker. Sjællandske Kirkelov findes i Haandskrifterne hyppigt tilknyttet Valdemars Lov som et sidste Kapitel. Ogsaa ved Kirkeloven er der en Ældre og en Yngre Redaktion, som følger henholdsvis den Ældre og Yngre Redaktion af Valdemars Lov. Da den Yngre Redaktion som nævnt har en Rettelse (i Kap. 3), der stammer fra Aaret 1241, maa Redaktionen antagelig være yngre end dette Aar. Begge Redaktioner er ret fejlfulde, og det maa anses for givet, at der har eksisteret en ældre Form svarende til den Form af Valdemars Lov, som repræsenteres af Arvebog og Orbodemaal, og som formodentlig har staaet Skaanske Kirkelov nær.

Jyske Lov er formodentlig den eneste af Lovene, der har haft en oprindelig Inddeling i Kapitler (jf. III 23, 54). De andre Love har derimod næppe oprindelig haft en Inddeling i Bøger eller nummererede Kapitler, men Afsnittene har været fremhævet ved større eller mindre Typer. Kapitelinddelingen er derfor ofte stærkt vilkaarlig og forskellig i de forskellige

Haandskrifter eller Grupper af Haandskrifter. Ogsaa Overskrifterne er af yngre Oprindelse og er ikke sjældent lidet dækkende eller galt anbragt.

Landskabslovene er i det hele meget godt overleveret, selv om ingen af Haandskrifterne blot tilnærmelsesvis gaar tilbage til Nedskrivningstiden. Nærmest denne kommer de ældste Haandskrifter af Jyske Lov, som er godt et halvt Aarhundrede yngre end Lovens Tilblivelse, og et enkelt Haandskrift af Skaanske Lov, som ligeledes sandsynligvis kun er et halvt Aarhundrede eller mindre fjernet fra Skaanske Lovs Tilblivelsestid o. 1200. De ældste Haandskrifter af Valdemars sjællandske Lovs yngre Redaktion er formodentlig ogsaa skrevet ca. et halvt Aarhundrede, efter at denne Redaktion var blevet til, men som foran vist betegner den selv kun et Trin i en længere Udvikling. Længst fjernet fra Tilblivelsestiden er paa den anden Side Haandskrifterne af Arvebog og Orbodemaal, som vel er henved 300 Aar yngre end Lovens Nedskrivning.

Haandskrifterne af *Skaanske Lov* er i Udgaven af DgL delt i Grupperne A-J. Som vist af Brøndum-Nielsen¹ kan de imidlertid samles i to større Grupper, den ene repræsenteret af Grupperne ABC, den anden af Grupperne DEF. De yngre Grupper G-J knytter sig til disse to Grupper, men er delvis paavirket fra begge Sider. Af de to Grupper maa Gruppen ABC, hvoraf A udgøres af de tre gamle Haandskrifter Runehaandskriftet (AM 24,8°), det Hadorphske Haandskrift (Stockh. B 76) og Stockh. B 74 første Del, B af Haandskriftet Ledreborg 12, mens C knytter sig til AM 41,4° (C¹), betragtes som den tekstlig set yngre og Gruppen DEF, som repræsenteres af Haandskrifterne Stockh. B 69 (D¹), E don. var. 136,4° (E¹) og Stockh. B 74 senere Del (F¹), som den tekstlig set ældre. Den sidste Gruppe har saaledes helt igennem bevaret Jernbyrd som Bevismiddel, mens den yngre Gruppe som

¹ Arkiv f. nord. fil. 34 S. 107 ff.

Regel erstatter Jernbyrd med Nævn og udelader de Kapitler, som giver Regler om Udførelsen af de forskellige Former af Jernbyrd. Ogsaa paa flere andre Punkter har den sidste Gruppe afgjort en mere oprindelig Tekst, ligesom Kapitelfordelingen, hvor den afviger fra den første Gruppens, maa anses for at være mere oprindelig, idet den stemmer bedre overens med Anders Sunesen. Forholdet mellem de to Grupper svarer i det hele til Forholdet ved Valdemars Lov mellem Arvebog og Orbodemaal paa den ene Side og de to Redaktioner paa den anden Side, men Ændringerne f. Eks. med Hensyn til Jernbyrd er mindre konsekvent gennemført i Skaanske Lov, og de forskellige Haandskrifter og Haandskriftsgrupper viser en mere eller mindre dybtgaaende Bearbejdelse. Runehaandskriftet, der er lagt til Grund for Udgaven i DgL, viser et ret fremskredent Trin. At Bearbejdelsen iøvrigt gaar langt tilbage i Tiden, fremgaar af, at det ældste af Skaanske Lovs Haandskrifter Stockh. B 74, som vistnok maa sættes til omkr. Midten af 13. Aarh., har Forlægsskifte og for første Halvdels Vedkommende hører til den yngre Gruppe og for den sidste Dels til den ældre. Ghemens Udgave 1505 udgaar fra D-Gruppen og hører saaledes til den ældre Gruppe. Derimod hører I-Gruppen, hvis Hovedhaandskrift er Stockh. B 79 fra Slutningen af 15. Aarh., som har en stærkt moderniseret Text og i det væsentlige danner Grundlaget for hele den eftermiddalderlige Haandskriftstradition, til den yngre Gruppe.

Anders Sunesens Parafraze er kun bevaret i fire Haandskrifter samt i Huitfeldts Udgave 1590, i Udgaven af DgL betegnet med Bogstaverne A-E. A, Ledreborg 13, fra 1. Halvd. af 15. Aarh. er lagt til Grund for Udgaven, da det baade tekstlig og sproglig har den bedste Tekst. B, Uppsala de la Gardie 44, fra Midten af 15. Aarh. staar A nær, og de to Haandskrifter maa have fælles Forlæg. Over for denne Gruppe staar Gruppen C-E. C er det gamle, men ret fejlfulde Perga-

mentshaandskrift AM 37,4^o fra 2. Halvd. af 13. Aarh. Visse Fejl gaar igen hos Huitfeldt (E), der maa have overtaget dem fra det gamle Pergamentshaandskrift, som han selv meddeler, at han har benyttet, og som maa have samme Forlæg som C. D er et Haandskrift fra Midten af 16. Aarh. GkS 3125, som udgaar fra C, men tillige maa have benyttet Huitfeldts Forlæg. Der har sikkert aldrig eksisteret noget stort Antal Haandskrifter af Parafrazen. Et Haandskrift fandtes tidligere i England, hvor det gik tabt ved Branden i London 1727.

Valdemars Lov er som nævnt bevaret i tre Former, Arvebog og Orbodemaal, Ældre Redaktion og Yngre Redaktion. Af disse er det ejendommeligt nok den yngste Form Yngre Redaktion, som er bevaret i de ældste Haandskrifter. Af Ældre Redaktion gaar kun et enkelt Brudstykke af et Haandskrift tilbage til en lignende gammel Tid, mens det ældste fuldstændige Haandskrift er ca. et Aarhundrede yngre. Endnu yngre er Haandskrifterne af Arvebog og Orbodemaal, hvoraf de ældste først er fra Midten og anden Halvdel af 15. Aarh. Som Følge deraf kan man ikke vente at finde nogen direkte Forbindelse mellem de bevarede Haandskrifter af de tre Former af Loven, idet Ældre og Yngre Redaktion gaar tilbage til Haandskrifter af henholdsvis Arvebog og Orbodemaal og Ældre Redaktion, som er betydelig ældre end noget af de bevarede Haandskrifter af disse Tekster. Der kan derfor godt i de to Redaktioner være ældre Træk end i Arvebog og Orbodemaal og ældre Træk i Yngre Redaktion end i Ældre Redaktion.

Arvebog og Orbodemaal er som omtalt kun bevaret i skaanske Haandskrifter. Haandskrifterne, som ogsaa indeholder Skaanske Lov, er i Udgaven delt i Grupper, som svarer til yngre Haandskrifter og Haandskriftsgrupper ved Skaanske Lov: A (SkL E), B (SkL H), C (SkL C²), D (SkL d, δ , Undergrupper under D), E (SkL I). Til Grund for Udgaven

i DgL er lagt det saakaldte Rantzauske Haandskrift, Don. var. 136,4° (A¹). Den gamle delvis udraderede Ejernotits i Slutningen af Haandskriftet maa vistnok forstaas saaledes, at Peder Hemmingsen har ladet Bogen skrive 1472 efter et ældre Haandskrift, som Jep Svales i Væ havde skrevet 1430. Haandskriftet maa antages at være skrevet i Lund, hvor en Raadmand Peder Hemmingsen nævnes 1463 til 1483. Ældre end dette Haandskrift er sandsynligvis Haandskrifterne AM 36,4°, Stockh. B 71 og Stockh. B 73 — i Udgaven B¹, C¹ og D¹ — som formodentlig er fra Midten af 15. Aarh. De to sidstnævnte Haandskrifter stammer fra Malmø. Fra D-Gruppen udgaar ligesom ved Skaanske Lov Ghemens trykte Tekst. Fra den moderniserende E-Gruppe, hvis Hovedhaandskrifter er Stockh. B 79 og B 218 og GkS 3122, som er skrevet med samme Haand i Slutningen af 15. Aarh. sandsynligvis i Lund, udgaar, ligesom det er Tilfældet med den tilsvarende I Gruppe ved Skaanske Lov, i det væsentlige hele den eftermiddelalderlige Haandskriftstradition.

Ældre Redaktion er ret daarligt overleveret. Der kendes ialt 15 middelalderlige Haandskrifter, deraf er de 4 imidlertid kun Brudstykker, de to af dem endda ganske ubetydelige. Haandskrifterne er i Udgaven delt i Grupperne A-D. Til Grund for Udgaven er lagt Stockh. C 69 fra o. 1400 som det ældste fuldstændigt bevarede Haandskrift. Det er imidlertid ret fejlfuldt med mange individuelle Træk, og i mange Tilfælde har B, AM 24,8° (Brudstykke) fra Beg. af 15. Aarh., C-Gruppen AM 22,8° o. fl. fra 2. Halvd. af 15. Aarh. og D-Gruppen AM 24,4° o. fl. en mere oprindelig Tekst. Den sidstnævnte Gruppe har en særlig Interesse, idet Hovedhaandskriftet AM 24,4° er det eneste af Ældre Redaktions Haandskrifter, som gaar tilbage til c. 1300. Desværre er kun et Brudstykke af Haandskriftet med de første 50 Kapitler (i Haandskriftet 1-61) bevaret, men der findes to Afskrifter fra 2. Halvd. af 15. Aarh., AM 11,4° og GkS 3123. De familie-

retlige Kapitler fra Skaanske Lov staar i denne Gruppe ved Slutningen af Arvebogen, hvad der utvivlsomt er et ældre Træk (se ovf. S. VIII f.).

Yngre Redaktion er den bedst bevarede af Teksterne af Valdemars Lov, idet der af denne Redaktion er bevaret flere gamle Haandskrifter fra o. 1300. Haandskrifterne er i Udgaven delt i 3 Grupper A-C. I Spidsen for A-Gruppen er anbragt AM 455,12° (A¹), skrevet c. 1300 af Johannes Jutæ, Munk i Sorø Kloster, og Stockh. C 63 (A²). Fra det sidste Haandskrift udgaar de øvrige A-Haandskrifter undtagen A^f, Stockh. C 67 med en Afskrift fra 16. Aarh. AM 455,12° og Stockh. C 67 har bevaret de latinske Overskrifter, som har været karakteristiske for Yngre Redaktion, mens Stockh. C 63 og Haandskrifterne, der udgaar derfra, har danske Overskrifter, som maa være oversat fra latinske, der har staaet Overskrifterne i Stockh. C 67 særlig nær. B-Gruppen, hvis ældste Haandskrift AM 26,8° (B¹) er fra 2. Halvd. af 14. Aarh., har ligeledes danske Overskrifter, som maa være oversat fra de latinske, men er uafhængige af A²s Overskrifter. C-Gruppen udgaar fra det gamle Haandskrift C 39, som foruden de sjællandske Love ogsaa indeholder Jyske Lov. Gruppen har Teksten delt i mindre Kapitler og Overskrifter dannet uafhængig af de latinske. Bortset fra Overskrifterne staar de gamle Haandskrifter af Yngre Redaktion hinanden saa nær, at der tydeligt nok ikke kan ligge mange Mellemed mellem disse Haandskrifter og deres fælles Udgangspunkt.

Eriks Lov staar i Haandskrifterne i et nært Forhold til Yngre Redaktion af Valdemars Lov, idet den næsten altid findes sammen med (som Regel efter) denne, hvorimod den kun forekommer sammen med Ældre Redaktion i nogle yngre Haandskrifter. Ligesom ved Udgaven af Yngre Redaktion er AM 455,12° lagt til Grund for Udgaven af Eriks Lov. Teksterne i de gamle Haandskrifter af Eriks Lov staar hinanden saa nær, at der praktisk talt ingen reelle Varianter findes, og der

kan derfor ikke ligge mange Mellemlid mellem disse og deres fælles Grundlag. Da der er flere Fejl, som gaar igen i alle Haandskrifter, kan Grundlaget ikke have været den oprindelige Original. Eriks Lov har øjensynlig først faaet Udbredelse ved at blive knyttet sammen med Yngre Redaktion. Den har aabenbart ikke tidligere spillet nogen større Rolle og har formodentlig kun eksisteret i meget faa Haandskrifter, hvad der støtter Formodningen om, at den i Modsætning til Valdemars Lov fra første Færd er et rent Privatarbejde.

Jyske Lov er bevaret i et relativt stort Antal gamle Haandskrifter fra o. 1300 og Begyndelsen af 14. Aarh. Hovedmassen af Haandskrifterne er i Udgaven samlet i de 3 Grupper ABC. I Spidsen for A-Gruppen er sat NkS 295,8° (A¹) og Stockh. C 63 (A²), som er skrevet med samme Haand i Begyndelsen af 14. Aarh. Ældre er dog AM 4,4° (A¹³), der i Udgaven er sat til c. 1350, men som maa være fra c. 1300. I Spidsen for B-Gruppen er sat AM 453,12°, som vel er fra o. Midten af 14. Aarh., og i Spidsen for C-Gruppen Stockh. C 44, som i Udgaven er sat til c. 1375, men som maa være fra 1. Halvd. af Aarhundredet. Paa Grund af det store Antal Haandskrifter, der maa antages at have været af Jyske Lov, men hvoraf de fleste er gaaet tabt, træder Slægtskabsforholdet mellem Haandskrifterne og Grupperne ofte mindre klart frem, og der er heller ikke noget skarpt Skel mellem de tre Grupper. Ret isoleret staar de gamle Haandskrifter i Grupperne D-G (D¹ = Stockh. C 37 fra c. 1350, E = Flensborghaandskriftet fra c. 1300, F = AM 286,2° (første Del) fra Ribe c. 1320, G = GkS 3657 fra c. 1350). En Særstilling over for de øvrige Grupper indtager Gruppen I, hvortil H slutter sig, idet den har en stærkt gennearbejdet og moderniseret Tekst. Ændringerne er dels af syntaktisk og leksikografisk Art, dels i et mindre Antal Tilfælde Ændringer i Realitetsforhold, som ikke altid er lige heldige. Endelig er Kapiteldelingen noget afvigende fra de øvrige Grupper, idet to eller flere Kapitler hyppigt er slaaet

sammen til eet Kapitel. Hovedhaandskriftet for denne Gruppe er Stockh. C 39, der som tidligere nævnt ligeledes indeholder de sjællandske Love. En Sammenligning med et andet gammelt Haandskrift AM 19,8° (I⁷) synes at vise, at i hvert Fald Hovedparten af Ændringerne ikke kan skyldes Skriveren af C 39, men maa gaa tilbage til et ældre Haandskrift, selv om ogsaa en Del Tilfælde sandsynligvis skyldes C 39's Skriver, som ogsaa ved de sjællandske Love viser en vis Selvstændighed. En i Litteraturen fremsat Hypotese, hvorefter denne moderniserede Tekst i Virkeligheden skulde gaa tilbage til den officielle Lovtekst, medens Hovedgruppen — den store AB-Gruppe — skulde hvile paa et Udkast til den endelige Lov, maa utvivlsomt forkastes. Mens Jyske Lov er udgivet efter NkS 295,8°, er Fortalen, som foruden foran Jyske Lov ofte findes foran de sjællandske Love, trykt efter AM 455,12°. Den staar her foran Valdemars sjællandske Lov, men betegnes som »for talæn a iutæ logh«.

Hvad *Kirkelovene* angaar, findes de for største Delen i de samme Haandskrifter som de tilsvarende verdslige Love. Skaanske Kirkelov findes saaledes i de fleste af Skaanske Lovs Haandskrifter, og Haandskrifterne deles i Grupper paa lignende Maade som ved Skaanske Lov. I et Par Tilfælde findes Skaanske Kirkelov i gamle Haandskrifter uden Forbindelse med Skaanske Lov, i det ene Tilfælde sammen med Anders Sunesens Parafraze i AM 37,4° fra 2. Halvdel af 13. Aarh. (E¹), i det andet Tilfælde i Harpestrenghaandskriftet NkS 66,8° fra Beg. af 14. Aarh. (D²). Der er ikke ved Skaanske Kirkelov Materiale til Deling af Haandskrifterne i to store Grupper som ved Skaanske Lov. Sjællandske Kirkelovs ældre og yngre Redaktion findes i Haandskrifterne med Ældre og Yngre Redaktion af Valdemars Lov og følger i det hele disses Gruppering. De staar ofte i direkte Fortsættelse af Valdemars Lov, ikke sjældent med fortsat Kapitelnummerering.

Af de danske Landskabslove har kun Eriks Lov og Jyske Lov tidligere foreligget i nydanske Oversættelser. En Oversættelse af Eriks Lov er givet af Kolderup-Rosenvinge 1821 i Forbindelse med hans Udgave af Eriks Lov i 2. Bd. af hans *Samling af gamle danske Love*. Udgaven er trykt efter AM 26,8° — Slutningen dog efter AM 455,12°. Oversættelsen er nu stærkt forældet og har mange Misforstaaelser.

Jyske Lov er oversat af P. Skautrup 1935, ligesom Kolderup-Rosenvinges Udgave af Eriks Lov i Forbindelse med en Tekstudgave. Til Grund for Skautrups Udgave, som Oversættelsen følger, er lagt et Haandskrift, som opbevares i Ribe Bys Museum, fra 1. Halvd. af 15. Aarh. Teksten og Oversættelsen er ligesom hos Kolderup-Rosenvinge trykt paa modstaaende Sider. Udgaven er forsynet med Kommentar og Ordbog. Senere har Skautrup givet endnu en Oversættelse i Festskriftet i Anledning af 700-Aaret for Jyske Lovs Tilblivelse *Med Lov skal Land bygges* (1941). Denne Oversættelse, som har et arkaiserende Præg, har lagt Flensborghaandskriftet til Grund.

En Oversættelse til Tysk af Eriks Lov og Arvebog og Ordbodemaal er besørget 1938 af Cl. von Schwerin. Oversættelsen følger de i DgL udgivne Tekster. Arbejdet er meget anerkendelsesværdigt, selv om det rummer adskillige Misforstaaelser.

Paa Svensk foreligger der i Rækken *Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens Svenskar ved Åke Holmbäck och Elias Wessén* Bd. 4, 1943, en Oversættelse af Skaanske Lov med tilhørende Tillæg samt Kirkeloven med udførlig Indledning og Kommentar. Oversættelsen er foretaget paa Grundlag af de i DgL trykte Tekster.

Ved Planlæggelsen af nærværende Oversættelse af Landskabslovene meldte sig straks Spørgsmaalet, hvilke Tekster der skulde lægges til Grund. Mest nærliggende var det at

benytte de i Udgaven af DgL som Grundtekster trykte Haandskrifter som Grundlag. I den nævnte Udgave har man fulgt det Princip at trykke et af de ældste Haandskrifter, som frembød en god og ensartet Tekst (uden Forlægsskifte) og helst havde en repræsentativ Karakter, saaledes at det kunde staa som Gruppefører for en større Gruppe. Alle Haandskrifter har imidlertid et mere eller mindre individuelt Præg, idet der altid vil være flere eller færre Fejl, Overspringelser, Fejl-læsninger af Forlægget eller rene Skrivefejl osv., hyppigt vil der ogsaa være gjort Forsøg paa at forbedre Teksten ved Moderniseringer eller ved, at Steder, der har været vanskeligt forstaaelige for Skriveren, omskrives — hvorved den oprindelige Tekst som Regel vil blive forvansket — undertiden ogsaa ved, at ældre Retsregler erstattes med nyere. I mange Tilfælde vil disse Ændringer ikke alene findes i det enkelte Haandskrift, men karakterisere hele Grupper. I Tekstudgaven har man været nødt til at tage et vidtgaende Hensyn til disse Ændringer, og man har som Regel kun foretaget Tekstrettelser, hvor det kunde antages, at Skriveren selv ved et Gennemsyn vilde have rettet, mens man har respekteret Ændringer, hvor det skønnedes, at Skriveren kunde have haft en Tanke med den. I nogle Tilfælde har man i Tekstkritikken givet Oplysninger om, hvorledes Teksten formentlig skulde forstaaes. Hverken Tekstrettelser eller Tekstkritik vil dog som Regel være tilstrækkelig til at skabe en Tekst, der er fuldt tilfredsstillende som Grundlag for en Oversættelse. Ved Skaanske Lov, hvor Runehaandskriftet er lagt til Grund, er i DgL af Udgiveren indføjet de Kapitler, der giver Regler om Fremgangsmaaden ved de forskellige Slags Jernbyrd, idet disse var udeladt i dette Haandskrift og de dermed nærtstaaende Haandskrifter. I de samme Haandskrifter er imidlertid Jernbyrd næsten overalt erstattet med Nævn, og dette har ikke kunnet ændres i Tekstudgaven. Ved en Oversættelse synes der at være mindre Grund til at respektere de

individuelle Træk ved de Haandskrifter, der er valgt som Grundtekst for Tekstudgaven. I Modsætning til, hvad der har været Tilfældet ved de tidligere Oversættelser, har man derfor ved nærværende Oversættelse foretrukket ikke at følge et bestemt Haandskrift, men i hvert enkelt Tilfælde at give den Tekst, som fandt Støtte i de ældste og bedste Haandskrifter, og som maatte anses for at være den oprindelige uden Hensyn til, om det i Udgaven aftrykte Haandskrift havde den paagældende Læsemaade. For en saadan Fremgangsmaade har Udgavens udførlige Variantapparat afgivet et udmærket Materiale. De væsentlige Afvigelser fra den trykte Tekst vil dog blive meddelt i Kommentaren, hvis de ikke som ved Skaanske Lov fremgaar af Varianterne forneden paa Siden.

Om Fremgangsmaaden ved de enkelte Love skal endnu gøres følgende Bemærkninger.

Ved Skaanske Lov følger Oversættelsen fortrinsvis Gruppen DEF, der som nævnt i det hele har en mere oprindelig Tekst. Ogsaa med Hensyn til Kapitelfordelingen følger Oversættelsen denne Gruppe og afviger derfor fra Udgaven ved at have Kapitel 10—11 i omvendt Orden og Kapitlerne 220—224 i Rækkefølgen 224, 223, 220, 221, 222. Da ABC-Teksten, navnlig som den fremtræder i A-Haandskrifterne, næsten har Karakter af en Nyredaktion, er Varianter herfra meddelt forneden paa Siden.

Ved Tillæggene til Skaanske Lov er foretaget en fuldstændig Nyordning af Stykkerne. Mens Udgaven af DgL i Hovedsagen har fulgt Schlyters temmelig irrationelle Ordningsprincip (se DgL Indl. til SkL XXI), er Tillæggene i nærværende Oversættelse samlet i to Hovedgrupper: A Kgl. Forordninger, B Andre Lovstykker, hvortil som C er føjet Ledingsretten. Enkelte af Tillæggene, som enten er eftermiddelalderlige eller er laant fra andre af Landskabslovene, er udeladt i Oversættelsen. Til nærmere Oplysning om Forholdet

mellem Tillæggene i DgL og nærværende Oversættelse meddeles følgende Oversigt:

DgL	Nærværende Oversættelse
I 1.....	B I a.
I 2-3.....	B I b.
II.....	A II.
III.....	B II.
IV 1-4.....	B II Tillæg.
IV 5.....	ikke medt.; jf. Till. B III.
IV 6.....	ikke medt.; jf. ASun. 24.
V 1.....	medt. i Var. til SkL 138
V 2.....	medt. i Var. til SkL 218.
VI 1.....	B III.
VI 2-3.....	B IV.
VI 4.....	ikke medt.; jf. JyL I 23.
VI 5.....	B I Tillæg.
VII.....	ikke medt.; jf. JyL I 57.
VIII 1.....	ikke medt.; jf. ASun. 62.
VIII 2.....	ikke medt.; jf. JyL I 27.
IX.....	ikke medt.; eftermiddelalderlig.
X.....	ikke medt.; eftermiddelalderlig.
XI.....	A I.
XII.....	A II.
XIII.....	B V.
XIV.....	C.

Oversættelsen har overalt fulgt de Læsemaader, der maatte anses for at være de oprindeligste. Særlig afvigende fra Teksten i DgL er Tillæg B V: Hvorledes man skal stævne til Kongens Retterting — i DgL Tillæg XIII Stævning til Kongens Ting i Skaane — idet Oversættelsen næsten helt igennem følger B, som øjensynlig har en mere oprindelig Tekst end den i Udgaven aftrykte.

Ved Oversættelsen af Anders Sunesens Parafraze er Jørgen

Olriks Oversættelse i DgL lagt til Grund. Denne Oversættelse er imidlertid en temmelig ordret Gengivelse af den latinske Tekst med det Formaal at lette Forstaaelsen af denne. Med Tilladelse af Jørgen Olriks Arvinger har Stig Iuul foretaget en Bearbejdelse af Olriks Oversættelse, hvorved det stærke Afhængighedsforhold til den latinske Tekst i nogen Grad er løst, ligesom der i stilistisk Henseende er tilstræbt en vis Overensstemmelse med Oversættelserne af de øvrige Landskabslove.

Ved Valdemars sjællandske Lov har man anset det for rigtigst at lægge Arvebog og Orbodemaal til Grund for Oversættelsen. Den i Udgaven trykte Tekst er i det hele god, men har dog en Del individuelle Træk, hvor den staar isoleret over for de øvrige Haandskrifter, og Oversættelsen følger i saadanne Tilfælde disse, navnlig CD. Nederst paa Siden meddeles Varianter fra Ældre og Yngre Redaktion. Da Haandskriftet, der er lagt til Grund for Udgaven af Ældre Redaktion, er ret individuelt præget, er Varianterne til Arvebog og Orbodemaal fra denne Redaktion hyppigt taget fra Variantapparatet.

Oversættelsen af Eriks Lov følger helt igennem den trykte Tekst, idet Variantapparatet som ovenfor omtalt praktisk taget ingen Korrektiver giver. Jyske Lov er i Udgaven trykt efter det i det hele og store udmærkede Haandskrift NkS 295,8°. Dette indeholder dog en Mængde Særtræk, som ikke kan anses for at være oprindelige. Hvor A-Teksten gaar imod de øvrige Haandskrifter, navnlig DEFG, følger Oversættelsen derfor som Regel disse. Derimod er der kun taget ringe Hensyn til I-Teksten. I Kommentaren er dog meddelt væsentligere Afvigelser i denne Tekst.

Der er ved Oversættelsen lagt Vægt paa at gengive Teksterne i et saa frit og naturligt Nutidsdansk som muligt, idet Oversættelsen dog følger Teksten Sætning for Sætning uden unødvendige Omskrivninger, saaledes at den oprindelige Tone

søges bibeholdt. De middelalderlige, juridiske Termini er gengivet ved moderne Ord, saafremt det har været muligt. I en Del Tilfælde findes der dog ikke moderne Ord, der dækker de middelalderlige Begreber. For at undgaa vidtløftige Omskrivninger har det været nødvendigt i disse Tilfælde at anvende Udtryk, der nu er gaaet ud af Sproget, f. Eks. Ord som Arvebed, Barnmyndig, Bryde, Fællig, Mandhelg, Skudsjern o. fl. De er forklaret i Kommentaren. Det har undertiden været nødvendigt at indskyde Ord eller Sætninger. De er sat i rund Parentes, hvor de blot har til Formaal at tydeliggøre Teksten, men i og for sig følger af Sammenhængen, i skarp Parentes, naar de ikke finder Støtte i de Haandskrifter, der har den mest oprindelige Tekst, uanset om de maatte forekomme i den i Udgiven aftrykte Tekst.

Kapitelnummereringen ved de forskellige Tekster følger DgL. Ved Skaanske Lov er der dog som ovenfor omtalt et Par mindre Afvigelser. Forholdet mellem Kapitlerne i Arvebog og Orbodemaal og Ældre og Yngre Redaktion og mellem Kapitlerne i Ældre og Yngre Redaktion ved de for disse særlige Kapitler fremgaar af nedenstaaende Oversigt. Da Skaanske Lov og Anders Sunesens Parafrase ikke sjældent i Litteraturen er citeret efter henholdsvis Ghemens og Huitfeldts Udgaver, meddeles tillige en Oversigt over Forholdet mellem Kapitlerne i nærværende Oversættelse af Skaanske Lov og Ghemens Udgave og mellem Kapitlerne i Oversættelsen af Parafrazen og Huitfeldts Udgave.

KAPITELOVERSIGTER

1. Arvebog og Orbodemaal, Ældre Redaktion, Yngre Redaktion.

A & O	ÆR	YR	A & O	ÆR	YR
I 1	1	I § 1	I 29	26	I § 19b
I 2	2	I § 2	I 30	27	I § 19c
I 3	3a	I § 3a	I 31	28	I § 19d
I 4	3b-4	I § 3b	I 32	29	I § 20
I 5	5	I § 4	I 33	30-31	I § 21
I 6	6	I § 5	I 34	32	2a
I 7	7	I § 6	I 35	33	2b
I 8	8	I § 7a	I 36	34a	2c
I 9	9	I § 7b	I 37	34b	2d
I 10	10	I § 7c	I 38	35	2e
I 11	÷	÷	I 39	36a	2f
I 12	11	I § 8a	I 40	36b	2g
I 13	12	I § 8b	I 41	37	2h
I 14	13	I § 9	I 42	38	2i
I 15	14	I § 10	I 43	39	2j
I 16	15	I § 11	I 44	40-41	3a
I 17	16	I § 12a	I 45	42	3b
I 18	17	I § 12b	I 46	43	3c
I 19	18a	I § 13a	I 47	44-45	3d
I 20	18b	I § 13b	I 48	46	4
I 21	19	I § 14	I 49	47a	5a
I 22	20	I § 15	I 50	47b	5b
I 23	21a	I § 16a	I 51	47c-48	5c-6a
I 24	21b	I § 16b	I 52	49	6b
I 25	22	I § 17a	I 53	50-51a	6c-7a
I 26	23	I § 17b	I 54	51b	7b
I 27	24	I § 18	I 55	52	8a
I 28	25	I § 19a	I 56	53-54	8b-9a

A & O	ÆR	YR	A & O	ÆR	YR
I 57	55a	9b	III 13	163	60c
I 58	55b	9c	III 14	164	61
I 59	56	10a	III 15	165	62
I 60	57	10b	III 16	166	63
I 61	58	11	III 17	167-68	64
I 62	59	12a	III 18	169-71	65a
I 63	60	12b	III 19	172	65b
I 64	61	12c	III 20	173-74	65c
I 65	62	12d	III 21	175	65d
I 66	63	12e	III 22	176	66a
I 67	64-65	13a	III 23	177-78	66b
I 68	66-68	13b	IV 1	89	25
I 69	69	14	IV 2	90	26
I 70	70a	15a	IV 3	91	27a
I 71	70b-71	15b	IV 4	92-93	27b
I 72	72-73	16	IV 5	94	28a
I 73	74	17a	IV 6	95	28b
I 74	75	17b	IV 7	96	29
I 75	76	18	IV 8	97	30a
I 76	77	19a	IV 9	98-99	30b-31a
I 77	78	19b	IV 10	100-01	31b-32
I 78	79	20a	IV 11	102	33a
I 79	80	20b	IV 12	103	33b
I 80	81[a]	20c	IV 13	104-05	33c
I 81	81[b]	20d	IV 14	106	33d
I 82	82	20e	IV 15	107-08	33e
II 1	140	51a	IV 16	109	34a
II 2	141	51b	÷	110	34b
II 3	142	52a	IV 17	111-13	35a
II 4	143	52b	IV 18	114a	35b
III 1	144-49	53-54	IV 19	114b-118	35c-36a
III 2	150	55a	IV 20	119	36b
III 3	151	55b	IV 21	120a	36c
III 4	152-53	56	IV 22	120b	36d
III 5	154	57a	IV 23	121-22	37-38
III 6	155-56	57b	IV 24	123	39
III 7	157	57c	IV 25	124-25	40
III 8	158	58a	IV 26	126	41a
III 9	159	58b	IV 27	127-28	41b
III 10	160	59	IV 28	129	42
III 11	161	60a	IV 29	130-32	43
III 12	162	60b	IV 30	133	44

A & O	ÆR	YR	A & O	ÆR	YR
IV 31	134-35	45-46		191	71
IV 32	136	47		192	72a
IV 33	137	48		193	72b
IV 34	138	49		194	73
				195	74
	83	21a		196	75
	84	21b		197	76
	85	22		198	77a
	86	23a		199	77b
	87	23b		200	78a
	88	24		201	78b
	139	50		202	79a
	179	67a		203	79b
	180	67b		204	80
	181	68a		205	81
	182	68b		206	82a
	183	68c		207	82b
	184	68d		208	82c
	185	69a		209	82d
	186	69b		210	82e
	187	69c		211	82f
	188	69d		212	83
	189	70a		213	84
	190	70b		214	85

2. Skaanske Lov.

Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.
1	I 1	14	I 14	27	I 27
2	I 2	15	I 15	28	I 28
3	I 3	16	I 16	29	II 1
4	I 4	17	I 17	30	II 2
5	I 5	18	I 18	31	II 3
6	I 6	19	I 19	32	II 4
7	I 7	20	I 20	33	II 5
8	I 8	21	I 21	34	II 6
9	I 9	22	I 22	35	II 7
10	I 10	23	I 23	36	II 8
11	I 11	24	I 24	37	II 9
12	I 13	25	I 25	38	II 10
13	I 12	26	I 26	39	II 11

Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.
40	II 12	82	IV 19	124	VI 3b
41	II 13	83	IV 20	125	VI 4
42	II 14	84	IV 21	126	VI 5
43	II 15	85	V 1	127	VI 6
44	II 16	86	V 2	128	VI 7
45	III 1	87	V 3	129	VI 8
46	III 2	88	V 4	130	VI 9
47	III 3	89	V 5	131	VI 10
48	III 4	90	V 6-7	132	VI 11
49	III 5	91	V 8	133	VI 12a
50	III 6	92	V 9	134	VI 12b
51	III 7	93	V 10	135	VI 13
52	III 8	94	V 11	136	VII 1
53	III 9	95	V 12-13	137	VII 2
54	III 10	96	V 14	138	VII 3
55	III 11	97	V 15	139	VII 4
56	III 12	98	V 16	140	VII 5
57	III 13	99	V 17a	141	VII 6
58	III 14-15	100	V 17b	142	VII 7
59	III 16	101	V 17c	143	VII 8a
60	III 17	102	V 18	144	VII 8b
61	III 18	103	V 19-20	145	VII 9
62	III 19	104	V 21	146	VII 10
63	III 20a	105	V 22	147	VII 11
64	III 20b	106	V 23	148	VII 12
65	III 21	107	V 24	149	VII 13
66	III 22	108	V 25	150	VII 14
67	IV 1	109	V 26	151	VII 15
68	IV 2	110	V 27	152	IX 22
69	IV 3	111	V 28a	153	IX 23
70	IV 4-5	112	V 28b	154	IX 24
71	IV 6	113	V 29	155	IX 25
72	IV 7-8	114	V 30	156	IX 26
73	IV 9	115	V 31	157	VII 16
74	IV 10	116	V 32-33	158	VII 17
75	IV 11-12	117	V 34	159	VII 18
76	IV 13	118	V 35	160	VII 19a
77	IV 14	119	V 36	161	VII 19b
78	IV 15	120	V 37	162	VII 20
79	IV 16	121	V 38	163	VII 21
80	IV 17	122	VI 1-2	164	VIII 1
81	IV 18	123	VI 3a	165	VIII 2

Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.	Nærv. Overs.	Ghem.
166	VIII 3	192	X 2	218	XIII 4
167	IX 1	193	X 3	219	XIII 5
168	IX 2	194	X 4	220	XIII 6
169	IX 3	195	X 5	221	XIII 7
170	IX 4	196	XI 1a	222	XIII 8
171	IX 5a	197	XI 1b	223	XIII 9
172	IX 5b	198	XI 2	224	XIII 10
173	IX 5c	199	XI 3	225	XIV 1-2a
174	IX 6	200	XI 4	226	XIV 2b-5, XV 1
175	IX 7	201	XI 5		
176	IX 8	202	XI 6	227	XV 2
177	IX 9	203	XI 7	228	XV 3
178	IX 10	204	XI 8	229	XV 4a
179	IX 11	205	XI 9	230	XV 4b-5
180	IX 12	206	XI 10	231	XV 6
181	IX 13	207	XI 11	232	XVI 1
182	IX 14a	208	XI 12	233	XVI 2
183	IX 14b	209	XI 13	234	XVI 3
184	IX 15	210	XI 14	235	XVI 4
185	IX 16	211	XII 1	236	XVI 5
186	IX 17	212	XII 2	237	XVII 1
187	IX 18	213	XII 3	238	XVII 2-3a
188	IX 19	214	XII 4	239	XVII 3b-4
189	IX 20	215	XIII 1	240	XVII 5-7
190	IX 21	216	XIII 2	241	XVII 8
191	X 1	217	XIII 3		

3. Anders Sunesens Parafraze.

Nærv. Overs.	Huifieldts Udg.	Nærv. Overs.	Huifieldts Udg.	Nærv. Overs.	Huifieldts Udg.
1	I 1	11	I 11	21	III 4
2	I 2	12	I 12	22	III 5
3	I 3	13	I 13	23	III 6
4	I 4	14	II 1	24	III 7
5	I 5	15	II 2	25	III 8
6	I 6	16	II 3	26	IV 1
7	I 7	17	II 4	27	IV 2
8	I 8	18	III 1	28	IV 3
9	I 9	19	III 2	29	IV 4
10	I 10	20	III 3	30	IV 5

Nærv. Overs.	Huitfeldts Udg.	Nærv. Overs.	Huitfeldts Udg.	Nærv. Overs.	Huitfeldts Udg.
31	IV 6	71	VI 3	111	IX 10
32	IV 7	72	VI 4	112	IX 11
33	IV 8	73	VI 5	113	IX 12
34	IV 9	74	VI 6	114	X 1
35	IV 10	75	VI 7	115	X 2
36	IV 11	76	VI 8	116	XI 2,1
37	IV 12	77	VI 9	117	XI 3
38	IV 13	78	VI 10	118	XI 4
39	IV 14	79	VI 11	119	XI 5
40	IV 15	80	VI 12	120	XI 6
41	IV 16	81	VI 13	121	
42	IV 17	82	VI 14	122	XII 1
43	V 1	83	VI 15	123	XII 2
44	V 2	84	VI 16	124	XII 3
45	V 3	85	VII 1	125	XII 4
46	V 4	86	VII 2	126	XIII 1
47	V 5	87	VII 3	127	XIII 2-3
48	V 6	88	VII 4	128	XIII 4
49	V 7	89	VII 5	129	XIII 5
50	V 8	90	VII 6	130	XIII 6
51	V 9	91	VII 7	131	XIV 1a
52	V 10	92	VII 8	132	XIV 1b
53	V 11	93	VII 9	133	XV 1
54	V 12	94	VII 10	134	XV 2
55	V 13	95	VII 11	135a-b	XV 3
56	V 14	96	VII 12	136	XVI 1
57	V 15	97	VII 13	137	XVI 2
58	V 16	98	VII 14	138	XVI 3
59	V 17	99	VII 15	139	XVI 4
60	V 18	100	VIII 1	140	XVI 5
61	V 19	101	VIII 2	141	XVI 6
62	V 20	102	IX 1	142	XVI 7
63	V 21	103	IX 2	143	XVII 1
64	V 22	104	IX 3	144	XVII 2
65	V 23	105	IX 4	145	XVII 3
66	V 24	106	IX 5	146	XVII 4a
67	V 25	107	IX 6	147	XVII 4b
68	V 26	108	IX 7	148	XVII 4c
69	VI 1	109	IX 8	149	XVII 5
70	VI 2	110	IX 9	150	XVII 6

4. Valdemars sjællandske Lov.

Ældre Citeringsmaade	Nærv. Overs.	Ældre Citeringsmaade	Nærv. Overs.
I 1 § 1	A & O I 1	I 21	ÆER 83-84
I 1 § 2	— I 2	I 22	— 85
I 1 § 3	— I 3-4	I 23	— 86-87
I 1 § 4	— I 5	I 24	— 88
I 1 § 5	— I 6	II 1	— 139
I 1 § 6	— I 7	II 2	A & O IV 1
I 1 § 7	— I 8-10	II 3	— IV 2
I 1 § 8	— I 12-13	II 4	— IV 3-4
I 1 § 9	— I 14	II 5	— IV 5-6
I 1 § 10	— I 15	II 6	— IV 7-9a
I 1 § 11	— I 16	II 7	— IV 9b-10a
I 1 § 12	— I 17-18	II 8	— IV 10b
I 1 § 13	— I 19-20	II 9	— IV 11-14
I 1 § 14	— I 21	II 10	— IV 15
I 1 § 15	— I 22	II 11	— IV 16
I 1 § 16	— I 23-24	II 12	— IV 17-19a
I 1 § 17	— I 25-26	II 13	— IV 19b-22
I 1 § 18	— I 27	II 14	— IV 23a
I 1 § 19	— I 28-31	II 15	— IV 23b
I 1 § 20	— I 32	II 16	— IV 24
I 1 § 21	— I 33	II 17	— IV 25
I 2	— I 34-43	II 18	— IV 26-27
I 3	— I 44-47	II 19	— IV 28
I 4	— I 48	II 20	— IV 29
I 5	— I 49-51a	II 21	— IV 30
I 6	— I 51b-53a	II 22	— IV 31a
I 7	— I 53b-54	II 23	— IV 31b
I 8	— I 55-56a	II 24	— IV 32
I 9	— I 56b-58	II 25	— IV 33
I 10	— I 59-60	II 26	— IV 34
I 11	— I 61	II 27	— II 1-2
I 12	— I 62-66	II 28	— II 3-4
I 13	— I 67-68	II 29	— III 1a
I 14	— I 69	II 30	— III 1b
I 15	— I 70-71	II 31	— III 2-3
I 16	— I 72	II 32	— III 4
I 17	— I 73-74	II 33	— III 5-7
I 18	— I 75	II 34	— III 8-9
I 19	— I 76-77	II 35	— III 10
I 20	— I 78-82	II 36	— III 11-13

Ældre Citeringsmaade	Nærv. Overs.	Ældre Citeringsmaade	Nærv. Overs.
II 37	A & O III 14	II 50	ÆR 195
II 38	— III 15	III 1	— 196
II 39	— III 16	III 2	— 197
II 40	— III 17	III 3	— 198-99
II 41	— III 18-21	III 4	— 200-01
II 42	— III 22-23	III 5	— 202-03
II 43	ÆR 179-80	III 6	— 204
II 44	— 181-84	III 7	— 205
II 45	— 185-88	III 8	— 206-11
II 46	— 189-90	III 9	— 212
II 47	— 191	III 10	— 213
II 48	— 192-93	III 11	— 214
II 49	— 194	III 12	YR 86
		III 13	— 87

SKAANSKE LOV

Kap. 1 (ASun. 1).

Faar en Mand en Kone, og dør han, før hun faar Barn, og siger hun og hendes Frænder, at hun er med Barn, da skal hun hensidde uden Skifte i deres fælles Bo i tyve
5 Uger og sammen med sin Værge have Tilsyn dermed. Er hun (da) ikke med Barn, og er der gode Kvinders Vidnesbyrd derom, da skiftes deres Ejendom, Hus og Løsøre og Købejord med Halvdelen til hende og Halvdelen til Husbondens Arvinger; anden Jord skal gaa til de rette Arvinger
10 (efter ham).

Kap. 2 (ASun. 1).

Siger Moderen og hendes Frænder, at der var født et Barn efter Faderen(s Død), og Faderens Frænder nægter det, da skal Moderens Værge bevise med to Mænds
15 Vidnesbyrd og tolv Mænd udtaget af hans Slægt, at der var født et Barn, og bede Gud hjælpe sig, saa sandt som det Barn var født med Negl og med Næse, med Hud og med Haar og fik sin Kristendom og derfor skal have Ret til Arv.

Kap. 3 (ASun. 2).

Hvis et Barn bliver født, da skal det have Gudfader og
20 Gudmoder i Kirken og faa sin Kristendom af Præsten. Men bliver det saa sygt, at det ikke kan komme til Kirken, men dog faar sin Kristendom af en anden Mand eller af en Kvinde, da har det Ret til Arv, som om det var døbt i
25 Kirken; men faar det ikke Kristendom, da har det ikke Ret til Arv, for Højmand kan ikke arve.

Kap. 4 (ASun. 1).

Dør Konen, og overlever Barnet hende, og der bliver Uenighed om, hvem af dem, der levede længst, Barnet eller Moderen, eller de er uenige om, hvorvidt Barnet fik sin Kristendom, da er den nærmere til at føre Bevis, ⁵ (som paastaar), at det fik sin Kristendom, og at det overlevede sin Moder, end Modparten. Det samme gælder med Hensyn til Fader som med Hensyn til Moder. Man skal med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered af Mænd udtaget af sin Slægt bevise, at Barnet overlevede sin Fader eller ¹⁰ Moder og fik sin Kristendom. Det er Sagsøgeren, der skal udtage (Mændene).

Kap. 5 (ASun. 3).

Faar Husbondens Søn sig en Kone og fører hende ind i Boet hos sin Fader og avler Børn med hende, og der ¹⁵ ikke bliver truffet Overenskomst om Fælliget mellem dem, hvis Husbondens Søn da dør, da skal alle hans Børn hver tage fuld Lod sammen med deres Farfader [og deres Faders Søkende] saavel i Købejord som i Løsøre, men af hans Fædrenejord faar de intet, medmindre Farfaderen vil give ²⁰ dem noget. Træffes der Overenskomst om Fælliget, da faar de ikke mere end det, Faderen ejede i Boet.

Kap. 6 (ASun. 4; jf. Tillæg B II 2-3 og B IV 1).

Faar en Mand, som har Børn, en Kone og fører hende i Gaarde til sig og sine Børn, og træffes der ikke Overens- ²⁵ komst om Fællig med Hensyn til hendes Gods, og Husbonden derefter dør, da faar Konen ikke mere end en Hovedlod over for hans Børn, selv om hun førte hundrede Mark ind, og Husbonden og hans Børn ikke ejede mere end tre

18 sammen med] efter AC¹Eh. 18 Farfader] Fader ACG.

Mark eller mindre bortset fra deres Jord. Saaledes er det ogsaa, hvis det var Husbonden, der kom i Gaarde hos en Kone, der havde Børn.

Kap. 7 (ASun. 4).

5 **K**ommer to Ægtefæller sammen paa lovlig Vis, og den ene af dem ejer een Mark og den anden hundrede Mark, og skilles de senere enten ved Døden eller i levende Live, da skal deres Bo altid deles lige over mellem dem, eller, hvis de er døde, mellem deres Arvinger, for saa vidt
10 angaar Købejord og Løsøre; anden Jord skal gaa til de rette Arvinger. Faar de Arv, og der ikke finder Barnmynding eller Arvebed Sted, da skal Arven gaa til de rette Arvinger.

Kap. 8 (ASun. 5).

15 **H**usbonden kan ikke lovligt sælge sin Kones Jord, før han har erhvervet Ret dertil ved Barnmynding. Sælger han alligevel, da staar det fast, fordi hun ikke kan rejse Klage over hans Gerninger, saa længe han lever. Dør Husbonden, da kan hun rejse Krav mod hans Arvinger om Erstatning, lige saa vel mod sit eget Barn, hvis et saadant
20 findes, som mod andre Arvinger.

Kap. 9 (ASun. 5).

Skilles de i levende Live paa Grund af Guds Ret, da skal hun rejse Krav mod Husbonden om Erstatning og kan ikke gøre Krav paa Jorden, hvor den ligger, fordi han var
25 hendes Værge, da han solgte. Har han Jord, da skal han give Erstatning i den. Har han ikke Jord, skal han give Løsøre i Erstatning.

Kap. 10 (ASun. 5; jf. Tillæg B II 1).

30 **S**ælger Husbonden sin Kones Jord bort, og faar de ikke Børn sammen, og skilles de enten ved Døden eller i

levende Live, og Husbonden har Jord, da skal han — eller hans Arvinger, hvis han er død — give hende — eller hendes Arvinger, hvis hun er død — lige saa megen Jord i Erstatning, som han bortsolgte af hendes Jord. Har han ikke Jord, da skal han give Erstatning i Løsøre og (desuden) 5 Tylvtered af Odelbønder.

Kap. 11 (ASuu. 5).

Sælger Husbonden sin egen Jord bort, da er Konen eller hendes Arvinger ikke pligtige til at erstatte Husbonden eller hans Arvinger den, for han er baade sin egen Værge 10 og sin Kones Værge, og før han fik Konen, kunde han afhænde sit eget.

Kap. 12 (ASun. 5).

Sælger en Mand sin egen Jord bort for tyve Mark eller 15 mere, og dør han, efter at han har modtaget Købesummen, hvis hans Arvinger da skal skifte med hans Kone, og noget af Købesummen er i Behold, da tager Husbondens Arvinger det. Men alt det, der er forbrugt i Køb og Salg eller paa Bord og Delebræt, det erstatter Konen ikke og heller ikke hendes Arvinger. Men sælger Husbonden sin 20 Kones Jord, hvad enten det er lidt eller meget, skal han altid give Erstatning til hende eller hendes Arvinger, uanset hvad der er blevet af Købesummen.

Kap. 13 (ASun. 5).

Sælger Husbonden sin Ægtehustrus Jord, og har de ikke 25 Børn sammen, hvis Husbondens Kone da dør, og hendes Arvinger rejser Krav mod Husbonden, da skal han udlevere det, han vil, til hendes Arvinger og desuden sværge med Tylvtered af Odelbønder. Er den Husbond død, over hvis Handling der klages, da skal hans Arvinger sværge det 30 samme med den samme Ed.

3 megen] og lige saa god *tilf.* A.

Kap. 14 (ASun. 5,7).

Sælger en Husbonde, som ikke selv har Jord, sin Kones Jord, og rejser Arvingerne Klage efter Konens Død, skal Husbonden give Erstatning til Arvingerne i Løsøre og 5 (desuden) sværge med tolv Odelbønder. Vil Husbonden ikke udlevere og give Erstatning til Arvingerne, skal Arvingerne stævne ham til eet Ting og til et andet. Kommer han ikke til de to Ting, skal han bøde til Sagsøgeren to Øre for hvert Ting. Derefter skal de stævne ham til et tredie Ting. Staar 10 han dem da ikke til Rette, skal han bøde tre Mark til Kongen. Nægter han, at han er sagsøgt, skal han nægte med Tylvtered af Odelbønder.

Kap. 15 (ASun. 5).

Saa længe Husbonden lever, kan Konen aldrig rejse Klage 15 S over hans Gerninger, uanset hvad han gør med hendes Ejendom.

Kap. 16 (ASun. 9).

A lt det, et Barn vinder eller taber i Fællig, det angaar 15 A alle dem, der er sammen i Fællig.

Kap. 17 (ASun. 10).

20 V il Børn skilles fra deres Fader, skal Faderen drage til Landstinget eller Herredstinget og lyse, at de vil skilles fra ham, og give sine Børn, hvad han vil, mens han lever, og mere kan de ikke kræve, saa længe han lever. Og efter 25 at han har gjort saaledes, skal Børnene selv hæfte for deres Gerninger. Manddrab skal Faderen og Frænderne bøde sammen med dem, saaledes som Loven er.

7 eet . . og] Tinget, først til eet Ting og saa A. 10 Rette] for dem tilf. A.

Kap. 18 (ASun. 10).

Rejser en Mand Klage mod Faderen over et Barns Geringer og siger, at Barnet er i Fællig med ham, og det ikke er Tilfældet, skal Barnets Fader bevise dette med sit Tingsvidne — det er to Mænd — og være fri for hans 5 Krav.

Kap. 19 (ASun. 11).

Rejser Børn Krav om deres Fædrearv efter deres Faders Død, og de tidligere har faaet en Lod af deres Fader, skal de føre det tilbage, som de tidligere har faaet, 10 baade Løsøre og Jord, og for Jorden skal de give Tylvtered af Odelbønder og for Løsøret Tylvtered af lovfaste Mænd, og de, der er udskiftet, har ikke Ret til at gøre andet, medmindre alle Arvinger gaar ind paa det. Vil de ikke føre tilbage, skal de, der sidder i (den fædrene) Bolig, stævne dem 15 til Landstinget eller til Herredstinget. Men vil de ikke føre tilbage paa den Lovdag, som Tingmændene fastsætter, da skal de bøde tre Mark til Kongen for Lovløshed, men Arvingerne kan dog lige som før kræve deres udleveret.

Kap. 20 (ASun. 11).

20

Dør et Barn i Fællig med Fader og Moder, da betragtes det i enhver retlig Henseende, som om der intet Barn havde været.

Kap. 21 (ASun. 11; jf. Tillæg B II 2 og B IV 1).

Dør Husbonden, og der findes en Udarving, saaledes at 25 det er Husbondens Barn og hans Kones Stifbarn, hvad enten det er i Fællig eller uden for Fællig, da bevirker det, at der opstaar en Lod for den døde til Skifte mellem alle hans Børn. Men saaledes er det ikke paa Kvindens Side.

3 Barnet] Børnene A¹.

Kap. 22 (ASun. 4).

Dør Husbonden, og har han med sin Kone baade Døtre og Sønner, tager deres Moder samme Lod som en Søn og Datter halvt saa meget. Er der Moder og kun Døtre
 5 og ingen Søn, tager alle lige saa meget som Moderen. Denne Ret gælder Købejord og Løsøre. Fædrenejorden tager Børnene, Datter halvt saa meget som Søn.

Kap. 23 (ASun. 4; jf. Tillæg B II 3).

Dør Børnenes Moder, da gælder samme Ret med Hensyn
 10 til alt Skifte, kun med den Forskel, at Husbonden efter sin Kone erhverver en Lod ved Barnmynding baade i Løsøre og Jord som Fædrearv til alle sine Børn. Har Husbonden kun Sønner, da tager han ikke mere end en Søn. Har han kun Døtre, tager han altid fuld Lod over for
 15 dem. Har han ikke mere end een Datter med sin Kone, da har han Ret til to Lodder af hendes Mødrenejord, fordi han altid er Mand og derfor erhverver Mands Lod.

Kap. 24 (ASun. 12).

Alt det, som Moderen faar, og som kaldes mødrene Gods,
 20 tager alle hendes Børn efter hende, baade tidligere Kuld og senere, hvor mange de end er, saavel i Købejord som Løsøre.

Kap. 25 (ASun. 1).

Sidder Husbonden og Konen barnløse sammen, og een af
 25 dem dør, tager den dødes Arvinger — saavel Konens Arvinger som Husbondens — halvt af alt (over for) den (efterlevende). Denne Ret gælder om Købejord og Løsøre. Anden Jord gaar til de rette Arvinger, saaledes som Loven er.

20 hendes] = D-FI: *mgl. øvrige Hss.* 21-22 saavel . . som] = D-F; baade . . og *øvrige Hss.*

Kap. 26 (ASun. 13).

Bliver der Strid om Jord, saaledes at nogle kalder den fædrene eller mødrene Jord og nogle Købejord, skal de, der vil bevise, at den tilkommer alle, være nærmest til at føre Bevis. 5

Kap. 27 (ASun. 13).

Er de Søkende og ikke har samme Fader eller samme Moder, og bliver de uenige om Skiftet, nemlig om, hvad der er fædrene, og hvad der er mødrene, naar der skal skiftes, da skal deres Samfrænder skifte imellem dem, saaledes 10 at en af vedkommende Søkende udvælger seks af deres Frænder, og en anden udvælger andre seks, og de tolv Frænder skal sværge, at de vil skifte ret imellem dem. De tolv Mænd skal gøre det til fædrene og det til mødrene, som de vil. 15

Kap. 28 (ASun. 13).

Er de Samsøkende, og er de uenige om Skiftet, da skal de ogsaa udvælge tolv af deres Frænder til at skifte imellem sig.

Kap. 29 (ASun. 4).

Faar en Husbonde eller hans Kone Arv, og der ikke finder Barnmynding eller Arvebed Sted, og de skilles i levende Live eller ved Døden, skal hver af dem — eller deres Arvinger — have Raadighed over sine Arve baade 20 Jord og Løsøre, alt undtagen det, der er kommet paa Bord og Delebræt; det erstattes ikke. Nægtes noget, enten Jord eller Løsøre, skal den, der nægter, sværge angaaende Jord med Tylvtered af Odelbønder, angaaende Løsøre med Tylvtered af lovfaste Mænd. Finder der Barnmynding eller 30 Arvebed Sted, skal hver have Raadighed over sin Jord. Hus og Løsøre skal gaa til Skifte mellem alle de rette Arvinger, saaledes som Loven er. Nægtes noget, skal han give Ed derfor, som før er sagt.

Kap. 30 (ASun. 6).

Den samme Ret gælder om Guld som om Jord, at Arv skal gaa til de rette Arvinger. Men købes Jord med Guld, da arves den som anden Købejord. Det Guld, der er i Behold, gaar til de rette Arvinger. Det, der er forbrugt i Køb og Salg, det erstattes ikke.

Kap. 31 (ASun. 4; jf. Tillæg B II 4).

Tages Arv mod Arv, da beder de hinanden, hvis Arven er tre Mark og ikke mindre. Selv om den ene er fyrre-
10 tyve Mark, skal enhver Arv altid gaa op mod den, uanset hvor den er taget. Men hvis der bliver taget flere Arve paa den ene Side, da skal de gaa til de rette Arvinger. Nægtes noget, skal man give samme Edsbevis, som før er sagt.

Kap. 32 (ASun. 8).

15 **N**ægtes hele Arven, skal den, der nægter, sværge med tre Tylvter, selv om Arven ikke er mere end en Øre værd. Indrømmer han noget, skal han udlevere det og desuden give Tylvtered.

Kap. 33 (ASun. 14).

20 **D**ør en Mand, og har han Børn, skal de tage Arv efter ham. Har han Børnebørn og intet Barn, skal de tage Arv, saaledes som enhver skulde tage efter sin Fader eller sin Moder. Er der paa den ene Side eet Barnebarn og paa den anden Side flere, da skal det ene tage lige saa meget
25 efter Farfader eller Mormoder som alle de andre, saaledes at hvis en Broder har een Datter og en Søster tre Sønner eller flere, da tager den ene Datter lige saa meget som alle de Sønner.

Kap. 34 (ASun. 14).

Er der intet Barn og intet Barnebarn, men Barnebarnsbarn eller (Afkom) længere ude, da skal Arven gaa efter Mandtal, og Kvinder tager da lige saa meget som Mænd. Og Arven skal overalt gaa fremefter, saa længe der er Arvinger og Slægtninge til. Er der ingen Fremarvinger, og er det Gangarv, da tager Kvinder lige saa meget som Mænd.

Kap. 35 (ASun. 11).

Dør en Mands Søn, og har han ikke et Barn, som er ret Arving, da skal hans Fader tage alt efter ham og ingen af hans Søskende, ikke Halvbroder saa lidt som nogen anden. Hvis den døde efterlader Moder og ingen Fader, da tager hun ikke mere end een Lod over for sine andre Børn og den dødes Søskende.

Kap. 36 (ASun. 14).

Dør en Mand, og har han ikke Børn og ikke Børnebørn eller andre Fremarvinger, ikke Fader og ikke Moder, ikke Broder og ikke Søster, da er Farfader og Farmoder, Morfader og Mormoder, Farbroder og Faster, Morbroder og Moster, Brodersøn og Broderdatter, Søstersøn og Søsterdatter alle lige nær til at tage Arv efter den døde, Kvinder lige saa meget som Mænd, fordi det er Gangarv, og naar Arven gaar til fjernere Arvinger, tager enhver, som er i Slægt med den døde.

Kap. 37 (ASun. 16).

Giver Husbonden sine Børnebørn Jord i sin Levetid og skøder og overgiver dem den, og gaar det saaledes, at Husbondens Børn efter hans Død rejser Sag om Jord mod hans Børnebørn, nemlig angaaende den Jord, som han gav dem, skal disse have Ret til at føre Bevis for, at deres

Farfader gav og skødede til dem. Men han maa ikke give dem mere, end hvad der vilde tilkomme dem som Fædrene- eller Mødrenearv. Har Børnebørnene ikke (Jorden) i deres Besiddelse, da har Husbondens Børn Ret til at føre Bevis
 5 for, at deres Fader ikke skødede til Børnebørnene. Konen kan gøre det samme over for sine Børnebørn som Husbonden.

Kap. 38 (ASun. 15).

Vil Husbonden gaa i Kloster, mens han er sund og frisk,
 10 da kan han drage derind med hele sin Hovedlod. Bliver han syg, da kan han give Halvdelen til et Kloster, eller til hvem han vil, men ikke mere fra Arvingerne, hverken til Kloster eller til nogen anden.

Kap. 39 (ASun. 15).

Giver Husbonden sit Barn i Kloster, da maa det ikke
 15 kræve Arv efter hans Død, medmindre han vil give det noget.

Kap. 40 (ASun. 15).

Har en Mand andre Arvinger end sine Børn, da er alt
 20 det, han ejer, baade i Løsøre og Jord, hans Hovedlod. Har han eet Barn, da er den Halvdelen af det, han ejer. Har han flere Børn, da tager han Lod sammen med hvert af dem, alt efter som han har Børn til.

Kap. 41 (ASun. 17).

Bliver en Mand — eller en Kone — saa hjælpeløs og fat-
 25 tig, at han ikke selv kan klare sig, eller Alderdom og Sygdom kommer over ham, da maa han tilbyde sig til sine nærmeste Arvinger, for at de skal tage imod ham. Ønsker den uføre det og ligeledes hans Arvinger, da skal de skifte
 30 hans Ejendom imellem sig, og den uføre skal da gaa paa Omgang imellem dem, og det skal de lyse paa Tinget. Vil den uføre ikke paa denne Maade gaa paa Omgang imellem

alle Arvingerne, da skal han skifte sin Ejendom mellem alle sine Arvinger i Hovedlodder og ligeledes en Hovedlod til sig selv, og derefter kan han være, hos hvem han vil, med sin Hovedlod. Er den uføres Hovedlod større end tre Mark efter hans Død, da skal den skiftes mellem alle hans Ar- 5 vinger. Er den ikke større end tre Mark, da skal den, som han var hos, have det for sit Arbejde.

Kap. 42 (ASun. 17).

Vil Arvingerne ikke tage mod den uføre, da skal han drage til Tinget og lyse for Tingmændene, at de ikke 10 vil tage imod ham, og derefter skal Tingmændene fastsætte en Lovdag for alle Arvingerne og for den, der vil fledføres. Vil Arvingerne ikke komme til Tinget og ikke tage imod ham, da skal han have Ret til at drage, til hvem han vil, med alt det, han ejer, dog saaledes at han først skal have 15 lovbudt sig til alle sine Arvinger.

Kap. 43 (ASun. 17).

Den, der paa Tinget tager mod den, der vil fledføres, skal hæfte for alle hans Gerninger, uanset hvad han gør, saavel med Hensyn til Kongens og Ærkebiskoppens 20 Ret som iøvrigt. Dræber han en Mand, da skal den, der har taget imod ham, bøde en Trediedel af hele Mandeboden og Frænderne to Trediedele. Bliver han dræbt, skal han ogsaa tage lige saa meget af hele Bøden i Forhold til Frænderne. 25

Kap. 44 (ASun. 17).

Klager en Fledføring over, at han ikke har det saa godt, som det var lovet ham, da skal Bonden bevise med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered, at han har det saa

16 sine Arvinger] *mgf.* A.

18 paa Tinget] *mgf.* A.

godt, som han lovede ham, eller Tingmændene skal anwise paalidelige Mænd til at undersøge, om han har det saa godt, at han bør være tilfreds dermed. Vil han ikke modtage Bevis og ikke være der, efter at gode Mænd har synet Forholdene, da maa han drage bort og kan takke sig selv derfor og faar ikke en Penning af det, han gav, medmindre han vil vende tilbage og være tilfreds med (at have det), som han før havde det.

Kap. 45 (ASun. 18).

¹⁰ **D**ør Børnenes Moder, da maa Faderen ikke afhænde sine Børns mødrene Jord, medmindre han modtager lige saa megen Jord i Stedet, undtagen saa stor Lod, som han ved Barnmynding faar Raadighed over efter sin Kone.

Kap. 46 (ASun. 18).

¹⁵ **E**n Dreng kan ikke sælge eller paa anden Maade afhænde sin Jord, før han er femten Vintre gammel, en Pige aldrig, før hun er blevet gift. En Enke kan baade bortsælge og mageskifte sin Jord, men dog saaledes, at den, der er hendes nærmeste Frænde og raader for hendes Giftermaal,
²⁰ er til Stede.

Kap. 47 (ASun. 18).

Bliver Børnenes Jord ulovligt solgt eller købt, og gør de senere Krav paa Jorden og siger, at de har mistet den med Urette, da skal de udlevere Købesummen til den, der
²⁵ har Jorden i Hænde, og desuden (give) Tylvtered af Odelbønder paa, at de ikke har mere at udlevere, og de skal have deres Jord.

Kap. 48 (ASun. 18).

³⁰ **K**ommer Børnene ud for saa stor Trang, at de ikke kan ernære sig uden at sælge deres Jord, da maa de sælge den med deres nærmeste Frænders Raad, og da staar det Køb fast.

Kap. 49 (ASun. 18).

Tier Børnene og rejser ikke Klage i tre Vintre, efter at de er blevet myndige, da har den, som har Jorden i Hænde, Bevisretten paa Grund af den Lovhævd, han har faaet paa den. 5

Kap. 50 (ASun. 18; jf. Tillæg B II 5).

Siger Børn, at de var Legebørn, da deres Jord blev solgt, og Køberen siger, at de var fuldvoksne, da er Køberen nærmest (til at føre Bevis) med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd. Han skal bede Gud hjælpe sig, (saa sandt) som 10 han fik den med deres Ja og Vilje, og at de var myndige dengang, saa at de kunde sælge deres Jord og afhænde den lovligt. Gør Køberen saaledes, skal han beholde, hvad han har købt.

Kap. 51 (ASun. 19).

15

Sælger en Mand Jord til en Mand uden for Slægten, og fremsætter Frænderne senere Indsigelse om, at den ikke var lovbudt dem, da kan de ikke gøre Krav paa selve Jorden eller rejse noget Krav mod Køberen, men (maa holde sig til) Sælgeren, fordi han ikke lovbød den til sine Frænder. 20 Indrømmer Sælgeren, at han ikke lovbød til sine Frænder, skal han bøde tre Mark til dem. Nægter han, skal han give Frænderne Tylvtered af lovfaste Mænd.

Kap. 52 (ASun. 18).

Vil en Mand sælge Jord til en anden, da skal han skøde 25 den paa Tinge; men skødes den ikke paa Tinge, da skal de lyse det paa Tinge.

Kap. 53 (ASun. 20, 37).

Efter deres Faders Død skal Børnene over for alle Mænd af Slægten og ligeledes over for alle andre Mænd værge 30 alt det, som deres Fader havde i sin Besiddelse, Jord med

Tylvtered af Odelbønder og Løsøre med Tylvtered af lovfaste Mænd. Og han skal sværge, at hans Fader havde det upaatalt og ubestridt.

Kap. 54.

5 **G**iver en Fader sit Barn noget i Hænde, og faar det Barn et andet Barn og derefter dør, og Barnebarnet lever, og Bedstefaderen vil tage det tilbage, som han gav sit Barn, da har Barnebarnet Ret til at værge sit fædrene Gods over for ham, og hvem der (ellers) gør Krav paa det.

10 Kap. 55 (ASun. 20).

Søskende kan, saa længe de lever, forlange Udligning og Ret Skifte med hverandre, men dog saaledes, at hver skal have Bevisretten med Hensyn til sin Jordlod, som han har faaet ved Lodkastning. Han skal føre Bevis for Lodden
15 med Tylvtered af Odelbønder. Hvis en af dem har afhændet sin Lod, kan han ikke forlange Udligning af en anden.

Kap. 56 (ASun. 20).

Skifter Børn deres Hustofter eller Markjorder efter deres Fader, og den ene (Lod) er daarligere end den anden,
20 og der, naar de skifter, bliver givet Erstatning herfor med anden Jord, og den, der fik den daarlige (Lod), da de skiftede, har forbedret sin (Lod) med sin Bekostning og ved sit Arbejde, og den anden da rejser Krav imod ham om den Tillægsjord, som tildeltes ham, da de skiftede, og tilbyder
25 Rebning, da skal Sagsøgeren bevise med Tylvtered af Odelbønder, at det aldrig har været Tillæg til den andens Jord, og efter at Edsbeviset er ført, skal de udligne indbyrdes.

2 sværge] saaledes *tilf.* A¹.

23 da] senere *tilf.* A.

Kap. 57 (ASun. 21).

Er Børn faderløse, og lever baade Farfader og Morfader eller andre fædrene og mødrene Frænder, som alle er lige nære, da skal de, der er (beslægtede) paa fædrene Side, være nærmest til at værge Børnene. Er der en Mand nær- 5 mere paa mødrene end paa fædrene Side, da skal han være nærmest til at være Værge. Det skal dog altid være med Frændernes Raad, for at den kan faa Værgemaalet, som vil værge og ikke hærge. Lever Morfaderen, da er han nærmere til at værge Børnene end Farbroderen. Hvor nær nogen end 10 er en anden, kan han ikke være hans Værge og heller ikke sin egen Værge, før han er femten Vintre gammel, og før kan han ikke forbyrde sig mod Kongens og Ærkebiskoppens Ret; forbyrder han sig mod en anden Bonde, da skal han bøde, som Loven er. 15

Kap. 58 (ASun. 22).

Frænder kan ikke tage Børnene fra deres Moder, saa længe hun vil være uden Mand og sørge for sine Børn i deres Ejendom. Men Frænderne skal dog paase, at Moderen ikke forøder sine Børns Ejendom. Vil Børnenes Moder gifte sig, 20 skal den, der er nærmest til at være Værge, raade for Børnenes Ejendom. Er et Barn spædt, da skal det være hos Moderen, lige til det er syv Vintre gammelt, og den, der har Barnets Ejendom i Varetægt, skal hvert Aar give Barnets Moder en halv Mark i Fosterløn, medmindre han er saa 25 rig en Mand, at han vil give mere.

Kap. 59 (ASun. 24).

Har en Mand baade Ægtebørn og Slegfredbørn, og vil han give sine Slegfredbørn noget, da skal han drage til Landstinget eller Herredstinget og lyse, at de er hans 30

18 i] og ikke vanrøgte AG. 19 dog] *mgl.* A.
30 eller Herredstinget] *mgl.* A.

Børn og give dem, hvad han vil. Jord skal han skøde, og Løsøre skal han lyse for Tingmændene og overgive Barnet det, mens han er i Live. Faar de det ikke i deres Besiddelse, mens Faderen lever, da kan de ikke rejse Krav paa det, 5 naar han er død, og efter Faderens Død faar de ikke anden Arv end det, han gav dem, mens han levede. Men efter deres Søskende tager de lige saa meget som Ægtebørn, hvis de fik det, som deres Fader gav dem, (i Hænde) i hans Levetid og ellers ikke. Det hjælper heller ikke Slegfred-
 10 barnet med Hensyn til Fædrearven, at Faderen siger, at han har været Bryde paa dets Vegne, undtagen med Hensyn til saa meget, som det har i sin Besiddelse uden for Gaardens Grænse, og det hjælper det ikke, at der er Tingsvidne paa, at Faderen gav det noget, hvis han ikke overgav
 15 det i dets Besiddelse. Hvad enten Faderen er rask eller syg, skal han altid drage til Tinget og lyse for Tingmændene, hvad han vil give sine Slegfredbørn. Efter deres Moder og efter hendes Børn skal de tage fuld og hel Arv, hvad enten de er tinglyst eller ej.

20 Kap. 60 (ASun. 24).

A vler en Mand Børn i Løndom med en Kvinde, som ikke er gift og ikke guldfæstet (af ham), da er det ikke Ægtebørn, selv om han senere faar hende (til Hustru) paa lovlig Maade. Men alle de Børn, som bliver avlet, efter at
 25 hun er gift og guldfæstet, de er Ægtebørn. Det Barn, der er avlet før, tager heller ikke Arv efter sin Fader, medmindre det bliver tinglyst, og Faderen giver det noget. Men efter Moderen og sine Søskende tager det Arv lige saa vel som andre Børn.

30 Kap. 61 (ASun. 24).

H ar en Mand Slegfredbarn, og det ikke er tinglyst, da skal han ikke tage Arv efter det, hvis det dør før ham,

31 Slegfredbarn] Slegfredbørn A. 31 det] de A.

og han skal ikke tage Bøder for det, hvis det bliver dræbt, og ikke bøde for dets Gerninger.

Kap. 62 (ASun. 24).

Har en Mand Barn med sin Tjenestekvinde, og (det) ikke er frigivet og ikke tinglyst, skal han ikke bøde 5 mere for dets Gerninger end for andet ufrit Tyende.

Kap. 63 (ASun. 24).

Har en Mand Slegfredbørn, og vil han give dem alt efter sig, da skal han drage til Tinget og lyse og skøde til dem; derefter tager de alt efter ham, hvad enten de er 10 inden for Gaardens Grænse eller udenfor. Faar han Ægtebørn, efter at han lyste det, da faar Slegfredbørnene ikke mere end halv Lod over for Ægtebørnene.

Kap. 64 (ASun. 24).

Giver Faderen et Slegfredbarn noget uden for Gaardens 15 Grænse, hvor lidt det end er, da faar det ikke mere efter Faderens Død. Har han ikke Ægtebarn, da tager det alt efter ham. Hvad enten Faderen er rask eller syg, skal han altid skøde og lyse paa Tinge det, han vil give sine Slegfredbørn, ellers nytter det slet ikke, selv om han gør det i Sotte- 20 seng og paa sin Dødsdag. Naar Slegfredbarn er saaledes tinglyst og saaledes kommet til sit fædrene Gods, som nu er sagt, da tager det fuld Lod efter sine Søkende, hvis det skal arve dem.

Kap. 65 (ASun. 20).

Er der mange Børn efter en Mand, og en anden Mand 25 faar Lodderne, der tilkommer et eller to af dem i deres uskiftede Jord, da medtages (ved Lodkastningen) saa mange

4 Barn] Børn AB.
21 og] mgl. A¹⁻²BC¹.

Lodder, som der (nu) er Ejere, og ikke saa mange, som de var, saa at hvor mange Lodder en Mand end har faaet i deres Jord, skal de alle lægges sammen.

Kap. 66 (ASun. 25).

5 Svarer en Mand i en Sag for en anden Mand, da skal han lovligt aftale Bøder eller Edsbevis paa hans Vegne. Vil den, han svarede for, derefter ikke efterkomme hans Løfte, da skal den, der svarede for ham, enten bøde eller føre Bevis, det være sig Jernbyrd eller Edsbevis; thi den, som svarer uden at have Ret dertil, skal holde det, der med Urette er lovet.

Kap. 67 (ASun. 26, 27).

Bor Mænd sammen i en By, og rejser nogle af Granderne Klage over, at en af dem har bebygget deres Gade og 15 Forte, da skal de, der vil bevise, at (den bebyggede Grund) tilhører dem alle, have Ret til at føre Beviset, og derefter skal man udligne alle Hustofterne, som de er uenige om, mellem sig i hele deres By. Er der en, der ikke vil lade det komme til Reb og ret Skifte, da skal Granderne stævne ham 20 for Tinget eller for Kongen eller for Ærkebiskoppen og der lade fastsætte en Lovdag for den, der ikke vil rebe. Vil han ikke rebe efter den fastsatte Lovdag, da skal han sagsøges til (at svare) Kongens eller Biskoppens Ret.

Kap. 68 (ASun. 28).

25 Spærres en Vej i Byen for alle Granderne, da skal Granderne bevise med Tylvtered af Odelsbønder og to Mænds Vidnesbyrd, at det er Alfarvej.

8-9 Bevis] det Bevis, der var aftalt A. 9 Jernbyrd] Nævn A¹B.
14 en .. dem] en Mand A. 21 den .. rebe] ham A.

Kap. 69 (ASun. 29).

Spærres en Vej for Herredsmændene og hele Bygden til Købstaden eller til Stranden eller til Skoven, da skal Herredsmændene føre Bevis for deres Vej, hvor de vil, med Tylvtered af Odelbønder og to Mænds Vidnesbyrd. De tolv 5 Mænd, som skal føre Bevis for Vejen, skal udtages paa Tinget eller for Kongen eller Ærkebiskoppen. Vil de, der er udtaget dertil, ikke sværge om Vejen, da skal de i Bod udrede tre Mark som Kongens Ret.

Kap. 70 (ASun. 30, 31).

10

Er Sognemændene uenige om Kirkevej, og kan de ikke blive enige indbyrdes, da skal Ærkebiskoppen lade udtage tolv Mænd af Kirkesognet og lade dem føre Bevis for Vejen, hvor de vil. Vil de ikke sværge, da skal de i Bod udrede tre Mark som Ærkebiskoppens Ret. Den Mand, der 15 vil ødelægge en Hovedvej med Grøft eller med Pløjning eller spærre den med Gærde, skal bøde tre Mark til Kongen.

Kap. 71 (ASun. 32).

Bor Mænd sammen i en By, og har alle en Alminding tilsammen, Skov eller Lynghede eller anden Ødemark, 20 og nogle vil opdyrke og forbedre deres Jord, og andre ikke vil, da skal de, der vil opdyrke den, stævne de andre, som ikke vil opdyrke den, til Herredstinget eller til Landstinget og fastsætte en Frist, da de alle skal komme til Stede og rebe Jorden imellem sig. Vil de ikke komme til Stede og rebe, 25 da kan de, som vil det, opdyrke deres Lod, og de, der ikke vilde komme til Stede og skifte, faar ikke Skifte af dem, der har opdyrket, før de (selv) har ryddet og opdyrket deres Jord.

2 hele Bygden] anden Bygd A¹⁻²B. 5 Tylvtered] af Odelbønder tilf. A; jf. flg. 5 af Odelbønder] mgl. A; jf. foreg.

28-29 ryddet . . Jord] mgl. A²⁻³; forbedret og opbrudt deres Jord ligesom de andre, der havde opdyrket deres A¹.

Kap. 72 (ASun. 33).

Er en By uenig med en anden By eller med en Torp om
 Markskel, da skal man udtage tolv Mænd i Bygden,
 som er Oldinge, og lade dem sværge Markskel der, hvor de
 5 tør for Gud. Ligeledes hvis Mænd i Byen er uenige om Or-
 num og anden Jord, da gælder den samme Lov. Dette er
 den Edsformular, som de, der skal sværge, skal bruge: De
 skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som de gør det hverken
 af Partiskhed eller for Gods, men fordi de tror, at det er
 10 rigtigt Markskel saaledes, og de har hørt det saaledes af
 deres Forfædre. Vil en Mand sagsøge dem, som Markskellet
 er tilsvoret, (og sige), at han har erhvervet mere ved Køb
 eller paa anden Maade, da skal de forsvare sig med Tylv-
 tered af Odelbønder, for Oldinge maa ikke gøre andet end
 15 sværge den, som de mener har Ret, til Besiddelsen. Dette
 er den Edsformular, som de, der skal forsvare dem, skal
 bruge: De skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som det,
 de andre svor, var rigtigt, og derfor er han og ingen anden
 Mand Ejer. Bliver en hel By sagsøgt af samme Grund, da
 20 skal alle, der bor sammen i Byen, hvor mange de end er,
 aflægge Eden, og alle deres Ed er ligesom een Edsformular.
 Derefter skal elleve Mænd, som er Odelbønder, gaa frem
 og sværge efter alle de andre. Vil nogen af dem, der bor
 sammen i Byen, ikke aflægge Ed, da skal han miste saa me-
 25 get, som han ejede af det, Søgsmålet imod dem angik, og
 de andre skal have det, de gjorde Krav paa. Har nogen
 Mand, der bor i den By, Forfald, naar han skal sværge,
 skal to Mænd bevise hans Forfald, og naar han kommer
 hjem, skal han sværge det samme, som alle de andre, der
 30 aflagde Eden, før svor, og have sin Lod som de andre de-
 res. Vil de Oldinge, der bliver udtaget dertil, ikke sværge

4 hvor] hvor de vil og som A. 6 Lov] Ret og Lov AB. 12 og sige]
 = A'B; mgl. øvrige Hss.

Markskel, da skal de, der ikke vil sværge, udrede en Bod paa tre Mark som Kongens Ret.

Kap. 73 (ASun. 34).

Er Mænd, der sammen er Ejere i et Bol, uenige om Jord, da kan de naar som helst udligne med hinanden, saaledes 5 at Otting kan stille Krav til Fjerding og Fjerding til et halvt Bol og et halvt Bol til et helt Bol. Et helt Bol kan bringe hele Byen til Rebning, hvor mange Bol den end bestaar af. Vil Fjerding ikke rebe med Otting eller halvt Bol med Fjerding [eller Bol med halvt Bol] eller Byen med et helt Bol, 10 skal Sagsøgeren drage til Herredsting eller til Landsting, til eet Ting og til et andet Ting, og stævne dem, som ikke vil rebe, til Ting. Kommer han ikke til Stede og staar til Rette for Sagsøgeren, skal han bøde to Øre til ham for hvert Ting, og derefter skal denne stævne ham til et tredie 15 Ting. Staar han ikke til Rette paa det tredie Ting, skal han bøde tre Mark til Sagsøgeren og tre Mark til Kongen for Retsløshed.

Kap. 74 (ASun. 34).

De Mænd, der ejer Jord i samme Bol, kan lige saa vel 20 udligne med hinanden, efter at der er saaet, som før, og den, der har besaaet en andens (Jord), skal miste sin Sæd. Men saaledes er det ikke, hvis et Bol er uenig med hele Byen, for da skal man vente, til Kornet er afmejet, medmindre han nedlagde Forbud, før de saaede, for da 25 skal de rebe og betale Bøder og miste deres Sæd, hvis der rebes noget fra dem.

10 eller . . Bol (r)] *mgl.* Mss. ÷ ABJ.

20 ejer . . samme] er sammen i et ABh. 24 hele] den øvrige Del af A^h.

Kap. 75 (ASun. 35).

Sælger en Mand sin Markjord bort, mindre eller mere, og har han selv Hustoften tilbage og dertil tre Agre, een Ager i hver Vang, hvis der er tre Vange, eller to Agre, 5 hvis der er to Vange, eller een Ager, hvis der er een Vang, og gaar en anden Mand senere hen og køber den samme Hustoft med tre eller to eller een Ager, efter som der er Vange til, da kan han sværge al Markjorden til Hustoften, hvis der ikke er (givet Jord til) Vederlag. Dette vil nogle 10 Mænd have til Lov, fordi Leding, Inne og Stud skal svares af Hustoften, ellers kommer den til kort, der skal svare al Skyld af Hustoften alene og ikke af andet. Og skal det ikke være saaledes, at man skal sværge Markjorden til Hustoften, da hjælper Rebning slet ikke, for hvis en Mand altid skal 15 have Bevisretten paa Grund af sin Besiddelse, og han ved, hvor meget han har mere end en Otting eller Fjerdings og svarer saaledes: Reb, hvis du vil, saa meget har jeg faaet i din Lod, og det vil jeg beholde i Kraft af min Besiddelse, da er Rebning ikke til nogen Nytte, for der tages ikke noget 20 som helst fra ham med Rebning, og skal Rebning anvendes, da synes den Lov at være unyttig, at man paa Grund af sin Besiddelse skal (kunne) sværge Ager eller Eng fra Hustoften. Men faar en Mand hele Markjorden, da kan han sværge Hustoften til Markjorden med samme Bevis. Beviset 25 skal være Tylvtered af Odelbønder.

Kap. 76 (ASun. 35, 37).

Nogle vil have til Lov, at enhver, som har høstet tre Afgrøder upaatalt og ubestridt, skal have Bevisretten,

9 hvis .. Vederlag] forskrevet i AB; rett. i Udgaven efter C¹. 12 Hustoften alene] Hustofterne (»husetoftænæ«, Fejl for husetoft enæ) Ah; Hustoft B. 13 Hustoften] Hustofterne (»husætoftænæ«) A¹ (jf. foreg.). 14 altid] ikke AB o. fl. (»ey« i St. f. »e«); rett. i Udgaven efter C¹. 16 hvor .. han] som ABC²⁻³h; rett. i Udgaven efter C¹.

hvad enten det er Ager eller Eng, han har faaet, for ellers er det haardt for den, der bliver hjælpeløs og fattig, hvis han ikke maa bortsælge Ager eller Eng for at klare sig og bo paa sin egen Hustoft til sin Dødsdag med lidt Markjord fremfor at være en andens Landbo. Skal en Mand ikke 5 kunne gøre det, da synes han ikke at have Frihed over sit eget, og Rebning er ikke unyttig af den Grund, for de Mænd, der bor sammen i Byen, ved godt, hvem af deres Grander der har en Otting, og hvem der har en Fjerding eller mere eller mindre, og derfor, naar der skal rebes, og Granderne 10 ved, at han skal rebe med en anden, hvis der da rebes noget fra ham, da mister han det, medmindre han gør Indsigelse, før der rebes; men gør han Irdsigelse, før der rebes, og siger saaledes: »Reb, hvis du vil, (men) jeg eller mine Forfædre har erhvervet en Øres Jord eller mere af din Jord, 15 og den vil jeg paa Grund af min Hævd ikke miste, hvad enten den ved Rebningen kommer til dig eller ikke«, da beholder han den og ellers ikke. Men det er dog raadeligst, at man sætter Gud og Sandheden højere end noget andet og ikke opgiver Gud for Jord. 20

Kap. 77 (ASun. 39).

Lover en Mand en anden Mand (ved Haandslag) at sælge ham Jord og ikke vil holde Løftet til ham, skal han bøde seks Øre til ham eller give sjette Mands Ed. Hvis han ellers lover, at han vil sælge, og ikke vil holde det, skal 25 han bøde to Øre eller give tredie Mands Ed.

Kap. 78 (ASun. 37).

Dette vil nogle Mænd have til Lov, at hvis en Mand sælger sin Jord bort og skøder, og han senere vil nægte, at han solgte og skødede den, da har den, der fik 30

15 mere] eller mindre *tilf.* AB.

den, ikke Bevisretten med Hensyn til Jorden, før han har faaet Lovhævd paa den — det vil sige (har høstet) tre Afgrøder — selv om han har Vidne paa Skødningen. Gør en anden Mand end Sælgeren Indsigelse, da skal Sælgeren
 5 altid værge Jorden for ham, indtil han faar Lovhævd paa den. Kan han ikke værge den for ham, til han faar Lovhævd paa den, skal han bøde tre Mark til ham. Efter at han har faaet Lovhævd paa Jorden, skal han selv forsvare den med Tylvtered af Odelbønder og to Mænds Vidnesbyrd
 10 over for enhver, der rejser Krav, og efter at han har faaet Lovhævd paa den, behøver Sælgeren ikke at sværge sammen med ham, fordi han maaske i en svigagtig Hensigt kunde lade ham i Stikken. Men sker det, at Jorden gaar ham af Hænde, efter at han har faaet Lovhævd, fordi hans Sælger
 15 havde faaet den med Urette, og han — og de andre Mænd med ham — ikke vil værge den med Mened, da kan han rejse Krav mod Sælgeren og faa Købesummen tilbage af ham eller Edsbevis, for Jord skal værge Jord, eller Mened sværges; det skal forstaas saaledes, at hvis han faar Lovhævd paa Jorden, og den senere gaar ham af Hænde, da
 20 skal Sælgeren enten betale Erstatning eller give Edsbevis for, at han ikke solgte.

Kap. 79 (ASun. 37).

25 **D**et har Skaaningerne ogsaa undertiden haft til Lov, at saa snart der var skødet, og Skødet var blevet lukket sammen, skulde Køberen straks have Bevisretten, uanset hvem der rejste Krav imod ham.

Kap. 80 (ASun. 37; jf. Tillæg B IV 2).

30 **D**ette vil nogle Mænd nu have til Lov, at hvis en Mand skøder Jord til en anden, og den, der fik (Jorden),

12-13 fordi . . Stikken] medmindre de, der skal sværge, vil svigte ham i nogen Henseende. AB.

30 der . . Jorden] mgl. AB.

kommer i ret Besiddelse af den, hvor kort det end bliver, selv om det ikke er mere end en Dag eller to, men dog saaledes, at det ikke er »Ranshævd«, da har Erhververen Bevisretten, hvis Overdrageren rejser Sag. Faar han den ikke i sin Besiddelse, og paastaar Overdrageren, at han aldrig 5 skødede, skal denne bevise det med Tylvtered af Odelbønder og beholde sin Jord. Rejser en anden Mand end Overdrageren Sag, da har den, der købte, ikke Bevisretten, før han har høstet tre Afgrøder upaatalt og ubestridt. Naar han saaledes har faaet Lovhævd paa den, og der siden rejses Sag imod 10 ham, da skal han forsvare sig med tolv Odelbønder og Vidnesbyrd af de to Mænd, der holdt Skødet, og bede Gud hjælpe sig, saa sandt som han fik den af den rette Ejer, og han har faaet Lovhævd derpaa, og derfor han og ingen anden Mand er Ejer. Kan han ikke forsvare den saaledes, da skal 15 den, der rejser Sag, tilbagesøge den, ligeledes med tolv Odelbønder. Er de uenige om Besiddelsen, da skal man udtage tolv Mænd i Herredet og lade dem ved Ed tilkende den de vil, Besiddelsen. Saaledes skal man ogsaa gøre, hvor som helst man er uenig om Besiddelse. 20

Kap. 81 (ASun. 39).

Sælger en Mand Jord til en anden og ikke kan hjemle ham den, skal han bøde tre Mark til ham. Kan han hjemle den, men vil ikke og svarer saaledes, at han hellere vil bøde tre Mark end miste sin Jord, da har han aldrig 25 Magt til det, men skal opfylde Købet.

Kap. 82 (ASun. 40).

Sælger en Mand Jord til to Mænd, skal den, som han vil hjemle den til, have den, medmindre den anden har

1 bliver] er BE; er eller bliver Að¹. 6 skødede] overdrog ABE.

24-25 hellere . . . Jord] ikke vil miste sin Jord, men hellere bøde tre Mark AB.

faaet Hævd paa den; da har han Bevisretten, medmindre det er »Ranshævd«. Men han kan altid lovligt hjemle, til hvem han vil, indtil han har hjemlet (den) til en af dem paa Tinget eller for Kongen eller for Ærkebiskoppen, selv om han
 5 tidligere har hjemlet (den) til en af dem paa Gadestævne eller paa Kirkestævne. Hvis nogen siger, at den tidligere er hjemlet til ham, skal han give ham Tylvtered.

Kap. 83 (ASun. 41).

Rejser en Mand Sag mod en anden vedrørende hans
 10 Jord og ikke kan faa Ret over ham hjemme, skal han stævne ham til Tinget, og Tingmændene skal fastsætte en Lovdag, for at han kan værge Jorden for sig, eller Sagsøgeren tilbagesøge den paa den Maade, som Loven foreskriver. Bliver han hjemme og ikke vil komme til Tinget, skal han
 15 bøde to Øre til ham. Derefter skal han stævne ham til et andet Ting, og Tingmændene skal udtale det samme som paa første Ting om hans Sag. Staar han ikke til Rette paa andet Ting, skal han ogsaa bøde to Øre til ham. Derefter skal han stævne ham til tredie Ting, og kommer han da
 20 ikke, skal han ligeledes bøde to Øre til ham og tre Mark til Kongen. Derefter skal Tingmændene fastsætte en Lovdag for Sagsøgeren, paa hvilken han skal drage hen til Jorden med tolv Odelbønder og sværge, idet de tager hinanden i Haanden, at han er ret Ejer til den Jord, som han gør
 25 Krav paa. Derefter skal han atter drage til Tinget, og Tingmændene skal tildømme ham Bevisretten til Jorden, saaledes som Loven foreskriver. Kommer Modparten dog igen og tager til Genmæle paa fjerde Ting og siger, at han ikke var lovlig stævnet, fordi han havde lovligt Forfald: paa

5 tidligere] *mgl.* A¹⁻²h. 6 eller .. Kirkestævne] *mgl.* A¹.

12 Lovdag] for ham *tilf.* A¹⁻²h. 19 og] *mgl.* A¹⁻². 21 Kongen] og *tilf.* A¹.

Spor efter sit Kvæg eller i Sygdom eller uden for Landet til et Valfartssted, svarer han saaledes, skal han have to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered derpaa og skal dermed være værget, og den anden skal atter rejse Sag om Jorden, som før er sagt. 5

Kap. 84 (ASun. 42).

Sætter en Mand sin Jord i Pant og skøder den ved Pant-skødning, og siger den, der har Jorden i sin Besiddelse, derefter, at den er skødet til evigt Eje, da har han Ret til at bevise, at den er skødet til evigt Eje. Han skal bevise det 10 med Tylvtered af Odelbønder og to Mænds Vidnesbyrd. Vil den anden nægte, at den var pantskødet, saavel som at den var skødet til evigt Eje, da skal den, der har den i sin Besiddelse, altid have Ret til at føre Bevis med samme Bevis, som det er sagt. 15

Kap. 85 (ASun. 45, 46, 48; jf. Tillæg A I og A II).

Sker det, at en Mand begaar Manddrab, skal han aldrig tage Ættebod af sine Frænder, før han har bødet en Rate af sit eget. Efter at han har bødet en Rate af sit eget, skal han sammenkalde sine fædrene Frænder og overveje 20 med dem, hvad enhver af dem skal bøde sammen med ham, og naar Frænderne har samlet det hele sammen, skal de ikke overgive Drabsmanden en Penning før samme Dag og samme Tid, da han skal bøde. Naar Bøderne er overgivet, skal de modtage Sikkerhedsed. Efter at de fædrene Fræn- 25 der har gjort saaledes, skal de mødrene Frænder gøre paa samme Maade. Dette har Kongen fastsat saaledes, for at den, der har dræbt en Mand, ikke skulde tage mod Ættebod af sine Frænder og sætte den over Styr, og Frænderne derefter igen blive nødt til at bøde anden Gang sammen 30 med ham. Er der en af Slægtningene, der ikke vil bøde sam-

men med sine Frænder, da maa Drabsmanden ikke tvinge ham til at bøde sammen med sig hverken ved Nam eller paa anden Maade, men Frænderne skal tvinge ham til det med Kongens Ret, hvis de ikke kan paa anden Maade.

5 Handler Drabsmanden herimod, idet han tager Nam hos sin Frænde, da skal han, hvis han kommer bort med sit Nam, bøde tre Mark til Kongen for Ranet, han begik, og tre Mark til den, han tog Nam hos. Vil han stjæle sig til at tage Nam, og bliver han grebet med det, da skal man føre
10 ham til Tinget og hænge ham som en anden Tyv. Kommer han bort med sit Nam, og vil den, der ejede Kvæget, rejse Sag mod ham, skal han rense sig derfor som for andet Tyveri. I enhver anden Sag, som en Mand kan komme ind i, med Undtagelse af Manddrabssag, er Frænderne ikke pligtige at
15 bøde sammen med ham.

Kap. 86 (ASun. 58; jf. Tillæg A I).

Bliver en Mand sigtet for, at han var i Færd og Følge med Drabsmanden, hvad enten han er Slægtning eller ikke, skal han værge sig med Tylvtered. Mislykkes Edsbeviset,
20 eller tilstaar han, skal han bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til Frænderne. Bliver en Mand sagsøgt for, at han tilføjede den dræbte Saar, og er der to Mænds Vidnesbyrd derom, skal han rense sig med Jernbyrd. Er der ikke Vidner paa det, da skal han værge sig med tre Tylvter. Tilstaar
25 han, og er han skyldig, skal han bøde tre Mark til Kongen og ni Mark til Sagsøgeren.

Kap. 87 (ASun. 59; jf. Tillæg A I og B I).

Drager en Mand i Vrede hen og overfalder en anden Mand i hans Hus eller paa hans Agre, der hvor han
30 er, eller noget andet Sted paa Marken, hvor han har sat

1 sine Frænder] den, der har dræbt Manden AB.

sit Spyd eller sit Skjold eller lagt sin Sadel og saaledes taget Ophold der, da skal, fordi samme Ret gælder efter Loven for alle disse Sager, den, der var Hovedmanden i den Færd, bøde fuld Mandebod, hvis Manden da blev dræbt paa et af de Steder, og for Hærværk skal han bøde af sit eget fyrre- 5 tyve Mark til Kongen og fyrretyve Mark til Frænderne, og hver den, der var med i Følge, skal bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til Frænderne.

Kap. 88 (ASun. 60; jf. Tillæg A I og A II 4).

Bryder en Mand en anden Mands Dør op, og har han 10 fem Ledsagere med Folkevaaben, og borttager han der noget med Magt, saaledes at der er to Mænds Vidnesbyrd derom, skal han rense sig med Jernbyrd. Bliver han ikke renset ved Jernbyrden, eller tilstaar han, da skal han bøde fyrretyve Mark til Kongen og fyrretyve Mark til Sagsøgeren. 15

Kap. 89 (ASun. 65; jf. Tillæg A I, A II 2, B I og B II, Till. 1-2).

Kan en Mand bevise over for en anden Mand med to Mænds Vidnesbyrd, at han har faaet Saar af ham, da skal den sagsøgte værge sig med Jernbyrd. Er der ikke Vidner paa det, da skal han værge sig for Kødsaar med 20 Tylvtered, og for Hulsaar, der tilføjes i den øvre eller den nedre Kropshule eller i Hovedet, saa at Hjernen kan ses, skal han forsvare sig med to Tylvter. Kan han ikke gennemføre Edsbeviset, da skal han bøde til den, der fik Saaret, tre Mark for Kødsaar og seks Mark for Hulsaar og tre Mark 25 til Kongen, hvad enten det er det ene eller det andet.

Kap. 90 (ASun. 61, 62; jf. Tillæg A I og B I).

Dræber en Mand en anden Mand, efter at der er bødet Bøder, skal han være fredløs og aldrig faa Fred, og Kongen skal tage alt det, han ejer, undtagen hans Jord. I 30 den Tid, da Kongen er i Landet, skal hver Mand have Fred.

Men bliver en Mand dræbt i den Tid, da Kongen er i Landet, skal Drabsmanden miste sin Fred og aldrig have den tilbage, medmindre han løser den, saaledes som Kongen vil, og som den dræbtes Frænder vil.

5 Kap. 91 (ASun. 61).

Saarer en Mand en anden Mand, mens Kongen er i Landet, skal han bøde for Saaret, som Loven foreskriver, og for Fredsbrudet fyrretyve Mark til Kongen og fyrretyve Mark til den, der fik Saaret.

10 Kap. 92 (ASun. 45).

Sker det, at en Mand begaar Manddrab, skal han aller-
 først bøde en Rate af sit eget, og derefter skal han sammenkalde sine fædrene Frænder, og de skal overveje, hvor
 15 enhver af dem at bøde. Broder skal bøde mest og Brodersøn halvt saa meget, og efterhaanden som Slægtskabet bliver fjernere, bliver Bøderne stadig halvt saa store, lige indtil de bliver af en Ørtugs Værdi. Derefter kan de ikke blive mindre. Naar de fædrene Frænder har gjort saaledes, skal de mød-
 20 rene Frænder gøre paa samme Maade. Er der en Broder, skal han bøde halvt med de fædrene Frænder og halvt med de mødrene Frænder, saaledes ogsaa den Frænde, der paa begge Sider er i Slægt med den, der dræbte Manden. Halvbroder skal bøde hele sin Bøde paa den Side, han tilhører.
 25 Men ved (Tilvejebringelsen af) Ættebod skal man ikke gaa længere, end indtil Bøden er skaffet til Veje, og man skal ikke kræve Ættebod for et Barn, som bliver født, efter at Manden er dræbt.

21 de .. med] *saal.* DdøFJ; *mgl.* i øvrige Hss. 22-23 ogsaa .. Manden] skal ogsaa den Frænde, der paa begge Sider er i Slægt med den, der dræbte Manden, bøde halvt til hver Side, som det er sagt, og A. 23-24 Halvbroder .. bøde] *mgl.* A; tilf. i Udgaven efter B.

Kap. 93 (ASun. 65).

Mister en Mand sin Næse, da skal han tage fuld Mandebod. Saaledes ogsaa for Tungen. Saaledes ogsaa for begge Øjne og begge Hænder og begge Fødder. Mister en Mand et Øje eller en Haand eller en Fod, da skal han tage 5 halv Mandebod. Mister en Mand sine Redskaber nede i Bukserne, skal han tage fuld Mandebod. Mister han et af dem, da skal han tage halv Mandebod. Men der er dog ogsaa et af dem, der gaar til fuld Mandebod, hvis han mister det. 10

Kap. 94 (ASun. 65).

Faar en Mand Lyde paa et Lem, saa han ingen Nytte har af det, skal den, der tilføjede Lyden, bøde halvt saa meget derfor, som hvis det er helt borte.

Kap. 95 (ASun. 65).

For en Haand skal man bøde halv Mandebod og for en Tommelfinger halvt saa meget og for den Finger, der er nærmest, halvt saa meget som for en Tommelfinger og derefter (det samme) for de andre Fingre. Uanset om Saar eller Lyde bliver mest, skal der altid bødes for det, som 20 bliver mest. Saaledes er det ogsaa med Hensyn til en Mands Øre og med Hensyn til en Mands Tæer og alle de Lemmer, som man kan dække med sit Haar eller med sine Klæder, der skal man altid bøde det, der er mest, Saar eller Lyde. Lyde skal bødes efter Undersøgelse af gode Mænd, saa- 25 ledes som de vurderer Bøderne derfor.

Kap. 96 (ASun. 65, 66).

For Hulsaar skal man bøde seks Mark, saa gode som to Mark Sølv, eller give to Tylvters Ed. For Kødsaar skal man bøde tre Mark, saa gode som een Mark Sølv, eller give 30

10 det] det er det mandlige Lem *tilf.* A¹.

Tylvtered, for Stanghug eller Slag seks Mark, saa gode som to Mark Sølv, eller to Tylvters Ed. Til en Mand, der ikke har faaet Lyde, skal der, hvad Saar han end faar, ikke bødes mere end fem Mark Sølv. For fem Saar skal der bødes til
 5 Manden og ikke for flere, selv om han faar femten. Selv om der ogsaa er flere Hulsaar, skal der aldrig bødes mere til en Mand, der ikke har faaet Lyde, end fem Mark Sølv.

Kap. 97 (ASun. 45, 48).

Bliver en Mand dræbt, og er der nogle, der er nøjagtigt
 10 lige saa nær i Slægt med den dræbte som med Drabsmanden, skal de bøde sammen med Drabsmanden og paa den anden Side omvendt tage lige saa meget, som de bødede, eller ogsaa modregne indbyrdes, saaledes at den Rate, som de skal bøde, falder bort. Er de nærmere i Slægt med
 15 den dræbte, da skal de ikke bøde sammen med Drabsmanden. Efter at Bøderne er aftalt, skal Drabsmanden holde sig borte fra Vej og Kirke og alt Samkvem, indtil der bliver bødet, og Sikkerhedseden er modtaget.

Kap. 98 (ASun. 66).

For Slag med Sten, Ben og Næve og Trækken i Haaret
 20 og Kasten til Jorden skal man bøde tre Mark, saa gode som een Mark Sølv, eller give Tylvtered. Holder man paa en Mand, saa at han ikke kan gøre en anden Mand Fortræd, og den, som Faren truede, rejser Sag, skal han bøde tre
 25 Mark til ham eller nægte med Tylvtered.

Kap. 99 (ASun. 53).

Fælder Mænd et Træ sammen, og det falder over en af dem, saa at han dør deraf, da skal de, der huggede sammen med ham, bøde tre Mark til hans Frænder.

25 nægte] forsvare sig A.

Kap. 100 (ASun. 54).

Dør en Mand i en anden Mands Brønd, (d. v. s. en Brønd), som tilhører denne Mand alene, da skal den, der ejede Brønden og lod den grave, bøde tre Mark til den dødes Frænder. Dør en Mand i Allemands Brønd, (d. v. s. en 5 Brønd), som tilhører alle Granderne, selv om kun een Mand gravede den, da skal der ikke bødes for den døde.

Kap. 101.

Dør en Mand i en Lergrav eller Rævegrav, skal den, der lod den grave, ligeledes bøde tre Mark; men dog 10 siger Kongen, at for den Slags Grave skal man ikke bøde.

Kap. 102 (ASun. 56).

For al haandløs Vaade skal man enten bøde tre Mark eller give Tylvtered, baade for Horn og Hov og Hunds Tand og al anden haandløs Vaade; men for den Slags Vaade 15 skal man ikke bøde Kongens Ret og ikke Ærkebiskoppens, men kun bøde til den, der kom til Skade.

Kap. 103 (ASun. 55).

Opføder man vilde Dyr eller vilde Fugle, hvad Slags de end er, hæfter man for dem og deres Gerninger, 20 men faar en Mand Saar af dem, skal den, der ejer dem, bøde Saarbøder for dem, som om han selv havde tilføjet det. Dræber de en Mand, skal den, der ejer dem, ligeledes bøde fuld Mandebod, som om han selv havde dræbt Manden. Slipper de løs, og en anden Mand dræber dem, skal 25 han ikke bøde for dem, lige saa lidt som hvis han dræbte et vildt Dyr. Bliver de dræbt i Baand, da skal den, der dræbte dem, bøde Tokkebøder for dem og ikke mere.

11 Slags] Sager eller *tilf.* A.

15 men] = B-H; og A *o. fl.*

Kap. 104 (ASun. 55).

Opføder en Mand Bjørn eller Ulv eller et andet Dyr eller Fugle, som er af grum Natur, og de dræber en Mand, skal den, der ejer dem, bøde ni Mark. Saarer de en
 5 Mand, skal Ejeren bøde tre Mark. Opføder man Dyr eller Fugle, der er af blid Natur, saasom Hjort eller Høg, og de dræber en Mand, skal den, der ejer dem, bøde tre Mark. Saarer de en Mand, skal den, der ejer dem, ligeledes bøde tre Mark.

10 Kap. 105 (ASun. 72; jf. 56).

Faar en Mand Saar af en anden Mands Husdyr, hvad enten det er Hest eller Hornkvæg eller Hund, eller hvad det er, skal (Ejeren) for en fri Mand give Lægeløn og ikke mere og for en ufri Mand baade Erstatning for tabt Arbejde
 15 og Lægeløn. Faar en Mand Lyde af dem, da skal man bøde Lyden og give Lægeløn, men man skal ikke bøde mere end tre Mark i Bøde for de Lyder, som et saadant Husdyr forvolder. Bliver Lyderne mindre, da skal der bødes for dem efter gode Mænds Syn.

20 Kap. 106 (ASun. 66).

Sine Vaaben skal en Mand hæfte for. Men bliver en Mands Vaaben taget fra ham ved Ran, og faar en Mand Saar af dem, da kan Ejeren af Vaabnene rejse Sag mod den, der tog dem fra ham, og tage tre Marks Bøde derfor eller Tylv-
 25 tered. Vil den, der fik Saaret, rejse Sag mod Ejeren af Vaabnene, fordi han udlaante sine Vaaben dertil, skal Ejeren af Vaabnene nægte med Tylvtered, at han udlaante dem dertil, eller bøde tre Mark.

Kap. 107 (ASun. 66).

30 **L**aaner en Mand sine Vaaben ud, og bliver en Mand dræbt (med dem), skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered.

5-6 eller Fugle] = D¹dð²EFIJ; *mgl.* øvrige Hss.
 31 med dem] *mgl.* Mss. ÷ A¹GC²⁻³I.

Kap. 108 (ASun. 67).

For Vaadesaar skal man ikke bøde Kongens Ret og ikke Biskoppens, men man skal bøde til den, der fik Saaret. Siger Kongens Ombudsmand senere, at det Saar var tilføjet med Vilje og ikke med Vaade, da skal den, der tilføjede Saaret, først sværge, at han gjorde det med Vaade og ikke med Vilje. Dernæst skal den, der fik Saaret, staa frem og sværge, at det, som den anden svor, er sandt, og derpaa skal ti Mænd, Nævninger udtagne ved Lodkastning, staa frem og sværge efter dem begge. Dette er den eneste Sag, hvor Nævn anvendes ved Bøder til Kongen.

Kap. 109 (ASun. 48).

Ved tredie Rate kan den, der bøder for Manddrab, aflægge Ed mod den dræbte i hans Grav med Tylvtered om tre Mark for Saar eller med to Tylvter om seks Mark for Stanghug.

Kap. 110 (ASun. 48).

For Ligplyndring skal man give Tylvtered eller udlevere det, der er taget, og desuden tre Mark.

Kap. 111 (ASun. 63).

Faar en Mand Saar eller Slag, eller Lemmer afhugges, og Manden lever, kan der aldrig rejses Raadssag mod nogen. Men hvis Manden er død, og der da rejses Raadssag, skal den sagsøgte bøde ni Mark, hvis han er skyldig i Sagen, eller nægte med tre Tylvter, hvis han er uskyldig.

Kap. 112 (ASun. 63).

Volder en Mand ved sit Raad, at der lægges Bast og Baand paa en anden Mand, skal han bøde tre Mark til ham eller nægte med Tylvtered. Volder en Mand ved sit Raad, at en fornem Mand uretmæssigt trænger ind paa

en anden Mands Ejendom, skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered. Men skal ikke svare Raadssag for flere Sager, hverken for stjaalet Gods eller for andre Sager.

Kap. 113 (ASun. 46).

5 **N**aar en Mand har bødet for Manddrab, da skal han give den dræbtes Arvinger Lighedsed med tolv Mænd, udtaget af sin Slægt, og de skal ikke sværge paa Relikvier, men paa Bog. Han skal bede Gud og den Bog, som den anden bærer frem for ham, hjælpe sig, saa sandt som han,
10 naar Slægtninge og begges Venner forligte dem, vilde tage ganske de samme Bøder af dem, hvis de havde gjort saaledes mod ham, som han gjorde mod dem.

Kap. 114 (ASun. 66).

15 **T**ilføjer en Mand en anden Saar eller Slag, da skal han alene sværge Lighedsed med den samme Edsformular, som er foreskrevet ved Manddrab; men Sikkerhedsed skal ikke gives, naar Manden ikke er dræbt.

Kap. 115 (ASun. 51).

20 **B**liver en Mands Træl dræbt, da skal der ikke gives Lighedsed for ham lige saa lidt som for en Mands Husdyr, hvis det bliver dræbt.

Kap. 116 (ASun. 65).

25 **F**aar en Mand Saar af en anden Mand gennem Laar eller Læg eller Arm, saa at det har to Saarmunde, da skal der bødes seks Mark derfor ligesom for Hulsaar. Bliver en Mand hugget med eet Hug, saa han faar Saar i alle sine Fingre, skal den, der tilføjede ham Saarene, bøde fulde

9 bærer] bar AB.

23 af . . Mand] *mgf.* A¹.

Saarbøder for hver Finger. Ligeledes hvis nogen tilføjer en Mand flere Saar et andet Sted med eet Hug, skal han altid bøde for alle de Saar, som Manden faar.

Kap. 117 (ASun. 65).

Tilføjer en Mand en anden et saadant Saar, som der ⁵ tages Ben ud af, skal han bøde for Saaret, som Loven foreskriver, og en Øre Penge for hvert Ben, der tages ud deraf, indtil der er taget fem Ben ud deraf.

Kap. 118 (ASun. 48, 49; jf. Tillæg A II).

Naar en Mand har dræbt en Mand, skal andre Mænd ¹⁰ drage med ham til Landstinget og bede om Fred for ham paa Tinget, og han skal tilbyde Bøder for sine Gerninger. Er Drabsmanden ikke bofast, skal de Mænd, der fulgte ham til Tinget, indestaa for ham med Hensyn til Bøderne. Naar en fri Mand tilstaar Drab paa Landstinget, ¹⁵ kan man ikke senere rejse Drabssag mod en anden Mand, men kun Sag om Følge eller Saar eller Raad.

Kap. 119 (ASun. 49).

Rejses der Drabssag mod en Mand for at have dræbt ²⁰ en anden Mand, og nægter han for sit eget Vedkommende, men indrømmer for sin Træls Vedkommende, at denne gav den dræbte Banesaar, skal han give tre Tylvteres Ed for sig selv og bøde for sin Træl, som Loven foreskriver.

Kap. 120 (ASun. 48; jf. Tillæg B III).

Siger en Mand, at der staar tre Mark tilbage af Boden, ²⁵ skal den sagsøgte nægte med Tylvtered. Siger han seks Mark, skal han nægte med to Tylvter. Derefter skal der ikke gives højere Edsbevis, selv om der staar fyrretyve Mark tilbage. Saaledes er Loven ogsaa med Hensyn til al anden Gæld.

Kap. 121 (ASun. 57; jf. Tillæg A III 3).

Bliver en Mand dræbt, og dølger Drabsmanden sig, saa at ingen tilstaar, da skal den nærmeste Arving staa frem paa tre Landsting og spørge efter sin Frændes sande
5 Banemand. Er der ingen, der tilstaar, da skal der følge Bandlysning efter. Derefter skal den nærmeste Arving staa frem paa to Landsting og rejse Drabssag, mod hvem han vil, for sin Frændes Død, og han skal ikke stævne den, han vil rejse Sag imod for sin Frændes Død, til de to første Ting.
10 Til tredie Ting skal han lade (ham) stævne og der have Tingsvidne og to Mænds Vidnesbyrd paa, at han er den dræbtes sande Banemand, og to Mænds Vidnesbyrd paa, at det er tredie Ting, saa at han skal have seks Mænds Vidnesbyrd: to Mænds Vidnesbyrd paa, at han er stævnet
15 til Tinget, og to Mænds Vidnesbyrd paa, at det er tredie Ting, og to Mænds Vidnesbyrd paa, at han er den dræbtes sande Banemand. Kommer den sagsøgte til tredie Ting og tager til Genmæle, skal han rense sig ved Skudsjærn, og Sagsøgeren skal ikke sværge paa, at han er skyldig. Svarer han
20 ikke paa tredie Ting, skal Sagsøgeren tage hans Fred. Vil den sagsøgte endnu paa fjerde Ting staa frem og tage til Genmæle, skal han rense sig med Tylvtered, hvis Sagsøgeren ikke har Vidner paa, at han tidligere er sagsøgt paa tre Ting. Har han to Mænds Vidnesbyrd derpaa, skal den sagsøgte bære Skudsjærn. Bliver han ikke rensed ved den Jernbyrd, da skal han være skyldig i den Sag. Bliver han rensed ved den Jernbyrd, skal han bære endnu et Skudsjærn for Sagen, og Sagsøgeren skal derefter ikke mere forfølge Sagen mod ham. Saaledes skal han rejse Sag mod ni Mænd, men
30 er der ingen blandt de ni Mænd, som ikke bliver rensed, da kan han lade den tiende gaa paa Plovjern, og saa skal han sagsøge den tiende paa Tinget ligesom tidligere de ni Mænd. Naar han skal gaa paa Plovjern, skal Sagsøgeren sværge imod ham med tolv Mænd, at han er den dræbtes

sande Banemand, og at de ikke gør det for Gods eller af Partiskhed eller Avind, men fordi han er den dræbtes sande Banemand, og at de ved det. Hver af de tolv Mænd, der skal sværge, skal ikke have mindre Ejendom end til seks Mark, for hvis sagsøgte bliver rensset ved at gaa paa Plov- 5 jern, skæl hver af de tolv bøde tre Mark til ham og tre Mark til Ærkebiskoppen.

Kap. 122 (ASun. 51, 59).

Bliver en Mands Træl dræbt, skal den, der dræbte ham, bøde for ham med tre Mark og give Tylvtered paa, at 10 han ikke var mere værd, eller lægge saa meget til, som han vil, og altid give Tylvtered derpaa. Bliver en Haand afhugget paa en Træl, skal den, der huggede den af, bøde halvanden Mark og desuden give Tylvtered paa, at han ikke gjorde Bonden mere Skade ved det Afhug, eller lægge til, 15 som før er sagt. Bliver begge Hænder afhugget, skal den, der gjorde det, bøde tre Mark og desuden give baade Ed og Gods, som før er sagt. Bliver en Træl slaaet, eller han faar Saar, skal den, der gjorde det, erstatte Tabet af Arbejde og give Lægeløn og bøde to Øre til Bonden i Tokke- 20 bod. Hvad en fri Mand end gør imod Bondens ufrie Tyende — hvis det er Slag eller Saar og ikke Lyde — skal han give Lægeløn og erstatte Tabet af Arbejde og bøde to Øre til Bonden i Tokkebod. Bliver der Lyder, skal han bøde for dem efter gode Mænds Syn, og Lyder kan ikke sættes høj- 25 ere end til tre Mark, hvorledes de end bliver.

Kap. 123 (ASun. 50).

Dræber en Træl en fri Mand, skal den, der ejer Trællen, have Ret til at gøre, hvad han helst vil, enten udlevere

6 de tolv] dem A.

17-18 baade . . og] enten . . eller A.

sin Træl til den dræbtes Arvinger og desuden bøde seks Mark eller beholde sin Træl og bøde ni Mark.

Kap. 124 (ASun. 71).

5 **L**emlæster eller saarer en Træl en fri Mand, kan han aldrig forbyrde mere end tre Mark for en Mand, der ikke er dræbt. Slaar en Træl en fri Mand, skal Husbonden ogsaa bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered.

Kap. 125 (ASun. 50).

10 **A**lt det, som en fri Mand bøder med fyrretyve Mark for sine egne Gerninger, skal han bøde med ni Mark for sin Træls Gerninger, eller han skal udlevere Trællen og desuden bøde seks Mark. Men Kongen vil have det til Lov, at Trællen aldrig kan forbyrde mere end tre Mark for en Mand, der ikke er død.

15 Kap. 126 (ASun. 52, 73).

Giver en Mand en ufri Mand eller Kvinde Frihed, eller vedkommende løser sig selv til Frihed, skal den, der giver Frihed, eller den, der tager imod Udløsningen, eller hans nærmeste Arving drage til Tinget og frasige sig ham, 20 og en anden Mand skal tage ham i Æt med sig og hæfte for hans Gerninger, bøde halv Mandebod for ham, hvis han dræber en Mand, og ligeledes tage mod Bøder for ham sammen med hans andre Arvinger, hvis han bliver dræbt. Saaledes skal der altid bødes mindre for alt det, han gør, 25 eller for det, der bliver gjort mod ham, end hvis han var født fri. Vil ingen Mand tage ham i Æt med sig, og han forbyrder sig paa en eller anden Maade, skal han bøde

1 Arvinger] Frænder AB.

16 en . . Kvinde] et ufrit Tyende AB. 26 han] senere tilf. AB.

Bæltebod for sig selv første, andet og tredje Aar, eller han skal fly og selv tage Risiko.

Kap. 127 (ASun. 52, 73).

Bliver en frigiven dræbt, og en anden Mand rejser Sag efter ham, skal han bevise med Tylvtered og to Mænds 5 Vidnesbyrd, at han tog ham i Æt med sig, eller at han er nærmeste Slægtning. Bliver han sagsøgt for, at han tog ham i Æt med sig, og han nægter det, skal han nægte med Tylvtered. Den, der har taget ham i Æt med sig, skal bøde for hans Gerninger en Trediedel af alle Bøder og hans Frænder 10 to Trediedele, eller han selv skal bøde med Bæltebod. Saaledes skal han ogsaa tage af alle de Bøder, som bliver bødet for ham.

Kap. 128 (ASun. 74).

Avlér en fri Mand Barn med en ufri Kvinde og løser 15 senere Barnet fri, og det derefter bliver dræbt, da skal der bødes halv Bod for det til de fædrene Frænder.

Kap. 129 (ASun. 75).

Kommer en Mand, der er født fri, i Trældom, derved at han bliver hærtagen og derefter solgt, og han bliver 20 dræbt, da skal Frænder og nærmeste Slægtninge tage fuld Mandebod for ham og give Bonden, der ejede ham, saa meget af Boden, som den dræbte kostede ham, da han købte ham.

Kap. 130 (ASun. 76).

Stjæler en Mand og bliver siden overgivet til Kongens Ombudsmand, da skal han være Træl i Kongens Gaard, indtil han udløses derfra, eller Friheden bliver skænket ham, 25

Kap. 128 mgl. ABG; tilf. i Udgaven efter C¹. 17 Bod] Mandebod C¹F². 21 Frænder] hans Frænder A¹BIJ.

26 siden] mgl. A¹.

men han kan ikke lovlig sælges bort (og komme) i en anden Mands Magt. Blicher han atter fri og senere dræbt, da skal der bødes fuld Mandebod for ham, men bliver han dræbt, mens han er i Kongens Besiddelse og i Trældom, da bødes
 5 der for ham, som Kongen vil, for Frænderne kan ikke rejse Sag efter ham af den Grund, at han stjal sig i en anden Mands Magt.

Kap. 131 (ASun. 77).

Vil en Mand kalde en Mands ufrie Tyende sin Frænde
 10 eller Frænke og derved skaffe vedkommende Frihed, skal han bevise det med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd og derefter udløse ham med hans Husbondes Samtykke, saaledes som han kan komme overens med ham, og ikke paa anden Maade.

15 Kap. 132 (ASun. 78).

Siger en Mand, at en Mands ufrie Tyende er frit, skal han
 bevise med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd, at det aldrig kom i Trældom ved sin egen Skyld, og det skal gaa
 bort frit uden Løsepenge. Er det en Kvinde, og hun faar
 20 Børn, mens hun er i Trældom, kan hun gaa bort med alle sine Børn frie.

Kap. 133 (ASun. 82).

Griber en Mand en anden Mands ufrie Tyende, som er
 bortløbet, skal Ejeren løse det inden for Landet for
 25 to Øre, paa den anden Side Havet og uden for Landet og uden for Kongens Rige for en halv Mark. Drager en Mand efter sit ufrie Tyende og finder det, skal han tage det og være fri for Tiltale, hvor han end finder det, lige saa vel i Kongens og Ærkebiskoppens Gaard som i en Bondes Gaard.

1 sælges bort] skilles derfra A¹B. 4 Besiddelse] Gaard A¹.

12 derefter] *mgf.* A¹.

18 ved . . Skyld] paa Grund af sine egne Gerninger A.

Kap. 134 (ASun. 79).

Ransagning skal ingen Mand nægte en anden, hvor han vil ransage efter sit ufrie Tyende.

Kap. 135 (ASun. 83).

Alt det Gods, ufrit Tyende erhverver, mens det er i 5
Bondens Besiddelse, kan Bonden gøre med, hvad han vil, naar han giver sit Tyende Frihed, eller det løser sig til Frihed.

Kap. 136 (ASun. 85).

Bliver en Mands Husdyr eller andre af hans Ejendele stjaalet, og han straks drager efter og faar grebet den, 10
der stjal, med det, skal han lægge Baand paa ham og binde ham og føre ham til Tinget og gøre det med ham, som Tingmændene dømmer. Men faar han ikke straks paagrebet Tyven med sine Ejendele og senere genkender sin Ejendel i en anden Mands Besiddelse, da kan han ikke gribe Manden, 15
men skal tage Borgen for sin Ejendel og forfølge Sagen, som Loven foreskriver.

Kap. 137 (ASun. 85).

Træffer en Mand en anden Mand paa Vejen med hans Hest eller anden Ejendom, skal han kræve Borgen for 20
ham i den første By, og der skal han skaffe Borgen for sig. Kan han ikke faa Borgen for sig der, da skal han drage med ham til en anden By. Faar han ikke Borgen for sig der, da skal han drage med ham til en tredie By. Faar han ikke Borgen for sig der, kan han ikke længere saaledes trække 25
Sagen ud for den, der ejer Godset, med sin løse Snak. Derefter skal den, der ejer Godset og har det i Hænde, føre den, han greb med det, hjem til sig og lægge Jern og Lænker

9 andre af] *mgl.* A. 13 dømmer] vil, og som de dømmer ham til AB.

25 saaledes] = C-HJ; *mgl.* øvrige *Hss.* 27-28 og .. det] føre den, han greb med sit Gods AB.

for ham og lade ham selv lægge dem paa sig. Vil han ikke selv lægge dem paa sig, da skal Bonden lægge dem paa ham og være fri for Tiltale, baade med Hensyn til Kongens Ret og den, som han lagde Jern paa.

5 Kap. 138 (ASun. 85).

Man maa ikke sætte nogen anden Mand i Baand og Blok end den, man tager med sit Gods og vil føre til Tinget og behandle efter Tingmændenes Dom.

Kap. 139 (ASun. 85).

10 **B**orgen skal en Mand skaffe for sig, saaledes som han kan, enten hjem til sit eget Hus eller Tinget. Kan han ikke skaffe Borgen for sig, da skal Bonden føre ham til Herredstinget med sit Gods, ubunden og dog i Jern og Lænker. Kan Bonden ikke faa Ret paa Herredstinget, skal
15 den, der er taget med Godset, nævne den, han har købt det af, eller sin Hjemstavn, og Ejeren af Godset skal drage derhen med ham, hvis han vil. Men vil Ejeren af Godset ikke drage derhen, da skal han sende andre Mænd derhen og lade dem undersøge, om det er saaledes, at den paa-
20 grebne har sin Hjemstavn eller sin Sælger der. Er der Mænd der, som vil tage Vare paa ham, da kan de komme og løse ham. Faar Bonden ikke paa det Sted sin Ret af den paa- grebne, da skal han føre ham til Landstinget og gøre det med ham, som Landet dømmer.

3 Ret] og Ærkebiskoppens tilf. AF.

8 behandle . . Dom] gaa frem mod ham, eftersom Tingmændene dømmer AE. 8 Dom] Alt det Gods, der bliver taget fra en Mand uden for hans Gaard ved Ran, det skal atter bringes hjem og der tilbagesøges eller værges paa Brofjælen, som Lov er tilf. som særligt Kap. efter Kap. 138 (i δ^1 efter Kap. 139) Ed δ HIJ (trykt i Udgaven efter E¹ som Tillæg Vr).

10 saaledes som] hvor AE. 16 Ejeren . . Godset] den, der har grebet den anden med sit Gods A.

Kap. 140 (ASun. 86).

Mister en Mand sit Gods og drager ud for at søge efter det og forlanger Ransagning hjemme hos en anden Mand, og det nægtes ham, da skal han tilkalde to eller tre Grander og lade dem høre, at der baade nægtes ham Ransagning og anden Ret der, og derefter skal han drage til Tinget med sine Vidner. Nægter den anden, at han har vægret sig ved at lade ham foretage Ransagning, skal han forsvare sig med Tylvtered. Brister Edsbeviset for ham, skal han bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til Bonden, fordi han vægrede sig ved at lade ham foretage Ransagning, og derefter staaer det i Bondens Magt, hvor meget han vil anklage ham for og rejse Sag for.

Kap. 141 (ASun. 87).

Spørger en Mand hjemme hos en anden Mand efter sit tyvstjaalne Gods, og vedkommende nægter, at det er hjemme hos ham, og Bonden derefter foretager Ransagning og finder sit Gods der, da kan den, der har huset det stjaalne, gribes som en anden Tyv, og Bonden kan udtage sit Gods og desuden det dobbelte af Boet, uden at det skiftes. Efter at Bonden har taget det, han skal, skal Kongen tage hele Gerningsmandens Hovedlod og ikke mere. Bliver noget fundet under anden eller tredie Laas i Husfruens Besiddelse, da kan hun ogsaa gribes med hele sin Hovedlod. Børn og deres Lod skal man ikke tage, medmindre de er saa voksne, at de ogsaa kan stjæle.

Kap. 142 (ASun. 88).

Genkender en Mand sit Gods hjemme hos en anden Mand uden Ransagning, da skal han kræve Borgen,

5 baade] *mgl.* AC o. fl. 6 der] *mgl.* AB. 10 og . . Bonden] *mgl.* AC'; tilf. i Udgaven efter B (jf. dog Textkritikken).

og den, der har det i Hænde, skal stille ham Borgen for, (at han vil komme) til Tinget, og paa Tinget skal Tingmændene da fastsætte en Femt for den, der har Godset i Hænde, at han skal være hjemme paa sin Brofjæl og væрге
5 det over for den, der genkender det som sit, med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered paa, at det er hjemmefødt, hvis det er levende Ejendom som Hest eller Okse eller andet levende Husdyr. Tør den, der har det i Hænde, ikke væрге sig saaledes, da skal den, der gør Krav paa det, med en halv
10 Tylvt og uden Vidner tilbagesøge det som tyvstjaalet eller ranet.

Kap. 143 (ASun. 89).

Rejses der Sag angaaende utilskaaret Klæde eller uskæfttet Økse eller Sværd uden Sværdrem eller andet
15 lignende, da skal den, der har det i Hænde, bevise med Tylvtered og uden Vidner, at han fik det ved ret Torvekøb.

Kap. 144 (ASun. 89).

Rejses der Klage angaaende tillskaaret Klæde eller skæftet Økse eller Sværd med Sværdrem, skal vedkommende
20 bringe sin Sælger eller sin Garant til Stede og væрге sig med Tylvtered. Kan han ikke væрге sig, da skal den, der genkender det som sit, tilbagesøge det med en halv Tylvt, saaledes som før er sagt. Siger Bonden, at han tidligere nævnte en anden Garant, da skal han bevise med Tylvtered,
25 at det er denne, der er hans rette Garant, og at han ikke først nævnte en anden som Garant. Kan han ikke bringe sin Sælger eller sin Garant til Stede, og har han to Mænds Vidnesbyrd paa, at han fik det ved ret Køb, da kommer Bast og Baand og Kongens Ret ikke til Anvendelse, men
30 Bonden kan udtage sit og skal desuden give Tylvtered paa, at han ikke fik mere, (end der tilkom ham). Svingter Vidnes-

byrdet for ham saavel som Garant og Sælger, skal han udlevere Bondens Gods og desuden det dobbelte samt Kongens Ret.

Kap. 145 (ASun. 90).

Genkender Bonden ikke sit Gods nogetsteds, men vil sagsøge en Mand for Tyveri af det Gods, der er stjålet, da skal han drage til Herredstinget og sige til Tingmændene, at vedkommende er hans Tyv. Da skal Tingmændene bede ham stævne Tyven til næste Ting. Kommer han ikke paa næste Ting og tager til Genmæle, da skal Tingmændene fastsætte et tredje Ting for ham. Kommer han ikke paa tredje Ting og tager til Genmæle, da skal Tingmændene tildømme Bonden Værdien af det stjalne og Kongen hans Ret og idømme Tyven Madban i Herredet. Efter at Bonden har faaet Tyven idømt Madban i Herredet og sagsøgt ham for Kongens Ret og for sit eget Vedkommende for Værdien af det stjalne, skal han drage til Landstinget med Vidner fra Herredstinget og oplyse, at han har forfulgt sin Sag saaledes. Vil Tyven da endnu tage til Genmæle paa Landstinget (og sige), at han ikke er sagsøgt paa den Maade, da skal han rense sig med Skudsjern. Brænder han sig paa Jernet, da brænder han til Bonden Værdien af det stjalne og desuden det dobbelte og til Kongen dennes Ret. Bliver han rensed ved Jernbyrd, da maa Bonden atter begynde Sagen. Vil Tyven ikke tage til Genmæle paa Landstinget, da faar Bonden ham kendt fredløs trods hans Fraværelse ved Vaabentag paa Landstinget, og før kan Bonden ikke faa ham fredløs.

Kap. 146 (ASun. 91).

Er den, der bliver stævnet paa Tinge for Tyveri, ikke hjemme, da skal de Mænd, der er hans Værger i Sagen,

20-21 ikke .. Maade] paa ingen Maade er sagsøgt A. 24 atter] mgl. A¹.

bevise hans Forfald. Er han inden for Landet og ikke syg, da skal man sagsøge ham til tre Ting. Er han syg, da skal man vente en halv Maaned. Er han da stadig syg, skal man vente endnu en halv Maaned. Er han da endnu syg, da skal
 5 hans nærmeste Slægtning gaa ind paa at præstere Jernbyrd og bære Jern for ham. Brænder den, der bærer Jernet, sig, da gaar det ud over den sagsøgte Bo. Dør den sagsøgte, før der er baaret Jern, og Arvingerne nægter, at der var aftalt Jernbyrd, da skal de nægte med Tylvtered. Sagsøger
 10 han senere Arvingerne for, at deres Fader var Tyv, da faar han ikke Jernbyrd af Arvingerne, men kun Tylvtered. Er den sagsøgte uden for Landet og dog i Kongens eget Rige, da skal man fastsætte en Frist paa en halv Maaned for ham. Er han uden for Kongens eget Rige, da skal man vente en
 15 Maaned. Er han draget til et Valfartssted, og der er Vidner derpaa, da skal man vente Dag og Aar paa ham.

Kap. 147 (ASun. 92, 91; jf. Tillæg A III 1).

Staar den sagsøgte frem paa første eller andet Ting og tilbyder Nævn for sig i sit Herred, da skal Sagsøgeren
 20 udtage tolv Mænd, saadanne som han vil, fra hele Herredet. Siger den sagsøgte, at nogle af Mændene i Nævnet er hans Uvenner, da kan han tage tre Mænd bort og ikke flere, og derefter skal Sagsøgeren udvælge tre andre Mænd i deres Sted og lade dem sværge paa det samme Ting eller paa det
 25 næstfølgende Ting. Sværger Nævnet, da gaar den sagsøgte bort fri for Tiltale. Brister Nævnet for ham, da skal han bære Jern, og Sagsøgeren skal ikke aflægge Ed paa, at han

1 bevise] bevidne A¹. 2-3 Er .. Maaned] *mgl.* Ah; *tilf. i Udgaven efter senere Tilføjelse i A².* 3-4 Er .. Maaned] *mgl.* ACG o. fl. 5-6 præstere .. Jern] underkaste sig Nævn A¹BIJ. 6 Brænder .. sig] Bliver han fældet af Nævnet A¹BIJ. 8 der .. Jern] Nævnet har afgivet Kendelse ABIJ. 9 Jernbyrd] Nævn A¹BIJ. 11 Jernbyrd] Nævn A¹BIJ. 21 af .. Nævnet] *mgl.* A.

er skyldig. Vil den sagsøgte ikke tage mod Nævn, da skal han bære Jern, og Sagsøgeren skal da aflægge Ed paa, at han er skyldig. Er tre Mænd af Nævnet borte, naar det skal sværge, skal Forfald bevises for hver af dem med to Mænds Vidnesbyrd af Nævnet selv, og man skal straks udtage tre 5 andre i deres Sted og lade dem sværge. Er der flere end tre Mænd borte, da brister Nævnet for ham. Derefter skal han bære Jern, som før er sagt. Stoler den sagsøgte ikke paa Nævnet, da kan han frasige sig Nævnet to eller tre Nætter før Tinget, for han skal da bære Jern, og Sagsøgeren skal 10 ikke aflægge Ed paa, at han er skyldig. Sagsøgeren kan ikke rejse Sag paa anden Maade, end som nu er sagt, uden at han udsætter sig for (at maatte bøde) Kongens Ret. De Mænd, der skal aflægge Vidnesbyrd og bevise en anden Mands Forfald, skal sværge, idet de tager hinanden i Haan- 15 den, og ikke paa Bog.

Kap. 148 (ASun. 93).

Staar den sagsøgte frem paa første eller andet Ting og tilbyder Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd paa, at han har fundet det, han sagsøges for, og at han har lyst det 20 paa Gadestævne og ved Kirkestævne og paa Tinge og i enhver Henseende har omgaaedes med det, saaledes som Lovens foreskriver, da skal Bonden tage sit Gods og give Tylvtered paa, at han ikke fik mere, (end der tilkom ham). Vedgaar han selv det, han beskyldes for, enten i Kirken eller 25 paa Tinget, før der bliver rejst Sag imod ham, skal han udlevere det, han fandt, og give Tylvtered paa, at han ikke fandt mere, og være fri for Tiltale, baade med Hensyn til Kongens Ret og over for Bonden.

Kap. 149 (ASun. 92).

Den, der skal aflægge Ed paa, at en anden er skyldig, 30 skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som han er skyl-

11 ikke (1)] *mg.* A²; i *Udgaven slettet ved Textrettelse.*

dig i den Sag, han rejser imod ham, og at han ikke gør det af Avind eller ond Vilje, men fordi han ved, at han er skyldig i den Sag, som han rejser imod ham.

Kap. 150 (ASun. 89).

5 **S**ælger en Mand Hest eller Okse eller anden Ejendom bort, og den samme, som solgte, gør Krav paa det solgte, da skal den, der har det i Hænde, forsvare sig med to Mænds Vidnesbyrd og Edsbevis i Forhold til Værdien af det, der rejses Krav om, og værge sig det til. Han skal
10 bede Gud hjælpe sig, saa sandt som han fik det samme, som nu kræves af ham, af den samme, som nu kræver det. Gør en anden Mand end Sælgeren Krav paa det solgte, da skal den, der har det i Hænde, værge sig, eller den, der genkender det som sit, skal tilbagesøge paa den Maade,
15 som før er omtalt ved den Slags Sager.

Kap. 151 (ASun. 95).

Tingmændene skal lovligt dømme en Tyv til Hængning for en halv Marks Værdi og ikke for mindre. Stjæler han mindre, da kan de fradømme ham Huden eller en saad
20 dan Legemsdel, som de vil, eller dømme ham til at være Træl i Kongens Gaard, for Tingmændene har Magt til at gøre med Tyven, hvad de vil. Naar Tyven kommer paa Tinget for en halv Marks Værdi, kan man hænge ham, men ikke for mindre. Men stjæler han til fem Pennings Værdi,
25 da kan man binde ham og føre ham til Tinget og gøre det med ham, som Tingmændene vil. Men han er dog ogsaa en Tyv, hvis han stjæl en Penning. Er han Kirkebryder eller Morder, da kan de dømme ham til Hjul.

Kap. 152 (ASun. 96).

30 **E**n Mands Kone kan ikke lovligt sælge mere af Husbondens Bo end fem Pennings Værdi uden Husbondens

Vidende. Men vil hun ofte sælge saa meget bort, da kan hun gøre megen Skade, hvis hun er en uklog Kone. Da skal Husbonden drage til Tinget og forkynde, at hans Kone gør saaledes. Den, som derefter handler med hende om mindre eller mere, skal give det tilbage, som han faar af hende, ⁵ med svoren Ed og ikke have noget af det (tilbage), som han gav derfor. Saaledes (gaar det) ogsaa, hvis han handler med Husbondens Søn eller Husbondens Datter. Men han skal ikke svare til Tyverisag, hvis han handler med Husbondens Kone eller hans Søn eller hans Datter. Men handler han ¹⁰ med ufrit Tyende eller med lejet Tyende, da skal han erstatte det, han køber, og svare til Tyverisag derfor.

Kap. 153 (ASun. 95).

Nogle Mænd siger, at Tingmændene ikke kan dømme Tyven et Øre eller andre Legemsdele af, men skal ¹⁵ lade Kongens Ombudsmand dømme det af, men det er dog ikke sandt, for (det er) Tingmændene, (som) har Magt over Tyven.

Kap. 154 (ASun. 99).

Skal en Mand bære Jern, da skal han to sin Haand og ²⁰ derefter ikke røre ved noget som helst med den, ikke sit Haar og ikke sin Klædning og ikke noget som helst andet, før han tager Jernet og løfter det.

Kap. 155 (ASun. 99).

Bærer en Mand Skudsjern, da skal han gaa ni Skridt ²⁵ langt, før han kaster Jernet. Kaster han det før, da er han fældet. Siger nogle, at han er fældet, og andre siger, at han ikke er fældet, da skal to Mænd vidne, at han bar det til fulde og ikke til Fald.

14 siger] = BDEF; vil øvrige Hss. 14 kan] skal kunne A. Kap. 154-56 mgl. i AD¹IJ; i *Udgaven tilføjet efter F.*

Kap. 156 (ASun. 99).

Bærer en Mand Trugsjern, da skal Truget staa tolv Skridt fra Stokkene, og den, der skal bære Jernet, skal kaste det i Truget. Falder Jernet uden for Truget, da skal den, 5 der bærer det, tage det ~~op~~ og atter kaste det i Truget. Man skal ikke aflægge Ed paa, at den anklagede er skyldig, undtagen ved Trugsjern. Saa snart Jernet er baaret, skal man sætte en Vante paa Haanden og sætte Segl for og løse det om Lørdagen. Men Haanden skal ikke løses, før Sagsøgeren 10 kommer til Stede, og ham skal man vente paa, til Tingtiden den Dag er ude. Kommer han ikke til den Tid, da skal de Mænd, der er til Stede, løse Haanden og afgøre, hvorvidt han enten er skyldig i Sagen eller uskyldig. Bliver den, der bar Jernet, renset, da skal han yde Præsten hans 15 Ret. Bliver han ikke renset, skal Sagsøgeren yde ham hans Ret.

Kap. 157 (ASun. 99; jf. Tillæg A III 1).

Fastehelg eller anden Helg maa aldrig gavne Tyven saaledes, at han ikke skal bære Jern og rense sig for en 20 Tyverisag, og i enhver Helg maa en Mand tilbagesøge sin Ejendom, hvis han genkender den som tyvstjaalen eller taget ved Ran. Er der en Helligdag i Ugen, da skal ingen Mand bære Jern og ikke have Vante paa Haand.

Kap. 158 (ASun. 94).

25 **S**taar en Mand frem paa Tinget og beskylder en anden for Tyveri, da skal han sagsøge ham og forfølge Sagen, som Loven kræver. Vil han ikke forfølge Sagen og sagsøge ham, skal han bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til den, han kaldte Tyv.

Kap. 159 (ASun. 86).

30 **F**orlanger en Mand Ransagning hjemme hos en anden Mand, og Husbonden ikke er hjemme, men hans Kone,

da skal den, der vil ransage, tilkalde to Grander eller tre eller saa mange, som han vil, og lade dem være til Stede. Findes det Gods der, som han ransager efter, da maa han ikke gribe Bondens Kone og binde hende og ikke føre hende bort, hverken i Baand eller uden Baand, men han skal tage 5 Borgen for det Gods, som han genkender som sit, og Granderne skal gaa i Borgen derfor, til Husbonden kommer hjem, og da skal han værge sig, som Loven foreskriver, eller ogsaa skal den anden, der genkender det som sit, søge det tilbage, saaledes som Loven foreskriver. 10

Kap. 160 (ASun. 97).

Stjæler eller dræber Bondens Træl en anden Mands Husdyr, der er saa meget som tyve Mark eller mere værd, skal Bonden betale det, han vil, og desuden give Tylvtered (paa, at Tyveriet ikke beløb sig til mere), og endvidere Træl- 15 lens Hud eller en Øres Bøde, efter Trællens Ejers eget Valg.

Kap. 161 (ASun. 97).

Indrømmer Bonden selv (Rigtigheden af) det, som siges om hans Træl, da skal han ikke løse Trællens Hud og 20 ikke lade ham hudstryge. Nægter Bonden, at hans Træl gjorde det, han sagsøges for, da skal hans Træl bære Jern, og Sagsøgeren skal ikke aflægge Ed paa, at han er skyldig. Brænder Trællen sig, da skal Bonden udlevere det, han vil, og desuden give Tylvtered. En Træl skal ikke bære Jern 25 for mindre end for en Værdi af en halv Mark. Beskyldes han for mindre Tyveri, da skal hans Husbond nægte det med tredie Mands Ed. Indrømmer han noget, skal Bonden udlevere det, han vil, og desuden give tredie Mands Ed.

Kap. 162 (ASun. 98).

Stjæler Bondens Træl noget og bliver grebet med det, da skal den, der har grebet ham, føre ham til Tinget 30

og sende hans Husbond Bud om at komme derhen. Vil Bonden, der ejer Trællen, komme til Stede, skal han betale saa meget for Trællen, som han vil, og desuden give Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd paa, at han var bortløbet, 5 og Trællen skal hudstryges eller Trællens Ejer løse ham med en Øre. Vil Bonden ikke komme til Stede og saaledes løse sin Træl, da skal den, der har grebet ham, have to Mænds Vidnesbyrd paa, at Trællen er hans Tyv, og faa Dom af Tingmændene og hænge ham.

10 Kap. 163 (ASun. 95).

Vil Bryden ikke skære Baandene af en Tyv, der ikke skal hænges, da skal Tingmændene dømme Baandene af ham, og Bonden, der har grebet ham, skal selv skære Baandene af ham i Overensstemmelse med Tingmændenes Dom 15 og derefter være fri for Tiltale over for Kongens Ombudsmand.

Kap. 164 (ASun. 100; jf. Tillæg B I Till.).

Ingen Fisk maa kaldes Vrag undtagen Stør, helt og holdent, og Hval. Men dog skal den, der først finder en 20 Hval, tage sig en Byrde deraf, hvis han er gaende, og sige til i Kongens Gaard. Rider den, der først finder den, skal han tage sig en Hestebyrde. Kører han med Vogn, skal han tage sig et Vognlæs. Er han paa et seksaarers Skib, skal han tage sig en Skibsladning. Og hver den, der først finder 25 den, skal altid sige til i Kongens Gaard. Siger han ikke til, skal han bøde tre Mark eller forsvare sig med Tylvtered.

Kap. 165 (ASun. 101).

Lider en Mand Skibbrud, da maa hans Gods aldrig betragtes som Vrag, saa længe han selv kan bjerge det 30 med saadanne Mænd, som han kan faa med til at hjælpe

sig, og Kongens Ombudsmand maa ikke forbyde ham at tage saadanne Mænd til Hjælp, som han kan faa dertil for gode Ord eller Betaling. Naar han har opgivet det og ikke kan bjerge mere, da skal Kongen og hans Ombudsmand tage det og ikke før, medmindre den, som har lidt Skibbrud 5 der, er en Ufredsmand.

Kap. 166 (ASun. 101).

Kommer noget Gods drivende i Land, og ingen Mand følger med, da skal den, der finder det, sige til og lyse, om nogen vedkender sig det Gods. Vedkender nogen 10 sig det, skal han løse det efter Loven. Er der ingen, som vedkender sig det, da skal Kongens Ombudsmand tage det og forvare det Dag og Aar. Kommer nogen, som vedkender sig det, før den Tid, og han bor i Kongens Rige, skal han aflægge Adkomststed, det er sjette Mands Ed. Han skal bede 15 Gud hjælpe sig, saa sandt som han er rette Ejer eller rette Arving til det Gods, og han skal have det, som han genkender som sit, og betale den, der har opbevaret det, hans Udgift, hvis han har haft nogen Udgift paa det.

Kap. 167 (ASun. 107).

20

For Haandran skal man bøde tre Mark eller give Tylvtered derfor. Driver en Mand et optaget Kreatur fra en anden Mand uden for hans Gaard, skal han bøde to Øre eller give tredie Mands Ed derfor. Tager en Mand et optaget Kreatur ud af en anden Mands Gaard uden hans 25 Vilje, skal han bøde tre Mark eller give Tylvtered derfor.

Kap. 168 (ASun. 108).

Gaar en Mand med Vilje med sin Hjord ind i en anden Mands Vang med Hund og med Hyrde, skal han er-

1 sig] og sit Gods *tilf.* A.

16-17 Ejer .. Arving] Arvtager eller rette Ejer A.

statte Škaden paa Marken og bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered. Kommer en Hjord eller et Stod eller en Svineflok af Vaade ind paa en anden Mands Ager eller Eng, skal (Ejeren) sætte en halv Mark i Pant derfor og lade
5 Markskaden vurdere og erstatte med tredie Mands Ed.

Kap. 169 (ASun. 108).

Tolv Heste er et Stod, og tolv Stykker Hornkvæg er en Hjord, og tolv Svin er en Flok. Optager en Mand sin Grandes Øg — eet eller to — i Agrene eller et andet Krea-
10 tur, hvis det er mindre end en Hjord, skal Granden lade Markskaden vurdere og erstatte Kornet med sin egen Ed alene paa, at hans Kvæg ikke gjorde mere Skade ved den Optagelse. Siger den anden, at han før har lidt Skade af hans Kvæg, da skal han give tredie Mands Ed derfor. Siger
15 den, der ejer Kvæget, at det blev taget i Drift og ikke i Agre eller paa Enge, skal den, der har optaget det, nægte med tredie Mands Ed eller bøde to Øre, hvis han indrømmer det.

Kap. 170 (ASun. 112).

Første Dag en Mand har optaget en anden Mands Husdyr, skal han sende to Mænd til den, der ejer Dyret, og bede ham udløse sit Dyr. Vil han ikke udløse sit Dyr første Dag, da skal den, der har optaget Dyret, næste Dag sende to andre Mænd til ham og bede ham udløse sit Dyr.
25 Vil han da endnu ikke udløse det, da skal han tredie Dag ligeledes sende to Mænd og bede ham udløse sit Dyr. Vil han ikke udløse det paa den tredie Dag, da skal han beholde Dyret hos sig, saa længe han vil. Derefter skal han drage

2-3 eller (1) . . Vaade] *mgl.* Ah; *tilf. i Udgiven efter B.* 5 vurdere] *paatale* (»mæxlæ») A¹.

7 er (1)] udgør A¹. 7 er (2)] *mgl.* A. o. fl. 8 er] *mgl.* A. 9 Agrene] eller Engene *tilf.* A. 11 vurdere] *paatale* (»mæxlæ») A¹.

25 endnu] *mgl.* A¹ð²G. 27 ikke] endnu ikke A.

til Tinget med alle sine Vidner og lyse, at han har optaget den andens Dyr saaledes og rettet Opfordring til ham, og at han ikke vilde udløse sit Dyr. Hvad der end derefter sker med hans Dyr, da skal Tingmændene dømme den, som har optaget det, sagesløs. Forlanger den, der ejede Kvæget, Erstatning for det, da skal den, der optog det, forsvare sig med saa stort Edsbevis, som svarer til det optagne Dyrs Værdi, og sværge, at han forholdt sig med det optagne Dyr, som Loven foreskriver. Brister Edsbeviset for ham, da skal han erstatte Dyret og ikke give Bøder dertil, fordi hans Tingsvidner fritager ham for de Bøder. 10

Kap. 171 (ASun. 109).

Ganske saaledes som en Bonde forholder sig over for en anden Bonde med Hensyn til Optagelse, skal han gøre over for Kongens eller Ærkebiskoppens Bryde og deres Bryde over for Bonden, og saaledes skal hver af dem udløse sit Husdyr fra en anden. 15

Kap. 172 (ASun. 109).

For Kongen selv paa sin Gaard eller Ærkebiskoppen paa sin, da er Tokkebøden til dem større, end hvis det var en Bryde, (som boede der), saafremt Kvæg med Vilje bliver sluppet ind i deres Sæd. Kommer Kvæg ved Vaade ind i deres Sæd, da kræves der ikke mere end tredie Mands Ed foruden Erstatning af Skaden paa Kornet, uanset de selv er paa deres Gaard. 25

Kap. 173 (ASun. 109).

Rejser Kongens eller Ærkebiskoppens Bryde Klage mod en Mand over, at han har ladet sine Kreaturer græsse paa hans Mark, og stævner ham til Tinget eller for sin Herre, skal Bonden bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered. 30

11 fritager] fritog A.

21 Bryde] der sad der *tilf.* A.

Kap. 174 (ASun. 108).

Tøjrer en Mand i en anden Mands Eng eller Mark, skal han bøde for Skaden og desuden to Øre eller nægte med tredie Mands Ed.

5 Kap. 175 (ASun. 110; jf. 70).

Dræber en Mand en anden Mands Husdyr i sin Ager af ond Vilje, skal Ejeren af Dyret først erstatte Skaden paa Kornet og desuden give tredie Mands Ed — lige saa vel den Mand, der bor uden for Byen, som den Mand, der
10 bor i Byen, — og derefter skal den, der dræbte Dyret, erstatte det og desuden give tredie Mands Ed paa, at det ikke var mere værd, og endvidere bøde to Øre i Tokkebøde. Nægter han, at han dræbte den andens Dyr, og var det Dyr, der blev dræbt, saa meget som to Øre værd, skal han nægte
15 med tredie Mands Ed. Var det, der blev dræbt, saa meget som en halv Mark værd, skal han nægte med sjette Mands Ed, indtil der er dræbt et Dyr, der er saa meget som seks Øre værd. Derefter skal han nægte med Tylvtered. Hvilket Dyr der end bliver dræbt i Bondens Paasyn, om det er en
20 Gaas eller en Gris, skal den, der dræbte det, erstatte det og desuden give to Øre i Tokkebøde, hvor lidt det, han dræbte i Bondens Paasyn, end var værd. Dræber en Mand saa lidt, uden at Bonden ser paa det, da er der ingen Tokkebøde, medmindre han dræber et Dyr, der er saa meget som to
25 Øre værd. Derefter skal han bøde Tokkebøder. Tokkebøde er ikke mere end to Øre, saa gode som fire Ørtug Penge. Erstatte en Mand det Dyr, han dræbte, da kan han aldrig derefter nægte Tokkebøder. Siger den, der dræbte Dyret, at det ikke var saa meget som to Øre værd, skal han nægte
30 Tokkebøden med tredie Mands Ed og erstatte det Dyr, han dræbte, og desuden give tredie Mands Ed.

Kap. 176 (ASun. 110).

Øver en Mand Gorniddingsværk mod en anden Mands Husdyr med Spyd eller andet Vaaben, saaledes at Gorren flyder ud, og han derved dræber en anden Mands Dyr, der er saa meget som en halv Mark eller mere værd, skal han erstatte Dyret med saa stort et Edsbevis, som svarer til, hvad Ejeren af Dyret vurderer det til, og desuden tre Mark eller ogsaa give Tylvtered paa, at han ikke har dræbt det.

Kap. 177 (ASun. 110).

Paa hvilken Maade en Mand end stjæler sig til at dræbe en anden Mands Husdyr, skal han, hvis den, der ejede Dyret, vil aflægge Ed paa, at han er skyldig, rense sig ved Trugsjern, hvis Dyret er saa meget som en halv Mark eller mere værd. Brænder han sig, skal han erstatte Dyret og desuden det dobbelte af Værdien.

15

Kap. 178 (ASun. 70).

Rider en Mand (paa) en anden Mands Hest uden hans Tilladelse inden for Marken, skal han bøde to Øre. Rider han (paa den) paa en anden Bymark, skal han bøde en halv Mark. Rider han (paa den) paa en tredie Bymark, skal han bøde seks Øre.

Kap. 179 (ASun. 113).

Alle Stodheste og vilde Heste skal den, der ejer dem, vogte og forsvare, saa at de ikke kommer i andres Agre eller Enge fra Pinsedags Aften til Mikkelsmesseaften. Kommer de imellem disse Tidspunkter i en Mands Sæd eller Enge, skal Ejeren udløse dem mod Pant og Erstatning,

13 Trugsjern] Nævn A¹BEIJ. 14 Brænder . . sig] Bliver han fældet (ved Nævnet tilf. B) o. lign. A¹BEIJ.

25 Pinsedags Aften] Pinseaften A¹BC²⁻⁴.

som før er sagt. Kommer de tidligere eller senere i Agre eller i Enge, skal man drive dem derfra uden at gøre dem Skade og ikke optage dem.

Kap. 180 (ASun. 113).

5 **D**river mange Mænd Stodheste eller andre Husdyr ud i Kær eller Dynd, saa at eet af dem dør deraf, da har den, der ejede dem, Ret til at sagsøge saa mange Mænd, som han vil, i den Anledning og kræve Jernbyrd af enhver af dem, som han vil aflægge Ed paa er skyldig, eller Erstat-
10 ning og desuden Bøder, som Loven foreskriver.

Kap. 181 (ASun. 111).

Optager en Mand en anden Mands Husdyr paa Agrene i sin Sæd og ikke vil udlevere det, skal Ejeren af Dyret udrede Erstatning for Kornet og desuden give sin egen Ed
15 paa, at hans Dyr ikke gjorde ham mere Skade ved den Optagelse. Vil den, der har optaget Dyret, da ikke udlevere det, da skal Dyrets Ejer hidkalde Granderne og kundgøre for dem, at han ikke kan faa sit Dyr udleveret, og derpaa drage til Tinget med Vidnerne, han har paa, at den anden
20 holder hans Dyr indespærret. Nægter den, der optog det, at han holder hans Dyr indespærret, skal han nægte med Tylvtered. Indrømmer han det, skal han bøde tre Mark. Dør Dyret hos ham, skal han erstatte Dyret og desuden give tre Mark for Ran eller nægte med Tylvtered, at han øvede
25 Ran.

Kap. 182.

Den, der sætter Pant for Optagelse af Dyret, maa indløse sit Pant, naar han vil, og den, der skal tage Er-

8 Jernbyrd] Nævn A¹BIJ.

15 ham] *mgl.* A. 22-24 Dør .. Mark] *mgl.* AE⁴⁻⁵; *tilf.* i *Udgaven efter C¹.*

statning for sit Korn, kan ikke rejse Sag mod den, der skal give Erstatning, fordi han førte sit Korn i Lade, før han ydede ham Erstatning.

Kap. 183.

Sætter en Mand Pant og vil ikke indløse det, skal den, 5
der har det i Hænde, drage til Tinget og fastsætte en Lovdag, da den anden skal indløse sit Pant. Vil han ikke indløse det til den Lovdag, der fastsættes, da skal hans Pant være forbrudt.

Kap. 184 (ASun. 106).

10

Agerfreden skal være saa stor, at hvis nogen stjæler et
Neg bort fra en Mands Ager og bliver taget dermed, da kan man binde ham og føre ham til Tinget og gaa frem mod ham, som Tingmændene dømmer. Stjæler han en anden Ting, da maa man ikke binde ham for mindre end en 15
Øres Værdi, og for en Øres Værdi maa han ikke hænges og ikke for mindre end en halv Marks Værdi. Er der stjalet mindre, da skal man afskære et Øre eller lade ham hudstryge eller gøre andet saadant ved ham, som Tingmændene dømmer. 20

Kap. 185 (ASun. 103).

Støder Bymarker eller Torpmarker op til en anden By eller en anden Torp, saa at en Mands Fællede støder op til en andens indhegnede Mark, skal den, der har Sæd og indhegnet Mark, altid sætte Gærde om sin Vang og sin 25
indhegnede Mark.

13 da . . og (1)] *mgl.* AH; *tilf. i Udgaven efter C¹.* 13 kan] skal C.
14 som] Loven er og *tilf.* A. 16-17 Øres (1) . . en] *mgl.* A; *tilf. i Udgaven efter C¹.*

23-24 Fællede . . Mark] indhegnede Mark støder op til en andens Fællede A.

Kap. 186 (ASun. 105).

Opbryder en Mand en anden Mands Gærde, skal han erstatte Skaden og desuden bøde to Øre eller give tredie Mands Ed paa, at han ikke opbrød det. Kører eller
 5 rider en Mand over en anden Mands Ager, skal han bøde to Øre eller nægte med tredie Mands Ed. Mejer en Mand sig Vej over en anden Mands Ager eller slaar igennem hans Eng, skal han erstatte Skaden og desuden bøde to Øre eller nægte med tredie Mands Ed.

10 Kap. 187 (ASun. 105).

Opbryder en Mand et Gærde for sin Hest eller Vogn, og sker der Skade paa (andre) Mænds Agre eller Enge, skal han erstatte Skaden og desuden (bøde) to Øre eller (give) tredie Mands Ed. Opbryder en Mand en anden Mands
 15 Toftægærde, skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered. Tager en Mand Gærdet mellem sin og andre Mænds Sæd op, før alle Mænd faar bjerget deres Korn, og lider de Skade derved, skal den, der ejede Gærdet og tog det op, erstatte Skaden paa Sæden til alle dem, der led Skade, og
 20 desuden (bøde) til alle, der vil rejse Klage mod ham, seks Øre eller (give) sjette Mands Ed.

Kap. 188 (ASun. 102).

Naar Granderne har saæet deres Sæd, da skal de fastsætte en Lovdag for alle dem, der bor (sammen) i
 25 Byen, at de alle skal sætte Gærder til den Lovdag, der fastsættes. Den, der ikke sætter Gærder til den Lovdag, skal bøde en Øre. Derefter fastsættes en anden Lovdag, og den, der ikke sætter Gærder til den Lovdag, skal bøde to

5 Ager] Sæd A.

11 Mand] en anden Mands *tilf.* A. 12 andre Mænds] *mgf.* A¹B o. *fl.*

Øre. Derefter fastsættes endnu en tredie Lovdag, og den, der da ikke vil sætte Gærde, skal bøde en halv Mark. Vil de, der sidder hjemme og ikke vil sætte Gærde, ikke bøde, skal de, der har sat Gærde, drage til Herredstinget og faa Dom til, at de kan bemægtige sig de andres Ejendom. 5

Kap. 189 (ASun. 104).

Er der en Vang, der helt besaas med Rug efter Byg, skal alle Granderne lige saa fuldt sætte Gærde for Rug som for Byg, eller de skal betale samme Bøde for Ruggærde, som det er sagt om Byggærde. Er der ikke Rugsæd over 10 hele Vangen, og en Mand vil besaa en Ager eller to, skal han sætte et Kantgærde derom eller beskytte det paa anden Maade, som han vil, men han maa ikke af den Grund optage en anden Mands Husdyr før Pinsedags Aften.

Kap. 190.

15

Dræber en Mand en Skødehund, skal han bøde seks Øre, dræber han en Mynde, skal han bøde en halv Mark. Dræber han en Tæve, skal han bøde to Øre — medmindre de bliver taget paa fersk Gerning, idet de bider en Mand eller en Mands Dyr, saa det dør deraf, eller i Husene hos 20 den, de bryder ind hos. Bider de en Hest under Manden eller et andet Dyr, saa at det ikke dør deraf, da skal man ikke dræbe dem, men man skal bøde for dem.

Kap. 191 (ASun. 114).

Hugger en Mand Brændelæs i en anden Mands ind- 25 hegnede Skov, skal han bøde to Øre for hvert Læs og udlevere alt det, han huggede. Nægter han, skal han give tredie Mands Ed derfor. Hugger en Mand tolv Læs eller

mere i en anden Mands indhegnede Skov, saa at han gør »Vedstort«, skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered.

Kap. 192 (ASun. 114).

5 **B**liver en Mand paagrebet Dag eller Nat ved Stubben i en anden Mands indhegnede Skov, saa han ikke kan nægte, da skal han bøde seks Øre, og de Bøder skal han gaa ind paa, hvor han bliver paagrebet, og for at Bøderne ikke skal kunne nægtes, skal han stille et saadant Pant, som han
10 har. Har han ikke stillet Pant, og nægter han, efter at han er kommet bort, at han gik ind paa at betale Bøder, skal han nægte Bøderne med tredie Mands Ed og Hugsten med sjette Mands Ed. Kræver en Mand Pant af den, han finder i sin Skov, og nægter han, at han har noget at sætte i Pant,
15 da skal han drage med ham til den første By, og der skal han enten skaffe Pant eller Borgen for sig. Vil han ikke skaffe noget af dette for sig, da skal den anden kundgøre, at begge Dele blev nægtet ham, og derefter skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered. Har han noget at
20 sætte i Pant og vil ikke, da maa den anden ikke rane det fra ham, men skal drage til nærmeste By og kundgøre, at der blev nægtet ham Pant, og derefter skal han have tre Mark eller Tylvtered (af ham).

Kap. 193 (ASun. 115).

25 **G**aar en Mands Vognaksel itu i en indhegnet Skov, kan han hugge saa mange Aksler, som gaar itu for ham der, og af det Træ, han fælder til Aksler, maa han ikke føre mere bort, uden at han skal bøde to Øre derfor.

2 »Vedstort«] Brændestabel AB o. fl.

6 indhegnede] mgl. AF¹. 12 Bøderne] mgl. A. 12-13 og . . Ed] mgl. ACH.

Kap. 194 (ASun. 114).

Flaar en Mand (Træer i) en Skov, skal han bøde paa samme Maade, som hvis der var hugget, paa den Maade, som der er sagt om Hugst, hvad enten det er mindre eller mere.

5

Kap. 195 (ASun. 114).

Hugger en Mand til sine Husdyr i en anden Mands indhegnede Skov, skal han bøde, som der er sagt om Hugst og om Afbarkning, hvad enten det er mindre eller mere.

10

Kap. 196 (ASun. 116).

Følger en Mand sin Bisværme i en anden Mands indhegnede Skov, skal han sige det til den, der ejer Skoven, og hver af dem skal have Halvdelen (af Bierne). Vil den, der ejer Skoven, ikke lade sit Træ omhugge, da skal den anden lade sine Bier blive der eller tage dem bort uden Skade for den, der ejer Skoven. Fælder han Træet uden Tilladelse af den, der ejer Skoven, skal han bøde tre Mark til ham eller nægte med Tylvtered.

15

Kap. 197 (ASun. 116).

Tager den, der ejer Skoven og Træet, Bierne bort, skal den, der ejede Bierne, forfølge Sagen og tage Borgen for sine Bier og søge dem tilbage som tyvstjaalne eller som rantagne med sjette Mands Ed, eller den anden skal værge dem som hjemmefødte med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered.

20

Kap. 198 (ASun. 116).

Søger en Mand Bier i en anden Mands indhegnede Skov og finder dem, skal han sige det til den, der ejer Skoven, og hver af dem skal have Halvdelen (af Bierne). Siger den, 30

der ejer Skoven, at han fandt dem først, skal han væрге sig mod den anden med tredie Mands Ed. Finder en Mand Bier i en indhegnet Skov paa Kvist eller paa Jorden, skal han tage dem bort uden Skade for den, der ejer Skoven, og ikke give Edsbevis for, at han tog dem bort derfra, og ikke Bøder.

Kap. 199 (ASun. 116).

Flyver Bier hen paa en anden Mands Hus, og følger man efter dem, og den, der ejer Huset, siger, at det er hans Bier, skal han bevise det med tredie Mands Ed. Siger den, der ejer Huset, ikke, at de er hans, skal den, der følger dem, ligeledes føre Bevis med tredie Mands Ed og tage sine Bier bort uden Skade for den, der ejer Huset, men ellers ikke.

Kap. 200 (ASun. 116).

Falder Bier over en anden Mands Bier og stikker dem ihjel, da kan Ejerne af Bierne slaa dem sammen, hvis de synes det, og begge ønsker det. Vil de ikke slaa dem sammen, og nægter den, der bliver rejst Sag imod, at den andens Bier led Skade af hans Bier, skal han give ham saa stort Edsbevis, som svarer til Værdien af hans Bier. Indrømmer han noget af den andens Skade og nægter Resten, skal han erstatte det, han indrømmer, og for det, han nægter, skal han give saa stort Edsbevis, som den skadelidte vurderer Skaden til.

Kap. 201 (ASun. 116).

Finder en Mand Høge i en anden Mands indhegnede Skov, maa han ikke hugge sig »Krage« eller Krog, men skal tage dem bort uden Skade for den, der ejer Skoven,

3 indhegnet] en anden Mands indhegnede A.

8 hen paa] ind i A.

17 det (1)] er raadeligt *tilf.* A.

27 Krog] uden den andens Vilje *tilf.* A.

og ellers ikke. Finder en Mand Høge i en indhegnet Skov eller i Almindingsskov og mærker Træet eller binder Høgene til Reden, og en anden Mand derefter tager dem bort, skal denne, hvis han indrømmer det, udlevere Høgene og bøde to Øre. Nægter han, skal han hedde Tyv for det og sværge paa samme Maade for det som for andet Tyveri. Hvis en Mand finder Bier, da skal han ogsaa sætte sit Mærke paa Træet, indtil det bliver fældet. Tager en anden Mand dem senere bort, da skal han forfølge Sagen som ved andet Tyveri.

10

Kap. 202 (ASun. 118).

Ræveunger maa ingen Mand grave op af en anden Mands Mark eller Skov, uden at han skal bøde seks Øre eller give sjette Mands Ed derfor, men kan han tage dem, uden at han graver efter dem, da kan han tage dem og være fri for Tiltale.

Kap. 203 (ASun. 118).

Driver en Mand en Ræv i dens Grav med Hunde, kan han, som forfølger den, uden Hensyn til, paa hvis Mark eller indhegnede Skov det er, grave den ud og gøre sig den til Nytte, men skal fylde Graven, saa den ikke bliver til Skade for den, der ejer Skoven eller Markerne. Fylder han ikke Graven, skal han hæfte for den Skade, der sker der. Omkommer en Mand i den Grav, skal den, der gravede den, bøde tre Mark. Omkommer Bondens Husdyr deri, skal han erstatte det Dyr, der omkommer, efter Vurderingen af det Dyr. Nægter den, der gravede Graven, og som der rejses Sag imod, at han gravede, skal han give saa stort Edsbevis, som svarer til det, som den, der ejede Dyret og led Tab ved, at Dyret døde i den Grav, vurderer det til.

30

9 dem] det A. 9 han] siden tilf. A.

19 han .. den] mgl. A. 30 døde] dør A¹C²⁻³.

Kap. 204 (ASun. 117).

Indelukke maa en Mand ikke hugge i en anden Mands indhegnede Skov uden Tilladelse af den, der ejer Skoven, medmindre han erstatter den Skade, der er gjort paa Skoven, og dertil giver seks Øre eller nægter med sjette Mands Ed.

Kap. 205.

Alle Snarer og Fælder, som en Mand sætter for Dyr eller Fugle i Skoven eller andetsteds paa Marken, skal han hæfte for som for anden haandløs Vaade.

Kap. 206 (ASun. 119).

Støder to indhegnede Skove op til hinanden, og kan de, der ejer Skoven, ikke komme overens om, at Svinene skal gaa sammen, og bliver der derefter optaget Svin, da gælder samme Lov om denne Optagelse, som før er sagt om anden Optagelse. Gaar nogen med en Svineflok ind i en anden Mands indhegnede Skov, da gælder samme Lov, som før er sagt, hvis han gik i en anden Mands Agre og i hans Sæd.

Kap. 207 (ASun. 115).

Drager en Mand gennem en anden Mands indhegnede Skov, da maa han samle saa mange Nødder, som han spiser der, og føre bort sin Hat fuld eller sine Handsker fulde. Fører han bort i sin Barm eller i Kjortelfligen, skal han bøde to Øre eller give tredie Mands Ed. Saaledes er det ogsaa med Agern og med Bog. Kører eller rider en Mand og bryder ind i Skoven, skal han bøde, som den, der ejer Skoven, vurderer det til, eller give Edsbevis derfor.

Kap. 208 (ASun. 120).

Fælder en Mand Træ i Almindingskov, skal han skære det af i begge Ender. Da skal han have Træet Dag og

4 der .. gjort] som den anden fik A.

Aar. Ligger Træet længere, da er det ikke hans længere. Tager en anden Mand det bort før Dag og Aar derefter, skal han erstatte Træet og bøde to Øre.

Kap. 209 (ASun. 121).

Anden Mands Tømmer maa ingen Mand borttage, hvor 5
det end ligger, uden at han skal hedde Tyv derfor.

Kap. 210 (ASun. 117).

Vindfælde maa man aldrig tage i en anden Mands ind-
hegnede Skov uden Tilladelse af den, der ejer Skoven.
Tager nogen det bort, skal han bøde, som den, der ejer 10
Skoven, vurderer det til, eller give Edsbevis derfor.

Kap. 211 (ASun. 122).

Ethvert Vand, der ikke er sikret ved Dæmning, er Al-
mindingsvand, paa hvis Mark det end findes, og der
maa enhver, som vil det, gaa at fiske, men i anden Mands 15
Mølledam maa man ikke gaa hen at fiske uden Tilladelse
af den, der ejer Møllen.

Kap. 212 (ASun. 123).

Fiskegaard maa en Mand ikke sætte længere end til Midt-
strøms, medmindre han (ogsaa) har faaet Ret til at sætte 20
Fiskegaard paa den modsatte Side.

Kap. 213 (ASun. 124).

Paa Mader og Enge maa enhver Mand, som vil, gaa at
fiske, naar de bliver oversvømmet, hvis det er Almin-
dingsvand, der gaar op over dem. 25

Kap. 214 (ASun. 125).

Staar en Mølle saaledes for andres Enge, at den kan skade
dem, skal den, der ejer Møllen, tage sit Stigbord op

Pinsedags Aften og ikke sætte det ned igen før Mikkelsaften. Vil den, der ejer Møllen, ikke tage sit Stigbord op Pinsedags Aften, da skal de, der rejser Sag, drage til Herredstinget og sige til, og Tingmændene skal fastsætte en Lovdag, til at han
 5 skal tage sit Stigbord op. Vil han ikke tage sit Stigbord op til den Lovdag, skal han bøde Skaden paa Engene og desuden seks Øre eller give sjette Mands Ed.

Kap. 215 (ASun. 126).

Finder en Mand en anden Mand i Sengen hos sin Ægte-
 10 hustru, og dræber Husbonden Horkarlen i Sengen med hende, da skal han føre baade Bolster og Lagen til Tinget med to Mænds Vidnesbyrd paa, at han dræbte den Mand i Sengen med hende og ikke andetsteds. Naar det er gjort, skal han ligge uden for Kirkegaarden paa Marken, og der
 15 skal ikke gives Bøder for ham.

Kap. 216 (ASun. 126).

Faar en Horkarl Saar i Sengen hos en anden Mands
 Kone og kommer levende bort og skrifter og siden dør af det Saar, da skal han begraves i Kirkegaarden, men der
 20 skal ikke bødes af Husbonden.

Kap. 217 (ASun. 127).

Rejser Husbonden Sag mod en anden Mand for Samleje
 med sin Kone, skal den sagsøgte bære Skudsjern. Bliver han ikke rensset, da skal han fly af Landet og aldrig
 25 komme til at give Bøder, medmindre Husbonden vil det. Vil Husbonden tage mod Bøder, da har det været Lov, at

2 Pinsedags] Pinse A o. fl.

23 bære Skudsjern] forsvare sig med Nævn A¹BEIJ.

han skal bøde fyrretyve Mark for Samlejet og tre Mark i Tokkebøde. Dette er den eneste Sag, hvor Bonden faar tre Mark i Tokkebøde.

Kap. 218 (ASun. 128; jf. Tillæg A III 4 og B I).

En Mand kan ogsaa gøre Hærværk, hvis han tager en ⁵ Kone eller Mø med Vold ude i Marken eller hjemme i Husene. Nægter han, og er der ikke Vidner paa det, skal han rense sig med tre Tylvter. Er der Vidner paa det, skal han rense sig ved Jernbyrd. Brænder han sig, eller tilstaar han, skal han bøde fyrretyve Mark til Sagsøgeren og fyrre- ¹⁰ tyve Mark til Kongen.

Kap. 219 (ASun. 129).

Bliver en Kvinde taget i Løndom med sin Vilje, skal den, der tog hende, bøde seks Mark til Frænderne — og Kvinden skal ikke have en Penning deraf — eller han ¹⁵ skal nægte med to Tylvters Ed. Den Kvinde, der bliver taget saaledes, kan ikke overlade, hvem hun vil, at føre sin Sag, men den, der er nærmest i Slægt med hende og raader for hendes Giftermaal, skal rejse Sag. Saaledes er det ogsaa, hvis en ugift Kvinde bliver slaaet eller paa anden Maade ²⁰ mishandlet, da kan hun ikke overlade til nogen anden Mand at optræde paa sine Vegne end den, der er nærmest i Slægt med hende og raader for hendes Giftermaal.

1 og] yderligere tilf. A¹.

9 Jernbyrd] Nævn A¹BEIJ; Skudsjern DdøF². 9 Brænder . . sig] Bliver han fældet A¹BEIJ. 11 Kongen] Tager en Mand en Kvinde med Vold og avler Barn, og rejser Frænderne Klage derover, hvis Kvinden dør deraf, da skal den, der gjorde det, bøde for Kvinden eller rense sig som for andet Manddrab. Men hvis hun selv godvilligt lod sig beligge, da skal der ikke sværges for Drab, men for Lejermaal tilf. som særligt Kap. efter Kap. 218 EdøJ (trykt i Udgaven efter E¹ som Tillæg V2).

14 Mark] saa gode som to Mark Sølv tilf. A¹.

Kap. 220.

Er Konen skyldig i Hor, saa at hun ikke kan tage til Gemæle, da kan hendes Ægteemand, hvis han vil, jage hende bort uden at give hende en Penning af hendes Gods, 5 og derefter maa han aldrig tage en anden Kone, saa længe hun lever, og hun ikke en anden Mand, saa længe han lever.

Kap. 221 (ASun. 129).

Har en Mand en Slegfreddatter, der ikke er tinglyst, og tager hun en Mand i Løndom, da kan hendes Fader 10 ikke rejse Sag derfor og ikke andre af hendes fædrene Frænder, men kun de, der er nærmeste Slægtninge paa hendes mødrene Side.

Kap. 222 (ASun. 129).

Avler en Mand en Søn i Løndom med en Kvinde, da skal 15 Faderen ikke betale Bøde til sin Søn, men til den, der er nærmeste Arving. Har hun en Broder, da skal han tage Bøderne. Har hun baade Farbroder og Morbroder, da skal Farbroderen tage Bøder, fordi han er hendes Væрге. De Bøder skal ikke skiftes mellem Frænderne, medmindre den, 20 der tager mod Bøderne, vil give nogen deraf, for det er ikke sammenskudte Bøder.

Kap. 223 (ASun. 127).

Anklager Husbonden sin Ægtehustru for Hor, da skal 25 han have to Mænds Vidnesbyrd paa, at hun er skyldig deri, og derefter skal hun bære Skudsjern. Bliver hun renset ved den Jernbyrd, skal hun beholde baade sin Hus-

6 og . . lever] = C (÷ C¹) D-FJ; *mgl. øvrige Hss.*

19 mellem Frænderne] = BD-FJ; med nogen I; *mgl. øvrige Hss.*
19-20 den . . Bøderne] = BD-FJ; han *øvrige Hss.*

Kap. 223 og 224 staar i AC³GHI som henholdsvis Kap. 221 og 220.

25 bære Skudsjern] forsvare sig med Nævn A¹BIJ. 26 ved . . Jernbyrd] *mgl. A¹; ved Nævnet BIJ.*

bonde og sin Ejendom. Bliver hun ikke rensset, skal hun skilles baade ved sin Husbonde og sin Ejendom, men Husbonden maa aldrig tage en anden Kone, saa længe hun lever, og hun aldrig en anden Mand, saa længe Husbonden lever.

Kap. 224 (ASun. 130).

5

Ligger en Mand med en anden Mands Tjenestekvinde, skal han bøde to Øre eller nægte med tredie Mands Ed. Ligger en Mand med en andens (Hustrus) personlige Tjenestekvinde, skal han bøde seks Øre eller nægte med sjette Mands Ed.

10

Kap. 225 (ASun. 131).

Sin Ild skal man være ansvarlig for. Men opstaar der Brand fra en Mands Ild i en anden Mands Hus, saa at der brænder for ham til en Værdi af seks Øre, skal den, der havde Ilden, bøde tre Mark til ham. Brænder der ogsaa for flere Mænd ved den Ild, hvor mange de end er, skal han ikke bøde mere end tre Mark til alle dem, der fik Skade af hans Ild. De tre Mark skal alle de, der fik Skade af hans Ild, dele imellem sig, lige meget til alle dem, for hvem der brændte til seks Øre eller mere, selv om der for nogle brændte til tyve Mark.

Kap. 226 (ASun. 131, 132; jf. Tillæg B I).

Brandstud skal alle de, for hvem der brænder til seks Øre eller til mere, tage fra hele Herredet. Den Mand, der skal modtage Brandstud, skal sværge sig til den paa Herredstinget med tredie Mands Ed ved at tage i Haanden og ikke

3-4 saa . . lever] = D-FIJ; *mgl. øvrige Hss.*

8-10 Ligger . . Ed] *mgl. A; tilf. i Udgiven efter F¹.*

16 ved . . Ild] = BD-FJ; *mgl. øvrige Hss.* 18 alle] *mgl. ABE^h; tilf. i Udgiven efter C¹.*

23-24 Brandstud . . Herredet] *staar i A¹ i Slutn. af foreg. Kap.*

paa Bog. Han skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som der
brændte til seks Øre for ham. Den, der havde Ilden, skal
lige saa vel tage Brandstud og sværge sig til den som de
andre, der fik Skade af hans Ild. I Brandstud skal man ud-
5 rede en Penning eller en Skæppe Byg eller to Skæpper Havre
og ikke andet, medmindre den, der skal tage imod det, sam-
tykker deri. Holder en Mand sin Brandstud tilbage og vil
ikke udrede den, da skal man ikke tage Nam, men drage
til Tinget og rejse Klage, og Tingmændene skal dømme ham
10 til at bøde en Øre og udrede Brandstud, eller han skal
give tredie Mands Ed for, at han ikke var lovlig krævet.
Man skal ikke oftere end een Gang kræve Brandstud efter
ret Lov. Man skal lige saa vel tage Brandstud, hvis en Mands
Værksted eller Mølle brænder, saa der bliver Skade for seks
15 Øre derpaa, som for andet Hus og andet Gods. Sætter en
Mand med Vilje Ild i en anden Mands Hus, skal han nægte
med Trugsjern, hvis den skadelidte vil aflægge Ed paa, at
han er skyldig. Brænder han sig, skal han have Dags og Nats
Frist til at forberede (sin Flugt). Bliver han derefter fanget,
20 da kan han hænges som en Tyv, hvis den skadelidte vil
det. Bliver han hængt, skal Bonden tage Erstatning for sin
Skade, saa vidt Løsøret strækker til, og Kongen tager hans
Hovedlod. Saaledes skal det ogsaa gaa med den, der rider
hen med Hærskjold og brænder en anden Mands Ejendom
25 ned. Er en Mand Bryde eller Indsidder hos en anden Mand
i dennes Huse, og disse brænder, skal han nægte med Tylv-

1 Han . . som] = D-FJ; at øvrige Hss. 6-7 den . . deri] = D-FIJ; *mgf.*
B; den anden vil tage imod det øvrige Hss. 8 Nam] *mgf.* A¹. 11 give
. . for] nægte med tredie Mands Ed A. 12-13 oftere . . Lov] *mgf.*
AC¹h; *tilf. i Udgaven efter F¹.* 13-15 hvis . . Gods] = BDEF; for
Værksted og Mølle, der er brændt, som for alt andet, naar der bræn-
der for seks Øre øvrige Hss. 17 Trugsjern] Nævn (Herredsnævn E)
A¹BEIJ. 17 hvis . . vil] = BD-F; og den anden skal øvrige Hss.
18 Brænder . . sig] Bliver han fældet (ved Nævnet *tilf.* B) A¹BIJ; svær-
ges han skyldig E. 20 som . . Tyv] = DFIJ; *mgf.* øvrige Hss.

tered, at Ejeren led Skade paa Grund af hans (Handlinger) og hans Forsømmelse ved, at de brændte.

Kap. 227 (ASun. 133).

Fæster en Mand sig til Bryde hos en anden Mand og vil ikke tiltræde, skal han bøde seks Øre eller nægte ⁵ med Tylvtered. Har han ført noget ind i Boet hos den, han har fæstet sig til, selv om det ikke er mere end et Læs, og han derefter ikke vil være der, skal han bøde tre Mark eller nægte med Tylvtered.

Kap. 228 (ASun. 133).

10

Fæster en Mand sig til Bryde i Kongens eller Ærkebiskoppens Gaard, og han straks vil være fri, skal han bøde tre Mark, hvad enten han kommer derhen eller ej, eller nægte med Tylvtered, for deres Tokkebøde er ikke mindre end tre Mark.

15

Kap. 229 (ASun. 135).

Anklager Husbonden sin Bryde, naar de skal skifte, for, at han har underslaaet noget paa Skiftet mellem dem, skal Bryden give Bonden Tylvtered paa, at han ikke har underslaaet det mindste af det, han var pligtig at skifte med ²⁰ ham.

Kap. 230 (ASun. 135).

Finder Bonden derefter noget og genkender det som sit, skal Bryden bevise med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd, at han fik det paa sin Lod, da de skiftede. Derefter ²⁵ kan Bonden anklage dem, der aflagde Vidnesbyrd, for, at de vidnede ham hans Gods af Hænde, og af hver af dem

8 derefter] *mgl.* A-C o. fl.

¹¹ til Bryde] *mgl.* A¹CGHh; *tilf.* i *Udgaven efter A².* ¹⁴⁻¹⁵ for .. Mark] *mgl.* A¹CE²GHhI; *tilf.* i *Udgaven efter A².*

²⁷ hans] = BD-FIJ; *mgl.* øvrige Hss.

tage Tylvtered derfor eller tre Marks Bøde. Men brister det Edsbevis for Bryden, da kan Bonden tage det, han genkender som sit, og have det som sit eget, og derefter kan han rejse Tyverisag derfor mod Bryden og kræve Jernbyrd af ham, 5 hvis han vil aflægge Ed paa, at han er skyldig. Siger Bonden eller Bryden, naar de skal skifte, at han ejede noget uden for Fælliget, og den anden siger, at de ejede det sammen i Fællig, da er den, der vil bevise til Fællig for dem begge, nærmest til at føre Edsbevis og sværge med Tylvtered. 10 Saaledes er det ogsaa med Hensyn til alt andet Fælligsgods, baade Handelsvarer og andet Gods: den skal altid have Ret til at føre Bevis, som vil bevise til Fællig for begge. Beskyldes den, der har Fælligsgods i Hænde, for, at han har mere, og at han ikke har udleveret alt, skal han altid værge sig 15 med Tylvtered, selv om han rejser Sag imod ham til fyrretyve Mark, men ikke for mindre end en halv Mark. Sagsøger han ham for mindre end en halv Mark, skal han værge sig med sjette Mands Ed.

Kap. 231 (ASun. 134).

20 **V**il Bryden skilles fra sin Husbonde, da skal han meddele ham det. Vil Bonden ikke lade ham gaa bort, fordi han er en god Bryde, eller fordi han vil have hans Gods, skal Bryden drage til to Ting og lade fastsætte en Lovdag, da hans Husbonde skal skifte med ham. Vil Bonden da 25 stadig ikke skifte med ham, da skal han drage til tredie Ting og meddele det, og paa tredie Ting skal der da udmeldes gode og retsindige Mænd til at skifte mellem dem. Tager Bonden noget fra Bryden, efter at der er skiftet, da begaar han Ran.

4 Jernbyrd] Nævn A¹BEIJ. 16 ikke .. end] for mindre lige til A. 26 tredie] det AB. 26 da] *mgf.* AB. o. fl.

Kap. 232 (ASun. 136).

Skal en Mand betale til en anden og svarer saaledes, naar han kræves, at den anden eftergav ham det, da kan denne nægte med Tylvtered, at han eftergav ham. Men svarer han saaledes, naar han kræves, at han betalte den 5 anden eller ordnede Mellemværendet paa en anden Maade, som han samtykkede i, skal han have to Mænds Vidnesbyrd og give Tylvtered paa, at han betalte eller afgjorde det paa en anden Maade, som Modparten ønskede.

Kap. 233 (ASun. 137).

Kræver en Mand Betaling af en anden Mand, og vil han ikke betale og ikke give Edsbevis, da skal han stævne ham til Tinget, saaledes som Loven er, og faa Dom til at tage hans Gods. Vil den anden senere hævde, at hans Gods ikke blev taget i Henhold til Dom, og har den, der tog det, 15 hele Tingets Vidnesbyrd derom eller uden for Tinget Hjemmel af to Mænd af dem, der dengang var paa Tinget og dømte, at han kunde tage hans Gods, og andre to Mænds Vidnesbyrd om, at han tog (det) i Henhold til deres Dom, har han saadanne Vidnesbyrd, da skal han være fri for Tiltale. 20 Har han ikke Vidner paa Dommen, saaledes som nu er sagt, da skal den anden træde frem med seks Mænd og løse Dommen for ham, og han skal udlevere det, han tog, og desuden give tre Marks Bøde for det Ran, han begik, eller Tylvtered paa, at han ikke begik Ran. To Mænd kan ikke hjemle en 25 Dom for nogen, uden at andre to Mænd derefter vidner, at de var paa Tinget dengang, da de to dømte, at han kunde tage den andens Gods.

19 det] = A; *mgl. i de fleste Hss.* 25 paa .. Ran] = D-FJ; *mgl. øvrige Hss.* 27 to] = BD-FJ; *mgl. øvrige Hss.*

Kap. 234 (ASun. 138).

Laaner en Mand noget til en anden Mand, da kan det aldrig gaa tabt ved en overmægtig Hændelse, men Laanet skal altid komme tilbage eller saa stor Erstatning
 5 for det og Edsbevis, som Ejeren vurderer det laante til. Men han skal altid først give Ed paa, at han ikke kan fremskaffe det laante. Findes det laante senere, da har den, der ejede det, Ret til at bestemme, om han helst vil have sit eget og udlevere det, den anden gav i Erstatning, eller be-
 10 holde Erstatningen.

Kap. 235 (ASun. 139).

Lejer en Mand noget af en anden Mand, da skal han ikke være ansvarlig for det, undtagen med Hensyn til sine egne Gerninger. Gaar det tabt, og gør Ejeren Krav paa det,
 15 skal den anden forsvare sig med saa stort et Edsbevis, som svarer til, hvad Ejeren vurderer det tabte til. Han skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som den anden ikke led Skade paa Grund af hans Vanrøgt, eller at det var paa Grund af hans Handlinger, at det gik tabt.

Kap. 236 (ASun. 141).

Lægger en Mand noget ind hos en anden Mand, og denne ikke modtager det som Holdsgods, og det senere gaar tabt tillige med Bondens (eget) Gods, da skal han ikke erstatte det. Gaar det tabt, uden at hans Gods ogsaa gaar
 25 tabt, da skal han erstatte det.

Kap. 237 (ASun. 142).

Modtager en Mand noget som Holdsgods, da maa det aldrig gaa tabt, men man skal altid erstatte det, uan-

3 overmægtig Hændelse] »uæfli« = DdöFH; *forskrevet eller mgl. i de fleste Hss.; rett. i Udgaven efter D¹.* 4 Laanet] det A o. fl. 5 for det] som den anden vurderer det til tilf. A. 5 Ejeren] Laangiveren A.

19 at . . tabt] = D-F; *mgl. øvrige Hss.*

set hvad der sker med det, hvad enten det er Hest eller Hornkvæg eller anden Ejendom.

Kap. 238 (ASun. 144).

Fæster en Mand en Gaard og ikke vil tiltræde den, skal han bøde to Øre eller give tredie Mands Ed. Drager 5 han derhen og forlader den før Fardag, skal han yde alt skyldigt Arbejde og bøde seks Øre eller give sjette Mands Ed. Nægter Bonden, at han bortfæstede sin Gaard til en Landbo, skal Landboen bevise sin Ret til Gaarden med to Mænds Vidnesbyrd og have sin Gaard. Siger Jorddrotten, 10 at Landboen har fæstet, og nægter Landboen, skal han nægte med sjette Mands Ed.

Kap. 239 (ASun. 144, 143).

Drager Landboen bort fra Jorden, da skal den, der flytter derhen, købe hans Hus. Flytter ingen derhen, men 15 fæstes der kun til Ploven, skal den, der dyrker Jorderne altid købe Huset, eller Jorddrotten skal tillade ham at føre sit Hus bort. Dyrker Jordejeren selv Jorden, skal han ligeledes købe Huset eller tillade ham at føre det bort. Ved første Mariemesse skal Landboer udrede Landgilde og fæste 20 eller opsigte deres Gaard.

Kap. 240 (ASun. 146, 145, 147).

En Landbo maa ikke tage en anden Mands Gods i Fællig med sig uden Jorddrottens Tilladelse. Det Aar en Landbo vil drage fra sit Fæste, da skal han saa saa meget af sin Rug- 25 sæd, som det er Regel i den Bygd, som han bor i, og ikke mere, for nogle Steder undtages to Lodder af Rugsæden, nogle Steder kun Hustofte alene og nogle Steder slet in-

15 hans] *mgl.* AB. 16 der (2)] *saar og tilf.* A; ejer og *tilf.* DöJ.
20 og] *da tilf.* A.

24 Det Aar] Naar (»bahar«) AB.

tet. Kan Landboen ikke udrede Landgilde til den fastsatte Dag, skal han anmode Jorddrotten om en anden Dag. Faar denne ikke udredet til den Dag, som da fastsættes, skal han bøde to Øre.

5 Kap. 241 (ASun. 148-150).

Drager en Landbo bort fra Jorden med Landgilden og forinden har tilbudt den, og nægter Bonden, at han har tilbudt den forinden, skal Landboen have to Mænds Vidnesbyrd og give Tylvtered paa, at han har tilbudt den
 10 forinden, saaledes som Loven er, og være fri for Søgmaal. Indrømmer Landboen, at han ikke har tilbudt den forinden, skal han udlevere Landgilden og desuden seks Øre. Drager Landboen bort med Landgilden og ikke senere vil udrede den og ikke give Edsbevis, da skal Bonden stævne ham til
 15 tre Ting, saaledes som Loven er, og faa Dom til at tage hans Gods i Henhold til Dom, saaledes som det er sagt. Vil Bonden ikke tage mod sin Landgilde paa den fastsatte Dag, men derved volde sin Landbo Besvær, da skal Landboen tage to Mænd med sig og lade dem høre, at han tilbyder
 20 Landgilden. Vil Bonden da ikke tage imod den, da skal Landboen lægge Landgilden paa hans Arne med de to Mænd som Vidner og være fri for Søgmaal.

2 Jorddrotten] den, der er hans Jorddrot A¹. 3 da fastsættes] han da fastsætter AC o. fl.

11 Landboen] han A o. fl. 16 i . . sagt] mgl. A.

TILLÆG TIL SKAANSKE LOV

A. KONGELIGE FORORDNINGER.

I. *Kong Knuds Forordning om Manddrab 28. Dec. 1200.*

(Tillæg XI).

Kong Knuds Forordning om Manddrab,
og hvad dertil hører.

5

Knud, af Guds Naade Danernes og Vendernes Konge, sender alle retsindige Mænd, som bor i Skaane, sin kærlige Hilsen. Idet vi betænker det Embede, som er overdraget os ved den guddommelige Naade, erkender vi os forpligtede over for alle eders, som elsker Retfærdighed, til at befordre Fremgang for hver enkelt og alle i Almindelighed. Men idet vi, saaledes som vi er forpligtede til, er bekymrede for eders Gavn og Fred, har vi tydeligt erfaret af Klagemaal af ansete Mænd i eders Land og ligeledes af almindeligt Vidnesbyrd, at eders Land frem for de øvrige i vort Rige er besværet af Manddrabsforbrydelser. Endskønt ingen burde understøttes i sin Ondskab, bliver de, der styrter sig ud i Manddrab, hvorved de burde forarmes, rige, idet de ved Ran og voldsom Frarøvelse tvinger dem, som de regner for deres Frænder, selv om de ikke er i Slægt med dem, til at bøde sammen med sig, saa meget som de kræver. Over dette eders Besvær sørger vi med dyb Medfølelse, da vi ved, at overmaade mange tilskyndes til saa stor og saa alvorlig Misgerning, ved at Forbrydelsen ikke straffes, og ved (Udsigten til) en saa afskyelig Vinding. For denne Sygdom har vi sørget for et Lægemiddel. Eftersom Loven ikke er sat for de ret-

jf. SkL. 85—90;
ASun. 45, 46, 48,
58—62, 65

10

15

20

25

færdige, men for de uretfærdige, og da vi ønsker, saa vidt vi ved Guds Hjælp kan, at forhindre Manddrab, beslutter vi i Kraft af vor kongelige Myndighed at offentliggøre denne Lov mod den Slags Forbrydelser.

5 1. Hvis det sker, at nogen begaar Manddrab, skal han ikke modtage Ættebod af sine Frænder, før han har bødet en Trediedel af Mandeboden af sit eget, nemlig en Rate. Derefter skal han sammenkalde de fædrene Frænder og be-
regne med dem, hvor meget enhver af dem skal bøde sammen
10 med ham. Og efter at alt er blevet samlet, skal de ikke overgive Drabsmanden noget før den samme Dag og Stund, da han skal bøde, og efter at dette er blevet overgivet til dem, der skal modtage Bøderne, skal det samme ske med de mød-
rene Frænder. Dette bestemmes saaledes, for at Drabsman-
15 den ikke efter at have modtaget Bøden af sine Frænder skal beholde den selv eller mindre betænksomt bortsløse den, og Frænderne tvinges til atter at bøde med ham.

2. Hvis nogen Frænde ikke vil bøde sammen med sin Frænde, skal de andre Frænder formane og opfordre ham
20 til at bøde, men Drabsmanden skal ikke have Ret til ved Nam eller paa nogen anden Maade at tvinge ham dertil, men han skal tvinges dertil af Frænderne med vor Hjælp, hvis de ikke selv kan. Hvis Drabsmanden drister sig til at handle herimod og vitterligt tager noget fra sin Frænde ved Nam,
25 og det lykkes ham at slippe bort med det tagne, skal han bøde tre Mark til Kongen for Ran og tre Mark til den, han gjorde Uret imod. Hvis han vil tage noget hemmeligt og bliver grebet, skal han føres til Tinget og dømmes til Hængning som for Tyveri. Hvis det lykkes ham at flygte, skal han,
30 naar han bliver anklaget i denne Anledning, rense sig som for Tyveri.

3. Men i hvilken som helst anden Sag eller Forbrydelse, som en Mand kan komme ind i bortset fra Manddrab, er Frænderne ikke pligtige at bøde med ham.

4. Hvis nogen sigtes for at have været i Følge med den, der begik Manddrabet, skal han, hvad enten han er en Frænde eller ubeslægtet, bevise sin Uskyld med tolv Mænds Vidnesbyrd, det vil sige med Tylvtered. Hvis han bliver overbevist eller tilstaar, skal han bøde tre Mark til Kongen og tre Mark 5 til Frænderne.

5. Hvis nogen bliver anklaget for Følgeskab og Hjælp og for at have saaret Manden, da han blev dræbt, skal han, naar han er blevet overbevist ved to Mænds Vidnesbyrd, rense sig ved Jernbyrd. Hvis der ikke er Vidnesbyrd derom, 10 skal han rense sig med tre Gange tolv Mænds Ed, det vil sige med tre Tylvters Ed. Hvis han bliver skyldig, skal han bøde tre Mark til Kongen og ni Mark til Sagsøgeren.

6. Hvis nogen angriber en Mand med voldelig Haand i hans Hus, eller mens han pløjer, eller hvor han har taget 15 Ophold efter at have sat sit Spyd eller lagt sit Skjold, skal der, hvis Manden bliver dræbt, bødes fuld Mandebod — fordi disse tre Tilfælde bedømmes ens — og Drabsmanden skal for Hærværk bøde 40 Mark af sit eget til Frænderne og 40 til Kongen, og enhver, som var med i Følge, skal bøde 20 tre Mark til Frænderne og tre Mark til Kongen.

7. Hvis nogen har fem Ledsagere og fem Folkevaaben med sig og med Vold opbryder og borttager noget fra en andens Hus, skal han, hvis han overbevises med to Mænds Vidnesbyrd, rense sig ved Jernbyrd. Hvis han bliver over- 25 bevist eller tilstaar, skal han bøde 40 Mark til Kongen og 40 Mark til Sagsøgeren. Og enhver af hans Ledsagere skal bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til Sagsøgeren.

8. Hvis nogen kan bevise med to Mænds Vidnesbyrd, at han er blevet saaret af en anden, skal denne, hvis han nægter, 30 rense sig ved Jernbyrd eller, [hvis der ikke er Vidnesbyrd, rense sig] efter Saarets Art. Hvis det er et Kød Saar, som er tilføjet et eller andet Sted i Kødets, skal han for den Forseelse rense sig med tolv Mænd. Hvis det er et Hulsaar, som

tilføjes i Hovedet, saa at det berører Hjernen, eller i Maven eller i Brystet, hvad der i Folkesproget kaldes øvre og nedre Hul, skal han rense sig med to Gange tolv Mænd. Hvis han bliver skyldig, skal han bøde tre eller seks Mark til Sagsøgeren efter Saarets Art og tre Mark til Kongen.

9. Hvis nogen dræber en Mand, efter at Bøder er modtaget, skal han være fredløs, og alt hans Løsøre skal inddrages med Kongens Ret. Og den skyldige skal aldrig faa sin Fred tilbage. Men omendskønt det tilkommer den kongelige Magt at give eller forandre Love, har vi ikke fastsat denne Bestemmelse fra ny, men vi kalder den tilbage til den menneskelige Erindring, hvorfra den var forsvundet, idet den, fastsat i gamle Tider, ved Aarenes Mængde, som er Glemselens Moder, er fordunklet af Uvidenhedens Taager. Men de øvrige Artikler i vor Lov er vi rede til at forbedre, naar Nødvendigheden kræver det. Men hvis nogen i letsindigt Overmod vil gøre Modstand mod denne vor Forordning, skal han ikke være i Tvivl om, at han har gjort sig skyldig i Majestætsforbrydelse og skal lide den forskyldte Straf. Givet i Byen Lund Aar 1200, efter at Ordet var blevet Kød, i det 31. Aar efter Kong Knuds Kroning, i det 19. Aar, efter at han var blevet Enekinge, den 28. December i Nærværelse af Hr. Absalon, Ærkebiskop i Lund, og Peder, Gældker i samme By, samt mange fornemme Mænd fra samme Land.

25 II. *Kong Valdemars Forordning om Manddrab.*

(Tillæg II).

jf. ASun. 45, 47
samt SkL. 85, 92

Dræber en Mand en anden Mand, skal han bøde det hele af sit eget, medmindre en Frænde godvilligt vil give ham noget dertil. Tilbyder han ikke Bøder paa disse tre Ting, første, andet og tredie Landsting efter Drabet, da skal han være fredløs og fly Kongens Rige. Men saa længe han er i Landet, skal man ikke hævne sig paa nogen anden. Naar

han er flygtet, skal den nærmeste Slægtning paa fædrene Side og ligeledes paa mødrene Side møde paa de tre første Lands-
ting, efter at han er flygtet, og tilbyde Bøder. Er de ikke selv
myndige, da skal de Mænd, der er deres Værger, gøre det.
Og de skal bøde to Trediedele og tage to Trediedele af 5
Sikkerhedseden, og Drabsmanden skal fly med den ene
Trediedel og aldrig komme inden for Landet, før han har
baade Kongens og Frændernes Samtykke. Tilbyder de nær-
meste Frænder Bøder, som nu er sagt, og tager nogen Hævn,
efter at der er tilbudt Bøder, da skal han drage bort som fred- 10
løs. Men tilbyder de ikke Bøder, og bliver nogen dræbt, da
skal der bødes for ham, som det er sagt, og de kan bebrejde
sig selv, at de ikke tilbød Bøder. Selv om Drabsmanden skal
bøde det hele af sit eget, skal Arvingen ikke af den Grund
modtage og beholde alle Bøderne alene. Arvingen skal først 15
modtage en Rate og skifte den i tre Lodder, en til sig og den
anden til de fædrene Frænder og den tredie til de mødrene
Frænder. Saaledes skal han ogsaa modtage den anden Rate
og den tredie Rate og skifte dem mellem sig og Slægtningene.

III. Kong Valdemars Jernbyrdsforordning.

20

(Tillæg XII).

Valdemar, af Guds Naade Danernes og Vendernes Konge,
sender alle dem, der bor i Skaane, sin Hilsen og sin
Naade.

1. Paven har forbudt alle kristne Mennesker Jernbyrd. Og 25
da dette er Tilfældet, vil vi ikke, og kan vi ikke unddrage os
fra dette almindelige Bud. Og derfor har vi da med de bedste
Mænds Raad længe og nøje undersøgt, hvilket Bevismiddel
vi kunde sætte i Stedet for Jernbyrd, som man bedre kunde
taale. Men efter gode Mænds Overvejelse og vor Beslutning 30
har vi fastsat denne Lov, at den, som bliver sagsøgt for Tyveri,
skal værge sig med Nævn paa Herredstinget paa denne

Maade: Først skal den, der beskyldes for Gerningen, sagsøges paa Herredstinget. Paa næste Herredsting skal Sagsøgeren udtage femten Mænd af Herredet til ham, og af de femten Mænd skal den sagsøgte udskyde tre, og med de tolv, 5 der er tilbage, skal han femten Dage efter det andet Ting rense sig paa Tinget paa den Maade, at de tolv beder Gud hjælpe sig, saa sandt som de ikke ved sandere om den sagsøgte Sag, end det de sværger. Disse tolv skal med deres Ed fælde eller rense den sagsøgte, dog ikke for mindre end en 10 halv Marks Værdi eller mere. Men vil Sagsøgeren med Ed sigte ham for mere, end han har taget, da skal de tolv sværge, at han ikke stjal saa meget, og saa skal han for sin Begærligheds Skyld miste de Ejendele, der blev stjaalet fra ham. Men bliver den sagsøgte rettelig svoret til Tyv, skal han erstatte 15 det stjaalne og dertil det dobbelte og desuden endnu vor Ret. Men hvis nogle af de tolv sværger et og nogle noget andet, da skal det staa fast, som de fleste sværger. Men sværger seks et og seks noget andet, da skal man udtage andre seks, og det, som de fleste sværger, det skal staa fast. Men 20 hvis af de seks tre sværger et og tre noget andet, da skal endnu tre udtages til at sværge, og da skal det, de fleste sværger, staa fast. Den, der rettelig bliver svoret til Tyv tre Gange, kan dømmes til Galgen og hænges op. Man kan sagsøge Tyve til enhver Tid undtagen fra Palmesøndag til ottende Dag 25 efter Paaske og undtagen i hele Pinseugen og fra Juledag til tolvte Juledag.

2. Om Saarsag. For Saarsag skal man sagsøge en Mand paa Herredstinget paa samme Maade, som det er sagt om Tyveri, med Undtagelse af, at her skal to Vidner være til 30 Stede, og de, der skal sværge, skal udtages i Kirkesognet.

3. I Manddrabssager vil vi, at man skal gaa frem saaledes. Først skal der rejses Sag mod vedkommende paa Landsstinget, og paa næste Landsting skal Sagsøgeren udtage femten Mænd af den sagsøgte Herred, og af de femten Mænd

skal han udskyde tre. De tolv, der er tilbage, skal paa femtende Dag efter det andet Ting sværge saaledes, at han er skyldig at miste sin Fred, fordi han dræbte ham med Urette, eller han skal bøde for ham, fordi han dræbte ham i retmæssig Hævn, eller som den tredie Mulighed, at de med deres Ed 5 gør den sagsøgte uskyldig og sagesløs. Bliver den, der først var sagsøgt, frifundet, og vil Sagsøgeren rejse Sag mod en anden Mand for det samme Drab, da skal denne værge sig med tolv Mænd udtaget af hans Slægt. Paa samme Maade skal den tredie værge sig, hvis han bliver sagsøgt. Men mere 10 end tre Mænd skal ikke sagsøges for et Drab, og naar tre er sagsøgt, skal han derefter bandlyse den, der begik Drabet.

4. For Hærværk, der øves mod en Kvinde, forordner vi saaledes: Den, der bliver sagsøgt derfor, skal rense sig med tolv Mænd, udtaget af hans Slægt. Men for Hærværk, der 15 begaas mod andet, skal man værge sig med Nævn af Kirkesognet.

5. Men sker det, at Mænd trættes om de Sager, hvorom der føres Retssag paa Tinget, da skal vor Ombudsmand paa det samme Ting udtage tolv Mænd til at afgøre Trætten 20 imellem dem. Men er det vor Ombudsmands Sag, hvorom der trættes, da skal en af de bedste Bønder, der er til Stede, udtage tolv Mænd paa Tinget til at afgøre Trætten. Dette har vi forordnet saaledes til Menneskenes Tarv.

B. FORSKELLIGE LOVSTYKKER. 25

I. *Bødeløse Sager.*

a. Ældre Redaktion (efter Runehaandskriftet AM 28,8°).

(Tillæg I,1).

Bødeløse Sager: Rider man hjem til en anden Mand og dræber ham hjemme hos sig selv. Tager man en Mands 30 Datter eller Søster med Vold. Tager man en anden Mands Fæstekone eller Fæstemø. Hævnes der, efter at der er bødet

jf. ASun. 61 samt
SkL. 87, 218, 90,
22, 60, A.Sun. 59,
128, 132, Tillæg
A III 3

Bøder. Sætter man med Vilje Ild i en anden Mands Hus. En bødeløs Sag er det at dræbe en Mand, der er sagesløs, idet han ikke i Forvejen var sagsøgt paa Tinge, og at dræbe en Mand paa Tinget eller dræbe i Kirken eller paa Kirke-
 5 gaarden eller dræbe en Mand paa Juledag eller paa Kyndel-
 missedag eller paa St. Laurentius' Dag eller paa Paaskedag
 og Pinsedag eller paa Allehelgensdag.

b. Yngre Redaktion (efter AM 41,4^o).

(Tillæg I,2—3).

10 1. Bødeløse Sager: Rider en Mand hjem til en anden
 Mand og dræber ham hjemme hos sig selv. Tager en Mand
 en Bondes Datter eller Søster med Vold. Tager en Mand
 en anden Mands Fæstekone. Hævnes der, efter at der er
 bødet Bøder. Sætter en Mand med Vilje Ild i en anden
 15 Mands Hus.

2. Bødeløse Sager foruden dem, der før er omtalt: At
 dræbe en Mand, der er sagesløs, idet han ikke først bliver
 sagsøgt paa Tinge, og at dræbe en Mand paa Tinget eller i
 Kirken eller paa Kirkegaarden eller at dræbe en Mand paa
 20 Juledag eller Kyndelmissedag eller Sankt Laurentius' Dag
 eller Allehelgensdag eller endvidere hver Søndag i Aaret.
 Saarer en Mand en anden Mand paa Torvet eller paa Gaden
 eller i Landsbyen, saaledes at der ellers skulde udredes fuld
 Mandebod, da er det ogsaa bødeløs Sag. Faar en Mand en
 25 Lyde, hvorfor der ellers skulde udredes halv Mandebod, da
 skal Kongen have fyrretyve Mark, og den, der fik Lyden,
 fyrretyve Mark. Saaledes er det ogsaa med Hensyn til Saar,
 der bliver tilføjet i Kirken eller paa Kirkegaarden. Nægter den,
 der gjorde det, da skal Sagsøgeren føre Bevis for hans Skyld
 30 med to Paasynvidner, og den anden skal væрге sig med Skuds-
 jern. De, der aflægger Vidnesbyrd, skal hver eje seks Marks
 Ejendom, for hvis den, der bærer Jern, bliver rensat, da

jf. ASun. 6r samt
 SkL. 87, 218, 90,
 226, ASun. 59,
 128, 132

jf. ASun. 6r samt
 Tillæg A III 3

skal hver den, der aflagde Vidnesbyrd, bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til den, der bar Jern. Kan han ikke føre Vidner, da skal den anden værge sig med tre Tylvter. Hvis Mænd i Landsbyen slaas eller puffer hinanden, skal det være saaledes, som før er sagt; saaledes ogsaa mellem Mænd i Lund. Saarer en Mand fra Lund en Mand fra Landet eller en Mand fra Landet en Mand fra Lund i Lund, da er det ogsaa en fyrretyve Marks Sag.

jf. SkL. 164

Tillæg til Bødeløse Sager.

(Tillæg VI,5).

10

Alt Gods i Jorden og Sølv i Høje og Strandvrag er Kongens Ejendom. Den, der finder det og ikke siger til i Kongens Gaard, skal nægte med tre Tylvter. Bliver han fundet med det, skal han bøde 40 Mark til Kongen.

II. *Den saakaldte Erik Glippings Dalbyske Forordning.*

15

(Tillæg III).

jf. SkL. 10

1. Sælger en Mand sin Kones Jord — mindre eller mere — da skal den erstattes efter Vidnesbyrd. Da skal man udtage gode Mænd paa Landstinget eller Herredstinget, tre eller fire Mænd, og de skal forhøre sig om, hvor god den er, og efter deres Vidnesbyrd skal den erstattes. Har han Jord, da skal han erstatte med Jord. Har han ikke Jord, da skal han erstatte med Løsøre. Vil hun eller hendes Arvinger rejse yderligere Krav, da skal Bonden eller hans Arvinger forsvare sig med Tylvtered af Odelbønder.

25

jf. SkL. 21,
Tillæg B IV 1

2. Hvis en Mand faar en Kone, og han i Forvejen har Børn — flere eller færre Kuld — hos sig inden for Gaardens Grænse, og hun ogsaa har Børn, der er Husbondens Stifbørn, inden for Gaardens Grænse, da skal hans Børns mødrene Gods og hans Stifbørns fædrene Gods tages ind (i Boet) til Fællig eller efter Vurdering og lyses paa Tinge. Bliver det

30

ikke gjort, og dør da Husbonden, da skal hele Boet skiftes i Hovedlodder med en Hovedlod til den døde og en til hans Kone og en til hvert Barn, som er inden for Gaardens Grænse, baade hans Børn og hendes, og alle de Hovedlodder, som de 5 yngste Børn, som de begge har sammen, faar, skal man tage og lægge sammen med den dødes Hovedlod, og derefter skiftes det som fædrene Gods mellem alle hans Børn, baade de tidligere Kuld og det senere og baade dem, der er inden- for Gaardens Grænse, og udenfor, efter Husbondens Død.

10 De Hovedlodder, som (de Børn, der er) Husbondens Børn og Konens Stifbørn, faar, dem faar de for deres mødrene Arv, men de Hovedlodder, som (de Børn, der er) Konens Børn og Husbondens Stifbørn, faar, dem skal de have for deres fædrene Arv.

15 3. Faar en Mand en Kone, der har Børn, og faar han der- efter Børn med hende, og dør hun før Husbonden, da tager Husbonden det halve Bo i Købejord og i Løsøre, og i den anden Halvdel erhverver han fuld Lod ved Barnmynding, baade i Børnenes mødrene Jord og ligeledes i Løsøre, baade 20 over for sine egne Børn og over for sine Stifbørn. Har han ingen Stifbørn, og hans Hustru siden dør, da skal Boet skiftes i Hovedlodder mellem ham og hans egne Børn, saaledes at han tager en Hovedlod; en anden erhverver han ved Barn- mynding baade i mødrene Jord og ligeledes i Løsøre, og paa 25 samme Maade tager hvert af hans Børn een Hovedlod og ikke mere.

4. En Arv paa en Øre beder en Arv paa tre Mark, og tre Mark beder anden Arv i alt Løsøre, hvor stor den end er. jf. SkL. 31

5. Siger Børn, at de var Legebørn, da deres Jord blev 30 solgt, og den, der har købt den, siger, at de var myndige, da skal der udtages tolv Mænd paa det Ting, hvor Jorden blev skødet, og de skal bevise, om de da var myndige eller ej. jf. SkL. 50

6. Fæster en Mand den Kvinde, som han i Forvejen har 30 Børn med, da er de alle Ægtebørn, selv om de var født før. jf. SkL. 60

Tillæg til den Dalbyske Forordning.

(Tillæg IV, 1—4).

jf. SkL. 86, ASun.
58, Tillæg A I 5

1. Hvis en Mand beskyldes for, at han tilføjede den, der blev dræbt, Saar.

Beskyldes en Mand for, at han har tilføjet den, der blev dræbt, Saar, da skal han værge sig med Soggenævn, hvis der findes Paasynsvidner. Den, der er Sagsøger, skal udtage Nævnet. Er der ikke Vidner paa det, da skal han værge sig med tre Tylvtter eller bøde ni Mark, saa gode som tre Mark Sølv.

jf. SkL. 89,
ASun. 65
Tillæg A III 2

2. Hvis en Mand beskylder en anden Mand for at have tilføjet ham Saar.

Beskylder en Mand en anden for, at han har tilføjet ham Saar, og der er Paasynsvidner paa det, skal han værge sig med Soggenævn. Er der ingen Vidner paa det, skal han værge sig med samme Edsbevis, som før blev sagt.

jf. SkL. 92,
ASun. 45

3. Om Ættebod.

Ættebod skal Broder bøde sammen med Broder — een Mark Sølv og ikke mere — Halvdelen med de fædrene Frænder og Halvdelen med de mødrene Frænder. Halvbroder skal bøde en Mark Sølv med den Side, han hører til. Saaledes skal ogsaa Fader bøde med Søn og Søn med Fader og derefter enhver halvt saa meget, lige til det bliver til en Ørtug Penge.

jf. Tillæg A III 3
samt SkL. 215,
216. ASun. 126

4. Hvis man gør den dræbte fredløs.

Dræber en Mand en anden Mand og vil gøre ham ugild, da skal han lade sit Vidnesbyrd fremføre mod den døde paa første Landsting eller andet eller tredie. Vil en Mand skaffe den døde Oprejsning, efter at der er aflagt Vidnesbyrd, da skal han komme til Landstinget inden tre Ting og tilbyde Edsbevis for den døde, og da skal den, der vil gøre Manden ugild, udtage Nævn, femten Mænd i det Herred, som Drabsmanden bor i, og ingen Frænde eller dødelige Uvenner af

nogen af dem, og Drabsmanden skal udskyde tre, og de tolv skal sværge, hvad de vil, enten gild eller ugild. Gør Drabsmanden ikke saaledes inden for tre Ting nærmest efter Drabet, da kan han ikke gøre den dræbte ugild.

III.

(Tillæg VI, 1).

En Mandebod er tredive gode Mark. Overbøder er seks ASun. 43
og tyve Mark og seksten Ørtug. Saaledes er ogsaa Fredkøb.

10 Edsbevis skal tilbydes, efter som Kravet er. For en Ørtugs
Værdi een Mands Ed. Hvad der er over en Ørtug, det er tre
Mands Ed, til det naar to Øre. Er det over to Øre, da er det
seks Mands Ed, til seks Øre er naaet. Er det over seks Øre,
er det Tylvtered, til tre Mark er naaet. Er det over tre Mark,
15 er det tre Tylvter, til fyrretyve Mark er naaet. Over fyrretyve
Mark er det ikke mere end tre Tylvter, selv om det saa var
hundrede Mark.

IV.

(Tillæg VI, 2—3).

jf. SkL. 6, 21,
Tillæg B II 2

20 1. I alle Skifter, hvor der findes Udarvinger, der opstaar
den dødes Lod og bør sættes lige saa god som den efterleven-
des, hvad enten det er for Hustruen eller for Husbonden.
Dette skal forstaas saaledes, at hvis Husbonden og Hustruen
kommer sammen og faar Børn sammen, og Hustruen siden
25 dør, og Husbonden udskifter Børnene deres mødrene Gods
og derefter tager sig en anden Kone, og de faar Børn
sammen, og Husbonden siden dør, da sættes hans Lod lige
saa god som Hustruens eller hans Søns og dobbelt saa god
som Datterens. Saa tager hans Hustru sin Del og (ligeledes)
30 hans Søn og Datter, og det, som kommer paa hans Lod, det
skiftes mellem hans Børn, baade dem, som er deres fælles
Børn, og dem, som han havde med den tidligere Kone, Søn

fuld Lod og Datter halv Lod, og de (sidste) kaldes Udarvinger, endskønt de er hans Børn, fordi de er udskiftet før og ikke sad i Fled og Fællig med ham. Den samme Lov gælder saavel for Konens Vedkommende som for Mandens.

if. SkL. 80 2. Det skal man ogsaa vide, at hvis en Mand har faaet 5 Lovhævd paa Jord, og der senere rejses Krav paa den over for ham, da skal han værge sig med en Tylvtered af lovfaste Mænd og Skødningsvidner. Han skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som han har faaet den af den rette Ejer og har faaet Lovhævd paa den og derfor ejer den. 10

V.

(Tillæg XIII).

Hvorledes man skal stævne til Kongens Retterting.

Dette er Ret med Hensyn til Stævning til Kongens Ting i Skaane (i Sager), hvor Kongen skal rette. En Mand skal 15 stævnes paa sin Brofjæl i sine Granders Paahør paa sin Bopæl eller der, hvor han bruger Bord og Dug. Sidder han to Stævninger overhørig, skal han bøde seks Øre for hver Gang til Sagsøgeren og tre Mark til Kongen for hver Stævning. Men kommer han efter anden Stævning og nægter, at 20 han var stævnet før, da skal han nægte med sjetten Mands Ed og staa til Ansvar for Hovedsagen og være fri for Tiltale med Hensyn til Stævningen, hvis han kan gennemføre Edsbeviset. Men kommer han ikke ved den anden Stævning, da er han lovlig fældet med Hensyn til begge Stævninger. Da 25 skal han stævnes for tredie Gang. Kommer han da ikke ved tredie Stævning, da skal han bøde tre Mark til Sagsøgeren og ni Mark til Kongen for de tre Stævninger. Da skal han stævnes fjerde Gang. Kommer han da ikke ved fjerde Stævning, da er han lovlig sagsøgt baade for Hovedsagen og for 30 Stævningerne, og derefter har han ingen Bevisret i den Sag, som Sagsøgeren har imod ham. Men er han lovlig sagsøgt for Fredsbrud eller for Tyveri eller for andre Voldsgerninger

eller for Saar eller i øvrigt for noget Krav, da kan han sagsøge ham til at miste sin Fred. Men er det for Jord eller for Gæld eller for anden Slags Krav, da bør han tage Domsbrev i Sagen. Den, der vil sagsøge en anden Mand, skal have to
5 Mænds Vidnesbyrd paa, at han er lovligt stævnet, og tage saa Skrift og Brev imod ham. Siger en Mand, at han er syg, naar han bliver stævnet, da skal to Mænd aflægge Ed paa, at han er syg, idet de tager hinanden i Haanden. Derefter hjælper det ham en Dag og ikke mere. Er han da i Stand til
10 at komme og svare i Sagen, da er det godt, og da er der kun een Fremgangsmaade. Men er han ikke det, da skal han sende en Mand for (at svare i) Sagen, som fuldt ud kan svare for ham, eller man skal sagsøge ham som en rask Mand. Bliver Kvinder tilsagt til Kongens Ting, da fastsættes der for dem
15 et Ting senere end for Mænd, for at de kan skaffe sig lovlig Værge. Men den, der skal stævnes til Kongens Ting, skal først stævnes til sin rette Skattegaard i den Bygd, hvori han bor, og senere skal han atter — indtil han er blevet lovlig sagsøgt — tilsiges til den nærmeste Skattegaard. Og derefter
20 skal man tage Brev, som før er sagt.

C. LEDINGSRETTEEN.

(Tillæg XIV).

Ret Leding er ikke mere end tre Mark Penge af hver Havne, af hvilke Styrismanden skal oppebære hver
25 femte Penning. Udgærdsleding skal efter ret dansk Lov ikke rettelig udkræves mere end hvert fjerde Aar, medmindre en fjendtlig Hær ligger for Landet. Da skal Kongens Gældker eller en anden af hans høje Ombudsmænd lade bære Skovl og Spade til Landstinget og paabyde Udgærdsleding. Efter
30 af denne saaledes er paabudt, skal Havnemændene give Styrismanden seksten Skæpper sigtet Mel af hver Havne, som ligger i Skipen, og dertil saa megen Kost, som det

Mel vejer, baade i Smør og Flæsk og Oksekød. Men da vil nogle kræve, at det skal være uden Ben. Desuden skal de give ham en Mark i Brynjepenge og en Mark i Skibsleje, en Ørtug Malt og en Ørtug Havre og af hver Havne Skjold og Spyd, og Havnemændene skal bringe Styrismanden til og fra Ski- 5 bet. Og Styrismanden skal forestaa Leding i seksten Uger, og Kongen skal skaffe Skib dertil igennem sin Ombudsmand. Og af hver Havne skal en der hjemmehørende Mand drage med Styrismanden. I Tilfælde af Forfald maa han ikke i Stedet for sig sende en anden end sin egen Søn. Sender han 10 en anden Mand, da kan Styrismanden sagesløst skære Ørerne af ham og sende ham hjem. Har Styrismanden selv et Skib, da skal han kræve Kongen[s] Skibsleje.

ANDERS SUNESENS PARAFRASE
AF SKAANSKE LOV

Tilrettelagt for nærværende Udgave
paa Grundlag af JØRGEN OLRIKS Oversættelse
ved STIG IUUL

Kap. 1. Om at give Barn i Moders Liv Adgang til Arv, og hvilken Lod der tilkommer den efterlevende Hustru, og hvem der har Bevisretten, hvis der opstaar Trætte, om Barnet er født eller døbt eller har overlevet sin Fader

5 eller Moder.

Dør Ægtemand uden Børn, og hans Kone siger, at hun er med Barn, da skal hun paa Grund af sit Haab om at faa Afkom tage Vare paa Boet, uden at dette skiftes, i et Tidsrum af tyve Uger sammen med sin lovlige Værge. Naar
10 det efter den Tids Forløb ved Vidnesbyrd af sandfærdige Koner, der har undersøgt hendes Liv, bliver fastslaaet, at hendes Haab om at faa Afkom har været uden Grund, da skal alt, hvad der er i Boet af Løsøre eller levende Ting
15 lige Dele, idet Halvdelen tilkommer den afdødes nærmeste Arvinger tillige med Jord, som var hans Særeje, og den anden Halvdel tilkommer Hustruen tillige med hendes Jord. Det paahviler den, der paastaar, og ikke den, der nægter, at
20 Daabens Sakrament eller har overlevet Faderen og Moderen, saafremt der opstaar Tvivl om noget af disse Tilfælde, at føre Bevis med Vidnesbyrd af to Mænd og Tylvtered af tolv Mænd, udnævnte af Modparten ud af den bevisendes Slægt, idet ikke Hustruen, men hendes Værge aflægger højtidelig Ed.

SkL. 1

SkL. 25

SkL. 2 og 4

25 Kap. 2. At den, der ikke er genfødt ved Daabens Sakrament, ikke kan tage Arv.

Den, som aldrig er blevet genfødt ved Daabens Sakrament, er, som om han aldrig var født, og kan ikke tage Arv.

SkL. 3

Kap. 3. Hvilken Lod af Farfaders Gods, der tilfalder Sønnesønnerne, naar Sønnen i Huset er død.

SkL. 5 **N**aar Sønnen i Huset bor i sit fædrene Hjem med sin Hustru og uden Angivelse af en bestemt Mængde har lagt det Gods, han har faaet med sin Hustru, til Faderens Gods, da skal hans Sønner, saa mange som de er, tage lige store Hovedlodder sammen med Farfaderen og andre Deltagere i Fælliget af den fælles Formue — ogsaa af det efter Ægteskabets Indgaaelse købte Jordegods — efter deres Faders Død; men fra det øvrige Jordegods skal de udelukkes af Arvingerne i første Grad. Hvis derimod det Gods, som han har faaet med sin Hustru, har været angivet til en bestemt Mængde i Faderens Bo, da skal hans Sønner, saa mange som de er, have dette alene, naar deres Fader dør i Farfaderens levende Live.

15

Kap. 4. Hvilken Lod, der tilkommer Stifsøn eller Stifdatter efter Stifmoders Død, og hvorledes Skiftet skal gaa for sig, og hvorledes Arve skal opveje hinanden.

SkL. 6 og 7 **N**aar Kvinde har ægtet Husbonde, som enten har Sønner eller ikke, og med sit Gods er flyttet over til ham uden eller med sine Børn, og det ikke er blevet fastsat, hvilken Lod der tilkommer hver, da skal de alle, naar Fælliget ophæves, have lige store Lodder, uanset hvor stor Forskel der var paa de indbragte Værdier, dog Kønnets Forret ufortalt, nemlig at Mand faar dobbelt saa meget som Kvinde, medmindre hun er Hustru eller Moder, idet hun i saa Tilfælde sidestilles med Mand eller Sønner og blot i Kraft af sin SkL. 22 Forbindelse med Manden har Fortrin fremfor Døtre. Under dette Skifte falder ogsaa urørlig Ejendom erhvervet mod Vederlag i Tiden efter Ægteskabets Indgaaelse. Det øvrige SkL. 7 og 22 Jordegods og ny Arv, der efter Ægteskabets Indgaaelse er tilfaldet en af Ægtefællerne, følger altid sine egne Ejere,

SkL. 7, 23 og 29

medmindre Faderen kaldes til Fællig med Hensyn til alt Moderens Gods, rørligt saavel som urørligt, af Afkom, der er født i Ægteskabet og endnu er i Live. Moderen maa derimod paa ingen Maade stræbe efter at faa Del i det fædrene
 5 Gods, idet kun Faderen har Krav paa denne Forret i Kraft af sin besværlige og byrdefulde Forsorg, medmindre en Arv, selv om den er større, eller flere Arve — bortset fra fast Ejendom — drages ind under Skiftet af en paa den anden Side tidligere falden Arv, som ikke er mindre end tre Mark.
 10 Paa samme Maade opvejer alle de faldne Arve, som yderligere støder sammen, hverandre, naar de er lige i Antal, selv om de er ulige i Værdi. Hvis der imidlertid er nogen Arv udover de lige mange sammenstødende Arve, da skal den forblive uformindsket ved Skifte, medmindre noget af den igen er
 15 forbrugt til fælles Nytte.

SkL. 22

SkL. 7, 29 og 31

SkL. 29

Kap. 5. Hvad der er Ret, hvis Hustrus Gods
 afhændes af Ægtemand.

Er intet Barn avlet og i Live, bør Ægtemand ikke afhænde Hustrus Jord. Afhænder han den alligevel, da
 20 skal Afhændelsen staa ved Magt og maa ingenlunde afkræftes af Hustruen, hvem det ikke tilkommer at klage over sin Mand, men hun eller hendes Arving skal af ham, hvis hun skilles fra ham i Henhold til Guds Lov, eller af hans Arving, selv om det er deres fælles Søn, hvis det sker paa den haarde
 25 Døds Bud, modtage Erstatning for den vitterligt afhændede Del af hendes Jord i Jord eller, hvis der ikke findes Jord, i hvilke som helst rigtigt vurderede Ejendele, saaledes at Ægtemanden eller hans Arving skal bevise Omfanget af den bortsolgte Jord, hvis der opstaa Trætte herom og ligeledes
 30 Rigtigheden af sin Nægtelse, hvis han nægter, at den er afhændet, med Tylvtered af sig selv og elleve Bønder, som selv ejer Jord. Hvis paa den anden Side Ægtemanden, som har Lov til at bruge sit eget Gods efter sit Forgodtbeholdende,

SkL. 8

SkL. 15

SkL. 8-10,
jf. 12, 13 og 14

SkL. 13 og 14

SkL. 11

har bortsolgt noget af dette til en eller anden Brug, da skal det ikke erstattes ham af Hustruen eller hans Arving af hendes
 SkL. 12 Arving. Men hvis det staar fast, at noget af den Ægtemanden tilfaldende Købesum er i Behold, da overlades den udelt ham eller hans Arving. 5

Kap. 6. At Guld behandles ligesom Jord paa Skifte.

SkL. 30 **O**m end Arveguld er Løsøre, behandles det dog paa Skifte som Arvejord; men hvis der er købt faste Ejendomme, selv om det ogsaa er med Guld, følger de, for saa vidt angaar Skifte, de Regler, som gælder om Løsøre. Hvad 10 der er brugt af Guldet, erstattes dog ikke fra nogen af Siderne.

Kap. 7. Om tre Gange gentagen Indstævning.

SkL. 14 **H**vis nogen, der er stævnet til Tinge, forsømmer at møde, skal han idømmes to Øre til Modparten for hver Stævning og endelig for den tredie Stævning tre Mark til Kongen. 15 Hvis han siden giver Møde og ved Tylvtered godtgør, at han ikke har villet udeblive, men ikke har kunnet komme, eller at han ikke er lovlig stævnet eller slet ikke stævnet, kan han afkræfte hele Domfældelsen for saa atter at underkaste sig Hovedsagen. 20

Kap. 8. Hvor stor en Ed den Mand bør føre Bevis med, som nægter hele Arven eller en Del deraf.

SkL. 32 **H**vis nogen nægter, at en Arv, som er tilfaldet en anden, er kommet ham i Hænde, udkræves der, selv om den ikke omfatter mere end tre Mark, 36 Bønders Ed for, at hans 25 Nægtelse kan vinde Tiltro og Gyldighed. Men hvis han indrømmer, at han har modtaget noget i Afdrag paa den, naar det blot ikke er mindre end een Øre Penge, kan han fri sig for Søgmaal med Tylvtered af Bønder paa, at intet yderligere er kommet ham i Hænde. 30

Kap. 9. Om Vinding eller Tab i Fællig.

Alt, hvad der i Fællig enten tabes ved de enkeltes Skyld SkL. 16
 eller vindes ved deres Flid, tilfalder dem alle.

Kap. 10. Hvorledes Frasigelse af fædrene Myndighed bør
 5 finde Sted, og hvad der er Ret, naar den finder Sted.

Den, der vil fra sige sig Faderretten over sin Søn, skal lyse SkL. 17
 paa Tinge i alles Paahør, at han løser ham fra sin
 fædrene Myndighed, og at han for Fremtiden ikke vil svare
 for hans Gerninger, og han skal saa for Fremtiden ikke staa
 10 nogen til Ansvar for hans Overtrædelser, bortset fra Mand-
 drabsforbrydelsen, som undertiden skal bødes ogsaa af Fræn-
 der; han skal ogsaa bevise Frasigelsen, hvis der opstaar Tvist SkL. 18
 om den, med to Vidner, der bevidner, at de har overværet
 dens lovlige Tinglysning paa almindeligt Ting. Hvis Faderen
 15 derimod vil benægte Frasigelsen, skal han høres, naar han
 bekræfter sin Nægtelse med Tylvtered, saaledes at man altid
 tildeler Faderen Bevisretten over for Sønnen. Ej heller skal SkL. 17
 Fader være nødt til at overgive sin frasagte Søn noget af sit
 Gods ud over sit frie Forgodtbefindende, men maa heller
 20 ikke mod Sønnens Vilje beholde noget af det mødrene Gods,
 som tilkommer Søn efter Moders Død.

Kap. 11. Hvad der er Ret med Hensyn til Arvegangen,
 naar enten Søn i Huset eller frasagt Søn eller Stiffader eller
 Stifmoder er død.

Dør Søn i Huset i Faderens levende Live, da har han SkL. 20
 25 ingen Arving, ret som om han aldrig var født. Dør SkL. 35
 frasagt Søn uden Afkom, arver kun Faderen med Ude-
 lukkelse af Brødre, hvad enten de er frasagte eller undergivet
 fædrene Myndighed eller kun Halvbrødre paa mødrene Side, SkL. 21
 30 uagtet disse sidste ikke kan kræve Lod i Stiffaders Gods.
 Naar Stifsøn eller Stifdatter er i Fællig med den afdøde
 Stiffaders eller Stifmoders Sønner og Døtre, maa der af-

sættes en Lod for den afdøde, som alene kommer dennes
 SkL. 35 Børn til Gode. Naar en Søn dør efter sin Faders Død uden
 at efterlade sig Afkom, arver sammen med Moderen Brødrene
 SkL. 19 tillige med Søstrene; dog faar frasagte Sønner ingenlunde
 Adgang til at dele Fællesgodset med Brødrene, uden at de 5
 tilbagefører alt det Gods, Faderen forud har givet dem. De
 skal ogsaa ifalde Bøde til Kongen paa tre Mark, hvis de ikke
 paa den fastsatte Dag paa almindeligt Ting er rede til at
 tilbageføre, hvad de havde modtaget, saaledes at de skal føre
 Bevis med Tylvtered, hvis der rejses Tvivl om Omfanget 10
 af, hvad der skal føres tilbage.

Kap. 12. Om Ophævelse af den ubillige Forskel mellem
 ældre og yngre Kuld i Arv efter Moder.

SkL. 24 **E**fter at den ubillige Forskel mellem ældre og yngre Kuld
 er ophævet, har ældre Sønner, avlet med tidligere Ægte- 15
 mænd, lige saa fuldt Adgang som yngre Sønner, avlet med
 den sidste Ægtemand, til at dele Arven efter deres afdøde
 Moder i alt, saavel rørligt som urørligt Gods.

Kap. 13. At de Arvinger, der kalder noget Gods fælles, skal
 anses for nærmere til at føre Bevis end de, der paastaar, 20
 at det er Særeje.

SkL. 26 **A**f dem, der kaldes til at dele en afdøds Efterladenskaber,
 bør Adgangen til at føre Bevis med Tylvtered tilkomme
 dem, der paastaar, at et Jordstykke er erhvervet for Betaling
 og altsaa i lige høj Grad angaar alle Deltagerne i Fælliget, 25
 ikke dem, der kalder det Arvejord og ønsker at forbeholde
 SkL. 27 det for sig selv alene. Det samme gælder i Forholdet mellem
 Arvinger, som kun er Halvsøskende, nemlig at Bevisretten
 kun tilkommer dem, som paastaar, at noget tilkommer dem
 alle uanset af hvilken Grund; eller ogsaa skal, naar der er 30
 Uenighed mellem Halvsøskende indbyrdes, hver af Parterne
 udnævne seks Mænd af deres fælles Slægtinge, og disse tolv

Nævninger skal efter først at have aflagt Ed paa, at de ikke vil vige fra Retfærds Sti, afgøre, hvilke Jorder der har været Faderens, hvilke der har været Moderens, og hvilke der er erhvervet for Betaling, og saaledes berøve dem ethvert
 5 Grundlag for at strides om Skiftet. Paa tilsvarende Maade SkL. 28
 skal enhver Trætte om Godsets Deling mellem Brødre, som har begge Forældre fælles, bilægges.

Kap. 14. Hvem der gaar forud for andre i Arvefølge.

Ifølge naturlig Billighed staar det fast, at Arv først tilfalder SkL. 33, jf. 34
 10 Afkommet alene med Udelukkelse af Frænder i opstigende Linie og i Sidelinien, dog at der tages Hensyn til den med Slægtskabets Grad følgende Forret, nemlig at de, der er nærmere i Grad, altid foretrækkes for de fjernere. Som de, der herefter arver i første Grad, tager Sønner og Døtre Hovedlod-
 15 der, dog med Iagttagelse af Fortrinnet for Mandkønnet, saaledes at der altid efterlades Søn dobbelt saa stor Arvelod som Datter. Findes der intet Afkom i første Grad, kaldes Børnebørnene til Arv, dog ikke efter Hoveder, men efter Kuld, saaledes at hver Gruppe af dem ikke faar mere, end deres
 20 Forældre vilde faa, hvis de var i Live. For Eksempel: en eneste overlevende Datter af afdød Søn skal have dobbelt saa stor Lod som alle Dattersønner og Datterdøtre, fødte af en afdød Datter, hvor mange de end er, dog saaledes at man tager Hensyn til Kønsforskellen mellem dem, der nedstammer fra
 25 samme Fader eller Moder. Mangler de to første Grader, kaldes Børnebørnene til Arv uden Hensyn til Kønsforskellen, alle til lige Lod, og samme Lov gælder i alle fjernere Grader. Mangler den nedstigende Linie, og findes ikke Fader og SkL. 34
 Moder i den opstigende Linie og Brødre og Søstre i Side-
 30 linien, da skal Farfader og Farmoder, Morfader og Mormoder, Farbroder og Faster, Morbroder og Moster, Broders og Søsters Sønner og Døtre alle tage lige Arvelodder uden Hensyn til Kønsforskellen. SkL. 36

Kap. 15. Hvad et Kloster for dem, der forsager Verden, kan faa overdraget af en rask eller en syg, hvad enten han indtræder i det gudelige Liv eller ej.

SkL. 38 **D**en, det er tilladt, og som har Lyst til at forlade Verden, har ogsaa Lov til for at dyrke Gud at give sig i Kloster med alt det Gods, som tilkommer ham, hvis han er sund og frisk. Men hvis han paa Grund af en svar og farlig Sygdom er nødt til at tage Bestemmelse om sine Efterladenskaber, da har han kun Lov til at give Halvdelen af den ham tilhørende Lod, til hvilke Klostre eller Fremmede han ønsker, medens den anden Halvdel ikke tilhører hans Hustru, men SkL. 40 kun hans Sønner og Døtre. Ved den ham selv tilhørende Lod forstaas den, der ved Skifte mellem ham og hans Sønner og Døtre og andre Deltagere i Fælliget, hvis saadanne findes, godtgøres at tilkomme ham alene. Men hvis han er enlig og uden Børn, tilhører alt, hvad han ejer, ham selv, saa at han har Magt til at raade derover saaledes som fastsat. Den, SkL. 39 der omvender sig til Munkelivet, er som død for Verden og kan for Fremtiden ikke gøre Krav paa nogen Arv uden, hvad der gives ham for Guds Skyld eller for anden Gunst. 20

Kap. 16. Hvor meget Fader kan give sine Børnebørn i sine Sønners — samme Børnebørns Farbrødres — levende Live.

SkL. 37 **E**nhver har Lov til efter sin Søns Død at give dennes Søn, sin Sønnesøn, saa meget, som tilkom Sønnen, hvis han var i Live; hvis Sønnesønnen sagsøges angaaende de overdragne Ejendomme, har denne, forudsat at han er Besidder, Retten til at føre Bevis med Tylvtered og to Mænd, der overværede den af Farfaderen ved Tilskødning lovligt fuldbyrdede Gave; er Sønnesønnen ikke Besidder, skal den nærmeste Arving have Lov til at bevise med Tylvtered alene, at de Jorder, hvorom det drejer sig, aldeles ikke blev tilskødet af Farfaderen. 30

Kap. 17. Om dem, der undergiver sig en anden Mands Myndighed for at blive underholdt.

Hvis nogen paa Grund af Fattigdom eller Legemssvaghed, SkL. 41
hidrørende fra Alderdomssvækkelse eller Sygdomsnød
5 eller som Følge af andre ulykkelige Skæbnens Tilskikkelser,
ikke er i Stand til at skaffe sig til Livets Ophold, da skal han
aftale med sine Arvinger, at han skifter det Gods, han ejer,
mellem dem og saa for Fremtiden gaa paa Omgang hos dem
og modtage sine Livsfornødenheder af dem, efter at han paa
10 almindeligt Ting i alles Paahør har kundgjort Sagen, for at
ikke en saaledes lovlig indgaaet Overenskomst skal kunne
enten ændres eller drages i Tvivl. Men hvis han ikke vil gaa
paa Omgang saaledes hos hver enkelt, da skal han forbeholde
sig en Lod ved Skiftet af sine Ejendele og drage med den,
15 til hvilken Arving han vil, og den, til hvem han drager, be-
holder da denne Lod, hvis den kun er tre Mark eller mindre
værd. Men alt, hvad der gaar ud over tre Mark, skal tilfalde
alle Arvingerne til Skifte. Men hvis ingen af hans Frænder SkL. 42
vil yde ham Livets Ophold, da berammes der en Dag paa
20 Tinge, og hvis hans Frænder ikke paa den vil komme overens
med ham, da skal han have Frihed til at drage med sit Gods,
til hvilken Fremmed han ønsker. Har nogen undergivet sig SkL. 43
en anden Mands Myndighed for at blive underholdt, da skal
al Vinding eller Tab som følger af Bøder for Overtrædelser
25 (mod ham eller) af ham, der vilde angaa ham selv, hvis han
var sin egen Herre, paa lignende Maade vedkomme den,
der modtager ham. Hvis den modtagne enten selv bliver
dræbt eller dræber en anden Mand, skal derfor den, der har
modtaget ham, enten oppebære eller udrede en Trediedel
30 af Boden, medens de øvrige to Trediedele vedkommer den
modtages Frænder baade paa fædrene og mødrene Side.
Ifølge den nye Ret skal dog Modtageren alene udrede hele
Boden. Hvis den, der har givet sig under anden Mands Myn- SkL. 44
dighed for at faa Føden hos ham, klager over, at han ikke

kan leve af saa knap en Kost, da skal den, som har lovet ham Føden, med to Vidner og Tylvtered føre Bevis for, at han giver ham tilstrækkelig Føde og ikke har udredet ham mindre, end han har lovet, saaledes at der med Rette kunde rejses Klage derover; eller ogsaa skal der paa Tinge udnævnes gode 5 Mænd af Herredet, der skal sendes ud for at undersøge, om der ydes ham det fornødne, og hvis de finder hans Klagemaal ubilligt og ikke kan forsone hans Vrede, men han handler mod fornuftig Overvejelse og drager bort fra sin Forsørger, da maa han, hvis han ikke faar det Gods bort med, som han 10 har bragt med sig, vide, at det ikke kan lægges den til Last, der med Rette holder det tilbage, men snarere hans egen Dumhed.

Kap. 18. Hvem det er forbudt at afhænde sin Jord indtil et vist Tidspunkt. 15

SkL. 46 **E**n Drengs Gods forbyder Rettens Forskrift at undergive Afhændelse, før han har fyldt sit fjortende Aar, og en SkL. 48, jf. 52 Piges, saa længe hun forbliver ugift, medmindre det paa Tinge — for at der ikke skal blive begaaet Svig i det skjulte — bestemmes, at det skal afhændes for at skaffe Føde, fordi 20 Sulten, som ikke kender til nogen Lov, staar for Døren, SkL. 45 eller medmindre det netop er Fader, som til Datters Gavn SkL. 47 mageskifter hendes Jordlod med en anden. Men hvad der er afhændet anderledes, end før er nævnt, mod Lovens Forbud, skal atter gaa tilbage, saaledes at Købesummen tilbagebetales 25 og der, hvis der bliver Strid om dennes Størrelse, aflægges Tylvtered paa, at der ikke er holdt noget tilbage af den. SkL. 49 Hvis der i tre Aar efter Udløbet af den Frist, inden for hvilken Afhændelse er forbudt, ikke rejses Sag om det afhændede Gods, eller Indehaverens Besiddelse aldeles ikke har været 30 afbrudt, da er enhver Mulighed for, at Handelen skal gaa SkL. 50 tilbage, udelukket. Opstaar der grundet Tvivl om, hvorvidt et Salg er afsluttet i den umyndige eller den myndige Alder,

da tilkommer det den, som paastaar, at det var i den myn-
dige Alder, at føre Bevis. Ingen Ægtehustru eller Enke, der SkL. 46
støtter sig til sin Lavværges velovervejede Raad, skal det være
forbudt at afhænde, hvad hun vil, af sit Gods.

5 Kap. 19. Om det er tilladt nogen at afhænde fædrene Jord
uden at raadspørge de nærmeste Frænder.

Et Salg skal ikke gaa tilbage alene for den Sags Skyld, SkL. 51
at det er afsluttet med en fremmed. Dog er Sælgeren
pligtig at bøde tre Mark til sin nærmeste Frænde, fordi han,
10 ved at en fremmed er optraadt som Køber, har udelukket
ham fra at købe Jord, som har tilhørt hans Forfædre, eller
ogsaa skal han afvise Bødekravet ved at indvende, at denne
hans nærmeste Frænde har vægret sig ved at købe Jorden
for dens rette Pris, da den forinden blev ham tilbudt, og
15 bekræfte sin Indvending med Tylvtered. Efter nogles Mening
kan dog Køberen ikke beholde den saaledes købte Jord,
undtagen hvis Sælgeren med Tylvtered fører Bevis for, at
samme hans nærmeste Frænde, som klager over Købet, har
nægtet at købe den ham tilbudte Jord for dens rette Pris.
20 Men den første Mening holdes af de kyndige Mænd for for-
standigst. Men at Jord kan mageskiftes med Jord uden
Frænders Vilje, naar der som Tillæg blot ikke ydes en større
Betaling end tre Mark Penge, derom bør der ikke være Tvivl.

Kap. 20. Hvorledes Skifte bør foretages mellem Brødre.

25 **B**rødre, mellem hvem Arveskifte er foretaget, skal, uanset SkL. 55
at de med Tylvtered gør gældende, at deres Arvelodder
er tildelt dem ved Lodkastning og har været den i Loven
foreskrevne Tid i deres Besiddelse, være forpligtet til, saa-
længe de lever, at udligne dem, hvis en af Brødrene beklager
30 sig over at være forfordelt. Den, der forud har afhændet sin
Lod, kan ingenlunde gøre Krav paa Lighedeling, ligesom Søn- SkL. 53

ner af afdøde Brødre ikke bør tvinges dertil, men har Lov til med Tylvtered at forsvare deres Adkomst som Arvinger til alt det Gods, som deres Fædre vitterligt besad i Fred og Ro ved deres Død. Siger nogen af Brødrene, at han har faaet noget som Tillæg for at opveje den ringere Beskaffenhed af hans Lod, da skal den, der modsiger ham og tilbyder Rebning til lige Lodder, have Lov til med Tylvtered at godtgøre, at Paastanden er falsk. Lodderne skal kastes efter Personernes, ikke efter Arveloddernes Antal, for at ikke en enkelt, hvis han maaske forskafter sig flere Arvelodder, til Ulempe for de andre skal kunne blande dem ind imellem disses Andele derved, at han (ved Lodkastningen) faar flere Lodder paa flere Steder.

Kap. 21. Om Værgemaal.

Til Værgemaal for en umyndig kaldes som rette Værgeden, som findes nærmest i Blodsslægtskab med ham, saafremt han da kan væрге for sig selv og en anden og vil væрге og ikke hæрге, for at den kan føle Byrden ved Værgemaal, som vilde nyde godt af Arven ved den umyndiges Død. Blandt flere lige nære Frænder paa samme Side foretrækkes ved Overdragelse af Værgemaal altid den ældre for den yngre; blandt lige nære Frænder, men hørende til hver sin Side, foretrækkes den fædrene, selv om han er yngre, for den mødrene, selv om han er ældre, saasom Farfader for Morfader og Farbroder for Morbroder. Dog gaar Morfader, fordi han antages at have større Godhed for sit Barnebarn, forud for Farbroder, uagtet denne er fædrene Frænde. Værgen er pligtig til af den mindreariges Gods at udrede Bøder for hans Overtrædelser til dem, som af ham enten har lidt Skade paa Ejendom eller Overlast paa Legemet; thi det kommer for dem aldeles ikke an paa, om det er et Barn eller en voksen, der besværer dem med Skade og Ulempe. Men til Konge eller Biskop tillader Hensynet til Billighed ikke,

at der bødes noget for Overtrædelser paa et Alderstrin, da man ikke er tilstrækkelig udviklet til at udfinde Straffens Aarsag.

Kap. 22. Om Moderens Værgemaal.

5 **R**et og Billighed tillader, og Hensynet til Forældrekærlig- heden tilraader, at den ømme Moder, hvem Dødens Bud har røvet hendes Mands Selskab, styrkes ved at søge passende Trøst hos Sønnerne, der med al deres Gods bør overgives i Moderens Varetægt, saa længe hun kaster Vrag paa nyt Ægteskab, idet dog Sønnernes nærmeste Frænders Raad skal bøde paa Mangler ved den kvindelige Forsorg. Men naar Moderen iler til nyt Giftermaal, da skal deres Gods straks forbeholdes dem og overlades til en paa- lidelig Væрге. Barnet overlades dog til Moderkærlighedens Forsorg, indtil det har fyldt sit syvende Aar, saasom baade 10 vor Moder Kirken lige til den Tid af Moderen kræver Bod og Pønitense for Sønnens Død, og det tillige er hende, som plejer med kyndigst Haand at omgaas Barnesvøb og med kærligst Sind at give Barnet, hvad det har Brug for. Af Værgen, der tager vare paa Godset, skal hun hvert Aar 20 modtage Fosterløn til en halv Marks Værdi, medmindre der maaske paa Grund af rigere Formue eller Slægtens Navnkundighed godvilligt tildeles hende mere.

SkL. 58

Kap. 23. Hvorledes det kan erkendes, at en Væрге er mistænkelig.

25 **F**or at fjerne ethvert Grundlag for uretfærdig Svig og ond Mistanke skal enten med Frænders Raad alt viseligt lægges i Fællig, saaledes at alt det af Værgens og den mindreaariges Gods, der bestaar af Løsøre, holdes for (eet og) udeleligt, saaledes at al Vinding og Tab, der indtræder, ikke bliver den 30 enkeltes egen Sag, men bliver fælles for begge i Forhold til hver Parts Andel, eller ogsaa skal Værgen, efter at den mindre-

aariges Gods er vurderet, modtage det paa det Vilkaar, at han, naar Godset tilbagegives, ikke kan foretage noget Afslag i Størrelsen af Vurderingssummen. Men den Værge, som nægter at stille denne Sikkerhed med Hensyn til Myndlingens Midler, kan fjernes fra Værgemaalet som mistænkelig, saaledes at den nærmeste (Frænde) efter Lovene indtager hans Plads.

Kap. 24. Om Slegfredbørn.

Til forskellige Tider er af forskellige Konger givet forskellige Love om Slegfredbørn, paa hvilke Vilkaar de fik Adgang til Arv efter uvis Fader. I sin Tid krævede Lovens Bud, at en saadan Søn udpegede sin Fader ved Jernbyrd. Men i Tidens Løb fandt man det ubilligt, at nogen mod sin Vilje kunde fastslaas som Fader til saadan Søn, og derfor bestemtes det, at ingen skulde anses for Fader til uægte Søn uden den, som var villig dertil, og som ogsaa paa Ting i alles Paahør vedgik, at han var Fader og sammesteds tilskødede ham, hvad han vilde, af urørligt Gods eller, hvis han ikke havde urørligt Gods, angav, hvad han vilde overdrage ham af sit rørlige Gods; men al denne Højtidelighed vilde ikke være til nogen Nytte, hvis han ikke ved Faderens Død fandtes i Besiddelse af noget, som hidrørte fra Faderens Gavnildhed, idet han af den fædrene Formue skulde beholde dette fuldtud og kun dette. Men naar han havde faaet dette, uanset hvor ubetydeligt det var, skulde han i Kraft heraf tage fuld Lod som Ægtebarn ved fremtidig Arv efter Broder eller Søster eller hvilken som helst anden Frænde, hvorved bemærkes, at den foreskrevne Form for Faderens Vedkendelse, Skødning eller anden Gave, skulde iagttages af Faderen personligt og ikke af nogen anden paa hans Vegne. Denne Ret blev i sin Tid overholdt, men er nu paa mange Punkter ændret ved den nye Ret. Den nye Ret, som nu gælder, kræver nemlig alene dette, at Faderen paa Ting blot

SkL. 59, jf. 60

jf. ogsaa SkL. 64

SkL. 63 og 64

højtidelig skal foretage sin Vedkendelse, Tilskødning eller anden Gave. Og selv om den uægte Søn intet besidder af den fædrene Gave ved Faderens Død, skal han dog arve hele Formuen efter ham, hvis han er den eneste i det Led. Men
5 er der Ægtebørn i samme Led som han, skal han kun beholde, hvad han ved Faderens Død sidder inde med, af hvad denne har overdraget ham. Men hvis den uægte Søn nægter at have modtaget noget (i Hænde) ved Overdragelse fra Faderen, men lige til Faderens Død har været underkastet Faderens husfaderlige Myndighed og hørt til hans
10 Husstand, da skal Rigtigheden af hans Nægtelse anses for godtgjort, naar han fører Bevis for denne med to Vidner og Tylvtered, for at han ikke ved, at en ringe Ting er overdraget ham, skal udelukkes fra en større Arvelod. Hvis
15 han derimod ikke sidder inde med noget, uagtet Faderen paa en Tid, da han ikke havde Haab om ægte Sønner, har tilskødet ham det hele, da skal han, naar der senere er avlet ægte Sønner, tage halv saa stor Lod som ægtefødt Søn, eller hvis den paagældende Person er en uægte Datter, da skal
20 hun tage halv saa stor Lod som ægte Datter. Men naar det uægte Barn har modtaget (i Hænde) en nok saa lille Del af det fædrene Gods, skal det tage Arv efter Broder eller Søster som ægtefødt Arving og opnaa fuld Lod, men fra Arv efter Moder eller Brødre eller Søstre paa mødrene Side
25 skal han ingenlunde udelukkes, selv om ingen har villet vedkende sig at være hans Fader. Og til at vedkende sig at være Fader kan man bevæges af den naturlige Forældre-kærlighed og af Haab om at arve Sønnens Gods, hvis det sker, at Naturens Orden brydes, og Sønnen afgaar ved Døden før
30 Faderen, da denne ingenlunde har Adgang til Arv efter ham, medmindre han først paa lovlig Maade har erklæret, at han er hans Fader. Naar de nævnte Former ikke er iagttaget, kan det ikke komme uægte Søn til Gode, at hans formentlige Fader (siden) har taget hans Moder til Ægte. Den Regel,

SkL. 64

SkL. 63

SkL. 59, 64

SkL. 59, jf. 60

SkL. 61

SkL. 60

at efter Ægtemands Død Halvdelen af alt Gods, saavel rørligt som urørligt, for saa vidt dette følger Reglerne om rørligt Gods, skal tilfalde efterladt barnløs Hustru, gælder uanset, om Ægtemanden efter at have haft Omgang med sin Ægtehustru senere har vedkendt sig at have uægte Sønner, 5 men hvis disse ved to Vidner og Tylvtered af Bønder vil bevise, at Faderens Vedkendelse er gaet forud for Ægte-skabets Indgaaelse, skal deres Paastand anses for godtgjort, saa Arven deles mellem Stifmoderen og dem efter Hoved-
 SkL. 62 lodder. Fader og Husbond skal ikke give større Bod for uægte 10 Søn, som er hans egen Træl, avlet med hans egen Trælkvinde, end for hvilken som helst anden Træl.

Kap. 25. Hvad der er Ret, naar nogen har paataget sig at svare for en anden.

SkL. 66 **D**en, der har paataget sig at svare for anden Mand for 15 Retten, ikke ved at undskylde hans Fraværelse, men ved at tilbyde Bøder eller Bevis, for at han ikke skal blive dømt som fraværende, han skal, hvis den anklagede Hovedmand ikke præsterer de lovede Bøder eller det lovede Bevis, selv præstere dem som den, der har paataget sig Ansvar, 20 selv om det drejer sig om Jernbyrd, idet han kan takke sin egen Dumdristighed og Daarskab for, at han vilde svare for en utaknemmelig.

Kap. 26. Om at foretage Fordeling ved Reb.

jf. SkL. 67 **A**lles fælles og hver enkelts særlige Tarv kræver, at der 25 i hver Landsby er visse fælles Arealer, nemlig Veje og Pladser, og visse private Arealer, der tjener de paagældende Personer til Brug i Forhold til deres Ejendomsret; og inden for disse bør enhver uretmæssig Besiddelsestagelse bødes ved Lighedsrebet, saaledes at hele Landsbyen ved Opmaaling 30 ved dette deles i lige store Lodder, som man paa Moders-

maalet almindeligt kalder bool, og som vi paa latinsk Sprog kan kalde mansi, hvorved de til Lodderne hørende Tofter indbyrdes og disse Tofters tilliggende Jorder indbyrdes gøres lige med hverandre.

5 Kap. 27. Hvorledes samtlige Grander kan nedrive, hvad der er bygget paa offentlig Sted.

Til at nedrive Bygværk af en eller anden Art, som nogen SkL. 67
 uretmæssigt har rejst paa offentligt Sted, har alle Gran-
 derne nok i to Mænds Vidnesbyrd samt Tylvtered. Men hvis
 10 den, der har foretaget Paabygningen, klager over sin Tofts
 Tranghed og paastaar, at den er mindre, end den burde være,
 da skal han ved at gøre Brug af Retten til Rebning opnaa
 det Areal, som svarer til, hvad hans Lod har Krav paa.
 Den Mand, som paa den til Maaling fastsatte Tid modsætter
 15 sig ligelig Deling ved retmæssig Rebning, ifalder en Bøde
 paa tre Mark til Kongen.

Kap. 28. Hvorledes alle Granderne kan genoprette spærret
 Sti til offentlig Vej.

Er Færdselsvej for nogen Landsbys Indbyggere ud til SkL. 68
 20 offentlig Vej spærret, skal den fastslaas af dem med
 Tylvtered og to Vidner.

Kap. 29. Hvorledes Færdselsvej kan fastsættes for Herreds-
 mændene til Købstad eller til Skove eller til Stranden.

Til at fastsætte Færdselsvej for Herredsmændene til Køb- SkL. 69
 25 stad eller til Skove eller til Stranden skal der for Kongen
 eller (Ærke)biskoppen eller paa Tinge udnævnes tolv Bønder
 blandt de kyndige Mænd i hele Herredet, som hver især
 skal idømmes tre Mark i Bøde til Kongen, hvis de ikke paa
 den fastsatte Dag er rede til ved deres Ed sammen med to
 30 Vidner at udvise offentlig Vej.

Kap. 30. Om Sognemænds Færdselsvej til Kirke.

SkL. 70 **N**aar tolv af Sognemændene er udnævnt for (Ærke)-
biskoppen til at gøre Rede for Kirkevej, men ikke paa
den fastsatte Dag vil opfylde, hvad der er blevet dem paalagt,
skal hver af dem give Biskoppen en Bøde paa tre Mark. 5

Kap. 31. Om Straf for den, der gør offentlig Vej
ubrugbar.

SkL. 70 **D**en, der gør offentlig Vej ubrugbar til Færdsel, enten
ved at sætte Hegn eller ved at lave Grøft eller ved nogen
som helst Form for Paabygning, ifalder en Bøde af tre Mark 10
til Kongen.

Kap. 32. Hvorledes de, der er lodtagne i fælles Jorder, kan
tvinges til at foretage Skifte.

SkL. 71 **H**vis noget holdes uskiftet i Fællig af en Landsbys Ind-
byggere, og man nægter dem, som vil tage deres Lodder 15
ind til Dyrkning, Adgang til Udskiftning, da skal der paa
Tinge fastsættes en Dag for alle Lodsejere til at foretage
Skifte, og hvis de af Opsætsighed sidder den overhørig,
da skal de, som krævede Afgørelse ved Skifte, ikke des mindre,
hver i Forhold til sin Lod, have fri Adgang til at opdyrke 20
de fælles Jorder, paa hvilke Maader de vil, og de skal ikke
senere af deres Modparter tvinges til at foretage nogen Deling,
førend disse selv har taget deres Lodder ind til Dyrkning.

Kap. 33. Hvorledes Trætte om Markskel mellem de Lands-
byer eller om den Jord, som sædvanligt kaldes ornome, 25
skal bilægges.

SkL. 72 **T**il at bilægge Trætte, opstaaet angaaende Skel mellem
to Landsbyer, selv om den ene vitterligt er anlagt fra
den anden, eller angaaende den Jord, som sædvanligt kaldes
ornome, og som en Slags Forlods ifølge sin Anseelses Forret 30

ikke maa gaa i Skifte med andre Jorder, skal paa Tinge vælges tolv af de kyndigste Mænd i hele Herredet, som paa Modersmaalet kaldes aldungebønder, for at disse kan udvise Grænserne og aabenbare den fulde Sandhed angaaende den
 5 Jord, som siges at have den nævnte Forret; om den har det, eller hvilken Udstrækning den har, idet de ved højtidelig Ed bekræfter, at de hverken af Had til eller af Yndest for nogen opfinder nogen Usandhed om de Anliggender, der skal afgøres, og at de tror, at det, som de paastaar, er sandt,
 10 og at de har hørt det samme af deres Forfædres og af kyndige gamles Mund. Men hvis nogle tager deres Tilflugt til at paaberaabe sig Køb eller anden Erhvervelsesmaade for ikke at gaa Glip af det Gods, som det saaledes er paavist hører til andres Landsby, da skal de andre, der ved saadant Rets-
 15 middel har opnaaet Fordelen ved at være Besiddere, have Lov til først som Indledning hver for sig at aflægge Ed til Forsvar for deres Ret og dernæst udfylde den med blot en enkelt Ed af elleve (Mænd), som paa Modersmaalet kaldes otolbønder. Men hvis nogen ikke vil sværge, da skal
 20 Tilbagegivelsen af hans Lod ikke komme nogen, der vil sværge, til Skade. Men hvis nogen var fraværende paa den Tid, Eden skulde aflægges, og hans Fraværelse er godtgjort med to Vidner, da har han atter Adgang til at sværge, naar han er kommet hjem.

25 Kap. 34. Om Tiden til at foretage Fordeling ved Rebning og om Straf for den, der vægrer sig ved at foretage
 . Rebning.

Hvis der rejses Klage over, at Bolene er af forskellig SKL. 74
 Størrelse, inden Sæden er lagt i Jorden, da maa den,
 30 som inden Rebningen, og efter at der er nedlagt Forbud over for ham, drister sig til at saa, give sin egen Daarskab Skylden, hvis han mister sin Udsæd. Men hvis Klagemaalet rejses, efter at der er saet, da skal Afgørelse ved Opmaaling ud-

sættes, indtil Sæden er høstet. Men ved Opmaaling af Dele af et enkelt Bol ligger der ingen Vægt paa, hvornaar Klage-
 maalet rejses, og Opmaalingens Fremgang bør ikke forbydes
 SKL. 73 til Gavn for den, der saar ubesindigt. Den, der ikke tillader
 Opmaaling og efter at være stævnet til Tinge lader haant 5
 om at give Møde, skal baade for den første og den anden
 Stævning med Rette ifalde to Øre i Bøde til Modparten,
 men for den tredie tre Mark i Bøde baade til Kongen og til
 Modparten.

Kap. 35. Om nogen, uanset Lavhævd, i Kraft af (Besiddelse 10
 af) Toften, det vil sige Hovedet, kan tilbagesøge Agrene,
 det vil sige Lemmerne; om nogen i Kraft af Lavhævd kan
 beholde Agrene, naar de ikke er præget af Toftens
 Anseelse.

SKL. 75 **I** Forhold til Tofterne som de mere anseelige, ikke i For- 15
 hold til de tilliggende Jorder, der retter sig efter Tofterne
 som Lemmerne efter Hovederne, betales Afgifter og udredes,
 hvad der skyldes til Underhold af Kongen, og paalignes
 paa visse Steder, hvad Ledingen nødvendigvis kræver. Derfor
 har visse forstandige og lovkyndige Mænd ment, at det var 20
 stemmende med Billighed, at Toftens Ejer og Besidder ved
 Hjælp af Tylvtered kan tilbagesøge de fra de tilliggende
 Jorder afhændede Agre, hvor lang en Tid de end vitterligt
 har været i andres Besiddelse, hvis der dog i et hvilket som
 helst Aar sammen med Toften har været holdt i det mindste 25
 en Ager tilbage til Dyrkning. I modsat Fald, hvis alle Lem-
 mer under eet var afhændet, kunde ved Hjælp af disse selve
 Hovedet, nemlig Toften, kaldes tilbage som unyttigt uden
 Lemmer. Saaledes kan ogsaa Lemmerne søges tilbage ved
 Hjælp af Hovedet, hvis der ikke paavises andre Jorder, som 30
 er erhvervet for Lemmerne ved Mageskifte. Ved en indirekte
 Bevisførelse føjer de ogsaa følgende til: Saafremt tre Aars
 eller længere Hævd kan hindre Tilbagesøgning, synes Reb-

ning at være til ingen eller liden Nytte, naar hvem som helst i Kraft af Hævd kan beholde alt, hvad han findes at have i Hænde. Paa den anden Side søger andre at godtgøre, at Retten til at føre Bevis ved Tylvtered altid skal tillægges den, der har hvilke som helst Jorder og hvilke som helst 5 Agre (selv nok saa faa) i lovlig Besiddelse. Ellers vilde ingen lettelig købe Jorder, naar han vidste, at de kunde fratages ham ved Rettergang, og saaledes vilde Ejerne ved en ubillig Lovs stiltiende Forbud synes berøvet Adgangen til at bruge deres Ejendele frit til deres eget Gavn, til at opholde deres usle 10 Liv og til at skaffe sig det fornødne; ej heller behøver Rebning at tabe sin Kraft paa Grund af Adgangen til at vinde Lavhævd, saaledes som de paastaar, idet Rebet bør finde Anvendelse, hvor som helst nogen menes at have tiltaget sig 15 noget ud over den Sjetting eller Trejing eller Fjerding eller Halvdel eller de tre Fjerdinger eller en anden saadan Anpart, som vitterligt for andre og ifølge hans egen Tilstaaelse er det eneste, han ejer. Men denne sidste Anskuelse har den almindelige Mening skaffet Stadfæstelse som den mest tiltalende.

SkL. 76

25 Kap. 36. Om Lavhævd.

Ifølge disse Love kan en Besiddelse, der er opretholdt i den i Loven fastsatte Tid, og som har til Følge, at Retten til at føre Bevis ved Tylvtered tillægges Besidderen, kaldes (Lav)hævd.

25 Kap. 37. Hvad den fastsatte Tid er.

Den fastsatte Tid omfatter trende Dyrkninger, som fuldbyrdes i Løbet af tre Aar, hvorfor den plejer at kaldes tre Aars Hævd, uagtet mindre Tid er tilstrækkelig, da jo to Aar eller et lidt større Tidsrum omfatter tre Dyrkninger. 30 I Dyrkningen bør ogsaa Frugternes og Sædens Indhøstning være indbefattet, saaledes som det tydeligt fremgaar af Udtrykket paa vort Folkemaal: thrænnæ halma. Ellers kunde

SkL. 78

eet Aar eller en kun lidt længere Tid være nok til at fuldende saadan Hævd, eftersom Dyrkning udføres een Gang om Vinteren, to Gange om Foraaret. Og denne Hævd kan intet nytte, hvis den ikke har været fortsat i Fred og Ro, uforstyrret af Klagemaal og uden at være afbrudt paa nogen som helst 5 anden Maade, retslig eller faktisk, fra hans Side, som søger at faa de Jorder, som besiddes, tilbage. Thi den, der ikke har frygtet med Vold og Uret at bemægtige sig et eller andet, vil sandsynligvis ikke i højere Grad frygte for at sværge falsk, naar han skal forsvare sig. Ved Siden af Hævd kræves 10 altid Ed; thi da intet Tidsrum og intet Aaremaal kan berøve nogen hans Ejendomsret til hans eget Gods uden hans egen Handling eller Forseelse eller Samtykke, og det er usikkert, om Klageren eller Besidderen er Ejer, fører Hævd den Fordel med sig, at man under Hensyn til den giver ikke Klageren, 15 men Besidderen Adgang til ved sin og elleve Bønders Ed at erklære, at han er Ejer; og ved den Ed skal det forblive, thi man tør ikke tro, at de i den Grad kan glemme Hensynet til deres Salighed, at de vil give nogen som helst timelig Ting Fortrin for den. Det er ikke uden Aarsag, at der er 20 indført saa kort en Hævdstid, fordi det ikke er til Gavn, at Ejendomsretten til Tingene henstaar længe i det uvisse, og det synes raadeligt, at det ondes Rod afskæres i Tide, inden der kan komme til at spire Ulykke deraf. Hver Gang 80 en Klager paastaar, at den, som tager sin Tilflugt til det paa Lavhævdens støttede Forsvar, ingenlunde eller mindre lovligt har været Besidder, skal der i Nabolaget udvælges tolv kyndige Bønder, om hvem det kan formodes, at de ikke vil sværge falsk, end ikke i deres egen Sag, for at de ved deres Ed kan afgøre det om Besiddelsen rejste Spørgsmaal, idet 30 Bevisretten skal indrømmes den, som de tilsværger Besiddelsen. Som Følge af Faderens Besiddelse, uanset hvor kort den er, naar den blot har været uforstyrret og rolig og fortsat indtil Faderens Død, tilstaas der dog med Rette

Sønnen Adgang til at føre Bevis med Tylvtered af den Ordlyd, at Faderen retmæssigt har haft den Ting i Besiddelse, hvorom Sagen drejer sig, og at den ifølge Arveret er saaledes overgaaet til Sønnen, at Besiddelsen tilkommer ham tillige med
5 Ejendomsretten; og den, der som Arving søger at hævde sin Ret til en eller anden Ting, skal ikke være nødt til at oplyse sin Faders Adkomst til den, medmindre der i Faderens levende Live vitterligt er rejst Klagemaal desangaaende. Der plejer at herske Tvivl om, hvorvidt en saadan Ed ogsaa
10 bør nævne Tilskødningen, som overalt udkræves til Overdragelse af Ejendomsret undtagen ved Arv. Men da ved Arv ingen erhverver sig Ejendomsret over nogen Ting, hvis ikke ogsaa Arveladeren havde haft Ejendomsretten til den, enten ifølge Arveret eller i Kraft af Tilskødning, synes fornævnte Edsformular tilstrækkelig, skønt den ikke nævner
15 noget om Tilskødning eller Arv, eftersom der vilde komme til at foreligge Mened, selv om ingen af dem nævnes, hvis ingen af Delene foreligger. Men hvor det benægtes, at Faderen ved sin Død var Besidder, kræves der Ed desangaaende af
20 tolv Bønder, der skal udnævnes saaledes som ovenfor meldt. Der gives ogsaa et andet Tilfælde, hvor Besiddelsen, uanset hvor kort den er, er tilstrækkelig til at give Adgang til Bevis af denne Art, nemlig naar Køberen værger sig mod selve
25 Sælgeren, idet nogle vil anse det for Ret, at saa snart man har sluppet Kappen efter fuldbyrdet Tilskødning, kan Sælgeren, naar han er overbevist ved to lovlige Vidner, der var til Stede derved, ikke fragaa, hvad der var sket, men er snarere nødt til at fuldbyrde det, medens andre modsat
30 paastaar, at Nægtelse fra Sælgerens Side altid kan finde Sted, indtil den kan gendrives af Køberen ved Paaberaabelse af Lovhævd; men Flertallet har imidlertid ved deres fælles
35 samstemmende Mening, der paa en Maade vælger Middelvejen, anerkendt, at Køberen, naar han støttes af to Vidner, som overværede Tilskødningsformerne, som Følge af en nok

jf. SkL. 79

jf. SkL. 78

SkL. 80

saa kort Besiddelse, naar den blot er uforstyrret og rolig, kan væрге sig mod sin egen Sælger, medens han altid har den foran fastsatte Hævdsfrist fornøden over for enhver som helst fremmed, der rejser Krav; thi inden den omtalte Hævdsfrist er udløbet, gives der ikke Køberen Adgang til at bevise 5
 sin Ret, men Pligten til at føre Bevis paa hviler Sælgeren. Ellers, hvis Tingen bliver fravundet Køberen, skal Sælgeren godtgøre Købesummen eller tilbagegive Jorden, hvis der har fundet Mageskifte Sted, hvortil der yderligere kommer en Bøde paa tre Mark. Men naar Lovhævd er fuldendt, da har 10
 Køberen ikke fornøden at tage sin Tilflugt til sin Hjemmelsmands Forsvar, for at ikke Køberen, hvis Sælgeren af Ondskab nægter ham Værn, skal besviges for den ham solgte Ting, 15
 men han kan, naar han medbringer to Vidner paa Tilskødningen, ved Tylvtered af Bønder godtgøre, at han har erhvervet vedkommende Jord af dens rette Ejer og har haft den i sin Besiddelse i den Tid, Loven kræver til Hævd, og at af den Grund han selv alene og ingen anden bør beholde 20
 den med lovlig Ejendomsret. Hvis hand og nærer Mistillid til sin Sag, kan han bede Sælgeren om Hjælp, for at han kan have Regres til ham, hvis Beviset skulde glippe, i hvilket Tilfælde han skal have Købesummen af ham tillige med en Bod paa tre Mark, hvis han indrømmer, eller Tylvtered, 25
 hvis han nægter Salget. Men naar Beviset glipper for Besidderen, da har Sagsøgeren nok i Tylvtered af Bønder for at tilegne sig (Tingen).

Kap. 38. Hvad scotacio (Skødning) er.

Ved Salg af Jorder er det til Overførelse af Ejendomsretten nødvendigt, at der iagttages en vis Form, hvorved Sælgeren lægger en Smule af Jorden i Køberens Kappe, der 30 holdes udbredt i Hænderne af de tilstedeværende, som, hvis man drager i Tvivl, at der er foregaaet noget, kan aflægge Vidnesbyrd for Sandheden deraf, idet Sælgeren samtidig

med, at han betegner den Jord, han afhænder, erklærer, at han overfører Ejendomsretten til Køberen af den. Og denne Form kan efter et i vort Folkemaal anvendt Ord meget passende kaldes *scotacio* (Skødning).

5 Kap. 39. Hvad der er Ret, hvis nogen ikke vil opfylde Løfte om Salg af Jord, eller hvis nogen vil træde tilbage fra
Salg.

Den, der ikke vil opfylde Løfte om Salg af et eller andet SkL. 77
Jordstykke, skal efter nogles Mening bøde to Øre, hvis
10 han har givet et formløst Løfte, og efter den almindelige
Opfattelse seks Øre, hvis det er stadfæstet ved Haandslag, SkL. 81, jf. 78
eller tre Mark, hvis han under Iagttagelse af Skødningsformen
har solgt anden Mands Jord og ikke kan opfylde, hvad han
har lovet. Men hvis han efter at have solgt sin egen Jord,
15 som han kan yde, vil træde tilbage, da skal der intet Hensyn
tages til ham, naar han vil gøre sin egen Handling ugyldig
og beraabe sig paa sin egen Ustadighed, selv om han tilbyder
tre Marks Bod.

20 Kap. 40. Hvad der er Ret, hvis to Mænd begge har købt
samme Jord af samme Ejer.

Hvis to Mænd begge paastaar at have købt samme Jord SkL. 82
af samme Mand, da bør den i enhver Henseende have
Medhold, hvem Sælgeren uigenkaldeligt har hjemlet Ejeren
den for Kongen eller Biskoppen eller paa Tinge; men en
25 paa hvilket som helst andet Sted afgivet (Hjemmels)erklæring,
om den end afgives paa Gadestævne eller Kirkestævne, hin-
drer ikke, at Sælgeren, hvis han vil, paa ny kan udtale, at
Salget er sket til en anden, idet han skal nægte sin tidligere
Hjemmels(er)klæring med Tylvtered, hvis han bliver stævnet
30 desangaende.

Kap. 41. Hvorledes nogen kan eller bør søge sin Jord tilbage, naar den besiddes af en anden.

SkL. 83 **D**en, der sagsøges angaaende Besiddelse af fremmed Jord, han skal, hvis han ikke vil føje Sagsøgeren, stævnes til Tinge, og der skal fastsættes en Dag for ham, paa hvilken han enten skal føre Bevis i Sagen paa egne Vegne, eller ogsaa overlade Klageren Bevisretten, men hver Gang han forsømmer at give Møde efter Indstævning, ifalder han en Bod af to Øre til Modparten og endelig ved tredie Indstævning tre Mark til Kongen. Dernæst skal Tingmændene fastsætte en Dag for Klageren, paa hvilken han tillige med tolv jord-ejende Bønder skal begive sig hen til den Jord, om hvilken der er rejst Sag, og sammen med dem erklære med Tylvtered, idet de holder hverandre i Haanden, at Ejendomsretten tilkommer ham. Dernæst skal han fjerde Gang paa Tinge med Vidner bevise, at han har gjort saaledes, og skal da kendes for denne Jords lovlige Værg. Men hvis sagsøgte endnu giver Møde her og med to Vidner og Tylvtered godtgør, at han slet ikke er blevet stævnet eller er ulovligt stævnet som Følge af lovlig Fraværelse paa Pilgrimsfærd eller under Eftersporing af Dyr, han har mistet, eller paa Grund af Sygdoms Forfald, da skal han frikendes for alle tidligere over ham fældede Domme. Og han skal saa paa ny enten forsvare Jorden som sagt er eller lade Klageren føre Bevis i Sagen.

Kap. 42. At Bevisretten snarere bør tilkendes den, der siger, at Skødning er sket til evigt Eje, end den, der paastaar, at det er sket paa Tid for at stifte Pant.

SkL. 84 **D**en, der tilstaar, at Skødningsformen er iagttaget, faar ikke Medhold, hvis han paastaar, at han kun har skødet det til Pant, indtil en Gæld blev betalt, saafremt den lovlige Besidder med to Vidner og Tylvtered af Bønder hævder, at Afhændelsen ved Skødning har fundet Sted til evigt Eje.

Kap. 43. Om Manddrab og Mandebod og om Bodens Deling,
 Udredelse og Fordeling og Terminerne for Bodens
 Udredelse.

Eftersom Menneskene i vort Hjemland altid har været
 5 tilbøjelige til at begaa Manddrab efter Tilskyndelse af
 Menneskeslægtens Fjende, idet de lader haant om Englenes
 Fred og higer efter djævelsk Splid, er der til forskellige Tider
 givet forskellige Love om Straf af Pengebod for saa stor Brøde,
 dels for at saa stor Overtrædelse i nogen Maade kunde tøyles,
 10 dels for at den ved Tabet tilføjede Skade nogenlunde kunde
 opvejes ved en Pengebods bedrøvelige Trøst; men denne Bod
 overskrider ikke en Sum af femten Mark Sølv. Og der
 findes meget at iagttage vedrørende denne Sums Deling,
 Udredelse og Fordeling, til hvilke Terminer, af hvem og til
 15 hvem den bør overgives.

Kap. 44. Om Delingen.

Det er klart nok for alle, at Delingen skal ske i tre lige
 store Dele, altsaa i tre Trediedele, som hver paa Grund
 af hyppig Brug har opnaaet at blive betegnet med et særligt
 20 Ord paa Modersmaalet: sal.

Kap. 45. Om Udredelsen.

Inden den seneste Forordnings Tid paahvilede det altid SkL. 85, jf. 92
 Drabsmanden eller hans Arving kun at udrede den første
 Del af sit eget Gods; derefter havde han Lov til at kræve den
 25 anden Del af de fædrene Frænder og endelig den tredie og
 sidste Del af de mødrene Frænder. Men da de fleste fædrene
 og mødrene Frænder meget ofte afkrævedes mere, end de
 var pligtige at erlægge, og det fratoges de uvillige med Vold,
 fastsatte Kong Knud, salig Ihukommelse, viseligt til Fore-
 30 byggelse af saa stor Ondskab, for at ikke en Forbrydelse
 skulde være Anledning for nogen til at skaffe sig en Berigelse
Tillæg AI

og Vindesyge yderligere ægge nogen Mand til Misgerning, at for sligt Tyveri eller Ran kunde man baade tiltales og straffes som virkelig Tyv eller Ransmand og idømmes tre Mark i Bøde til Kongens Ret. Men den, der var forpligtet ved Blodets Baand og dog vægrede sig ved at opfylde sin 5 Forpligtelse, han burde af fædrene og mødrene Frænder ved Hjælp af Ombudsmanden eller Kongens Ret bringes til at opfylde den, men den indsamlede Sum skulde ikke overgives Drabsmanden før den Dag og Time, da han i fædrene eller mødrene Frænders Nærværelse skulde udrede den i Bod. 10 Men uagtet disse Bestemmelser i den kongelige Anordning i nogen Grad forebyggede onde Menneskers Svig, er de dog befundet utilstrækkelige til at udrydde al Svig og mindske Tilbøjeligheden til Drab, navnlig da det jo var en ringe Del, nemlig kun Trediedelen, af hele Boden, som paahvilede 15 Drabsmanden. Derfor vedtog de ledende Mænd i Skaane for ganske nyligt en Lov med Samtykke af Kong Valdemar, Broderen til den omtalte Kong Knud, om at denne store Ondskab skulde udryddes, saaledes at Drabsmanden alene skulde være forpligtet til af eget Gods at udrede hele Summen 20 for Manddrabsforbrydelsen uden at kræve noget af fædrene eller mødrene Frænder, naar de var uvillige dertil, for at ikke uskyldig Mand skulde bære Byrden ved skyldig Mands Handling, og for at Forbryderen alene skulde lide den Straf, der skyldtes hans Brøde, og Ophavsmanden alene straffes 25 for sine Overtrædelser. De fastsatte desuden, at den for Manddrab sigtede ingenlunde skulde nyde godt af Adgangen til at slippe med en Bod, hvis han ikke efter at have begaaet Manddrab paa de første tre Dage efter hinanden, paa hvilke Mænd fra hele Stiftet samles paa Landstinget for at høre 30 Klagemaal, enten selv, eller, hvis han ikke personlig kunde give Møde, da ved en anden indtrængende tilbød Bod for sin Overtrædelse. Men hvis han vægrede sig ved at gøre dette, da skulde han anses for at være saa uværdig til at nyde

Fred og Fædreland og Omgang med Mennesker, at den, der dristede sig til at omgaas ham mod Loven, skulde være Kongen tre Mark skyldig, og at enhver skulde have Adgang til at dræbe ham uden at frygte for nogen som helst Bod, 5 og der skulde ikke staa ham nogen Udvej aaben til at undgaa saa svære Ulykker og Farer, medmindre han først ved Landflygtighed fjernede sig fra sine Bekendte og fra Fædrelandet for aldrig i Fremtiden at vende hjem, hvis han ikke af den dræbtes Frænder og ligesaa af Kongen kunde opnaa Til- 10 ladelse til at vende hjem. Den der, naar den anklagede Hovedmand tilbød at rette for sig eller (uden at gøre dette) mod Loven blev inden for Stiftet, tog Hævn over nogen af hans Frænder, skulde ifalde tilsvarende Straf; men gaar Drabsmanden selv i Landflygtighed, da skal den ene Trediedel af 15 Bøden falde bort paa Grund af hans Fraværelse, medens de to øvrige Trediedele først da skal paahvile hans fædrene og mødrene Frænder at udrede paa nedennævnte Maade, for at de kan undgaa Faren for Hævn. Efter Drabsmandens Flugt skal paa de første tre Dage i Træk, der som ovenfor 20 nævnt er bestemt til at paahøre Klagemaal, den nærmeste af hans fædrene og den nærmeste af mødrene Frænder eller deres Kuratorer eller Stedfortræder, hvis de er mindreaarige eller umyndige og saaledes ude af Stand til slig vigtig Handel, hver især tilbyde sin Del af Bøden at udrede til den i Loven 25 fastsatte Termin. Naar det er sket, da ifalder den, som tager Hævn over dem, ovennævnte Straf. Men har de undladt at udføre dette, og der saa tages Hævn over dem, da maa de give deres egen Efterladenhed Skylden, fordi de, der tager Hævn paa den Maade, har Adgang til at slippe med Bod. 30 Udredelsen af disse to Trediedele bør ske saaledes: baade fædrene og mødrene Frænder skal efter at have udregnet deres Slægtskabsgrader fordele det nævnte Beløb saaledes, at de stadig paalægger den nærmere Grad dobbelt saa stor Del som den næstfølgende, saa at hver af de to Trediedele

kan blive fuldt udredet af sine Slægtskabsgrader. Men naar man kommer ned til et Beløb af ti Penninge, da gaar man ikke videre med Beregningen af Slægtskabet. Drabsmandens Helbroder skal deltage i denne Fordeling sammen med baade fædrene og mødrene Frænder; men Halvbroder skal kun have Del i sin Slægtskabssides Byrder, og samme Regel overholdes i de fjernere Slægtskabsgrader. Undertiden kan det ogsaa hænde, at Drabsmands Frænde ikke er pligtig til at deltage i denne Bod, nemlig naar han er nærmere i Slægt med den dræbte; men de, der i Slægtskabstrin er lige nære Paarørende af begge, er ingenlunde undskyldte, medmindre efter de gamle Love den Omstændighed, at de samme Personer skal give og modtage det samme Beløb, muligvis anbefaler, at der finder Modregning Sted. Den, der er født efter fuldbyrdet Manddrab, skal mod sin Vilje ingenlunde undergives Byrden ved at udrede Boden.

Kap. 46. Om Sikkerhedsed og Lighedsed.

Straks efter Ydelsen af en Trediedel af Boden bør der ligeledes ydes en Trediedel af den Sikkerhedsed, som man paa det fædrene Sprog kalder trygd, hvorved kun fire Mænd, udnævnt blandt den dræbtes Frænder, sværger, at Hævn over dem, der har erlagt, i Fremtiden skal være udelukket. Den fulde og hele Sikring afgives nemlig af tolv dertil udnævnte Mænd og skal først finde Sted, naar den anklagede Hovedmand har udredet den sidste Trediedel af Boden. Forud for denne Sikring bør altid gaa en Ed — den kaldes paa Dansk i af th net he eth — af tolv Mænd, udnævnt blandt Drabsmandens Frænder, som, idet de berører en fremlagt hellig Bog — og ikke Helgenlevninger — sværger paa deres Sjæle(s) Salighed) og beder Gud være dem naadig, saa sandt som de for lignende Brøde efter Frænders og Venners Mellekomst vilde tage lignende Bod af deres Modparter. Men naar der kun er fire, der afgiver Sikkerhedseden,

skal ogsaa kun fire afgive Lighedseden. Men Lighedseden kræves altid meget ihærdigt, thi naar de krænkede ligestilles med den, der krænker dem, bortfalder den Ringeagt, som plejer at ramme dem, som har maattet finde sig i Overgreb
 5 fra Retsbryderes Side; thi kloge Folk lægger altid mere Vægt paa et uplettet Navn og paa Generhvervelsen af det Omdømme, de har Krav paa, end paa en Godtgørelse i Penge.

Kap. 47. Om Fordelingen.

Ifølge den gamle Ret skal Fordelingen af den udbetalte
 10 Pengesum ske saaledes, at hver enkelt af de oprindelige Trediedele atter deles i tre særskilte Andele, og at hver Gang den ene Andel kommer den dræbtes Arving til Gode, tilfalder den anden de fædrene Frænder og den tredie de mødrene Frænder, idet Fordelingen af Pengene blandt alle fædrene og mødrene Frænder sker saaledes, at den nærmere Slægtskabsgrad stedse faar dobbelt saa stor en Del som den næstfølgende. Hvis en af de oprindelige Trediedele af Boet hel og holden kom under Arvingens Raadighed, vilde Arvingen selv sætte mindre ind paa at opnaa de to andre, og
 20 saaledes kunde det ske, at fædrene og mødrene Frænder blev besveget for de dem tilkommende Andele; thi ofte varetages andres Anliggender mere skødesløst end egne, og ingen anstrenger sig gerne der, hvor ringe eller ingen Fordel er i Vente.

Tillæg A II

Kap. 48. Om Terminerne for Udredelsen af Boden.

Nu skal vi se, i hvilke Terminer Boden skal udredes.
 25 Fra den Tid af, da den dræbtes Arving bringes til at samtykke i den tilbudte Bod, bør et Aar deles i tre lige store Dele, saaledes at naar de tre Dele af hele Boden er udredet ved Enden af (hver sin af) Aarets tre Dele, er
 30 samtidig hele Aaret og hele Boden til Ende. Ej heller tør det forbigaas, at i Tiden, efter at Samtykke er givet, er

SkL. 97

Drabsmanden pligtig til af al Magt at tage sig i Agt for, at han ikke kommer sine Modparter for Øje, saaledes at de kan tage Anstød af hans Tilstedeværelse, men han skal tillige med sine nærmeste ikke undlade at holde sig borte fra det Hus, den Kirke og den Vej, hvor han erfarer, at hans Modparter 5 findes, indtil hele Boden med alle tilhørende Formaliteter er erlagt. Det stemmer nemlig vel overens med Fornuften, at et Onde fordrives med modsat virkende Middel, og at enhver ved Ydmyghed søger at bøde paa, hvad han i Over-

SkL. 118 mod har dristet sig til at volde. Endelig maa man vide, at 10 Drabsmanden selv tillige med sine Frænder, eller, hvis han er død, hans nærmeste Arving eller dennes Værge eller Kurator, hvis han er umyndig eller mindreaarig, først igennem Frænder og Venner eller Ledsagere paa Vejen skal bede om Lov til at fremstille sig paa Tinge for de Folks Øjne, hvis 15 Samfund han har krænket ved at berøve det et Lem, samt være pligtig til at tilbyde Bod og til at udrede den til sine Tider, som vi har fremstillet, til den dræbtes nærmeste Arving, der skal være i Selskab med sine Frænder, dels for at der ikke skal blive begaaet Svig ved Vurderingen af Klæder 20 og Kreaturer, der i vort Land ofte maa bøde paa Mangelen paa Sølv, dels for at der kan være flere Vidner paa begge Sider til at aflægge sandfærdigt Vidnesbyrd, hvis det skete skulde blive draget i Tvivl, og endelig for at ikke de, hvem Sagen vedrører, skal føle sig fornærmede, hvis de bliver 25 udelukket, og som Følge af den Ondskab, de har givet Rum i deres Sjæl, pønse paa at faa det kun dæmpede, men ikke fuldt udslukte Onde til at blusse op. Ofte er Menneskene (nemlig) virksommere til at skade end til at gavne, navnlig naar det drejer sig om et allerede optændt Onde, som ofte 30 ved et let Pust af nagende Nid kan faa mægtig Tilvækst. Naar den dræbtes Arving bringes til at samtykke i Tilbudet af den Bod, som skal udredes, eller til at fastsætte en Dag, paa hvilken han efter sine Frænders Raad skal afgive sit Svar,

bør han love sine Modparter Fred indtil videre og bekræfte den ved til Tegn paa ubrødelig Fasthed at fatte med sin Haand om en af de andres Haand, og naar det er sket, skal til endnu større Sikkerhed en af de ledende Mænd paa Tinget
5 anraabe Gud og alle Helgener, Pave, Konge, Biskop og alle retskafne Mænd om at værne og beskytte denne, men forbande og bandlyse enhver, som vover at træde hindrende i Vejen for den tilsagte Fred. Heller ikke tør det forbigaa, SkL. 109
at uanset hvor mange Saar eller hvor mange Stokkeslag
10 den dræbte har tilføjet Drabsmanden, kan denne ved Udredelsen af den allersidste Del af Boet tilbageholde een Mark Sølv for eet Saar og ikke mere, idet han dog først skal bevise med Tylvtered, at den dræbte havde tilføjet ham Saaret, eller to Mark Sølv for eet Stokkeslag efter først at have ført
15 Bevis for dette med fireogtyve Mænds Ed. Men dette gælder for eet Saar eller eet Slag tilføjet paa den Tid, da Drabet fandt Sted; hvis han derimod vil anklage den dræbte for Saar eller Slag tilføjet til anden Tid eller for flere Saar eller Legemslyder stammende fra Saar eller Slag, da skal Arvingen, hvis han ikke vil indrømme, at han skal yde Bod
20 derfor, værges sig med Mededsmænd i Forhold til Størrelsen af den Forbrydelse, som han sigtes for, enten inden Udredelsen af den sidste Trediedel, for at alle Klagemaal dem imellem kan bilægges under eet, eller efter Udredelsen af
25 hele Boet. Hvis fremdeles den dræbtes Arving klager over, SkL. 120
at noget af Boden endnu ikke er erlagt, og Drabsmanden paa-
staar, at han har udredet det hele, da skal han benægte hvert enkelt Krav om tre Mark med een Tylvt, indtil Tylvtereden er blevet tredoblet. Derefter forøges Antallet af Eder ikke
30 yderligere, uanset hvor meget det skyldige Beløb overstiger ni Mark. Nogle vil dog af Had til Manddraberen have, at han skal være pligtig til med to Vidner og tredobbelt Tylvtered at føre Bevis for Udredelsen af hver enkelt Trediedel af den samlede Bod, saa at hvis den dræbtes Arving klager

over, at slet intet af Boden er erlagt, og Drabsmanden paa sin Side paastaar at have udredet den hele, da skal Drabsmanden for at føre Bevis for sin Paastand fremføre to Vidner og tre Tylvter Mededsmænd for Udredelsen af den første Trediedel paa den første af Tingmændene dertil fastsatte 5 Dag, og paa den anden og tredie Dag maa han ikke undlade at fremføre lige saa mange Vidner og Mededsmænd for Udredelsen af saavel den anden som den tredie Del. Men at han paa een og samme Dag skal fremføre seks Vidner og yde nidobbelt Tylvtered, det byder Loven ikke, for at han ikke 10 skal nødes til at give tabt mere som Følge af det uopfyldelige eller alt for vanskelige Lovbud end paa Grund af en uretfærdig Sag. Men i alle andre Tilfælde er tredobbelt Tylvtered nok, selv om der kræves en Sum af hundrede Mark 15 eller mere. Det er kun i Anledning af Manddrab, at uskyldige Frænder er nødt til at bøde for den skyldiges Handling.

SkL. 85

SkL. 110 Hvis nogen anklages for at have frarøvet den dræbtes Lig hans Klæder eller Vaaben, hvilken Forbrydelse kaldes walruf paa vort fædrene Sprog, og han nægter at have gjort dette, skal den anklagede bekræfte sin Benægtelse med 20 Tylvtered. Men hvis han tilstaar, da skal han give de røvede Ting tilbage og desuden bøde tre Mark til Arvingen.

Kap. 49. Om Manddraber, som ikke har nogen bestemt Bopæl.

SkL. 118 **E**n Manddraber, som ikke har nogen bestemt Bopæl, og 25 især den ukendte, skal være virksom for (at udrede) Bod paa den Maade, at han ved Venners Mellekomst faar Tilladelse til at give Møde for at tilbyde Boden, og ved at Vennerne gaar i Borgen for Bodens Udredelse opnaar, at hans Begæring sker Fyldest. Og naar en Mand paa Tinge har 30 aflagt behørig Tilstaelse om, at han har begaaet Manddrab,

SkL. 119 da bør ikke en anden stævnes for samme Manddrab. Hvis

nogen, der er anklaget for Manddrab, gør gældende, at hvad der tillægges ham, har hans Træl øvet, da skal han først søge at rense sig med tre Tylvters Ed og derefter give tilbørlig Bod for sin Træls Brøde. Hvis imidlertid Trællen har
 5 øvet Manddrabet i Nærværelse af Husbonden eller Sønnen i Huset, saaledes at de har medvirket derved enten ved Raad eller Daad, og dette godtgøres ved Husbondens egen Tilstaaelse eller paa anden lovlig Maade, da skal Husbonden selv være pligtig til at udrede fuld Bod for Manddrabet,
 10 ikke paa sin Træls, men paa egne eller Søns Vegne; thi selv synes han, ved at han samvirker med Trællen og giver ham Befaling dertil, at have handlet saaledes, at han maa udrede fuld Bod.

Kap. 50. Om Manddrab, som Træl øver.

15 **F**or Manddrab begaaet af en Træl skal man altid foruden SkL. 123 seks Marks Penge efter Herrens frie Valg enten udlevere Trællen selv som Erstatning eller afløse Udleveringspligten med tre Mark Penge. Efter nogles Mening gælder SkL. 125 det, at overalt, hvor en fri Mand er pligtig at udlægge fyrrer
 20 Marks Bod for sin egen Handling, er en Herre for sin Træls Handling pligtig til ni Marks Bod eller ogsaa til seks Marks Bod med Udlevering af Trællen. Men Kong Valdemar har ikke villet samtykke i, at nogen Herre for sin Træls Gerning
 25 undtagen naar fri Mand berøves Livet.

Kap. 51. Om at tage Bod for dræbt Træl.

Til de tre Mark Penge, som efter den gamle Ret blev SkL. 122 udredet for en dræbt Træl til dennes Herre, skal Drabsmanden ifølge den nye Ret føje saa meget, at han trygt med
 30 Tylvtered kan godtgøre, at den dræbte Træl ikke var mere værd end Bodens Beløb. Dog kræves efter Udredelse af SkL. 115 denne Bod ingen Sikkerheds- eller Lighedsed.

Kap. 52. At der kun ydes halv saa stor Bod for frigiven som for fribaaren.

SkL. 126 **H**alv saa stor Bod ydes for frigivens Drab, øvet af ham eller paa ham, som for Drab af fribaaren Mand, født af fri Kvinde, og denne Bod skal tages eller ydes af den, som dengang han paa Tinge fik Friheden givet, tog ham i Æt med sig og lovede at svare for hans Handlinger, idet dog kun Trediedelen af den nævnte Bod enten skal lægges til eller udredes af hans Gods, medens de andre to Trediedelev kommer den frigivne selv, saaledes at han henholdsvis beholder dem og udreder dem. Hvis den frigivne ikke paa anden Maade kan opfylde sine Forpligtelser, da skal tre Aar i Træk alt, hvad han ejer, tages fra ham, lige til Bæltet; eller ogsaa, hvis han vægrer sig ved at udholde saadan Bod, da skal han ikke undlade at redde sit Liv ved Hjælp af Flugt; og denne Bod kaldes paa vort Folkemaal lindabot. Til det samme skal han ogsaa være pligtig, naar hele Bodens Byrde paa hviler ham alene, for Eksempel, naar han hverken har nogen fribaaren Frænde, eller, som ovenfor omtalt, er taget i Æt af nogen. Men naar nogen stævnes for, at han har taget en frigiven i Æt med sig, da skal han godtgøre sin Nægtelse med Tylvtered. Men naar nogen mod andres Nægtelse paa staar dette om sig selv, eller at der tilkommer ham Bod for den frigivne som Følge af Blodslægtskab, da bør han bevise sin Paastand med tvende Vidner og Tylvtered.

Kap. 53. Om fældet Træ dræber nogen.

SkL. 99 **H**vis fældet Træ klemmer nogen til døde, da skal de, der fældede, bøde tre Mark Penge til den nærmeste Arving for saadant Ulykkestilfælde. Men hvis ved et tilfældigt Træ et Stykke Træ slipper ud af en Mands Haand og slaar nogen ihjel, da skal han, som holdt det, være pligtig at svare fuld Mandebod.

Kap. 54. Hvad der er Ret, naar nogen falder i Brønd, der tilhører en Mand alene eller er fælles for alle.

Hvis nogen ved at falde i Brønd mister Livet, da skal SkL. 100
 det paahvile Ejeren af den Brønd at udrede tre Mark.
 5 Men er Brønden fælles for alle Bymænd, da skal der intet
 udredes for den Sags Skyld.

Kap. 55. Hvad Forskel Loven gør paa, om det er Vilddyr af grum eller af blid Natur, men dog tæmmede, der volder nogen Saar eller Død.

For Drab voldt af firfødede Dyr eller Fugle, som, uagtet SkL. 103
 de var utæmmede og af Naturen undgik Samkvem med
 Mennesker, dog er blevet indfanget for at tæmmes, er ifølge
 de gamle Love den, der tager dem til sig, pligtig at bøde lige
 saa meget, som hvis han egenhændigt havde begaaet Hand-
 15 lingen; og hvis man dræbte nogen af disse Dyr, mens de gik
 løse omkring, skulde aldeles intet udredes; men hvis nogen
 dræbte saadant Dyr, mens det holdtes i Lænke, da var
 Drabsmanden kun pligtig at betale Dyrets Ejer Tokkebod.
 Men efter Kong Valdemars nye Forordning skal der for Drab SkL. 104
 20 forvoldt af de Dyr, som er af grum Natur, saasom Bjørn,
 Ulv, Vildsvin, Ørn og lignende kun udredes ni Mark Penge
 af deres Ejer og tre Mark for Saar, hvis saadant bevisligt er
 tilføjet af et af dem. Men for Drab eller Saar forvoldt af dem,
 der har en blidere Natur, saasom Hjort og Høg, skal Ejeren
 25 af dem kun udrede tre Mark.

Kap. 56. Hvis Okse, Hest eller Hund dræber en Mand.

Hvis nogen dræbes enten af Okse, Hest eller Hund eller SkL. 102
 noget andet Dyr, som er af tam Natur, og som Menne-
 sker omgaas, skal der kun udredes tre Mark Penge af Ejeren.
 30 Den, der vil benægte en saadan Handling, skal bevise sin
 Nægtelse med Tylvtered, den, der tilstaar, skal intet bøde
 for den Sags Skyld til Kongen eller Biskoppen.

Kap. 57. Om lønligt Manddrab.

SkL. 121 **N**aar ingen vil tilstaa at være skyldig i en Manddrabs-
 forbrydelse, da skal den dræbtes nærmeste Frænde paa
 tre Tingdage paa almindeligt Ting i Nærværelse af alle Ting-
 mændene efterlyse Gerningsmanden og kræve ham straks 5
 angivet til sig; angives han ikke, da rammes han af Band-
 lysningens Sværd. Naar dette er sket, skal han atter to Dage
 paa Tinge i alles Nærværelse anklage ham, som han har
 mistænkt for at have begaaet Manddrabet, dernæst skal han
 lade ham stævne til Tinge for paa den tredie Tingdag at 10
 svare ham angaaende Manddrabet, og der skal han støtte
 sig til mindst seks Vidner: to, som kan aflægge Vidnesbyrd
 om lovlig foretagen Indstævning, to, som kan bevidne, at
 den Dag er den tredie af dem, paa hvilke Anklagen blev
 bekendtgjort paa Tinge, og to, som ved deres Vidnesbyrd 15
 bekræfter, at anklagede virkelig har begaaet den Forbrydelse,
 han sigtes for. Hvis den anklagede giver Møde her og be-
 nægter Handlingen, har han kun Lov til at godtgøre sin
 Benægtelse ved Jernbyrd, som paa vort fædrene Sprog har
 faaet Navnet scuz iern som Følge af, at Bæreren skal kaste 20
 det, naar han er gaaet ni Skridt frem. Men vil den stævnede
 ikke give Møde, da kan Anklageren opnaa, at hans Modpart
 ved alles Dom røves Fredens Gode; og for at den anklagede
 skal underkastes nævnte Afgørelse ved Jern, er det ikke nød-
 vendigt, at der forud aflægges Ed af Anklageren paa Sand- 25
 heden af Beskyldningen for Manddrab, hvad der paa Fædrene-
 sproget kaldes asswerueth. Hvis den anklagede derefter
 endnu giver Møde paa den fjerde Tingdag, uden at Klageren
 har Vidner til at godtgøre Fremgangsmaaden ved Anklagen
 paa de foregaaende Dage, og ved Tylvtered fører Bevis for, 30
 at han ingenlunde har kunnet møde, eller for, at han er blevet
 stævnet mindre lovligt, da skal han have den Fred, som
 han har mistet. Men hvis Anklageren har Vidner, da kan
 anklagede ingenlunde opnaa, at han faar sin tabte Fred igen,

undtagen ved den omtalte Jernbyrd; og hvis han opnaar Fred ved Jernbyrd, da skal han ikke des mindre i selve Hovedsagen være nødt til atter at underkaste sig den omtalte Jernbyrd, uagtet der ikke i Forvejen er aflagt Ed af Sagsøgeren, 5 saaledes som det er omtalt. Men hvis han overbevises ved at blive brændt i Prøven med det første glødende Jern, da skal han samtidig anses for at have tabt Hovedsagen. Men hvis Anklagede vinder sin Sag begge Steder, da skal Arvingen med Iagttagelse af samme Fremgangsmaade endnu 10 have Lov til at anklage otte Mænd een ad Gangen. Til sidst, hvis ingen af dem overbevises, kan han efter paa samme Maade at have anklaget den tiende tvinge ham til at gaa paa glødende Plovjern, ved at han med tolv Mænd sværger paa, at de hverken for Vinding eller Had sigter ham for Manddrab, 15 men fordi de med Sandhed ved, at han har øvet dette Manddrab; hver af disse tolv skal have mindst seks Mark i Formue, for at hver af dem, hvis den, der gaar paa Plovjernene, bagtefter viser sig skyldfri og sagesløs, kan tvinges til at udrede ham tre Mark og Biskoppen tre Mark.

20 Kap. 58. At ikke alene Manddraberen men ogsaa hans Ledsagere straffes med Pengebod.

Ikke alene Manddrabets Hovedmænd, men ogsaa deres Ledsagere har Kong Knud i sin Forordning fundet det rigtigt at forfølge, idet han straffer enhver Ledsager af Manddraberen saaledes, at enhver Ledsager, selv om han er Drabsmandens Frænde, er pligtig til for sit blotte Følgeskab at bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til den dræbtes Arving. Men hvem der benægter Følgeskabet, skal bekræfte sin Benægtelse med Tylvtered. Hvis derimod nogen af Ledsagerne 30 anklages for at have tilføjet den dræbte Saar, og Anklageren har to Vidner herpaa, da kan anklagede kun forsvare sig med Jernbyrd, men hvis der ikke haves Vidner, kan han med tre

SkL. 86,
Tillæg A 15

Tylvter Mededsmænd bevise, at det, som han sigtes for, er usandt. Men tilstaar han at have tilføjet Saar, da skal han kun bøde tre Mark til Kongen, men til Arvingen ni Mark for Saaret.

Kap. 59. Hvis nogen dræber nogen Mand i hans eget Hus 5 eller paa hans Ager eller paa noget Sted paa en Mark, hvor han har lagt sig til Hvile.

SkL. 87,
Tillæg A I

Hvis nogen anfalder nogen Mand med Vold og dræber ham enten i hans Hus eller under Arbejdet i Ageren eller paa en Mark, hvor han enten har sat sit Spyd eller lagt Sadel 10 eller rejst Skjold og saaledes lagt sig til Hvile, da skal han udrede foruden ret Mandebod 40 Mark til Kongen og 40 Mark af sit eget Gods til den dræbtes Frænder. Og enhver som var i Følge med ham, skal bøde tre Mark til Kongen og tre Mark til Frænderne. 15

Kap. 60. Hvad der er Ret, hvis nogen med Vold bryder ind i nogen Mands Hus.

SkL. 88,
Tillæg A I

Hvis nogen med fem Ledsagere og fem Vaaben, som paa Fædrenesproget kaldes folcwapn, bryder ind i nogen Mands Hus med Vold og bortfører noget derfra, da kan han, 20 hvis han bliver anklaget derfor med to Vidner, kun værges sig med Jernbyrd. Men hvis der ikke haves Vidner, skal han nægte Gerningen med tredobbelt Tylvtered. Men hvis det lovlige Befrielsesbevis svigter, eller den anklagede frivilligt tilstaar sin Skyld, da skal han være pligtig at udrede 40 Mark 25 baade til Kongen og til Modparten.

Kap. 61. Hvilke de Overtrædelser er, hvis Gerningsmænd for stedse mister deres Fred.

jf. Tillæg B I
jf. Tillæg A II
SkL. 90.
Tillæg A I 9

Visse Overtrædelsers Størrelse kræver, at deres Gerningsmænd for stedse berøves Fredens Ro, nemlig: hvis nogen 30

efter Manddrab vægrer sig ved at tilbyde Bod; hvis nogen
 tager Hævn, efter at Bøder er erlagt; hvis Kirkegaarden kræn-
 kes ved Manddrab; hvis nogen dræbes paa Tinge under
 Krænkelse af Freden i alles Nærværelse; hvis Brud fratages
 5 nogen med Vold; hvis en Mand bortfører en anden Mands
 Hustru eller Moder eller Søster eller Datter for at ligge med
 hende; hvis Gæst dræbes af Husbond eller Husets Herre i
 eget Hus af Gæst; hvis nogen med Forsæt sætter Ild paa
 fremmed Hus, for at Huset til Tab og Skade for Ejeren skal
 10 brænde op; hvis nogen, mens Kongen er nærværende og SkL. 90
 opholder sig i Stiftet, drister sig til at øve Manddrab, i Hen-
 hold til den nye af Kong Valdemar udstedte Forordning.
 Men for Saar tilføjet under disse Omstændigheder skal der SkL. 91
 bødes 40 Mark til Kongen og 40 Mark til den saarede.

15 Kap. 62. At al den fredløse Forbryders rørlige Gods til-
 kommer Kongen og ligeledes hans urørlige, hvis han be-
 skyldes for Majestætsforbrydelse.

I alle Tilfælde, hvor en Forbryder paa Grund af sin Brøde SkL. 90,
 af Tingmændene paa Tinge fradømmes Fredens Gode,
 20 tilkommer der Kongen alt Løsøre, som hører Forbryderen
 til; ogsaa hans urørlige Gods kan dog i et vist Tilfælde tillige
 med det rørlige tildømmes den kongelige Majestæt, nemlig
 naar nogen for at fejde mod Kongen vover at falde som
 Fjende ind i hans Rige.

25 Kap. 63. For hvilke onde Raad der skal bødes og hvorledes.

Kun i tre Tilfælde kan nogen tiltales for ondt Raad, SkL. 111
 nemlig hvis han beskyldes for, at den Mand, om hvis
 Død Sagen drejer sig, er blevet dræbt efter hans Raad;
 eller at nogen Mand paa hans Raad skammelig er blevet SkL. 112
 30 bundet med Reb, eller at han har formaaet en rig og mægtig
 Mand til ulovligt at trække sig ind paa anden Mands Ejen-

domme og røve hans Gods — en Mand, hvem det ikke vilde være raadeligt at modsætte sig, enten paa Grund af hans Æts Navn og Ry eller hans Embedes Værdighed, en saadan, som vi paa vort fædrene Sprog kalder hetwarthe man.

SkL. 111 I første Tilfælde skal han bøde med ni Mark for den i Tilskyndelsen liggende Forbrydelse eller imødegaa Anklagen

SkL. 112 med tredobbelt Tylvtered; i begge de sidste Tilfælde skal han enten udrede tre Mark eller med Tylvtered fralægge sig at have givet Raadet.

Kap. 64. Om Slag, Saar, Skade og anden Overlast, som tilføjes fri Mand eller Træl eller et umælende Dyr.

Eftersom der er Forskel paa den, der tilføjer Saar, paa dem, der saares, paa Saar, de forskellige Maader hvorpaa og Midler, hvormed man tilføjer Saar, er det en Nødvendighed, at der er Forskel paa Bøderne for Saar og paa Beviset i Saarsager.

Kap. 65. Hvad der er Ret, hvis fri Mand gør fri Mand ondt og volder ham nogen Overlast.

Fri Mand kan saaledes saare fri Mand, Træl og umælende Dyr, ligeledes kan Træl saare fri Mand, Træl og umælende Dyr. Ligeledes kan umælende Dyr saare fri Mand, Træl og umælende Dyr. Naar nu fri Mand saarer fri Mand, tilføjes undertiden Saar uden Afhug af noget Lem, undertiden afhugges ogsaa Lem. Hvis Saar tilføjes, uden at der foreligger Afhug, naar det enten ind i en Legemshule og trænger frem til de indre Dele eller ikke. Hvis det ikke naar ind, hvilket Saar paa vort fædrene Sprog kaldes wathwasar, kræver det tre Marks Bod, og hvis man fralægger sig Saaret, da skal Nægtelsen bekræftes med Tylvtered. Men hvis det naar ind til de indre Dele, nemlig i Hovedet til Hjernen, i Brystet til Lever eller Lunge, i Bugen til Indvoldene, hvilket Saar kaldes holsar paa Folkemaal, da kræver det dobbelt saa

meget i Bod og Bevis. Det samme gælder overalt, hvor et SkL. 116
 Kastevaaben trænger tværs igennem en Legemsdel, saaledes
 at det frembringer to Aabninger i Kødet. Dette gælder, hvis SkL. 89,
 Anklageren mangler Vidner. Men hvis han har to Vidner Tillæg A I
 5 paa det tilføjede Saar, da skal ifølge Kong Knuds, salig
 Ihukommelse, nye Forordning anklagede kun have Adgang
 til Jernbyrd. Desuden maa man vide, at for hvert Ben, som SkL. 117
 tages ud af Saaret, indtil fem Ben er blevet udtaget, skal der
 bødes tredive Penninge foruden Saarboden; ogsaa dette maa SkL. 96
 10 man vide, at Anklage for slige Saar altid afgøres med Ud-
 redelse af fem Mark Sølv eller femten Mark Penge, uanset
 hvor mange Saar der er tilføjet.

Eftersom Møntens Værdi ofte ændres og snart anses for
 mindre, snart for større, er det fastsat, at der i Stedet for tre jf. SkL. 96 og 98
 15 Mark Penge, som nævnes i Boden, altid skal udredes en Mark
 Sølv eller en Mark Sølv's Værdi, og ved et højere eller lavere
 Beløb iagttages altid samme Forhold mellem Sølv og Pen-
 ninge; men dette strækker sig ikke til Biskoppens eller Kon-
 gens Ret (til Bøder), hvor man snarere har Brug for Bønner
 20 end for Paastande for at mindske den Pengesum, man er
 skyldig.

Ved Afhug af Lemmer kommer det an paa, hvilket Lem,
 der er afhugget; thi jo større Lyde deres Afhug volder, desto
 større Bod kræver det ogsaa. Derfor er det fastsat, at efter- SkL. 93
 25 som Afskæring af Næsen er mest vansirende og den største
 Skam for en Mand, skal den med Hensyn til Bod sidestilles
 med Manddrab. Ogsaa for Afskæring af Tungen, som det
 er et meget stort Tab at undvære, gælder samme Regel.
 Fremdeles skal udredes samme Bod som for Manddrab,
 30 hvis begge Øjne udstikkes, hvis begge Hænder afskæres,
 hvis begge Fødder afhugges paa nogen, hvis de mandlige
 Kønsele afskæres; men for Afhug af kun eet af dem skal
 udredes halvt saa meget som for to. Dog er der en enkelt
 af de mandlige Kønsele, hvis Afhug skal ligestilles med

- Manddrab, thi mange vilde hellere vælge Døden end efter
 SkL. 95 Tab af Lemmer at føre et hæderløst Liv. Afhug af en Haand
 er med Hensyn til Bod halv saa stor som Manddrab, dobbelt
 saa stor som Afhug af Tommelfinger. Boden for Tommel-
 finger er dobbelt saa stor som Bod for Pegefinger. Men 5
 videre end hertil gaar Halveringen ikke, for at der ikke for
 noget Saar skal indtræde Pligt til at erlægge mindre Bod
 SkL. 116 end tre Mark Penge eller een Mark Sølv. Selv om flere Fingre
 eller flere Legemsdele er saaret i eet Hug, kræver dog hver
 enkelt Fingers Saar, hvor lille det end er, tre Marks Bod. 10
 SkL. 95 Men hvor efter kyndige Mænds Skøn, afgivet Aar og Dag
 efter Saarets Tilføjelse, Lyden skønnes at være større end
 selve Saaret, der skal kun udredes Lydesbod. Men Lyde
 paa Lemmer og Ører bør vurderes lavere, eftersom de er
 dækket af Klæder og Haar og unddrages Øjesyn. 15
 SkL. 94 Hvis en Haand eller Fod eller hvilket som helst saadant
 Lem paa en eller anden Maade stadig er i Forbindelse med
 Kroppen, selv om det er ganske ubrugeligt som Følge af et
 tilføjet Saar, skal der bødes halvt saa meget for det, som hvis
 SkL. 96 det var helt adskilt fra Kroppen. Ligeledes hvis fri Mand 20
 bliver slaaet med Stang af fri Mand, da skal der, selv om han
 kun rammes af eet Slag, bødes seks Mark, eller Nægtelsen
 bekræftes med dobbelt Tylvtered; thi større Vanære plejer
 at følge den slagne paa Grund af Slaget end den saarede
 paa Grund af Saaret, og den kan med Rette regnes for alvor- 25
 ligere end legemlig Skade, og derfor kræver Billighed, at der
 bør ydes den, der er blevet slaaet, større Bod.

Kap. 66. Om Ordet Stang.

- SkL. 98 **O**rdet Stang indbefatter Kæp og Stok, Spydskaft, Økse-
 hammer, Kølle og Sværd i Skede. Hvis fri Mand slaa 30
 fri Mand med Næve eller Knogle eller Sten eller i Hidsighed
 slænger ham til Jorden eller tilreder ham ilde ved at drage

ham i Haaret, da skal der udredes tre Marks Bod eller ogsaa skal Nægtelse med Tylvtered gøre Anklagen til intet. I øvrigt SkL. 114
 maa man vide, at i saa Tilfælde kun den bødende bør aflægge Lighedsed og kun den, og den bør aflægges i den Form, hvori
 5 det er omtalt, at den skal aflægges for Manddrab med tolv Mand. Ligesaa, hvis nogen har overladt anden Mand sine SkL. 106 og 107
 Vaaben at gøre Skade med, da skal han enten bøde tre Mark til den saarede eller dennes Arving, hvis han maaske har faaet Ulivssaar, eller med Tylvtered benægte, at han har overladt
 10 Vaabnene. Ligesaa, hvis nogen var blevet holdt tilbage, idet SkL. 98
 han forsøgte at overfalde anden Mand, da skal han enten bøde tre Mark til ham, som han vilde skade, for sin Forbrydelse eller med Tylvtered fralægge sig den i Forsøget liggende Forbrydelse.

15 Kap. 67. Hvis nogen hædeligt saarer anden Mand.

Hvis nogen ikke forsætligt, men hædeligt, tilføjer nogen SkL. 108
 Saar, da skal den saarede ikke desto mindre tage fuld Bod, da hans Smerte ikke har kunnet lindres mere ved, at der forelaa en Hændelse end Forsæt til Tilføjelsen (af Saaret),
 20 og da der ikke for ham ligger synderlig Vægt paa, om det snarere er ved en Hændelse end med Forsæt, at han har lidt Overlast. Er det en Hændelse, gives der dog Gerningsmanden som Følge heraf den Fordel, at han i den Anledning ikke skal betale noget til Kongen eller Biskoppen, hvis Sag
 25 det ikke er at tugte nogen for en uventet Hændelse, som intet Menneske kan forudse, men snarere at straffe ond Vilje, for at ulovlige og uretfærdige Handlinger for Fremtiden kan forebygges ved Frygt for Straf. Hvis imidlertid et Saar, som Gerningsmanden paastaar er hædeligt, af Kongens eller
 30 Biskoppens Ombudsmand bestemt erklæres at være forsætligt, da skal Gerningsmanden først støtte sin Paastand med sin egen Ed. Dernæst skal den saarede selv bekræfte

det samme med sin Ed, efter dem faar endelig ti Mænd, saadanne som man kan finde, Lejlighed til at udfylde Tylvtereden; og dette er det eneste Tilfælde, hvor der i Anledning af Kongens Ret (til Bøder) kræves Ed af een udnævnt Mand, nemlig den saarede selv.

5

Kap. 68. Hvis flere strafbare Handlinger støder sammen.

Naar flere strafbare Handlinger støder sammen, idet de er foretaget paa samme Tid, da skal Sagsøgeren, mod hvem de er begaaet, vælge en af dem alle, for hvilken han vil kræve Bod, medmindre der maatte være røvet Vaaben og Klæder fra den dræbtes Lig, i hvilket Tilfælde den dræbtes Arving samtidig skal tage lovlig Bod baade for Manddrab og for Rovet, eller medmindre der samtidig tilføjes flere Saar, idet Bøderne for disse paa ingen Maade opluger hinanden, før der er udredet fem Mark Sølv; men naar disse er betalt, skal intet yderligere udredes for flere Saar. Undertiden udelukker Bod for kun et eneste Saar ogsaa Bøder for de andre Saar, nemlig naar den erlagte Bod for Afhug af et enkelt Lem, for Eksempel Haand eller Fod, overstiger fem Mark Sølv paa Grund af den forvoldte Lyde; thi da udredes der intet for de andre Saar, som ikke medfører Lyde. Men hvis der er flere Lyder paa flere Lemmer, som det er Tilfældet, naar begge Hænder er afskaarne eller begge Fødder afhugne, skal der ogsaa udredes flere Bøder, dog saaledes, at de ikke overskrider Mandeboden. Hvis altsaa nogen samtidig og af samme Mand er blevet slaet og saaret og berøvet sine Ejendele paa Alfarvej eller har lidt nogen som helst anden Uret, idet hans Hest eller Okse eller noget andet saadant Dyr er blevet slaet eller endog dræbt i hans Paasyn, og han først har valgt at kræve Bod for Slag, skal han bagefter intet have for Saar eller Ran eller nogen som helst anden strafbar Handling. Dog vil han kunne søge de Ejendele, som han

SkL. 96

jf. SkL. 95

jf. SkL. 93

10

15

20

25

30

er blevet fraranet, tilbage og anlægge Sag til Godtgørelse af det tilføjede Tab. Paa samme Maade bortfalder ved Valget af en anden Straffeklage alle de øvrige.

Kap. 69. Hvilken Bod der skal udredes, hvis fri Mand gør
5 Træl Skade.

Nu skal vi se, hvilken Bod der skal ydes, hvis fri Mand SkL. 122
lemlæster eller saarer eller slaar Træl. Altsaa, ligesom
Drab forholder sig til Lemlæstelse, saaledes bør Bod for
Drab forholde sig til Bod for Lemlæstelse, for Eksempel:
10 ligesom Drabsmanden til de tre Mark, som skal bødes for
en hvilken som helst Træls Drab, maa lægge saa meget,
at han med Tylvtered trygt kan sværge, at den Bod ind-
befatter hele den dræbte Træls Værdi, saaledes bør der til
de kun halvanden Mark, som skal bødes for en afskaaren
15 Haand eller en afhuggen Fod eller et enkelt udstukket Øje
af Gerningsmanden, lægges saa meget, at han trygt kan af-
lægge Tylvtered paa dette, at hele Tabet ved Lemlæstelsen
godtgøres Herren gennem Bodden; men for to af disse Lem-
mers Tab skal udredes Bod paa samme Maade og Vis, om
20 end dobbelt saa stor. Men for Saar tilføjet Træl skal Ger-
ningsmanden bøde to Øre til Herren og desuden udrede
Lægeløn og Værdien af det Arbejde, som Herren imidlertid
er gaaet Glip af, og intet yderligere, medmindre der maaske
af Saar eller Slag opstaar Lyde, som da skal bødes efter
25 kyndige Mænds Ansættelse, men som dog ikke maa over-
skride tre Mark. Hvis imidlertid Træl er blevet saaret eller
slaaet i Herrens Paasyn, skal den større Ringeagt for hans
Nærværelse efter nogles Mening kræve en større Bod, nemlig
tre Mark.

30 Kap. 70. Hvad der er Ret, naar fri Mand gør umælende
Dyr Skade.

Hvis fri Mand tilføjer umælende Dyr af tam Natur, saa- jf. SkL. 175
som Hest eller Okse eller (Smaa)kvæg eller noget lig-

nende Dyr, Skade ved enten at piske eller at slaa det, da skal han godtgøre Dyrets Ejer alt deraf flydende Tab efter Vurdering, idet han med sine Mededsmænd fører Bevis for Skadens Størrelse, hvis der rejses Tvivl om den; yderligere skal han udrede to Øre Penge som Tokkebod eller benægte med 5 tre Mands Ed, at han har vist ham Ringeagt, hvis det skadelidte Dyrs Ejer klager over, at han har voldt Skaden i den Hensigt at fornærme ham og af Ringeagt, og samme Lov skal i eet og alt overholdes med Hensyn til Skadetilføjelse og Drab af saadant Dyr, for saa vidt angaar Godtgørelse af 10 hele Skaden og to Øres Bod; og ingen maa undres, hvis det, der efter Vurdering skal erlægges for Skadetilføjelse eller Drab af et saadant Dyr, stundom kan overskride Mandeboden, der over for alle altid har een og samme Størrelse, omend Skaden hyppigere omfatter langt mindre og ikke naar 15 op til Størrelsen af Mandeboden; men Tokkebod skal ikke erlægges, medmindre det Dyr, som enten dræbes eller skades, har mindst to Øres Værdi, naar det sker i Ejerens Fraværelse, eller en nok saa ringe Værdi, hvis det sker i Ejerens Nær-
 SkL. 178 værelse og Paasyn. Hvis nogen har redet fremmed Hest 20 mod Ejerens Vilje, da skal han desuden bøde to Øre Penge, hvis han ikke har overskredet samme Ejers Landsbys Grænser, og en halv Mark, hvis han er naaet frem over næste Landsbys Marker, og seks Øre, hvis han er naaet endnu videre frem. 25

Kap. 71. Hvilken Bod der skal udredes, hvis Træl gør fri Mand Skade.

SkL. 124 I hvert Tilfælde, hvor Træl har lagt voldelig Haand paa fri Mand ved at saare eller slaa ham, skal hans Herre bøde tre Mark eller bekræfte sin Nægtelse med Tylvtered. 30
 if. SkL. 160 Og hvis en Mands Træl har saaret eller slaaet eller paa nogen anden Maade skadet anden Mands Træl eller noget Dyr af tam Natur, da skal Skadevolderens Herre være pligtig at

godtgøre den skadelidtes Herre alt Tab og føre Bevis for
 Tabets Størrelse med det Antal Mededsmænd, som svarer
 til Værdien af den Skade, som siges at være tilføjet, eller
 ogsaa kan han ved at udlevere Trællen som Erstatning aldeles
 5 fri sig for enhver Ydelse baade af Skadeserstatning og af Ed.

Kap. 72. Hvad der er Ret, hvis et umælende Dyr gør fri
 Mand eller Træl eller umælende Dyr Skade.

Nu skal vi se, hvad der er Ret, hvis Skade tilføjes nogen SkL. 105
 af firfødde Dyr af tam Natur, og i Virkeligheden,
 10 hvad enten fri Mand eller Træl lider Skade af firfødde
 Dyr, Okse eller Hest eller Hund eller Orne eller andet saa-
 dant Dyr af tam Natur, skal Ejeren af det skadevoldende Dyr
 give Lægen Løn for at helbrede den skadelidte og desuden
 betale Vederlag for det Arbejde, som gaar til Spilde for Her-
 15 ren paa Grund af den Trællen tilføjede Skade; og hvis der
 kommer nogen Lyde enten hos fri Mand eller hos Træl,
 da skal den bødes efter kyndige Mænds Værdsættelse, dog
 saaledes, at den Oprensning, som skal gives for Skade tilføjet
 af saadant Dyr, alt indbefattet, ikke maa overskride tre Mark
 20 Penge eller en Mark Sølv. Men enhver Skade, som er under
 denne Sum, skal erstattes og intet derudover, selv om en
 Hest til tyve Marks Værdi eller mere dræbes eller gøres
 aldeles ubrugelig af Hund eller af noget andet firfødde Dyr.
 Men det tilkommer den, som skal bøde, at føre Bevis for den
 25 tilføjede Skades Størrelse med sine Mededsmænd i Forhold
 til Værdien af Skaden, hvis der opstaar Splid derom.

Kap. 73—74. Hvorledes Frihed skal gives Træl.

Naar Herren enten skænker eller sælger sin Træl Fri- SkL. 126
 heden eller efterlader ham den ved sin Død, da skal
 30 Herren, for at Friheden kan staa uigenkaldelig fast, paa Tinge
 erklære, at Friheden er enten skænket eller solgt ham, og i

alles Nærværelse give Afkald paa den tidligere Trældom. Og Arvingen efter den, som ved sin Død har efterladt sin Træl Friheden, bør selv eller ved en anden i Nærværelse af alle, som giver Møde ved den afdødes Jordefærd, kundgøre den efterladte Frihedsgave. Ofte forkynder ogsaa Præst 5 for de forsamlede Sognemænd i Kirken den saaledes skænkede Frihed. Men saa snart Friheden og Afkaldet paa den forudgaaende Trældom er forkyndt, kræver den fastslaaede Sædvanerets Bud, at en af de fribaarne tager den, der saaledes har vundet Friheden, i Æt med sig ved at kaare 10 ham til sin Frænde og lover at svare for hans Handlinger; og naar dette er sket, skal han bære Trediedelen af Byrden ved at udrede Bod eller nyde Trediedelen af Fordelen ved at tage Bod sammen med den frigivne, idet en frigivens Mandebod altid er halv saa stor som en fribaarens. Barn 15 følger altid Moders Kaar, saa at det er frit, naar det er født af fri Moders Liv, selv om Faderen tyngedes af Trællekaars Byrde, men Træl, naar det er født af Moder, som er Træl, uanset hvor meget dets Fader udmærkede sig blandt de fribaarne ved ædel Byrd. (Kap. 74). Halv saa stor Bod 20 som for Drab af fri skal udredes for Drab af frigiven, selv om han havde fribaaren Fader. Hvis en Søn af en Trælkvinde, der er løskøbt af sin fribaarne Fader fra sin usle Trældom til den kærkomne Frihed, bliver dræbt, skal Drabsmanden kun udrede halv Mandebod, som tilfalder den frie Fader og 25 de gennem ham beslægtede Frænder.

Kap. 75. Et Tilfælde, hvor der for Drab paa Træl skal udredes fuld Bod.

SkL. 129 **H**vis nogen dræber to frie Forældres Søn, som er blevet løskøbt fra Fjender, da skal der, selv om han af Køberen 30 har været holdt i ynkelig Trældom, udredes fuld Bod til hans fædrene og mødrene Frænder, idet disse dog af den samlede

Bod skal yde Køberen, hvad der svarer til Løskøbelses-
summen.

Kap. 76. Hvorledes fri Mand kan blive Træl.

5 **L**igesom fri Mand, som er grebet i grov Misgerning og SkL. 130
ført til Tinge, kan dømmes enten til at hænges eller til
Lemlæstelse eller anden Legemsbeskadigelse, saaledes kan
han ogsaa hendømmes i ynkelig Trældom, men dog saaledes,
at han kun skal bære Trældommens Byrde i Kongens Gaard
og aldrig kan gaa over i nogen andens Eje, men enten maa
10 ende sit usle Liv der eller vende tilbage til sin forrige fri-
baarne Stand. Bliver han dræbt, mens han er Træl, skal
der ikke tilkomme hans fædrene eller mødrene Frænder,
men Kongen eller hans Ombudsmand Bod som for en Træl.

15 Kap. 77. Hvorledes man kan vinde Friheden for en Frænde,
som er Træl.

Efter den gamle Ret havde enhver Adgang til for tre Mark SkL. 131
at løskøbe Søn eller Frænde, som var Træl og født af
Trælkvinde, fra byrdefuld Trældom til ærefuld Frihed, selv
mod Herrens Vilje, naar man først med to Vidner og Tylv-
20 tered havde ført Bevis for Blodslægtskabet. Dette er der
ingen, som har Adgang til efter den nye Ret, men det er
nødvendigt ved tilstrækkeligt Vederlag at faa Herren til at
gaa godvilligt ind herpaa.

25 Kap. 78. Hvorledes den, der rejser Sag for at vinde Friheden
for nogen, skal godtgøre, at han er fri.

Hvis nogen paastaar, at nogen, der holdes som Træl, er SkL. 132
fri og med Urette overgivet til uforskyldt Trældom,
da skal han bekræfte sin Paastand med to Vidner, der udsiger
det samme, og med tolv Mands Ed, og saa skal den, om hvem

det drejer sig, nyde den ham tilkommende Frihed. Hvis det er en Kvinde, skal ogsaa Børnene tillige med Moderen opnaa Frihedens Gode.

Kap. 79. At Herren har Lov til overalt at gribe
sin Træl.

SkL. 133 **H**vor som helst en Herre finder sin bortløbne Træl, selv
om det er i Kongens eller Biskoppens Nærværelse,
har han lovlig Ret til at gribe ham med voldelig Haand.
SkL. 134 Ej heller bør der nægtes ham Tilladelse til at lede efter sin
Træl, i hvilket som helst Hus eller hvor som helst han ønsker. 10

Kap. 80. Den, der er flygtet fra Trældomskaar, bør vende
tilbage til sin Herre, for at hans Sag kan paakendes der.

Hvis nogen over for Herren paastaar, at Friheden til-
kommer en, der er flygtet fra Trældoms Kaar, skal han
efter først at have krævet Borgen for, at der ikke som Følge 15
af Flugten skal vederfares Trællen noget ondt af sin Herre,
eller at han skal blive unddraget Rettergang, lade ham vende
tilbage under Herrens Magt og saa, hvis han kan, skaffe
ham Friheden med to Vidner og Tylvtered.

Kap. 81. Hvad der er Ret, naar nogen kræves fra Friheds 20
Stand til Trældom.

Hvis nogen, der færdes i Friheds Stand, kræves til Træl-
dom af nogen, da skal man enten stole paa hans faste
Ejendomme, som en Besidder ingenlunde vilde lade i Stikken,
eller ogsaa skal han stille en, der paa fyldestgørende Maade 25
vil gaa i Borgen for, at han vil oppebie Sagens lovlige Udfald,
og han skal da enten forsvare sin Frihed paa fastsat Dag
med to Vidner og tolv Mænds Ed eller ogsaa godkende
Sagsøgerens Ejendomsret.

Kap. 82. Hvor stor Løn den Mand bør have, som giver bortløben Træl tilbage til hans Herre.

Hvis nogen holder en Træl tilbage, som er flygtet fra sin Herre, for at give ham tilbage til denne, skal han, SkL. 133
5 naar han har givet ham tilbage, af Herren have to Øre i Løn for Tilbageholdelsen, hvis han griber ham, inden han naar uden for Landets Grænser, men en halv Mark Penge, hvis han griber ham, efter at han er naaet uden for Landet.

Kap. 83. Træl og Træls Gods har altid samme Ejer.

Intet kan paa den Maade tilhøre Træl, at det ikke tilhører SkL. 135
10 den Herre, hvem ogsaa Trællen tilhører, saaledes at han har Lov til at raade over det efter sit eget Forgodtbefindende.

Kap. 84. Om Hjemkomstret.

Den, der er vendt hjem fra Fjenden, bør ifølge Hjem-
15 komstretten have alt tilbage, som vitterligt var hans, dengang han blev taget til Fange; og hvad han dengang lovligt kunde kræve tilbage som noget, der ulovligt var frataget ham, skal han ogsaa kunne kræve tilbage paa den Tid, da han vender hjem, uden at nogen Hævd skal komme ham til
20 Skade.

Kap. 85. Om Tyveri.

Den, der lige fra den Stund, Tyveri er øvet, forfølger den, SkL. 136
der har stjaalet hans Ejendele, kan, naar han har grebet ham med sine Koster, føre ham med bagbundne Hænder til
25 Tinge, for at han der kan dømmes efter sin Brødes Art, efter at der først med to Vidner er ført Bevis for, at han er grebet i Tyveri. Men naar han i Andenmands Besiddelse
genkender en i tidligere Tid mistet Okse eller Hest eller if. SkL. 137
30 Haand paa Besidderen, men han skal kræve sig anvist en SkL. 139

Mand, der paa fyldestgørende Maade vil gaa i Borgen for, at han giver Møde og retter for sig enten paa Herredstinget eller i sit Hjem. For at tilvejebringe en saadan skal han følge ham til nærmeste Landsby og fra den første paa samme Maade frem til den anden og dernæst til den tredie, og hvis der heller ikke saaledes kan tilvejebringes en Mand, der gaar i Borgen for ham, da skal han føre ham, som han greb med sine Ejendele, hjem til sig, selv mod hans Vilje, og der skal han give ham Lænker at lægge paa sine Fødder, eller ogsaa, hvis den paagrebne ikke vil gøre dette ved sig selv, skal Paagriberen binde ham med dem, og ved saaledes at lade Retten ske Fyldest begaar han ikke nogen Uret imod ham; men han har ikke Lov til at sætte den saaledes fængsledes Fødder i Blok eller binde hans Hænder sammen med Reb. Naar dette er gjort, skal han fremstille den saaledes fængslede, ikke med rebbundne Hænder, men med lænkede Fødder, for dem, der giver Møde paa Herredstinget. Hvis ingen her tilbyder at rette for ham, da skal den lænkede selv enten nævne sin Hjembygd eller sin Hjemmelsmand, af hvem han har erhvervet den Ting, hvorfor han er fængslet, for at Klageren enten selv kan drage derhen for at faa sin Ret eller ved Sendebud forhøre, om nogen vil umage sig for hans Frikendelse. Og kan han heller ikke saaledes komme til sin Ret, da skal han føre ham til Landstinget, hvor alle Mænd fra hele Landet giver Møde, og der skal han dømmes efter Tingmændenes Vilje, naar de har hørt, hvorledes Sagen er forfulgt forinden.

Kap. 86. Hvis Ransagning nægtes.

Hvis en Mand vil lede efter en Ting, der er frastjaalet ham, i et fremmed Hus, og Husbonden der nægter ham Adgang til Ransagning, da skal to eller tre Vidner, der kan aflægge Vidnesbyrd om den stedfundne Retsnægtelse, føres derhen; dernæst skal han paa Tinge anlages herfor af Sag-

søgeren, der skal støtte sig til de to Vidner, og da skal den anklagede enten fralægge sig det skete, idet han bekræfter sin Nægtelse med Tylvtered, eller ogsaa vedgaa det og bøde tre Mark til Kongen og ligeledes tre Mark til Sagsøgeren; 5 og da kan Sagsøgeren sigte ham for at have begaaet saa stort et Tyveri, som han vil, og hvis der opstaar Uenighed om det krævede Beløb, da tilkommer det — paa Grund af Afskyen for Tyveri — ikke den anklagede, men Sagsøgeren at føre Bevis for Størrelsen med det behørigte Antal Mededsmænd.

10 Men hvis der i Husbondens Fraværelse findes noget ved Ransagningen, da skal Finderen ikke have Lov til at lægge voldelig Haand paa Hustruen, men han skal tage imod Borgen af tilkaldte Bymænd paa, at de fundne Koster ikke skal afhændes, indtil Husbonden vender tilbage og enten beviser 15 sin Ret til disse Ting eller overlader dem til Sagsøgeren, naar denne med et tilstrækkeligt Antal Mededsmænd søger dem tilbage.

Kap. 87. Hvad der er Ret, hvis Tingen findes ved foretagen Ransagning.

20 **H**vis nogen for at afholde den, der søger efter en stjaalen Ting i hans Hus, fra Ransagning paastaar, at den ikke findes der, og Tingen saa ved senere foretagen Ransagning bliver fundet der, kan Finderen efter Loven fængsle og binde den Husbond som Tyv; og tillige med den ham tilhørende 25 Ting, som han fandt, skal han tage det dobbelte af dens Værdi, ikke alene ud af Husfaderens Lod, men af Fællesgodset, uanset hvor mange der var i Fællig med Husfaderen. Thi da Vindingen vilde tilkomme dem alle, hvis de beholdt den paagældende Ting, er det intet Under, om Tabet ved at 30 give den tilbage paahviler dem alle. Derefter skal hele Husfaderens Hovedlod, og kun den, tilfælde Kongen, ikke hans Hustrus eller Sønners eller Døtres, medmindre nogen af Tyvekosterne maatte findes under anden eller tredie Laas i

Konens Væрге; thi i saa Fald skal Konen saavel som Manden fængsles i Anledning af Tyveriet og ligesaa de Sønner, hvem deres unge Alder ikke undskylder, og som aldeles afgjort kan befindes at være Gerningsmænd til og Medvidere i det Tyveri. Dog forekommer det nogle ubilligt, at en Mand kan 5 gribes som Tyv for den Sags Skyld alene, at han har benægtet, at der i hans Hus var en stjaalen Ting, som siden fandtes der ved Ransagning, eftersom han kunde have benægtet det i god Tro, men han har, selv om han tidligere har benægtet det, Lov til at forsvare sig med tolv Mededsmænd, saadanne 10 som han har kunnet faa dem, hvis den stjaalne Ting er mindre værd end en halv Mark Penge. Men hvis den er mindst en halv Mark værd, da skal han alene have Nævninger til at rense sig, tolv fra sit eget Sogn og, hvis det alene ikke slaar til, da fra Nabosognet, og hvis blot en af dem svigter ham, 15 vil han kun have den ene Udvej tilbage at underkaste sig Jernbyrd, forud for hvilken der dog i dette Tilfælde ingenlunde skal gaa den Ed af Modparten, som paa det fædrene Sprog kaldes *asswærz eth*. Og hvis anklagede ved at brænde sin Haand overbevises om den Forbrydelse, han sigtes for, 20 skal han dog ikke fængsles paa Stedet, selv om hans Gods som sagt straks kan beslaglægges, men han skal have een eneste Dags Frist, for at han kan sørge for sig selv ved Flugt eller paa anden Maade træffe sine Forholdsregler, ellers vilde kun faa indlade sig paa Jernbyrd. Siden skal hans Modpart 25 paa Tinge i alles Paahør, og efter at det er berettet, hvorledes Sagen forinden er forfulgt, paastaa ham dømt fredløs og værdig til Galgen; og hvis han fra den Stund af findes, skal han ustraffet kunne straffes efter sin Brødes Krav.

Kap. 88. Hvad der er Ret, hvis nogen finder sit Dyr i en 30 andens Besiddelse.

SkL. 142, jf. 150

Naar nogen finder sin Hest eller Okse eller hvilket som helst saadant Dyr i anden Mands Hus og Besiddelse, da skal Besidderen stille Sagsøgeren Borgen for, at han først-

kommende Tingdag vil fremstille sig for de mødende Tingmænd for at lide Dom; naar man saa har givet Møde her, skal Tingmændene give Besidderen Frist til den femte Dag, og paa denne skal han forsvare sig mod Sagsøgeren i sit eget

5 Hus, saaledes at han enten selv eller hans Hjemmelsmand, af hvem han har købt den Ting, som der rejses Krav om, med to Vidner og tolv Mands Ed fører Bevis for, at Dyret, som Klagen gælder, er født i hans Eje og Besiddelse, eller ogsaa, hvis Besidderen ikke kan opfylde dette, skal Sagsøgeren der paa Stedet fremføre Ed, dog kun af seks Mænd,

10 paa, at vedkommende Dyr er fravendt ham enten ved Vold eller Tyveri, og saaledes tage sit Dyr, som han har fundet. Dog maa man vide, at der undertiden kan berammes Besidderen en kortere, undertiden en længere Frist end omtalt;

15 af Hensyn nemlig til en udenlandsk og fra fjerne Egne kommende Sagsøger skal efter nogles Mening en Tidsfrist af kun tre Dage forelægges ham, for at han ikke skal plages med langvarigt Ophold. Men naar Besidderen paa den første

20 Tingdag nævner den, der har solgt ham Tingen, og vedkommende vitterligt bor i fjerne Egne, dog ikke i saadanne, der er skilt fra os ved en mellemliggende Havstrøms Flade, saasom i Sverrig, da skal Besidderen, hvad enten Sagsøgeren er udenlandsk eller indfødt, have femten Dages Frist. Men

25 hvis Havets Mellemrum skiller den Mand fra os, hvem han nævner som sin Sælger, da skal der undes ham en Maaned. Men hvis han vitterligt er draget bort fra Land og Rige for at besøge Steder, hvor Helgener ligger begravet, da skal der berammes ham Aars og Dags Frist.

jf. SkL. 146

Kap. 89. Hvis en livløs Genstand, som endnu ikke er i

30 brugbar Stand, findes i anden Mands Hus, saasom Økse uden Skaft.

Naar en Ting, ikke en levende, men en anden, findes, SkL. 143
 og den endnu ikke er i behørig brugbar Stand, saasom

Økse, der endnu ikke er skæftet, eller Sværd i Skede, som
 der endnu ikke er fastgjort Bælte ved, eller Klædning, som
 endnu ikke er tilskaaret behørigt til Brug, da skal Besidderen
 med kun tolv Mededsmænd føre Bevis for, at han har købt
 vedkommende Genstand for dens rette Værdi, idet den var 5
 SkL. 144 fremlagt til Salg. Men hvis Økse har Skaft, eller Sværd
 er fæstet til Bælte, eller Klædning er skaaret, da skal Be-
 sidderen henvise til sin Sælger eller Garant at føre Bevis,
 for at Tingen ikke skal blive ham fravunden, eller, hvis den
 fravindes ham, til at godtgøre ham den Købesum, hvortil 10
 han havde forpligtet sig, for at den ene eller den anden af de
 to paa den fastsatte Dag kan væрге Tingen for ham, hvis
 han er i Stand dertil. Naar den fastsatte Dag kommer, og
 Sagsøgeren nægter, at bemeldte Garant er nævnt forinden,
 da skal Besidderen bevise med tolv Mededsmænd, at det er 15
 den samme, som han forud har nævnt. Men hvis hverken
 Sælger eller Garant giver Møde paa den fastsatte Dag, da
 skal Besidderen, hvis han kan, fremføre to Vidner, der kan
 bevidne, at han paa retmæssig Maade har købt den Ting,
 om hvilken der er rejst Sag, og naar det er sket, kan Sag-
 søgeren ikke opnaa andet end sin Ting. Men hvis der heller
 ikke møder Vidner, da skal Sagsøgeren have Lov til tillige
 med sin Ting at tage det dobbelte af dens Værdi og fængsle
 SkL. 150 Besidderen som Tyv. Naar en Sælger søger en eller anden
 solgt Ting tilbage fra Køberen som fra en Tyv, da skal 25
 Køberen med to Vidner og saa mange Mededsmænd, som
 svarer til Tingens Værdi, føre Bevis for, at han har købt
 vedkommende Ting af ham for dens rette Værdi og saaledes
 forsvare sig imod sin Sælger.

Kap. 90. Hvis nogen har anden Mand mistænkt i Anledning 30
 af en Ting, der er fravendt ham ved Tyveri.

SkL. 145 **N**aar nogen har en anden Mand mistænkt for, at han ved
 Tyveri har fravendt ham en Ting, han har mistet,

da skal han drage til Herredsting, nævne hans Navn og sigte ham for Tyveri, og det skal saa bestemmes der, at han af Sagsøgeren skal stævnes til næste Tingdag for at staa til Ansvar; og hvis han ikke møder, da skal ligesom første Gang
5 atter forelægges ham den næste Tingdag, og kommer han heller ikke da til Stede, da skal Tingmændene idømme ham tre Marks Bod til Kongen og til at tilbagegive den tabte Ting eller dens Værdi til Sagsøgeren og paabyde, at ingen i hele Herredet maa have Samkvem med ham under Straf
10 af at betale tre Mark som Bod til Kongen, en Dom, som vi paa vort fædrene Sprog plejer at kalde matban; naar Sagsøgeren ikke vil nøjes med den Retsstilling eller ikke kan faa det ham tildømte i Hænde, da skal han drage til Lands-tinget og kundgøre for alle med gode Mænds Vidnesbyrd,
15 hvorledes han er gaaet frem, og naar den anklagede heller ikke da møder, da skal han opnaa, at Tingmændene afsiger saadan Dom, at baade Kongen faar tre Mark af den anklagede og Sagsøgeren ikke blot (Tingens) Værdi, men tillige dobbelt saa meget, og at den anklagede selv af alle erklæres
20 uden for den almindelige Fred, hvad man paa vort fædrene Sprog kalder frithløs, og baade med Ord og med Vaabengny og Vaabentag udtrykkes det tydeligt, at enhver har Lov til at anfalde ham med Vaaben. Men hvis den anklagede da omsider den fjerde Gang giver Møde enten efter Stævning,
25 eller fordi han vil godtgøre sin Uskyld, da skal han, uagtet der ikke forud behøver at gaa den Ed af Sagsøgeren, som hedder asswærueth, kun have Adgang til Jernbyrd, som paa det fædrene Sprog kaldes scuzsiærn, og hvis han brænder sin Haand og saaledes overbevises, da skal han i
30 enhver Henseende være underkastet Tingmændenes lige ovenfor nævnte Dom. Men hvis han, ved at Haanden er uskadt, kan bevise sin Uskyld, da skal han frikendes for alle over ham fældede Domme; men Sagsøgeren skal have Lov til paa ny at anlægge Sag imod ham for Tyveri.

Kap. 91. At den, der er stævnet til Tinge, kan sende to Mænd til at bevidne, at han har lovligt Forfald.

SkL. 146 **S**elv om den, der er stævnet til Tinge, har gyldig Grund
 SkL. 147 **S**til at sidde hjemme, skal han dog sende to Mænd derhen
 for sig, som uden at røre ved hellig Bog, men med samlet 5
 Haand, idet den enes Haand fatter om den andens, kan
 SkL. 146 bevidne, at han havde lovligt Forfald, der hindrede ham i
 at møde. Men det har meget at sige, af hvilken Grund de har
 vist, at han har Forfald; thi er det for Sygdoms Skyld,
 vil de skaffe ham femten Dages Frist, og hvis han ikke er 10
 helbredt, naar den er udløbet, da skal en af hans nærmeste
 (Frænder) udfylde hans Fraværelse og Forfald ved at føre
 Bevis paa hans Vegne, selv om det ogsaa skal ske ved Jern-
 byrd, dog saaledes, at den jernbærendes uskadte Haand godt-
 gør den ikke-bærendes Uskyld, og kun den ikke-bærende 15
 overbevises som skyldig i det Tyveri, for hvilket der er
 rejst Sigtelse, hvis Bærerens Haand bliver brændt. Hvis
 imidlertid anklagede dør, inden der er baaret Jern, da kan
 hans Arving, hvis han vil, nægte, at den afdøde eller nogen
 paa hans Vegne har samtykket i Jernbyrd, idet han be- 20
 kræfter sin Nægtelse med Tylvtered, og hvis Sagsøgeren
 fastholder sin Anklage mod den afdøde, skal Arvingen, som
 nægter den, kun værges sig med tolv Mænds Ed. Men naar
 den, der ikke giver Møde efter Stævning, undskyldes med
 sin Fraværelse, da har det meget at sige, i hvilke Egne han 25
 oplyses at opholde sig; thi hvis han har været i Nabolaget,
 da vil han blive fældet i Løbet af tre paa hinanden følgende
 Tingdage, som før er meldt. Men hvis han er draget til fjerne
 Egne, skal der gives ham enten femten Dages eller en Maanedes
 eller Aars og Dags Frist under Hensyn til den ovenfor omtalte 30
 Forskel i Afstandene.

Kap. 92. Hvis den, der er sigtet for Tyveri, ikke giver Møde paa første eller anden Tingdag.

Naar den, der er sigtet for Tyveri, giver Møde første SkL. 147
 eller anden Tingdag og tilbyder Bevis for sig ved høj-
 5 tidelig Ed af tolv Mænd, som Sagsøgeren vil udnævne fra
 hele Herredet, da bør Sagsøgeren slaa sig til Taals med
 Retten til at udtage Nævninger, og naar de tolv Mænd er
 udnævnt, skal sigtede have Lov til at forkaste indtil tre
 10 Mand af de tolv udtagne Nævninger som mistænkte for at
 være hans Uvenner, og Sagsøgeren skal da straks udtage tre
 andre i deres Sted. Naar det er sket, da skal enten samme
 Dag, hvis alle er nærværende og samtykker deri, eller næste
 Tingdag de tolv Nævninger udføre det dem overdragne
 Hverv; og hvis de alle sværger, vil følgelig ogsaa anklagedes
 15 Uskyld blive lagt for Dagen, men hvis blot een ikke vil sværge,
 skal anklagede anses for overbevist, medmindre han indlader
 sig paa Jernbyrd, i hvilket Tilfælde Sagsøgers Ed dog ikke
 bør kræves, saaledes som den vilde kræves, hvis han straks
 fra Begyndelsen havde indvilget i Jernbyrd. Men naar Bevis
 20 ved Nævninger opsættes til den følgende Tingdag, og det
 saa paa den fastsatte Dag hænder, at der mangler kun tre
 i Nævningernes Tal, skal anklagede med Vidnesbyrd af to
 ud af Nævningernes Tal undskylde hver af de tre Mænds
 Fraværelse, og da skal Sagsøgeren udnævne andre i de fra-
 25 værendes Sted; og selv om anklagede først har samtykket
 i Nævnet og først tre eller to Dage før den berammede
 Dag giver Afkald paa det, skal der tages Hensyn dertil, saa
 at han efter forudgaaende Ed af Sagsøgeren kan forsvare sig
 med Jernbyrd, som paa det fædrene Sprog kaldes *truxiærn*.
 30 Dette er Ordlyden af den Ed, som gaar forud for Jernbyrd, SkL. 149
 at Sagsøgeren under højtidelig Ed udsiger, at han ikke af

Avind eller for Vindings Skyld har givet den anklagede Sag for Tyveri, men fordi han sandfærdigt ved, at han ved Tyvsbrøde har fravendt ham en Ting af mindst en halv Mark Penges Værdi.

Kap. 93. Hvis nogen af sig selv tilstaar, at han har fundet 5 den Ting, som antages fravendt ved Tyveri.

SkL. 148 **H**vis nogen, inden han er anklaget for Tyveri, af sig selv tilstaar sin Brøde, eller hvis han, naar han allerede er anklaget, efter anden eller tredie Stævning med to Vidner og tolv Mænds Ed paa Tinge fører Bevis for, at han har kund- 10 gjort for Bymænd og Sognemænd og enhver Forsamling af Folk, som han maatte have overværet, at han har fundet den Ting, som afkræves ham, for at hans Fund skulde komme til rette Ejers Kundskab, da kan han rense sig for Beskyldningen for Tyveri og ligeledes fri sig for Sagsøgerens Krav 15 ved at give Tingen tilbage og yde Tylvtered paa, at han ikke har haft mere eller er pligtig til at tilbagegive mere sammen med den, hvis der opstaar Uenighed om Hittegodsets Omfang.

Kap. 94. Hvis der i manges Nærværelse rejses Beskyldning 20 for Tyveri, som ikke kan bevises.

SkL. 158 **H**vis nogen paa Tinge i alles Paahør beskylder nogen for Tyveri og ikke forfølger Tyverisagen, da skal han være pligtig at udrede tre Mark til Kongen og tre Mark til den anklagede. 25

Kap. 95. Om Tyvs Domfældelse.

SkL. 151 og 153 **T**yvs Domfældelse skal høre under Tingmændenes, ikke under Ombudsmandens Myndighed; men for mindre Tyveri indtil en halv Mark Penges Værdi bør ikke nogen dømmes til at miste Livet, men Domfældelsen skal gaa ud 30 paa enten Lemlæstelse eller Brændemærkning i Ansigtet til

Tegn paa og Minde om hans Paagribelse eller paa Trældom i Kongens Gaard eller Tugtelse ved Prygl. Men skønt den Mand, der tilegner sig blot en enkelt Penning mod Ejerens Vilje, begaar Tyveri, skal dog ingen bindes for mindre Tyveri
 5 end af fem Penninges Værdi. Undertiden medfører ogsaa Brødens Storhed med Rette, at den strenge Domfældelse ikke blot falder ud til Livsstraf, men til en særlig grim Dødsmaade, idet dels Kirkebryderen, der ikke gyser for at lægge vanhellig Haand paa hellige Ting og ved sit Tyveri øver
 10 Kirkeran, dels Snigmorderen, der for at vinde Rov og Bytte ved Stimandsfærd uden at tænke paa, at han hører til det menneskelige Samfund, paa vilde Dyrs Vis ikke skaaner anden Mands Liv, dels Brandstifteren, der for skændig Vindings Skyld er vant til at sætte Ild paa andres Huse, skal ophænges
 15 med udstrakt Krop paa Hjul eller stenes eller brændes. Desuden maa man vide, at hvis Kongens Ombudsmand ikke vil løse den Tyv, som Tingmændene ikke har villet dømme til Død eller Hængning, da kan efter Tingmændenes Dom den, der har grebet ham, med Rette bryde eller sønderrive
 20 den bundnes Baand, uden at han kan stævnes herfor af Kongens Ombudsmand.

SkL. 163

Kap. 96. Hvor meget Hustru med Rette har Lov at afhænde.

Retsordenen tillader en Hustru at afhænde en Ting til
 25 fem Penninges Værdi og intet derudover uden Husbonds Vidende; men eftersom hyppig Afhændelse af en nok saa ringe Ting i Længden kan paaføre umaadeligt Tab og vende Overflod til Armod, har Husbonden Lov til, naar han har sin Hustru mistænkt for hyppig Afhændelse, at drage
 30 til Tinget og med Retsvirkning forbyde sin Hustru enhver Afhændelse, saa at hvis Hustruen for Fremtiden drister sig til faktisk at afhænde noget, kan Husbonden søge det tilbage,

SkL. 152

som om det ikke var afhændet, uden at han er nødt til at give den Købesum tilbage, som hans Hustru har modtaget. Ligesaa har Husfaderen Lov til at tilbagekalde, hvad Søn eller Datter i Huset har afhændet af hans Gods, uden at betale Købesummen tilbage. Men selv om de, der mod 5 Lovens Forbud handler med saadanne Personer, er nødt til at give tilbage, hvad de køber, paadrager de sig ikke den til Tyveri knyttede Ringeagt. Men hvis de drister sig til at købe nogen som helst Ting af Træl eller lejet Tyende mod Herrens Vidende, er de ikke alene nødt til at give det tilbage, 10 men kan ogsaa for den Sags Skyld anklages for Tyveri.

Kap. 97. Hvis nogen stævnes for sin Træls Tyveri.

SKL. 160 **N**aar nogen stævnes for sin Træls Tyveri, skal han, hvis han tilstaar, tilbyde at udrede saa meget, som han vil, og med Tylvtered føre Bevis for, at dette Tyveris Omfang 15 ikke var større, og desuden efter eget Forgodtbefindende enten give sin Træl i Sagsøgerens Magt for at prygles med Ris eller løskøbe ham for Pryglene med tredive Penninge; SKL. 161 men han er ikke pligtig til nogen af Delene, hvis han efter at have erfaret sin Træls Tyveri har sørget for at kundgøre 20 det, inden han blev stævnet. Men hvis Herren fralægger sig sin Træls Tyveri, da skal han underkaste hans Haand Jernbyrd dog uden forudgaaende Ed af Modparten, og hvis han fældes ved, at Haanden brændes, da skal Herren udrede saa meget, han vil, og give Tylvtered paa, at han ikke er pligtig 25 at udrede mere. Men hvis det er mindre end halv Mark Penge, der kræves tilbage som stjaalet Gods, da kan han, hvis han vil, undgaa Jernbyrd og benægte, hvad hans Træl beskyldes for, sammen med sine Mededsmænd, ifølge nogle — af Afsky for Tyveri — med mindst tolv, uanset hvor lidt det er, 30 som kræves tilbage, ifølge andre med Mededsmænd i Forhold til Værdien, saaledes at han kan nægte to Øre eller mindre

med tre Mands Ed og med seks Mands Ed, hvis Sagsøgerens Krav paa nogen Maade overskrider to Øre, for at han ikke skulde have lige saa stor Ulempe paa Grund af sin Træls som for sin egen Handling.

- 5 Kap. 98. Hvad den bør gøre, som griber anden Mands Træl i Tyveri.

Hvis nogen griber anden Mands Træl i Tyveri, skal han SkL. 162
 før ham bunden til Tinge og melde det til hans Herre, for at han kan give Møde og efter at have tilbudt, hvad han
 10 skylder, og med Tylvtered ført Bevis for, at der intet yderligere skyldes i Anledning af det paagældende Tyveri, og med to Vidner godtgjort, at Trællen var løbet bort, da han begik Tyveriet, tage sin Træl tilbage, dog saaledes at denne som nævnt enten piskes af Sagsøgeren eller løskøbes fra
 15 Pryglene med tredive Penninge. Men hvis Herren ikke vil give Møde efter Stævning, og Tyveriet er godtgjort med to Vidner, da skal Tingmændene domfælde vedkommende Træl efter Tyveriets Størrelse.

Kap. 99. Om Jernbyrd.

Den, der skal bære Jern, bør efter at have vasket sin SkL. 154
 Haand ikke røre ved noget, inden han løfter Jernet, hverken Hoved eller Haar eller noget Klædningsstykke, for at han ikke gennem Berøring med en eller anden Vædske eller Salve ved Svig snarere end som Følge af sin Uskyld
 25 skal undgaa at blive skadet af det glødende Jern. Og der gives tre Slags Jernbyrd, som anvendes i Retsbrugen. Den ene er den, som bestaar i at gaa paa tolv glødende Plovjern; paa hvilke Personer den passer, og hvorledes den bør foretages, tror vi er tilstrækkeligt forklaret. Der er ogsaa en anden SkL. 156
 30 Art Jernbyrd, som alene passer for den, der stævnes for Tyveri, og som paa det fædrene Sprog kaldes *truxiærn*

efter Truget, som bør findes i tolv Skridts Afstand fra Stokkene, hvorpaa Jernet ligger. Naar Jernet er gjort glødende, og Modparten har aflagt den Ed, som kaldes assweraeth, bør den anklagede selv tage det fra Stokkene med sin bare Haand og kaste det i Truget, og hvis det ved Kastet maatte 5 springe tilbage eller falde udenfor, da skal han atter tage det op og slynge det frem, indtil det lykkes at faa det ned deri.

SkL. 155 Der er ogsaa en tredie Slags Jernbyrd, som finder Anvendelse med Hensyn til saadanne Personer, som ikke skal aflægge Jernbyrd paa nogen af de nævnte Maader, og den bestaar i, 10 at anklagede selv er pligtig til at tage det glødende Jern fra Stokkene, bære det, indtil han er gaaet ni Skridt frem og saa først kaste det fra sig, efter hvilket Kast den paa det fædrene Sprog hedder *scuziærn*. Og hvis det af Modparten paastaas, at han har baaret det paa ufyldstgørende Maade 15 eller mindre lovligt, da skal han med to Vidner godtgøre, at han har iagttaget den lovbestedte Maade at bære det paa.

SkL. 157 Men dette er at iagttage ved en hvilken som helst Jernbyrd, at ingen af dem maa øves i en Uge, som indeholder Helligdag; de to første Dage, nemlig Mandag og Tirsdag, skal den 20 anklagede faste paa Brød og Vand og i uldne Klæder, og om

SkL. 156 Onsdagen skal han underkaste sig Jernbyrden; naar den er fuldbyrdet, skal paa Stedet enten hans Fødder, hvis han har gaaet paa Plovjern, eller hans Hænder, hvis han har baaret Jern, hylles i et Klæde, der omhyggeligt svøbes derom og 25 tillige forsegles, for at der intet svigefuldt skal hændes, som enten kan udslette Brandsaar eller i al Fald bevirke, at det ikke ser ud som Brandsaar; dette Dække skal blive paa Fødder eller Hænder indtil Lørdag, og paa denne Dag skal man i Nærværelse af den anklagende Modpart, som bør oppebies 30 efter Middag lige til Solnedgang, eller, hvis han ikke da er kommet, i Nærværelse af de omstaaende tage det af, og disse skal da straks, naar de har set den bare Haand eller de bare Fødder, kende den anklagede enten uskyldig eller

skyldig; og hvis han frikendes, skal han betale Præsten Løn for hans Umage, men hvis han dømmes skyldig, paahviler det Sagsøgeren at betale denne Løn efter Kirkens eller Provinsens Sædvane. At Jernbyrdsugen ikke bør indeholde
5 nogen Helligdag, er fastsat for den Sags Skyld, at ikke Helligdagen skulde synes at lide nogen Krænkelser ved Faste eller slige Gerninger. Desuden maa man ogsaa vide, at paa Grund af Afskyen for Tyveri kan den midterste Form for Jernbyrd og kun den alene, ikke den første og den sidste, foretages paa
10 de Tider, da den kirkelige Fred bør holdes, nemlig fra den hellige Olav Martyrs Aften indtil den hellige Mikkels Dag og den næstfølgende Dag, fra Advent til ottende Dagen efter Helligtrekongersdag, fra Septuagesima-Søndag til efter Paaskefesten og Bededagene og Pinseugen; uagtet paa disse
15 Tider alle Eder i andre Sager bør forstumme, har enhver Lov til at aflægge Eder for at kunne tilbagevinde sine ulovligt fravendte Ejendele eller afkræve Tyv eller Røver dem, for at ikke langvarigere Udsættelse skal paaføre den ventende nogen Skade eller Tab.

SKL. 157

20 Kap. 100. At alle Fisk, der findes paa Strandbredden, kommer Finderne til Gode, undtagen Stør og hel Hval.

Alle Fisk, hvad enten de er døde eller levende, der tilfældigt driver op paa Land, saaledes at de ikke kan undslippe Menneskers Hænder, tilfalder dem, der tager dem,
25 undtagen hel Stør, der hel og holden tilfalder Kongens Ret, uanset hvem der har fundet den, og tillige Hval, hvoraf enhver, som først indfinder sig, kan medtage, hvis han er til Fods, den Byrde, han kan bære paa Skuldrene, hvis han rider, en Hests Læs, hvis han ager, saa meget, som hans
30 Vogn kan drage, men er han Skipper og kommer med Skib, da saa meget som et seksaaret Skib kan bære. Og han skal melde, hvad der er sket, til Kongens Ombudsmand. I modsat

SKL. 164

Fald skal han udrede tre Mark Penge til ham eller benægte sin Unkladelse med Tylvtered.

Kap. 101. Om Ting, som Havet skyller i Land.

SkL. 165 **D**et staar enhver frit for, naar hans Ejendele, hvilke det saa end er, skylles i Land af Havet som Følge af rasende 5 Storme, eller hvad Ulykkestilfælde det maatte være, for gode Ord eller Betaling at tilkalde, hvilke Hjælpere han vil eller kan faa til at sanke dem sammen eller paa anden Maade indrette dem, uden at han i nogen Maade er pligtig til at ty til Kongens Ombudsmands Hjælp, for at der ikke skal over- 10 gaa den nødlidende endnu større Nød ved tvungen Forskaffelse af tyngende Hjælp. Men naar Ejeren har ladt saadanne Ting i Stikken, idet han nærer Tvivl om, at nogen Hjælp kan være ham til Nytte med Hensyn til dem, da tildeler Loven Kongen Ejendomsretten til dem, saaledes at 15 hans Ombudsmand har Ret til straks at tilegne sig dem. Men naar der skyller Ting i Land, og Ejeren ikke kommer til Stede, bør Finderen meddele Folk Tildragelsen, for at Ejeren kan komme til Kundskab om sine Ting og saa frit have Lov til at tage dem til sig efter først med seks Mands 20 Ed at have ført Bevis for sin Ejendomsret. Men hvis Ejeren intetsteds giver Møde, da skal de fundne Sager i Aar og Dag gemmes i Kongens Ombudsmands Varetægt, og hvis enten Ejeren eller hans Arving inden for den Tid kommer til Stede, skal han tage de tabte Ting paa ovennævnte Maade 25 efter først at have bevist sin Ejendomsret til dem og erstatte de paa dem nyttigt anvendte Udgifter.

Kap. 102. Om at værne Agrene og sætte Gærder om dem.

SkL. 188 **B**aade alle Mænds fælles og de enkeltes særlige Tarv 30 kræver, at Agrene er værnede med saa trygt Hegn, at

de Goder, som de ene ved Guds Gave frembringer, kan komme deres Ejere til Nytte, derfor skønnes det at være fornuftigt og forudseende, naar det er fastsat, at alle Indbyggere i hver Landsby, naar Sæden er overgivet til Jordens
 5 Indre, indbyrdes skal beramme en Dag, da enhver, som ikke for sin Del har villet gærde om de tilsaaede Agre, skal bøde een Øre Penge til Straf for sin Forsømmelighed. Ligeledes berammes en anden, paa hvilken han, hvis han ikke vil gærde, er pligtig at bøde to Øre. Og tredie Gang fastsættes
 10 en tredie Dag, og hvis han heller ikke da vil adlyde, skal han være pligtig at udrede en halv Mark. Hvis han dernæst ikke vil lyde, men holder fast ved sit Stivsind, da skal de andre gaa frem paa Tinge med deres Klagemaal og fra Tingmændene hjembringe Dom for, at de ustraffet har Lov til
 15 at tugte deres Modparters for Almenvellet skadelige Ulydighed ved at tage deres Gods.

Kap. 103. At det altid skal paahvile Agrenes eller Engenes Ejere at værne om deres egen Jord.

20 **N**aar en Landsbys Agre og Enge støder op til en anden Landsbys Græsgange, der ene er bestemt for Dyrene, skal Byrden ved at sætte Gærder ikke paahvile Græsgangenes Ejere af Hensyn til Dyrene, for at disse ikke skal gøre Skade, men Agrenes og Engenes Ejere, for at de kan værne om deres egen Jord. SkL. 185

25 Kap. 104. Om Udsæd og Værn af Rug.

Hvis hele det Areal Jord, som før har været tilsaaet med Byg, bliver saaet med Rug, skal Gærderne ligesom før sættes af alle denne Jords Besiddere. Men er det kun en Del af hele Arealet, som rummer Rugsæd, da skal kun
 30 Ejeren af den Del sørge for at sætte Gærder uden om den. SkL. 189

Kap. 105. At ingen har Lov til at fjerne eget eller andres Gærder, saa at det ikke tjener til Værn for Agre eller Enge, indtil Sæd og Hø er indhøstet.

SkL. 187 **G**ærder sættes om Agre eller Enge for at holde Dyr ude og bevare Høet og Sæden, og derfor har ingen, førend 5 Hø eller Sæd er indhøstet og alle Neg bragt bort fra Agrene, Lov til at fjerne andres eller eget Gærde, som tjener til Værn for Agre eller Enge. Men hvis nogen forinden drister sig til at bryde eller borttage anden Mands Gærde, for at han til Vogns eller til Hest kan færdes ind over Ager eller Eng 10 eller for nogen anden Sags Skyld, da skal han foruden at godtgøre hele Tabet tillige bøde to Øre Penge eller fralægge sig med tre Mands Ed at have gjort dette. Der er ogsaa SkL. 187 Gærder, hvis Nedbrydning eller Borttagelse kræver tre Marks Bod, nemlig de, som omslutter og sikrer den til Huse be- 15 stemte Toft.

Kap. 106. At Tyv kan bindes for Tyveri af eet Neg.

SkL. 184 **E**ftersom de, der beskadiger Gærder, straffes paa Grund af den Fare, de udsætter Kornet for, bør ifølge Fornuftens Raad en langt haardere Straf overgaa dem, der ikke viger 20 tilbage for at begaa Ran eller Tyveri med Hensyn til selve Kornet, som skulde værnes af Gærderne. Derfor kan enhver, som stjæler blot eet Neg fra Ageren, selv om det muligvis ikke er en Penning værd, med Rette gribes og bindes og føres 25 bunden til Tinge for at domfældes for saadan Brøde af Tingmændene, uagtet Loven ikke tillader, at nogen bindes for begaaet Tyveri til mindre end fem Penninges Værdi, naar det gælder andre Ting.

Kap. 107. Hvorledes de Mænd straffes, som tager deres Dyr fra dem, som har grebet dem i deres Ager eller Eng. 30

Selv om Gærders Værn tjener til at holde de Dyr borte, som søger Græsning, er det dog ikke overalt tilstrækkeligt,

hvis man ikke ret omhyggeligt drager Omsorg for at vogte Dyrene; og for at enhver kan stræbe efter at vogte sine Dyr med Omhu, at de ikke skal gøre Skade paa Korn, som skal tjene til Menneskers Underhold, er det af Hensyn til det
 5 almene fastsat ved uryggelig Lov, at enhver har Ret til at optage de fremmede Dyr, som han finder i sin Sæd, og ustraffet holde dem tilbage, indtil han gennem dem faar Godtgørelse for sit Tab. For Overtrædere af denne Forskrift er der fastsat forskellig Straf i Forhold til Formastelighedens
 10 Størrelse, saa at hvis nogen raner de optagne Dyr fra den, der fører dem ved Haanden, skal der bødes tre Mark Penge eller to Øre, hvis han jager dem bort fra Driveren, der driver dem foran sig, eller atter tre Mark Penge, hvis han trækker dem ud af Paagriberens Hus eller Gaard, hvor de allerede
 15 var indelukket, eller ogsaa skal han fralægge sig to Øres-Anklagen med tre Mands Ed, tre Marks-Anklagen med Tylvtered.

SkL. 167

Kap. 108. Hvorledes Ejeren bør indløse sine Dyr, og hvornaar han er pligtig at bøde foruden at godtgøre det tilføjede
 20 Tab og hvor meget.

M eget afhænger af, hvor mange Dyr der kommer ind paa anden Mands Ager eller Eng, og om det er med Ejerens Vilje eller uden hans Vidende, eftersom Ejeren skal udrede tre Mark Penge ud over, hvad den tilføjede Skade
 25 beløber sig til, hvis han lader sin Hjord eller sit Stod, bestaaende af mindst tolv Hoveder, gaa ind paa anden Mands Ager eller Eng med Hyrde og Hund, eller ogsaa skal han med Tylvtered fralægge sig, at Tabet er tilføjet med hans gode Vilje. Men hvis det vitterligt er tilfældigt og uden
 30 Ejerens Vilje, at Tab er tilføjet af saa mange Dyr, da skal Ejeren efter først at have stillet Pant til Værdi af en halv Mark for Udredelsen af det Beløb, som Skaden vurderes til af to eller tre Mænd og godkendes ved tre Mands Ed,

SkL. 168, jf. 169

have de Dyr, som har paaført Skaden, tilbage fra den skadelidte. Men hvis Tallet paa Dyrene har været mindre, skal Aflæggelse af Ed af Ejeren alene paa Skadens Beløb være tilstrækkelig, hvis Ejeren er Bymand med den skadelidte. Men hvis han tillige med de skadevoldende Dyr hører hjemme i en anden Landsby, da har han to Fæller fornøden, for at han med tre Mands Ed kan føre Bevis for Skadebeløbets Størrelse. Med samme Antal Fæller og Eder skal han ogsaa værge sig, hvis den, der nu har lidt Skade, klager over, at han ofte har lidt Skade af hans Dyr. Men hvis Ejeren paastaar, at hans Dyr ikke er grebet i nogen som helst Agre eller Enge, men er sagesløse, skal den skadelidte med tre Mands Ed godtgøre, at han har optaget dem med Rette, eller ogsaa give Dyrene tilbage med to Øres Bøde. Bortset fra det første Tilfælde skal intet føjes til Erstatningsbeløbet, medmindre Dyrenes Ejer anklages for lønligt at have ført dem ind paa anden Mands Ager eller Eng, i hvilket Tilfælde Ejeren enten skal lægge to Øre Penge til Beløbet eller rense sig for Skyld i Tyveri med tre Mands Ed.

Kap. 109. Hvilken Forskel og hvilken Lighed der er mellem Konge eller Biskop og andre og mellem Kongens og Biskoppens Bryde og andre med Hensyn til Retten til at optage eller indløse og med Hensyn til Størrelsen af Bod eller Erstatningsbeløb, som skal udredes eller tages.

Med Hensyn til Retten til at optage andres og indløse egne Dyr og med Hensyn til Størrelsen af Boden eller Erstatningsbeløbet, som skal udredes eller tages, er der ingen Forskel mellem Kongens eller Biskoppens Ombudsmand eller Bryde og enhver anden. Men naar enten Kongen eller Biskoppen sidder paa sin Gaard, og der tilføjes ham Skade paa hans Agre af Dyr med Ejerenes Vidende og Vilje, lægges der til den tilføjede Skades Beløb en Tokkebod paa tre Mark Penge

som Følge af den mod den nærværende Konges eller Biskops Ærværdighed udviste Ringeagt. Men hvis Skaden er tilføjet tilfældigt uden Ejerens Vidende, skal Kongen eller Biskoppen trods deres Nærværelse ikke have noget ud over den tilføjede
 5 Skades Beløb, som skal bevises med tre Mands Ed; kun derved SkL. 173
 afviger Kongens eller Biskoppens Ombudsmand eller Bryde fra andre, at hvis han paa Tinge i manges Paahør fremfører Klage over en ham saaledes tilføjet Skade, skal han enten tage tre Marks Bod foruden Erstatningsbeløbet af Mod-
 10 parten, saafremt denne tilstaar, eller Tylvtered, saafremt han nægter.

Kap. 110. Hvad der er Ret, hvis den skadelidte dræber de skadevoldende Dyr.

Selv om Dyr, som gør Skade paa andres Agre, ustraffet
 15 kan optages, maa de dog ikke dræbes, men skal tages i Varetægt, indtil de gives fri, naar Erstatningsbeløbet udredes. Men hvis noget Dyr dræbes paa Grund af det ved saadan SkL. 175
 Skade tilføjede Tab, da skal Drabsmanden, naar det Beløb, som hele Skaden er vurderet til med tre Mands Ed, er betalt,
 20 selv om Dyrets Ejer er hans Bymand, udrede det Vederlag for Dyret, som ved tre Mands Ed anerkendes som passende og berettiget, og derudover skal han betale Tokkebod, nemlig to Øre Penge, hvis det er et Dyr af mindst to Øre Penges Værdi, der er blevet dræbt i Ejerens Fraværelse, eller et Dyr
 25 af nok saa ringe Værdi, som er blevet dræbt i Ejerens Nærværelse og Paasyn. Hvis Drabsmanden har tilstaaet Drabet, har han ikke Lov til i nævnte Tilfælde at nægte Tokkeboden, medmindre han med to Fæller sværger paa, at det i Ejerens Fraværelse dræbte Dyr ingenlunde var to Øre Penge værd;
 30 i saa Fald skal ingen Tokkebod udredes, men kun Vederlaget for det dræbte Dyr, efter at der er ført Bevis med tre Mands Ed for Vederlagets tilstrækkelige Størrelse. Men hvis den for Drabet anklagede nægter at have dræbt Dyret, da skal

han værge sig med højtidelig Ed enten sammen med to Fæller eller med fem eller med elleve, nemlig med tre Mands Ed eller seks Mands Ed eller Tylvtered under Hensyn til Værdien af det Dyr, der paastaas dræbt, med to Mands Ed, hvis Vederlaget fra den anden Side sættes til to Øre Penge 5 eller mindre, med seks Mands Ed, hvis det sættes til seks Øre eller mindre, lige ned til to Øre, med Tylvtered, hvis

SkL. 176 det sættes højere end seks Øre. Der er ogsaa et Tilfælde, hvor en særlig Form for Drab, som paa vort fædrene Sprog kaldes gornithings werk — nemlig naar et Dyr til mindst 10 en halv Marks Værdi gennembores saaledes med Spyd eller andet skadende Redskab, at Indvoldene paa en gruelig Maade ses at hænge ud af Saaret — kræver, at der betaales en Bod paa tre Mark Penge foruden Erstatningen for det dræbte Dyr, hvis rette Størrelse skal bevises ved saa mange Eder, 15 som svarer til Dyrets Værdi. Men hvis man benægter saadant Drab, skal man føre Bevis for sin Nægtelse ved Tylv-

SkL. 177 tered. Hvis nogen paastaar, at en anden lønligt har dræbt et af hans Dyr til en halv Marks Værdi, skal han aflægge den Ed, om hvilken det (tidligere) er sagt, at den paa vort fædrene 20 Sprog kaldes asswærueþ, og saaledes nøde den anklagede til at underkaste sig Jernbyrd, og hvis den anklagede viser sig at være overbevist ved, at hans Haand er brændt, skal han for sin Brøde erlægge foruden det rette Vederlag for Dyret det dobbelte af dette Vederlag. 25

Kap. III. At optagne Dyr ikke bør tilbageholdes, naar der er fremsat Tilbud om, hvad man har Krav paa.

SkL. 181 **D**en skadelidte har heller ikke Lov til at tilbageholde de optagne Dyr, naar han har faaet Tilbud om, hvad han har Krav paa; naar nemlig Ejeren som Erstatning for den 30 lidte Skade har tilbudt og udredet Korn og aflagt sin Ed paa, at Erstatningen er tilstrækkelig, og den skadelidte ikke

vil føje ham ved at tilbagelevere Dyrene, skal Ejeren sammenkalde nogle Indbyggere i vedkommende Landsby og i deres og den skadelidtes Paahør erklære, at hans Ret forholdes ham. Dernæst skal han med de sammenkaldte Bymænds Vidnesbyrd fremføre sin Klage paa Tinge i Tingmændenes Paahør, og der skal der fældes den Dom over den anklagede, at han, fordi han forholdt sin Modpart hans Ret, enten skal tilbyde ham en Bod paa tre Mark eller ogsaa præstere Tylvtered paa, at han ikke har gjort det. Ligeledes skal den uretmæssige Besidder, hvis Dyrene dør, efter at han har forholdt ham hans Ret, foruden Værdien af dem bøde tre Mark Penge eller med Tylvtered imødegaa Anklagen for uretmæssig Besiddelse.

Kap. 112. At Ejeren er pligtig til at indløse sine Dyr.

Ej heller har Ejeren Lov til at undlade at indløse sine 15 Optagne Dyr; thi naar han ikke vil, skal Optageren den første Dag ved to udsendte Mænd bede ham indløse dem. Og det samme skal han foretage saavel anden Dag ved to andre Sendemænd som tredie Dag ved atter for tredie Gang at sende to nye Mænd til ham. Vægrer han sig stadig ved at 20 indløse, skal han gaa frem paa Tinge med alle sine Vidner og i alles Paahør gøre Rede for hele den anvendte Fremgangsmaade og hjemføre den Dom af Tingmændene over sin Modpart, at han for Fremtiden i ingen Henseende skal være pligtig til at staa ham til Ansvar for de paagældende Dyr, 25 uanset hvad der maatte vederfares dem. Men hvis Ejeren udtrykkelig anklager Besidderen for ulovlig Optagelse eller Besiddelse, skal Besidderen med det Antal Eder, som svarer til Dyrenes Værdi, godtgøre, at Ejeren har undladt at indløse sine retmæssigt optagne Dyr efter som nævnt tre Gange at 30 være lovligt opfordret dertil. Men glipper Beviset for ham, skal han kun tilbagelevere Dyrene, hvis han kan dette eller — hvis han ikke kan det — erstatte deres Værdi, og naar han

har udredet den tilføjede Skades Beløb, er han fritaget for al anden Bod paa Grund af sine Vidners Erklæring.

Kap. 113. Om den Tid, da det er bestemt, at Dyrene skal vogtes,

SkL. 179 **I**kke hele Aaret er det bestemt, at Dyrene skal vogtes, 5
men blot hele det Tidsrum, som begynder Pinseaften og
ender Sankt Michael Erkeengels Aften. Hvis der derfor til
en hvilken som helst anden Tid findes Dyr i Agre og Enge,
kan de ikke optages, men jages bort uden nogen Skade.

SkL. 180 Hvis de nemlig jages bort over ufarbare og dyndede Steder 10
og ender deres Liv der, skal de, der jager dem bort, alle
tilsammen godtgøre al Skade og sone den Uret, de har voldt
ved deres Hensynsløshed, og dertil ydermere udrede tre Mark
som Bod. Men hvis de hellere vil fralægge sig Gerningen,
kan den skadelidte tvinge enhver, som han sigter for Tyveri 15
i den Anledning, til at underkaste sig Jernbyrd, naar han
forinden aflægger den Ed, som paa vort fædrene Maal hedder
asswærueþ; og af den, der fældes ved at brænde Haanden,
kan han foruden Godtgørelse for hele Skaden tage tre Mark
i Bod. 20

Kap. 114. Om Lundenes Værn.

SkL. 191 **F**or at Ejerne ikke skal fralistes deres Skove, som er højligt
fornødne til deres daglige Brug, forbyder Lovens Streng-
hed at hugge i anden Mands Lund mod Ejerens Vilje og
fastsætter Straf for den, der hugger, i Forhold til Hugstens 25
Størrelse, saaledes at hvis det huggede Brænde kan føres
bort paa een eller to eller tre eller flere Vogne, indtil et Tal
af tolv, skal den, der hugger, foruden at give Brændet tilbage
udrede Ejeren to Øre Penge eller benægte Hugsten med tre
Mands Ed. Men hvis der var tolv eller flere Vognlæs hugget 30

Brænde, skal han baade give Brændet tilbage og udrede tre Mark i Bod eller ogsaa imødegaa Anklagen med Tylvtered. Men hvis Ejeren griber den anklagede under selve Hugsten, skal han tage Pant af ham for den seks Øres Bod, han skal
5 udrede, for at han ikke senere, naar han stævnes, skal kunne nægte, at han er noget skyldig. Er der ikke givet Pant, og han, naar han sagsøges for Boden, vil fralægge sig at have tilbudt den, skal han have nok i tre Mands Ed. Har den paagrebne intet hos sig at give i Pant, da skal han drage til den nærmeste
10 Landsby med Ejeren af den Lund, hvori der er hugget, og skaffe ham enten Pant eller Borgen, for at han kan have Sikkerhed for den tilbudte Bod. Men skaffer han ingen af Delene, da skal Ejeren sammesteds erklære, at al Ret forholdes ham, og ved formelig Anklage paabegynde Retsfølging i Anledning af denne Uret, for at han kan faa tre
15 Marks Bod, medmindre da hans Modpart drister sig til at afkræfte den paagældende Anklage ved Tylvtered, idet han foretrækker sit timelige Eje for sin Salighed og foretrækker at blive straffet paa sin Sjæl frem for paa sit Gods. Samme
20 Erklæring skal Ejeren tage sin Tilflugt til efter at være gaaet til den nærmeste Landsby, saafremt den, der har hugget Brændet, ikke vil give ham noget af sit Gods i Pant, endskønt han kan, for at Ejeren ikke ved voldelig at fratage ham hans Gods og dømme i sin egen Sag skal gøre sig skyldig
25 i et Retsbrud, der ikke er mindre end det, Modparten har gjort sig skyldig i over for ham. Eftersom friske Træer, naar de afbarkes, nødvendigvis maa gaa ud, som om de var blevet fældet, skal en og samme Retsregel iagttages ved Barks Afflaaning og ved Træs Omhugning, saaledes at Bødestraffen
30 paa ovennævnte Maade skal svare til Skadens Størrelse, der ansættes efter Vognenes Rumfang. Det samme skal ogsaa iagttages, hvis Træer omhugges i anden Mands Lund mod Ejerenes Vilje til Føde for Kvæget, selv om de ikke føres bort paa Vogne.

SkL. 192

SkL. 194

SkL. 195

Kap. 115—116. Om hvad der lovligt kan tages i anden Mands Lund.

Det menneskelige Samfunds Ædelmod tillader at tage visse Ting i anden Mands Lund, selv om Ejerens Samtykke

SkL. 193 ikke foreligger, for Eksempel: lige saa mange Aksler, der 5
knækker paa Vogne, idet man færdes gennem fremmed Lund, lige saa mange kan de tage i selve Lunden og sætte i de førstes Sted. Men hvis man medtager noget af det fældede Træ ud over selve Akslerne, kræver det to Øres Bod, eller ogsaa skal man med tre Mands Ed fralægge sig, at det er hugget 10
SkL. 207 i anden Mands Lund. Man har ogsaa Lov til at spise af Lundens Frugt, saasom Hasselnødder eller andre Frugter, mens man færdes igennem den, og har ogsaa Lov til at medtage deraf, men kun saa meget, som ens Næve eller Handsker rummer. Men for hvad man medtager i sin Barm eller i sin 15
Klædnings Skød, skal man være pligtig at bøde to Øre eller benægte Gerningen ved højtidelig Ed med tre Mænd. Men hvis man fører det bort paa Vogn eller Hest, skal man udrede Skadens Beløb eller ogsaa benægte Gerningen med de Eder, der svarer til Beløbet. 20

SkL. 201 (Kap. 116). Falke og Høge og hvilke som helst vilde Fugle kan frit tages i anden Mands Lund, dog saaledes, at Lunden ikke skades ved nogen Hugst. Hvis nogen først finder Høge- og Falkerede, selv om det er i anden Mands Lund, og binder Ungernes Fødder saa fast ved Strikker, at de ikke kan flyve 25
bort, naar de vokser, og en (anden) siden kommer til og tager dem bort, skal han bøde to Øre, hvis han aabenlyst kundgør Handlingen; men dølger han den, kan han tiltales som Tyv.
SkL. 196 og 198 Hvis nogen forfølger sine Bier, mens de sværmer, til anden Mands Lund eller derinde finder Bier, som ikke tilhører nogen 30
Ejer, kan han frit tage dem bort, dog uden at skade Lunden. Men hvis han fælder det Træ, som de har sat sig i, uden at have faaet Ejerens Samtykke, skal han udrede tre Mark

Penge i Bod eller benægte sin Gerning med Tylvtered; Billighedshensyn taler dog for, at Ejeren (af Skoven) giver sit Samtykke, naar Halvdelen af Bierne tillægges ham som hans Ejendom. Men hvis Skovens Ejer ingenlunde er til SkL. 197

5 Sinds at samtykke og fjerner Bierne, naar deres Ejer eller Finder er gaet bort efter først at have mærket det af Bierne optagne Træ, og han ikke til Skade for sin Salighed drister sig til med to Vidner og Tylvtered at hævde, at han er Ejer, skal den virkelige Ejer, naar han har valgt at gøre sin Ejen-

10 domsret til dem gældende, have dem, efter med kun seks Mands Ed at have godtgjort, at de enten ved Tyveri eller Vold er unddraget ham. Hvis Skovens Ejer rejser den Indsigelse over for Finderen af Bierne, at han har fundet dem først, skal der intet Hensyn tages hertil, medmindre han SkL. 198

15 bekræfter sin Paastand med tre Mands Ed. Hvis Bier tilhørende anden Mand er kommet ind i en Mands Hus, og deres Ejer har fulgt efter dem, indtil de udvalgte sig vedkommende Hus, skal Husets Ejer, hvis han paastaar, at han er Ejer af dem, ved tre Mands Ed godtgøre, at han er Ejer, SkL. 199

20 eller ogsaa skal den, der fulgte efter dem, have Lov til med samme Antal Mededsmænd at føre Bevis for sin Ejendomsret; dog bør han tage dem ud deraf saaledes, at han ikke i mindste Maade skader det fremmede Hus. Naar en Mands Bier over-

25 opgiver Aanden, skal de skadevoldende (Bier) slaas sammen med de andre og Ejerne tilsammen besidde dem i Fællesskab. Men hvis de ikke kan komme overens om Fællesejet, skal den, som er anklaget for det af hans Bier tilføjede Tab, hvis han vil benægte den forvoldte Skade, værge sig med SkL. 200

30 saa mange Mededsmænd, som svarer til Skadens Beløb. Men har han tilstaaet, da skal han erstatte saa meget, han vil, og nægte Resten med saa mange Eder, som er tilstrækkelige i Forhold til dens Størrelse.

Kap. 117. Om hvad der ikke lovligt kan tages eller gøres
i anden Mands Lund.

- SkL. 210 **H**vis nogen mod Ejerens Vilje drister sig til at bortføre
fra anden Mands Lund Vindfælde eller paa anden
Maade omstyrtet Træ, skal han udrede Ejeren Skadens Værdi, 5
naar han stævnes, eller benægte Gerningen med et Antal
SkL. 204 Mededsmænd, der svarer til Beløbet. Hvis man danner Inde-
lukke til Jagt i anden Mands Lund, indtræder der Pligt til
foruden at betale Skadens Værdi at erlægge seks Øre i Bøde
eller til at føre Bevis med seks Mænds Ed. 10

Kap. 118. Hvad der er Ret, hvis nogen laver Grav paa
anden Mands Grund.

- SkL. 202 **H**vis nogen graver Grav i anden Mands Lund eller andet-
steds paa hans Grund for at fremdrage Ræveunger,
skal han være pligtig til seks Øres Bod eller til det Bevis, 15
der svarer til en saa stor Sum Penge; dog at det ikke er nogen
forment at tage Ræveyngel, som ikke er i nogens Eje, hvor
SkL. 203 andres Ejendom ikke skades. Den, der opjager Ræv med sine
Hunde og forfølger den, indtil den i anden Mands Lund
eller andetsteds paa hans Grund søger Skjul i Grav, har 20
Lov til at udvide vedkommende Grav saa meget, som han
har Behov for at paagribe Ræven. Men hvis han ikke tilkaster
vedkommende Grav, og nogen saa glider ud i den og ender
sit Liv, skal han bøde tre Mark for den Anledning, han har
givet til Skaden, og al anden Skade skal han erstatte indtil 25
en Sum af tre Mark for ethvert Dyr, ved hvilket det ind-
træffer, eller ogsaa nægte at have gravet med saa mange
Mededsmænd, som svarer til Skadens Beløb.

Kap. 119. Anden Mands Svin maa ikke mod Ejerens Vilje
søge Føde i anden Mands Lund. 30

- SkL. 206 **N**aturlig Billighed tilraader, at ingen Mands Gods mod
hans Vilje tjener andre til Nytte, hvorfor andres Svin

ikke bør have Adgang til at søge Føde i anden Mands Lund, idet der med Hensyn til anden Mands Lund og anden Mands Ager af samme Retsgrund ogsaa gælder samme Retsregler, for saa vidt angaar Optagelse og Indløsning, Tallet af Dyr
5 og Svin samt Kendskab og Ukendskab hos Ejerne.

Kap. 120—121. Om fælles Lund.

Enhver har Lov at bruge fælles Lund, hver efter sit For- SkL. 208
 godtbefindende. Men hvis man fælder Træ der og ikke straks medtager eller mærker det, har, hvem der vil, Lov til
 10 at føre det bort. Men hvis det er mærket ved Afskæring af begge Ender, da skal det i Aar og Dag ligge og vente paa den Mand, som selv har fældet det. Hvis nogen inden den Tid borttager det, skal han erstatte for det første den, der har fældet Træet, dets Værdi, naar Vedkommende ikke kan faa
 15 det, og udrede to Øre Penge i Bod.

(Kap. 121). Hvis nogen tilhugger Tømmer i fælles Lund SkL. 209
 til Bjælker eller Stolper eller anden Skikkelse, kan han derved undergive dem sin Ejendomsret uden Tidsbegrænsning, saa at heller ikke efter Aars og Dags Forløb nogen anden har
 20 Lov til at tilegne sig dem uden Ejerens Vilje, medmindre han vil have Skyld for Tyveri.

Kap. 122. Om fælles Vand eller eget Vand.

Alt Vand, som ikke omsluttes af nogen Dæmning, gjort SkL. 211
 med Hænder, men kun af sine naturlige Bredder, er
 25 ifølge Lovens Billighed fælles for alle, saa at ingen med Rette kan hindres i at fiske deri. Men i Vand, som nogen retmæssigt har samlet inden for bygget Dæmning til Mølle- eller Fiskebrug, har ingen anden Lov til uden hans Samtykke at drive Fiskeri.

30 Kap. 123. Om Fiskeri i fælles Vand.

Uagtet enhver har Lov til at fiske i fælles Vand, har ingen Lov til at sætte Fiskegaard i fælles Aa, medmindre

han ejer den tilstødende Jord, hvorpaa han kan sætte sin
 SkL. 212 Gaard og ramme den dybt ned; derfor, hvis han kun ejer
 Jord paa den ene Side af Aaen, maa han ikke sætte sin
 Gaard udover Aaens Midte. Men hvis han ejer Jorder, der
 paa begge Bredder ligger ud til Strømmen, kan han fra begge 5
 Sider af Strømmen ramme Gaarden ned og udstrække den
 over Aaens Midte.

Kap. 124. At ingen bør hindres i at fiske i fælles Vand.

SkL. 213 **H**vis fælles Vand stiger og oversvømmer de tilliggende
 Jorder, kan ingen lovligt hindres i at fiske deri, heller 10
 ikke paa de oversvømmede Jordstykker.

Kap. 125. At ingen fra Pinseaften til St. Mikkels Dag har
 Lov til at samle Vand til Møllebrug, som skader andres
 Enge.

SkL. 214 **I**ngen har Lov til fra Pinseaften til St. Mikkels Dag at 15
 samle Vand til Møllebrug saaledes, at det paa Grund af
 den voldelige Opstemning oversvømmer andres Jorder og
 berøver deres Ejere Hø og anden Afgrøde, som avles der.
 Men hvis Møllens Ejer undlader at efterkomme Lovens
 rimelige Bud, og Klage derover fremføres paa Tinge, skal 20
 der af Tingmændene fastsættes en Dag til at borttage eller
 aabne Stigbordet, for at ikke Vandenes Afløb skal hæmmes
 af nogen Hindring til Skade for nogen. Hvis Møllens Ejer
 ikke adlyder dette Paabud, skal han foruden Værdien af
 Skaden udrede seks Øre Penge i Bod eller fralægge sig Hand- 25
 lingen med sjette Mands Ed.

Kap. 126. Om Hor.

SkL. 215 **H**orkarl har enhver efter Loven Ret til at dræbe, naar
 han griber ham i een Seng med sin Hustru; og naar
 han paa Tinge ved to Mænds Vidnesbyrd og Fremlæggelse 30

af blodig Dyne og Lagen har ført Bevis for Arten af saadant Drab, skal Tingmændenes Dom frifinde Drabsmanden for enhver Fare for Hævn og for enhver Byrde ved at udrede Bod under Hensyn til, at han med Rette har taget Hævn
 5 over saa stor en Udaad; og den dræbtes Lig skal ikke jordfæstes med de rettroendes, medmindre han muligvis efter SkL. 216
 at være saaret skrifter sin Synd, inden han opgiver Aanden.

Kap. 127. At den for Hor anklagede maa underkaste sig
 Jernbyrd.

10 **N**aar Horkarl stævnes som anklaget for Hor af Hor- SkL. 217
 kvindens Ægtemand, er den eneste Tilflugt, han kan ty til, den Form for Jernbyrd, som man paa det fædrene Sprog kalder scuzsjærn; og hvis han ikke derved kan udslette den paadragne Vanære, skal han dømmes til Landflygtighed og for
 15 Fremtiden ingen Adgang have til at vende hjem igen, medmindre den, hvem han har krænket med Hensyn til hans Ægtemage, samtykker i, at han udreder Bod, som skal bestaa af fyrretyve Mark Penge efter Pengenes Værdi. Dog bør den ydermere paa Grund af Brødens Omfang, uagtet det ellers er
 20 mod Sædvane over for Privatmænd, ledsages af en Tokkebod, der bestaar af tre Mark (Penge) eller een Mark Sølv. Hvis SkL. 223
 Ægtemand anklager sin egen Hustru for Hor og støtter sin Anklage ved to Vidner, kan han nøde Hustruen til at underkaste sig Jernbyrd. Hvis hun derved kan godtgøre sin Uskyld,
 25 vil hun baade glæde sig ved uplettet Rygte og bevare Samlivet med sin Mand. I modsat Fald skal hun, plettet af Vanrys Skam og berøvet alt Gods, ifølge den menneskelige Lovs Bud udelukkes baade fra sin Ægtefælles Hus og Seng. Ingen af Ægtefællerne har dog, saa længe den anden er i Live,
 30 Adgang til at indgaa nyt Ægteskab. Men det staar til Dels fast, at denne menneskelige Lov som en lydige Tjenerinde eller en Terne, der følger sin Frues Fjed, indskrænkes af den

guddommelige Lovs Fortrin, naar denne foreskriver, at Ægteskaber underkastes ikke Tingets, men Himlens, ikke den verdslige Domstols, men den aandelige Kirkes Undersøgelse og Afgørelse, og ej heller tillader, at Adskillelse med Hensyn til Ægteseng tilvejebringes ved Jernbyrd. 5

Kap. 128. Om Voldtægt af Mø eller berygtet Kvinde.

SkL. 218 **O**veralt hvor nogen med Vold — selv om han er alene — enten vanærer en Mø eller beligger en ikke uberørt Kvinde, skal han være pligtig til at udrede dobbelt fyrretyve Marks Bod, af hvilke den ene skal udredes til Kongen for 10 Krænkelse af Lov og Ret, den anden til den forurettede Persons Værge for den tilføjede Krænkelse, men dog til Nytte for hende selv. Hvis han over for en ubestyrket Anklage benægter Forbrydelsen, skal han værge sig med tre-dobbelt Tylvtered; men over for en til to Vidner støttet 15 Anklage er han henvist til at forsvare sig med Jernbyrd.

Kap. 129. Hvad der er Ret, hvis Mø eller berygtet Kvinde indvilger i at blive beligget.

SkL. 219 **N**aar ugift Kvinde indvilger i at blive beligget, da skal en Bod af seks Mark Penge eller to Mark Sølv tilkomme, 20 ikke hende, som fortjener Hug og ikke Gave, for at hun ikke skal drage Fordel af sin Brøde, men alene den, som efter Loven er hendes nærmeste Værge, navnlig med Hensyn til at bortgifte hende, og hvis Ære er krænket ved det, der er overgaaet hendes Person, medmindre den sagsøgte med 25 Tylvters Ed kan afvise den mod ham rettede Anklage. Men SkL. 222 uagtet den Søn, som Moderen har undfanget i det Samleje, er den nærmeste, skal Boden dog ingenlunde tilkomme ham, da dels Faderen ikke vilde blive ramt derved, dels Moderen gennem Sønnens Person vilde opnaa at faa Fordel af sin 30 SkL. 221 Brøde. Hvis det drejer sig om Vanære, tilføjet en Datter,

som er uægte født og ikke lovligt vedkendt af Faderen, har hverken hendes Fader eller nogen af hendes fædrene Frænder, men alene den nærmeste mødrene Frænde Paataleret.

Kap. 130. Om Beliggelse af Trælkvinde.

5 **H**vis nogen beligger anden Mands Trælkvinde, skal han SkL. 224
 udrede Ejeren to Øre Penge i Bod eller fralægge sig
 Anklagen med tredie Mands Ed. Seks Øre i Bod eller Bevis
 med sjette Mands Ed følger undertiden med utilladeligt
 Samleje med Trælkvinde, nemlig naar hun er fritaget for
 10 Trællesysler og i Betragtning af sin Stilling i Huset og sin
 Hæder og værdigere Tjeneste har faaet det Æreshverv at
 sidde hos sin Husfrue, hvorfor hun ogsaa paa vort fædrene
 Maal kaldes sætis ambut.

Kap. 131-132. Om Ild.

15 **L**igesom Ild paa Grund af mangfoldig Nytte er nødvendig, SkL. 225
 saaledes maa man frygte den paa Grund af dens hyppige
 og betydelige Farlighed, og ligesom den daglige Nødvendig-
 hed kræver Brugen af dens gode Egenskaber, saaledes gør
 den frygtelige Risiko det nødvendigt, at der passes omhygge-
 20 ligt paa den. For at Faren kan undgaas, ved at man om-
 hyggeligt tager Vare paa sin Ild, forekommer det at være
 en forstandig Bestemmelse i en fornuftig Lov, at den Mand,
 fra hvis Ild i Huset der opstaar Ildebrand i anden Mands
 Hus, saaledes at dette fortæres, og der forvoldes Skade til
 25 mindst seks Øre Penge, skal bøde tre Mark til den skadelidte,
 og hvis flere Huse brænder, skal disse ikke have en større
 Bod for Ildebranden end den ene, men den skal deles mellem
 dem i lige Lodder, hvor ulige en Skade der end forvoldes
 dem af Branden. Desuden skal enhver, som har mistet sit
 30 Gods ved Ildens Hærgen, ogsaa den, fra hvis Ild i Huset
 hele den følgende Brandskade først havde sin Oprindelse,

paa Herredsting med to Fæller, der ikke skal røre nogen hellig Bog, men hver især lægge sin Haand i den andens, aflægge Edsbevis for, at hans Hus er opbrændt, og at han ved Branden har lidt et Tab af seks Øre Penge, og naar det er sket, skal der for ham fældes den Dom, at enhver i hele 5 Herredet skal udrede enten en Penning eller en Skæppe Byg eller to Skæpper Havre til Erstatning for det Tab, han har lidt. Hver Gang der i al Almindelighed tales om Skæppe, skal man herved forstaa den, som er cirkelrund og hæver sig i en ret Vinkel som Katete i seks Tommers Højde fra Bunden 10 med en dobbelt saa lang Tværlinie som Hypotenuse, maalt med en Stok, som holder tolv Tommer i Længden, og som overalt, hvor den anbringes mod Bundens Rand, hvor denne staar i Forbindelse med Væggen, rører ved Væggens Overkant paa den modsatte Side efter at være gaaet gennem 15 Skæppens Midte. Paa Grund af dette Maal har man paa Folkesproget kaldt denne Skæppe tolfmynning. Hvis nogen forsmaar at bidrage noget frivilligt til denne Indsamling, skal der ikke første Gang fratages ham nogen Ting, men der skal føres Klage paa Tinge, og den, som paa Trods har 20 modsat sig at udrede en Penning, skal der dømmes til paa en bestemt paa Tinge fastsat Dag at udrede bemeldte Penning samt tredive andre, medmindre han med tredie Mands Ed godtgør, at han forhen ikke er blevet krævet lovligt. Paa Tingmændenes Stævne skal der ved samme Dom gives 25 Sagsøgeren Lov til at fratage den modvillige hans Gods, hvis han foretrækker at fremture i sin trodsige Modsigelse, for at Sagsøgeren ikke skal nødes til oftere uden Nytte at umages for den Sags Skyld. For Tab, der voldes ved Ildebrand, er Forvalter eller Bryde, eller hvem der bebor anden 30 Mands Hus, ikke pligtig til nogen Bod, naar han blot med Tylvtered godtgør, at vedkommendes Skade er sket uden hans Skyld. (Kap. 132). Er nogen anklaget for med Vilje at have sat Ild paa anden Mands Hus, og denne Anklage ikke er stad-

SkL. 226

SkL. 132 og 226

fæstet med Ed, skal han værge sig med tre Tylvters Ed. Men hvis Anklagen er bekræftet med Ed, har han kun Adgang til Jernbyrd med Trugsjern, og hvis han bliver fældet, bør ud af hans Gods, for saavidt Midlerne tillader det, hele
 5 Brandskaden godtgøres, idet kun hans Hovedlod hører til Kongens Ret. Men er han fældet, kan han kun i een Dag glæde sig ved frit Lejde; efter dens Forløb kan man frit hænge ham, hvis han findes.

Kap. 133. Om Tjeneste som Bryde.

10 **H**vis nogen aftaler med nogen at tage Tjeneste hos ham SKL. 227
 som Bryde og aldeles undlader at opfylde, hvad han har lovet, skal han straffes med seks Øres Bod eller med sjetten Mands Ed benægte den trufne Aftale. Men hvis han flytter til den ham anviste Gaard og fører sine Ejendele derhen,
 15 selv om det saa kun er eet Vognlæs, og saa frafalder sit Forehavende, skal han enten udrede tre Mark eller værge sig med Tylvtered. Hvis saadan Aftale træffes med Konge eller Biskop, SKL. 228
 skal han dog i begge Tilfælde enten udrede tre Marks Bod eller forsvare sig med Tylvtered.

20 Kap. 134. Om at frasige sig Brydestillingen.

Hvis nogen vil frasige sig Brydestillingens Byrde og ikke SKL. 231
 kan bevæge sin Herre til at samtykke heri, bør han drage til Tinge med sit Klagemaal og opnaa, at der fastsættes en Dag for hans Herre til at skifte Fællesgodset med ham.
 25 Vil Herren ikke tage den i Agt, bør Bryden anden Gang anmode Tingmændene om det samme, og hvis han heller ikke da kan faa sin Ret, skal han for tredie Gang drage til Tinge, og da skal der udnævnes kyndige Mænd, saa mange som synes nødvendige, for at de paa en fastsat Dag med
 30 offentlig Myndighed kan give Møde ved Skiftet og paase, at Bryden ikke imod Retfærdighed skal underkues af sin

Herre, der skal bøde tre Mark til Kongens Ret, hvis han haardnakket fremturer i sin Indsigelse. Hvis Herren, efter at Skifte er foretaget, drister sig til at tage noget af det, som er tilfaldet Bryden ved Skiftet, skal han ikke blot være pligtig til at tilbagegive det, men ogsaa til at udrede skyldig Bod for 5 Ran. Det forekommer jo aabenbart at være til alles Tarv, naar Retfærdigheden værnes og Krænkelser af de enkelte afværges.

Kap. 135a. At Bryde kun behøver at præstere Tylvtered, hvis hans Herre anklager ham for Tyveri. 10

SkL. 229 **M**od den Herre, som under Skiftet anklager sin Bryde for tyvagtig at have unddraget eller fordulgt Gods, SkL. 230 er det nok, at Bryden værger sig med Tylvtered. Men hvis Herren, efter at der er foretaget Skifte, vil fratage sin forhenværende Bryde noget og paastaar, at han har dulgt en eller anden Ting, for at den ikke skulde komme til Skifte, skal den tidligere Bryde, hvis han med to Vidner og tolv Mænds Ed kan føre Bevis for, at den Ting er tilfaldet ham ved Skiftet, fri sin Uskyld fra Anklagerens Bagvaskelse; men Anklageren skal have Lov at sagsøge Vidnerne for at have aflagt falsk 20 Vidnesbyrd, og da skal hver af dem enten værges sig med Tylvtered eller udrede tre Mark som Straf for falsk Vidnesbyrd. Men hvis det nævnte Forsvar med Vidner og Mededsmænd glipper for den anklagede, kan Anklageren nøde ham til at underkaste sig Jernbyrd, naar han med sin Ed be- 25 kræfter den Beskyldning, han rettede mod ham.

Kap. 135b. Om en Ejendommelighed ved Ting, der er i Fællig.

SkL. 230 **H**vis den ene af to, som har Ting i Fællig, paastaar, at en eller anden Ting hører til hans private Ejendom, 30 og den anden omvendt paastaar, at den er fælles, skal der snarest gives den Mand Medhold, som kalder den fælles,

hvis han med Tylvtered fører Bevis for sin Paastand. Der er ogsaa den Ejendommelighed ved alt Fællig, at hver Gang nogen anklages for enten at have underslaaet eller dulgt eller voldeligt tilegnet sig nogen Ting, der er fælles, paa en saadan Maade, at han er pligtig til at tilbagegive den eller dens Værdi, behøver den anklagede, uanset hvilken Værdi den skønnes at have, naar den blot overstiger en halv Mark, kun tolv Mænds Ed, hvis han vil benægte, hvad han beskyldes for, og kun seks, hvis Tingens Værdi sættes lavere end en halv Mark.

10 Kap. 136. Om den Indsigelse, at Gæld er eftergivet eller betalt.

Naar der fremsættes den Indsigelse over for Fordringshaveren, at Gælden er eftergivet af Gavnildhed, vil Fordringshaverens Krav være hindret, indtil han med Tylvtered har godtgjort, at den mod ham fremsatte Indsigelse er falsk; men den Indsigelse, at Gælden er betalt eller bragt ud af Verden ved Forlig, vil tilintetgøre Fordringshaverens Krav, naar Skyldneren har bekræftet den med to Vidner og Tylvtered. Hvis Fordringshaveren pantsætter den Jord, der er stillet ham som Sikkerhed for Betaling af Gæld, til en anden Fordringshaver, og Ejeren, den oprindelige Skyldner, betaler Beløbet tilbage og kræver Pantet udleveret af den oprindelige Fordringshaver, da skal den Indsigelse, at der er vundet Hævd, eller at Jorden er købt af rette Ejer, ikke kunne hjælpe den anden Fordringshaver over for hans Skyldner, naar denne tilbyder Beløbet, men Jorden skal gennem Mellemanden vende tilbage til sin første Ejer.

Kap. 137. Hvorledes Fordringshaveren kan opnaa sit Tilgodehavende hos Skyldneren.

30 Naar Skyldneren vægrer sig ved at fyldestgøre Fordringshaveren, og Fordringshaveren efter lovligt at have ført Klage paa Tinge, i Kraft af den af Tingmændene givne Til-

ladelse og deres Dom har frataget Skyldneren noget Gods til Betaling af sit Tilgodehavende, og Skyldneren saa paa samme Ting tiltaler Fordringshaveren for Ran, da skal Fordringshaveren, hvis hele Tinget bekræfter, at Fordringshaveren har frataget ham det omhandlede Gods i Kraft af dets egen Dom, 5 være fri for Skyldnerens Tiltale. Men hvis Fordringshaveren anklages herfor paa et hvilket som helst andet Sted og kan stille to Mænd, der gør gældende, at de har afsagt den paa-gældende Dom, og to andre, som ved deres Vidnesbyrd bekræfter de to førstes Anbringende, skal han være fri for Skyld- 10 nerens Forulempelse. Men hvis begge Dele glipper for Fordringshaveren, kan Skyldneren med seks Mands Ed benægte, at vedkommende Dom er lovligt afsagt af Tingmændene, saa at han paa den Maade baade kan faa sit Gods tilbage og yderligere den til Ransforbrydelsen svarende tre Marks 15 Bod, medmindre Fordringshaveren fralægger sig Ranet med Tylvtered.

Kap. 138. Om Laan.

SkL. 234 **I**ntet Ulykkestilfælde kan lovligt udelukke, at et Laan eller dets rette Værdi skal tilbageleveres. Ej heller skal den, 20 som vil tilbagegive Værdien, have Lov dertil, medmindre han først godtgør med saa mange Mededsmænd, som svarer til Beløbet, baade at han er ude af Stand til at give selve Laanet tilbage, og at det er et Beløb, som svarer til dets rette 25 Værdi, som han tilbyder for Laanet, og desuagtet skal han, hvis det atter nogen Sinde kommer under hans Raadighed, være nødt til, naar den første Ejer kræver det af ham og tilbagebetaler Erstatningen, at give det tilbage, saaledes som han var pligtig til.

Kap. 139. Om lejet Løsøre.

SkL. 235 **F**orringelse eller Tab af lejet Genstand er man ikke pligtig 30 at svare til, naar man med saa mange Mededsmænd, som

svarer til Værdien, godtgør, at det er sket uden ens Gerning og Vanrøgt.

Kap. 140. At det tilkommer sagsøgte, der forsvarer sig, at bevise, at noget er laant eller lejet.

5 **S**elv om Sagsøgeren siger, at det er Laan, skal der gives sagsøgte Medhold, hvis han med tilstrækkeligt Antal Eder kan bevise, at Genstanden er lejet mod Vederlag. Ligeledes, hvis Sagsøgeren paastaar, at Genstanden er lejet, skal der gives sagsøgte Medhold, hvis han beviser, at den er
10 overladt uden Vederlag og som Laan, saa at i begge Tilfælde Bevisretten tilkommer den, der forsvarer sig.

Kap. 141. Om Gods, der er givet i Forvaring.

Den, der har Gods i Forvaring, kan alene fri sig for Pligten SkL. 236 til at give det tilbage, derved at han paaviser, at han
15 ved samme Ulykkestilfælde har mistet baade sine egne Ejen- dele og det Gods, han har i Forvaring.

Kap. 142. Hvis noget modtages til Opbevaring paa Vilkaar.

Enhver, som modtager Ting til Opbevaring paa det Vilkaar, SkL. 237
20 at uanset, hvad der hænder dem, skal de tilbagegives — saadanne forvarede Ting betegnes paa det fædrene Sprog som halzsfæ — skal det fastsatte Vilkaar uvægerlig overholdes, saaledes at den ved Overenskomsten oprindeligt fastsatte Værdi af det forvarede Gods ingenlunde maa for-
25 mindskes ved Tilbagegivelsen, uanset hvad der gives tilbage. Men hvis den, som har modtaget Godset i Forvaring, nægter, at det er sket paa ovennævnte Vilkaar, skal der gives ham Medhold, hvis han bekræfter sin Nægtelse med Tylvtered.

Kap. 143—149. Lejeforhold.

Da det for nogle er nødvendigt at udleje deres Jord og for nogle at leje andres, er det til Gavn, at Lovenes bestemte Forskrift afholder begge Parter fra at forurette hinanden, for at hverken Lejeren skal undertrykkes med 5 Magt af Udlejeren eller Udlejeren blive et Offer for Lejerens Snuhed. Lejemaal indgaas altsaa ved Parternes Samtykke alene, men kan ustraffet ophæves, indtil det ifølge fastslaaet Sædvaneret stadfæstes ved Haandslag. Lejemaal plejer kun at være etaarigt, saa at der hvert Aar indgaas nyt Lejemaal, 10 ligesom der hvert Aar udredes ny Lejeafgift. Baade Indgaelse (af Lejemaal) og Betaling skal finde Sted til Marie Himmelfartsdag, for at Udlejeren for de betalte Penge kan skaffe sig sin Tarv paa Fiskemarkedet. Samme Dag er ogsaa bestemt til Opsigelse, hvis Landboen vægrer sig ved i det 15 følgende Aarstid at blive ved sin lejede Bolig.

(Kap. 144). Landbo har ikke Lov til at forlade sin lejede Gaard, før Aaret er omme, og Tiden til at drage bort er indtruffet om Torsdagen efter Paaskeugen; drager han bort 20 forinden, skal han bøde seks Øre og lige fuldt sørge for, at alle skyldige Arbejder ydes lige til den fastsatte Frist, eller ogsaa skal han, hvis han vil undgaa de seks Øres Bod, med seks Mands Ed nægte at være draget bort uden sin Udlejers 25 Tilladelse. Naar Lejemaalet er til Ende, skal Landboen ikke føre sine Huse bort med sig, men af sin Efterfølger i Lejemaalet modtage et Vederlag for sine Huse efter kyndige Mænds Skøn; og det skal udredes paa den Maade, at naar Eftermanden ved Midfaste udreder Halvdelen af Vederlaget, skal Husene ligeledes for Halvdelens Vedkommende overlades ham, og Torsdagen efter Paaskeugen skal baade den 30 tiltrædende udrede den tilbageværende Halvdel af Vederlaget og den fratrædende stille den tilbageværende Halvdel af Husene til hans Raadighed. Men hvis ingen efterfølger ham i Lejemaalet, skal Betalingen af Prisen for Husene paa-

hvile den, som dyrker den lejede Jord, selv om dette er Ejeren, som bortlejede den, eller ogsaa skal denne give Landboen Lov til at tage sine Huse med sig. Det vilde nemlig være umenneskeligt og ubilligt, at han baade skulde berøves sine Huse og Vederlaget for Husene. Hvis Landboen har to Vidner paa, at der er indgaaet Lejemaal, stadfæstet ved Haandslag, har Udlejeren ikke Lov til at træde tilbage fra Aftalen, og eftersom Lejemaal kun bør være etaarigt, kan heller ikke et saadant enkelt Bevis for Lejemaal gælde ud over eet Aar. Hvis to Mænd paastaar, at de begge har lejet samme Jord af samme Mand, skal Bevisretten altid tillægges den, der sidder paa den lejede Gaard. Men hvis ingen af dem har tiltraadt Gaarden, skal den af dem have Medhold, til Fordel for hvem Udlejeren aflægger Vidnesbyrd. Hvis den, som har lejet, vil træde tilbage, inden han har tiltraadt den lejede Gaard, skal han være pligtig at bøde to Øre eller benægte Aftalen med tre Mands Ed. Hvis Landbo vil fra-træde den lejede Gaard, og Udlejeren paastaar, at han har lejet, skal Landboen frigøre sig ved seks Mands Ed. (Kap. 145). Naturlig Billighed kræver, at Landbo, selv om han har opsagt sit Lejemaal, kan saa Rug, da han vitterligt har lejet Jorden fortrinsvis for at tilsaa den. Med Hensyn til Ud-sædens Mængde bør han dog holde sig til Herredets Skik, saa at han kun tilsaar saa megen god Rugjord, som Herredets Skik tillader; thi i nogle Egne undtages intet, i nogle enten to Trediedele eller Halvdelen, og i nogle undtages alene Toften. (Kap. 146). Landbo har ikke Lov til at lægge sit Gods i Fællig med anden Mands Gods og gøre sig til Bryde og Bestyrer i den lejede Gaard uden Udlejerens Tilladelse. (Kap. 147). Hvis Landbo ikke kan udrede sin Afgift paa fastsat Dag, skal han atter bede og begære, at en anden Betalingsdag berammes ham, og betaler han ikke paa den, skal han være pligtig at bøde to Øre. (Kap. 148). Hvis Ud-lejeren vægrer sig ved til fastsat Tid at modtage den tilbudte

SkL. 238

SkL. 238

SkL. 240

SkL. 240

SkL. 240

SkL. 241

Afgift, og Landboen af den Grund drager bort uden at have udredet Afgift, naar Lejemaalet er til Ende, og saa siden bliver anklaget for ikke at have betalt, skal han med to Vidner og tolv Mænds Ed godtgøre, at Tilbud lovligt er gjort, og ikke udrede mere end den skyldige Afgift. Men glipper 5 Beviset for ham, skal han til Udredelsen af Afgiften lægge SkL. 241 seks Øre i Bod. (Kap. 149). Naar Landbo ligefrem nægter at udrede Afgift, og der tre Gange lovligt er ført Klage herover paa Tinge, skal Tingmændene ved Dom give Udlejeren Tilladelse til at varetage sin Tarv ved at fratage 10 Landboen hans Gods.

Kap. 150. Hvis Ejeren nægter at modtage Afgiften.

SkL. 241 **H**vis Udlejerer i den Hensigt at skade Landboen ikke vil modtage den tilbudte Afgift paa den af Tingmændene berammede Dag, skal Landboen i Henhold til Tingmændenes 15 Dom medføre to eller flere Mænd, som kan aflægge sandfærdigt Vidnesbyrd, og i hvis Paasyn han skal tilbyde Udlejerer Afgiften og, hvis han ikke vil tage den, lægge den for hans Øjne paa hans Arne eller Tærskel og saaledes gøre sig fri for enhver Forpligtelse. 20

VALDEMARS SJÆLLANDSKE LOV

ARVEBOG OG ORBODEMAAL

Bog I.

Kap. 1.

Søn og Datter er nærmest til at arve deres Fader og Moder,
5 Søn fuld Lod og Datter halv Lod. Men hvis Søn eller
Datter eller begge giftes ud af Fælliget, mens Fader og
Moder er i Live, da skal de udskiftes, Søn med fuld Lod
og Datter med halv Lod, hver med en lige saa fuld Lod,
som deres Fader har, undtagen af fædrene Jord og af de
10 Arve, som han har arvet, efter at han fik deres Moder, eller
(som) deres Moder (har arvet), efter at hun fik deres Fader.

Kap. 2.

Det kalder vi Mænd altsammen fædrene Jord, hvad Fa-
deren ejede, før han fik deres Moder, eller Moderen
15 ejede, før hun fik deres Fader.

Kap. 3.

Ingen Udarving arver noget Barn, som er i Fællig med
Faderen.

Kap. 4.

20 Dør en Mands (Barn) uden for (Fællig) uden Afkom, da
arver Fader og Moder og Broder fuld Lod og Søster
halv Lod, saavel de, der sidder i Fællig med Faderen, som
de, der er uden for Fælliget. I al Uenighed, der kan opstaa
mellem Børn og Fader, er Faderen altid nærmest (berettiget)
25 til Forsvar.

Kap. 5.

Men hvis et Barn, der er udskiftet fra Faderen, faar Barn, og det Barn, der har faaet Barnet, dør før sin Fader, og Farfaderen rejser Krav over for sit Barnebarn — eller Farbroder eller Faster — (og paastaar), at det har faaet 5 mere, end der tilkom det, da skal Barnet bevise med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd — eller dets Værge, hvis det er en Pige eller ikke er fuldvoksent — at det ikke har faaet mere, end der tilkom det. Den skal da være Værge, som er fuldvoksen og nærmest i Slægt med Barnet paa den Side, 10 som ikke har Retsstrid med det. Derfor har man truffet den Bestemmelse, at den, der vil hærge, maa aldrig være Værge.

Kap. 6.

Men rejser Barnet Krav over for sin Farfader eller Farbroder eller Faster (og paastaar), at dets Fader eller 15 dets Moder ikke fik alt det, som der tilkom dem, da skal de forsvare sig paa samme Maade, som før er sagt, eller udrede, (hvad der kræves).

Kap. 7.

Men hvis det sker, at et Barn, som er i Fællig med 20 Faderen, faar Barn, og det Barn, der har faaet Barnet, dør, før sin Fader, da skal Barnebarnet udskiftes med samme Lod, som dets Fader eller Moder skulde have taget, hvis de havde levet.

Kap. 8.

Men hvis Farfader eller Farmoder er saa velvillige 25 mod deres Børnebørn, at de vil give dem (noget),

12 aldrig] ikke ÆR,YR.

27 Børnebørn .. dem] Barnebarn .. det ÆR,YR. 27 noget] = YR; mgl. (ligesom i A&O) i de fleste Hss. af ÆR; meget ÆR (Tekst).

da maa de ikke give dem mere, end hvad der vilde tilkomme deres eget Barn som Andel (i Fælliget).

Kap. 9.

5 **M**en med Hensyn til alt det, som de faar seks Ugers Hævd paa i Farfaderens og Farmoderens Levetid, har de Ret til at bevise over for Farbroder og Faster, at det, de har i deres Besiddelse, har deres Farfader eller Farmoder rettelig givet dem; det skal de bevise med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd.

10 Kap. 10.

Med Hensyn til Morfader og Mormoder over for Børnebørn gælder samme Lov ogsaa, som før er sagt om Farfader og Farmoder.

Kap. 11.

15 **M**en hvis Børnebørn ikke faar den Gave i deres Hævd i seks Uger i deres Farfaders Levetid, da har Farbroder eller Faster Ret til at bevise med Tylvtered over for Børnebørnene, at det ikke var givet dem. Men hvis der er Tingsvidne herfor, være det, de sværger, svoret for Gud.

20 Kap. 12.

Er der ingen Børn, da er Børnebørnene nærmest til at tage Arv, dog under Hensyn til, hvilke Søskende de er født af, Broder(s) Afkom) fuld Lod og Søster(s) halv Lod. De skal ogsaa skifte saaledes imellem sig, Brøder fuld Lod
25 og Søster halv.

4 seks Ugers] *forskrevet i ÆR*; særlig YR. 8 rettelig] *mgl. ÆR, YR.*
11-12 Børnebørn] *Barnebarn ÆR, YR.*

Kap. 11 *mgl. ÆR, YR.*

15 Børnebørn] *Barnebarn ÆR, YR.*

Kap. 13.

Men er der ingen Børn og heller ikke Børnebørn, men kun deres Børn, da tager disse Arv, fordi Arv bør altid gaa fremad, saa længe der er Afkom til, men de skal skifte efter Mandtal, Kvinde lige saa meget som Mand, for 5 det er Gangarv.

Kap. 14.

Faar en Mand Ægtehustru, og har den ene af dem hundrede Mark eller endnu mere og den anden ikke mere end een Mark, da skal de dog være halvt om det i Fællig 10 med Undtagelse af Jord.

Kap. 15.

Hvis en Husbonde mister sin Kone, og han derefter sidder med Børn i Fællig, og han har arvet nogle Arve, som ikke tidligere er rettelig bidt med andre Arve, da tager 15 han dem alene.

Kap. 16.

Men hvis Børnenes Moder har arvet nogle Arve, som Manden ikke har faaet Ret til, før hun dør, ved Arvebidning eller ved Barnmynding, da skal Børnene have 20 den Arv forlods.

Kap. 17.

Men hvis det sker, at Husbonden, som har Børn med den Kone, som er død, har arvet nogle Arve, som han ikke skal skifte med sine Børn, eller hans Børn har 25 nogle Arve, som han ikke med Rette har Del i, og hvis han derefter tager sig en Ægtehustru og ikke gør eet af to, enten træffer en Ordning med Hensyn til Børnenes Optagelse i

8 har] arver YR. 8-9 hundrede .. mere] tusind Mark ÆR,YR. 9-10 ikke .. Mark] een Mark Sølv ÆR,YR. 10 dog] mgl. ÆR,YR.

13 Husbonde] ÆR og YR har i Stedet for A&O's Bonde (i 1. og 2. Bog oversat Husbonde) som Regel Mand. 15 rettelig] mgl. ÆR,YR.

26 med Rette] mgl. ÆR,YR. 27 eet .. to] mgl. ÆR,YR.

Fælliget eller tager Forbehold inden seks Uger, efter at han har faaet Konen, da tilhører alt undtagen Jord dem alle efter rette Hovedlodder. Saaledes er det ogsaa paa den anden Side, hvis Konen sidder i Fællig med nogle Børn, efter at
 5 hendes Husbonde er død, og hun derefter arver enten Fader eller Moder eller andre Arve, som hendes Børn ikke har Ret til, eller hendes Børn arver nogle Arve, som ikke vedkommer hende, og hvis hun derefter faar en Mand i Huset til dem, og deres Frænder eller deres rette Værger ikke gør
 10 eet af to, enten træffer Overenskomst om Børnenes Optagelse i Fælliget eller tager Forbehold inden seks Uger, saafremt de er inden for Riget; men hvis deres Værge er uden for Riget, da skal (Sagen) henstaa Dag og Aar. Men sker det, at der ikke bliver truffet Overenskomst om Børnenes Fællig
 15 med hendes Husbonde i (Løbet af) denne Tid, da skal de alle have det i Fællig, saaledes som ovenfor er omtalt.

Kap. 18.

Men hvis det sker, at Manden har andre Børn med den anden Ægtehustru, og nogle af dem skiftes ud af
 20 Fælliget fra ham, da skal han skifte deres mødrene Gods og al Købejord, Løsøre og al anden Erhvervelse med dem, saaledes at Fader og Søn faar fuld Lod og Datter halv Lod.

Kap. 19.

Men hvis et Barn, der er udskiftet af Fællig fra Faderen,
 25 dør barnløst, da tager Fader og Broder fuld Lod og Søster halv Lod, saavel de, der er uden for Fælliget, som de, der sidder i Fællig med Faderen.

9 rette] *mgl.* YR. 10 eet .. to] *mgl.* ÆR,YR. 11 seks Uger] et Tidsrum af seks Uger (»sæx ukæ rum«) ÆR,YR. 12 de] eller deres Værge *tilf.* ÆR,YR. 12 Riget] da har de alle Ret til Hovedlod undtagen i Jorden *tilf.* ÆR,YR. 13-16 Men .. omtalt] *mgl.* ÆR,YR.

22 Fader og] *mgl.* YR.

27 sidder] er ÆR,YR

Kap. 20.

Men hvis et Barn, der er i Fællig med Faderen, dør, da arver ingen Udarving det, fordi alle de, der dør i Fællig med Faderen, betragtes, som om de ikke havde været til.

5

Kap. 21.

Men hvis Faderen har enten fem eller seks Børn i Fællig med sig, og de alle dør paa eet nær, da skal han skifte med sin Søn al den Købejord, som de har i Fællig, og Barnets mødrene Gods i lige Dele, men hvis det er en Datter, da tager Faderen to Lodder og Datteren den tredie Lod over for ham.

Kap. 22.

Men dør alle de Børn, der er i Fællig med ham af det første Kuld, da lægges deres mødrene Jord og al erhvervet Jord, som han har faaet, fra han fik den første Kone, og indtil han fik den anden Kone, til hans fædrene Jord, og man skal forholde sig med den Jord som med hans øvrige fædrene Jord, men hvis han har flere Kuld Børn, da gælder ikke des mindre derom samme Regel, som før er omtalt.

Kap. 23.

Men hvis det er saaledes, at Konen bringer nogle af sine Børn med i Fællig til Husbonden, og de har Søskende, som er Udarvinger, og hvis et Barn, der er i Fællig med hende og Husbonden, dør, og det er Konens Barn, da tager Udarvingen baade i Jord og Løsøre og i alle Ejendele lige saa fuld Lod som Moderen og de Søskende, der er i Fællig med Moderen.

8 eet nær] eet Aar ÆR,YR; enkelte Hss. af YR har dog eet nær. 12 over .. ham] mgl. ÆR,YR.

17 Kone] Frue ÆR,YR; saaledes alm. i det flg. 20 ikke .. mindre] ogsaa ÆR,YR.

Kap. 24.

Men hvis der er flere Kuld Børn, da skal de dog alle arve den døde, som nu er sagt.

Kap. 25.

⁵ **M**en det vil vi, at I skal vide, at hvis den Husbonde og den Kone har Børn sammen, før den Udarving dør, som vi før har omtalt, da skal de arve som de andre Børn, som vi før har omtalt.

Kap. 26.

¹⁰ **M**en hvis det sker, at deres (Sær)børn paa begge Sider arver Jord i Fælliget til dem, da skal den Jord skiftes mellem alle de Børn, som de faar sammen, hvad enten de (paa det Tidspunkt, da Jorden arves), er fødte eller ufødte, saa længe de er sammen i Fællig.

¹⁵ Kap. 27.

Men hvis det sker, at Husbonden, efter at han har faaet Konen, eller Konen, efter at hun har faaet Husbonden, arver nogle Arve ind i Boet, da skal man gaa frem paa denne Maade: Hvis Husbonden arver en Arv og Konen ²⁰ en anden Arv, da bider hendes Arv hans Arv til (Optagelse i) Fælliget, selv om hans Arv er hundrede Mark værd og hendes ikke bedre end til tre Mark. Den samme Regel gælder ogsaa, hvis hendes Arv kommer før ind i Boet end hans.

Kap. 28.

²⁵ **M**en arver hun flere Arve, og han arver een Arv oven paa de Arve, da bider hans ene Arv alle hendes til Hovedlodder.

3 nu er] jeg nu har ÆR,YR.

7 vi] jeg ÆR,YR. 7-8 da .. omtalt] *mgf. i de fleste Hss. af YR.*

11-12 skiftes .. Børn] tilhøre alle de Børn i Fællig ÆR,YR.

18-19 skal .. Maade] gælder derom denne Regel ÆR,YR. 21 hundrede .. værd] tusind Mark ÆR,YR. 22 ikke .. Mark] een Mark Sølv ÆR,YR.

Kap. 29.

Men hvis det er ham, der arver flere Arve, da bider paa samme Maade hendes ene Arv alle hans til (Optagelse i) Fælliget.

Kap. 30.

5

Men hvis det sker, at han (derefter) faar flere Arve, da tilkommer de alle ham, men faar hun ogsaa senere flere Arve til den ene, som hun har bidt alle hans med, da skal de ligeledes tilkomme hende, medmindre det sker, at han senere faar Barn med hende, da faar han, saafremt han ¹⁰ overlever hende, med det Barn Ret med Hensyn til alle de Arve, som hun tidligere har erhvervet for sig og sine Børn til (Nytte for) sig og dem.

Kap. 31.

Men alle de Arve, som hun arver, og som hans Arve ¹⁵ ikke har bidt, eller som hun arver, efter at han har faaet Barn med hende, de tilkommer hende, hvis hendes Husbonde dør, og ikke hendes Børn, før hun (selv) dør.

Kap. 32.

Men hvis det er saaledes, at hun dør før Husbonden, ²⁰ da faar Husbonden intet af den Arv, fordi han ikke har faaet Ret til den ved Barnmynding og ikke har bidt den med Arv. Da skal den Arv tilkomme alle hendes Børn, saavel dem, som hun har haft med den Mand, som dem, hun har haft med andre Mænd. ²⁵

7-8 senere .. med] flere Arve, efter at hun bed hans Arve ÆR,YR.
9 ligeledes] *mgl.* ÆR,YR.

16 har bidt] bider ÆR,YR. 17 hende] helt *tilf.* YR. 18 og .. Børn] saafremt hendes Barn dør YR.

25 andre Mænd] den anden Mand ÆR,YR.

Kap. 33.

Men hvis det er saaledes, at Faderens Børn med Rette er i Fællig med ham og med hende, og der ikke er truffet særlig Overenskomst om Fælliget og ikke er taget
 5 Forbehold, hvis de da arver en Arv, eller han ogsaa arver en Arv, og hun eller hendes Børn, som er hans Stifbørn, senere faar en Arv efter den, da bider hendes Arv eller hendes Børns Arv hans Arv og alle hans Børns Arv, dem alle sammen til fuldt Fællig. Saaledes gaar det ogsaa paa
 10 den anden Side, hvis hun eller hendes Børn har arvet nogle Arve, arver da han eller hans Børn senere nogle Arve oven paa dem, da bider de Arve hendes Arve og alle hendes Børns Arve, dem alle til rette Hovedlodder. Saaledes skal man ogsaa forholde sig med alle de Arve, som før er om-
 15 talt, undtagen hvis hendes Børn, som er hans Stifbørn, arver nogle Arve; faar han da et Barn med deres Moder, da erhverver han ikke med det Barn Ret med Hensyn til sine Stifbørns Arve.

Kap. 34.

20 Men hvis det er saaledes, at en Fader optager sin Søns Kone eller sin Datters Mand i Fællig med sig, da har den Kone eller den Mand og deres Børn fuld Hovedlod sammen med alle dem, der i Forvejen er i Fællig, ene med Undtagelse af Jord.

Kap. 35.

25 Men med Hensyn til al den Jord, der blev erhvervet, efter at hun kom i Fællig med Husbonden, har hun og hendes Børn af Jorden og af alt Løsøret, hver af dem, fuld Lod over for deres Fader og deres Farfader og alle
 30 dem, der er i Fællig med dem.

2 med Rette] *mgf.* ÆR,YR. 9-10 paa . . Side] *mgf.* ÆR,YR. 14 før er] jeg før har ÆR,YR.

20 Fader] *mgf.* ÆR (Tekst); Mand YR,ÆR (Var.). 20-21 Søns Kone] Søn med Ægtehustru ÆR,YR. 23 ene] *mgf.* ÆR,YR.

Kap. 36.

Det skal man vide, at de Børn, som saaledes sidder i Fællig med Farfader og Farmoder, faar ikke (mere) af den Arv, som Farfader og Farmoder eller disses Børn arver, end hvad der hører til deres Faders Lod, saafremt han lever. 5

Kap. 37.

Men hvis det er saaledes, at Konen eller hendes Børn arver nogle Arve i Fællig til sig, da faar ligeledes hverken Farfader eller Farmoder eller deres Børn (noget) af den Arv. 10

Kap. 38.

Men hvis det er saaledes, at Børnebørn eller deres Moder bliver uenige med Farfaderen om de Arve, som Børnebørnene eller deres Moder har arvet, da er Farfaderen nærmest (berettiget) til Forsvar i alle Tilfælde over for dem, 15 der bor i Hus med ham, og dog saaledes, at hvis han nægter hele Arven, da skal han nægte med tre Tylvter, men indrømmer han noget, da skal han udlevere det, han indrømmer, og (give) Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd paa, at han ikke fik mere. 20

Kap. 39.

Men hvis det sker, at Faderen for sine (Sær)børns Skyld vil optage dem i Fællig med sig og sin Kone, eller at den, der er Værge for Moderens (Sær)børn, vil have disse Børn optaget i Fællig med Stiffaderen og Moderen, og 25 bliver der truffet saadan Overenskomst om Fælliget, da er det rigtigst, at Fælliget, naar der skal skiftes, bliver skiftet saaledes, som det er aftalt.

2 man] I ÆR,YR.

8 ligeledes] *mgl.* ÆR,YR.

24 Moderens (Sær)børn] Stifbørnene ÆR,YR. 27 naar .. skiftes] *mgl.* ÆR,YR.

Kap. 40.

Men bliver de uenige, da er den, der vil føre Bevis for, at der skal deles efter rette Hovedlodder, altid nærmere (berettiget til at føre Beviset) end den, der modsiger
 5 det; men han skal bevise med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd, at det altsammen skal deles efter Hovedlodder.

Kap. 41.

Men hvis det er saaledes, at nogen i det Fællig vil paa-
 staa, at den anden ikke ejer mere end en Ottendedel
 10 deraf eller endnu mindre, og den anden siger, at der efter Aftalen tilkommer ham en Fjerdedel eller en Trediedel, da er den, der vil føre Bevis for den Ordning, som afviger mindst fra en Lighedeling, nærmest (til at føre Beviset), men dog med de samme Bevismidler, som ovenfor er nævnt, det
 15 vil sige Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd.

Kap. 42.

Men hvis en, der er i Fællig med en anden, vil paa-
 staa, at der er givet denne en Lod eller to ud over det, der blev fastsat (i Aftalen om Fælliget), og er der truffet
 20 Overenskomst, da er det bedst, at man holder det, der var aftalt. Men nægter den, der sagsøges, da skal han nægte med Tylvtered, (at han har faaet) Gaverne, og derefter skal der skiftes, som det bør sig.

Kap. 43.

Men hvis det sker, at alle vedgaar, at der var truffet
 25 Overenskomst om Fællig, og Manden har Børn, som er Konens Stifbørn, eller hun har Børn, som er hans Stifbørn, og de Børn er optaget i Fællig med den Husbonde

12-13 den .. fra] *mgl.* ÆR,YR. 14-15 de .. sige] *mgl.* ÆR,YR.

21 aftalt] givet ÆR,YR. 22 Gaverne] Gaven ÆR,YR.

25-27 Men .. Konens] Hvis en Mand faar en Frue, og han har Børn, som er hendes ÆR (Tekst).

og den Hustru, og hvis Børnene paa begge Sider eller paa den ene Side arver nogle Arve ind i Fælliget til dem, og det da sker, at Husbonden og Konen skilles, da skal hver (af Børnene) tage sin Arv, som den er arvet, og derefter skiftes deres Fællig, saaledes som det var aftalt; for i Forhold til alle Stifbørn, med hvem der er truffet Aftale om Fællig, da bider ingen af deres Arve en andens Arv til Fællig. Men i Forholdet mellem Husbonden og Konen, da gælder Arvebidning og Barnmynding, saaledes som ovenfor er omtalt, selv om der er truffet Overenskomst om Fællig. 10

Kap. 44.

Men hvis det sker, at Husbonden skilles fra sin Kone i levende Live efter Guds Ret, da skal hver af dem tage det halve Bo, som før er sagt. Men hvis de har Børn sammen, da skal Moder og Fader og Søn tage fuld Lod og Datter halv Lod. Men med Hensyn til deres fælles Børn, da er Faderen nærmest til at have dem i Fællig med sig, hvis han vil det. Men dør et Barn, som er i Fællig med Faderen, da arves det ikke af Moderen eller nogen anden Udarving, som er uden for Faderens Fællig. 20

Kap. 45.

Men hvis det sker, at Faderen vil have, at nogle af Børnene skal følge Moderen, og et Barn, der er i Fællig med Moderen, senere dør, da arver Faderen og Moderen det og (ligeledes) alle dets Søkende, hvad enten de er i Fællig med det eller uden for Fælliget. 25

2-3 og .. Konen] naar de vil ÆR,YR. 5-7 for .. Fællig] derfor siger vi saaledes, at med Hensyn til alle de Stifbørn, som er sammen i Fællig ÆR,YR. 9-10 saaledes .. omtalt] som jeg før har sagt ÆR,YR. 10-11 der .. Fællig] de er i Fællig med dem ÆR,YR.

14 efter] paa Grund af ÆR,YR. 15 før er] jeg før har ÆR,YR. 17 til] alle tilf. ÆR,YR.

Kap. 46.

Men skilles de ikke, før en af dem dør, da skal det foregaa på denne Maade: Hvis Konen dør før Husbonden, og de ikke har Børn sammen, da tager Konens Arvinger halvt Bo over for Husbonden. Det samme skal ogsaa Husbondens Arvinger tage, hvis han dør før hende.

Kap. 47.

Men dør Husbondens Kone, og har de Børn sammen, og findes der ingen Udarving, da opstaar der ingen Hovedlod for den døde. Men naar Faderen da skal skifte med sine Børn, da tager Husbonden fuld Lod og hver Søn fuld Lod og hver Datter halv Lod, [idet han faar Ret til Arv efter sin Kone, hvis et Barn overlever Moderen. Men hvis Faderen dør, og Moderen lever og et Barn sammen med hende, og der ingen Udarving findes, da opstaar der ingen Hovedlod for den døde, men Hustruen og hendes Søn tager fuld Lod og Datteren halv Lod] i Købe(jord) og i Huse og i alle Erhvervelser undtagen i Fædrenejord og i Mødrenejord. Er der Jord, som han har arvet, da tilhører den Jord hans Børn og ikke hende, da hun ikke faar Ret til Lod i Mandens Ejendom ved et Barn.

Kap. 48.

Men hvis det sker, at Faderen vil gaa i Kloster sund og rask, da maa han (gøre det) med hele sin fulde Hovedlod, og hans Børn faar da af hans fædrene og mødrene (Gods) og af alle hans Arve og af alle hans Ejendele i For-

2-3 da .. Maade] og ÆR (Tekst); da gælder denne Regel med Hensyn til deres Fællig ÆR (Var.) YR.

10-12 naar .. Datter] saaledes skal der skiftes, Faderen tager fuld Lod og Sønnen ligeledes og Datteren ÆR,YR. 12-17 idet .. Lod (2)] = ÆR,YR; *mgl. i A&O.*

23 Faderen] en Mand ÆR,YR. 23-24 sund og] *mgl. ÆR,YR.*

hold til ham, Søn fuld Lod og Datter halv Lod. Den Lod maa han aldrig afhænde helt fra sine Børn, medmindre han selv gaar i Kloster og tager mod Ordensdragt.

Kap. 49.

Men sker det, at han bliver syg, og han derefter vil gaa ⁵ i Kloster eller give til Kirken eller til nogen anden, da maa han ikke afhænde mere fra sine Arvinger end sin halve Hovedlod. Den Husbonde, siger vi, er syg, som ikke kan ride til Tinge og forsvare sin Sag.

Kap. 50.

10

Men hvis han vil give efter sin Død, da maa han ikke, hvad enten han er rask eller syg, bortgive mere end sin halve Hovedlod, hverken til Kirke eller Kloster eller Præst eller anden Mand.

Kap. 51.

15

Men hvis Biskop eller Kloster eller Kirke rejser Krav, ⁵ og den dødes Arving nægter, og har de to lovfaste Mænds Vidnesbyrd paa, at det blev givet, da skal Arvingen forsvare sig med Ed af Nævninger og enten nægte eller udrede. Men hvis de rejser Krav og ikke har Vidner paa det, ²⁰ da skal han forsvare sig med Tylvtered af lovfaste Mænd. Saaledes er det ogsaa, hvis en anden end Kirken rejser Krav og siger, at der var givet ham (noget), selv om han har Vidner paa det; hvis Arvingen da nægter, da skal han ikke

1-2 Den .. aldrig] Men det skal I vide, at sin egen Lod maa han ikke ÆR,YR. 3 selv] *mgl.* ÆR,YR.

12 bortgive] give ÆR,YR.

17 de] der rejser Krav *tilf.* ÆR,YR. 17-18 to .. Mænds] *mgl.* ÆR, YR. 19 Ed .. Nævninger] Nævn ÆR,YR. 19 og .. nægte] hvis de vil ÆR,YR. 20 de] de, der ÆR,YR. 20 og] *mgl.* ÆR,YR. 21 af .. Mænd] *mgl.* ÆR,YR. 22-1 (S. 211) Saaledes .. derfor] Hvis det er en anden Mand, som stiller Krav, da skal Arvingerne forsvare sig med de samme Bevismidler, som før er sagt ÆR,YR.

des mindre ikke give mere end Tylvtered derfor. Husbondens Hovedlod er alt det, (han har tilbage), naar han har udskiftet sine Børn med fuld Lod. Den samme Regel gælder om Hustruens Hovedlod som om Husbondens, undtagen at vi siger, at den Hustru er syg, som ikke kan gaa med sine Nøgler og forestaa sin Husholdning.

Kap. 52.

Men hvis Faderen skifter sin Søn eller sin Datter ud af Fælliget fra sig og giver dem hele deres fulde Hovedlod, og han senere erhverver enten Jord eller andet Gods, da faar de, der er uden for Fælliget, intet deraf undtagen saa meget, som hører til hans Hovedlod, og det tager de efter hans Død.

Kap. 53.

Det skal man vide, at et Barn, der dør som Hedning, arver ikke. Men hvis der bliver Strid derom, da er de nærmest (til at føre Beviset) med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd, (som hævder), at Barnet blev døbt. Det, de sværger, være svoret for Gud. Det skal man ogsaa vide, at ingen ufødt arver nogen Arv undtagen efter sin Fader eller efter Farfader eller efter Farmoder eller efter sin Morfader eller efter sin Mormoder, medmindre det er saaledes, at der ikke er nogen anden levende (Arving) til den dødes Arv, som er i Slægt med ham. Hvis Husbonden dør, og Konen lever, og han har Børn med hende, og der derefter findes Udarvinger, som bevirker, at der opstaar en Hoved-

1-3 Husbondens .. Lod] Det kalder vi en Mands Hovedlod og Fruens (som de har tilbage), naar de har udskiftet deres Børn med fulde Lodder, Søn fuld Lod og Datter halv Lod ÆR,YR. 3-5 Den .. Hustru] Den Hustru siger vi ÆR,YR. 5-6 gaa .. Nøgler] passe sit Arbejde ÆR,YR.

9 fulde] *mgl.* ÆR,YR. 12 hører .. de] kommer til deres Lod ÆR,YR. 18-19 Det .. Gud] *mgl.* ÆR,YR. 19 man] I ÆR,YR. 23-24 ikke .. er] ingen levende findes, som er den dødes Arving og ÆR,YR.

lod for den døde, da tager hans Børn den, og hans Kone faar intet deraf.

Kap. 54.

Sidder hendes Børn derefter i Fællig med hende, og bliver der hverken truffet Overenskomst om Fællig imellem 5 dem eller taget Forbehold, og et Barn dør, som hun og hendes Børn arver i Fællig til sig, hvad enten den afdøde er i Fællig med hende eller udenfor, da bider den Arv, som hun arvede efter sit Barn, alle de Arve, som hendes Børn har arvet, før de kom til at sidde i Fællig med hende, hvad 10 enten det er deres fædrene Arv eller anden Arv. Saaledes er det ogsaa, hvis hun har arvet nogle Arve, og hendes Børn, som sidder i Fællig med hende, senere arver oven paa dem, da bider denne Arv alle hendes Arve til (Deling i) Hovedlodder mellem alle dem, der sidder i Fællig med hende. 15

Kap. 55.

Men hvis de vil skilles, da tager Moder og Søn fuld Lod og Datter halv Lod. Men hvis der ingen Søn findes, og Moder og Datter er sammen, og der ikke er nogen Udarving, som bevirker, at der opstaar en Hovedlod for 20 Faderen, da tager Datteren lige saa meget som Moderen, for de kaldes da Nokkekoner.

Kap. 56.

Men hvis der findes nogen, som bevirker, at der opstaar en Hovedlod for Faderen, og Døtrene arver en Arv 25 ind i Fælliget til Moderen, og Moderen derefter arver en Arv oven paa den Arv, da bider den Arv alle deres Arve til (Deling i) Hovedlodder mellem dem alle, og de skal da

4 Sidder .. Børn] Er de ÆR,YR 11 anden Arv] andre Ejendele ÆR,YR. 15 sidder .. hende] er i Fællig sammen ÆR,YR.

24 der .. som] det er saaledes, at en Mand ÆR,YR. 28 mellem .. alle] *mgl.* ÆR,YR. 28-1 (S. 213) de .. er] siden skiftes, som jeg før har ÆR,YR.

skifte, som ovenfor er sagt, (saaledes at) en Datter (faar) lige saa fuld Lod som Moderen. Saaledes gaar det ogsaa paa deres Side, hvis de arver en Arv oven paa hendes Arv. Hvis Moderen og hendes Døtre er sammen i Fællig, og de
 5 har en Broder uden for deres Fællig, selv om det er hendes Stifsøn, og der da dør en Datter, som sidder i Fællig med hende, da tager Broder fuld Lod og Hustruen fuld Lod og hver af hendes Døtre halv Lod efter den døde, for de er ikke Nokkekoner, naar han er i Fællig med dem.

10 Kap. 57.

Men hvis en Søn af hende dør, og der ikke findes andre Arvinger end hende og hendes Døtre, da tager Datter ligesaa fuld Lod i den Arv som Moderen.

Kap. 58.

15 **M**en er det saaledes, at Moderen sidder med en Datter eller to i Fællig hos sig og har gifte Døtre, som ikke er i Fællig med hende, og en af hendes Døtre af dem, der er i Fællig med hende, eller af dem, der er uden for Fælliget, dør uden Børn, da arver en Datter ogsaa ligesaa meget
 20 som Moderen af den Arv, baade de Døtre, der er i Fællig med hende, og de, der er udenfor.

Kap. 59.

Men hvis det er saaledes, at Moderen sidder (i Fællig) med sine Døtre, og en af hendes Døtre tager en
 25 Mand ind i Fællig til Moderen, og nogen, som Moderen og

8 hver .. Døtre] Datteren ÆR,YR. 8-9 de .. ikke] de kan da ikke kaldes ÆR; man kan da ikke kalde dem YR.

15-17 sidder .. hende] har Døtre i Fællig med sig, hvor mange de kan være, og hun har en Datter uden for Fællig, som har en Mand ÆR,YR.

23-24 sidder .. Døtre(1)] har sin Datter i Fællig med sig ÆR,YR. 24 en .. Døtre] hendes Datter YR.

Datteren skal arve, dør, da arver Moderen fuld Lod og Datteren halv Lod, for de er ikke Nokkekoner, naar de har en, som er fuld Værge, hos sig inden for deres Fællig.

Kap. 60.

Det vil vi, at I skal vide, at Nokkekoneret aldrig kan 5
finde Anvendelse paa Moderen over for hendes Døtre, hvis hun har Døtre i Fællig med sig, som har lovlige Værge.

Kap. 61.

Men hvis Husbondens Søn drager ud af Fælliget fra ham, og de bliver uenige indbyrdes, idet Sønnen paa- 10
staar, at han ikke har faaet det, der tilkom ham, da er Faderen nærmest (berettiget) til alt Forsvar, saaledes som ovenfor er omtalt.

Kap. 62.

Men hvis enten Stif søn eller Stifdatter drager ud af 15
Fælliget fra ham og kræver deres Lodder, og indrømmer de, at de har faaet noget, og kræver mere, da har Husbonden Ret til at bevise med Vidner og Tylvtered, at de fik Ørtug og Øre og hver Penning, som de havde Krav paa. 20

Kap. 63.

Men hvis det er saaledes, at han indrømmer, at de har et Krav paa ham, da skal han udrede det til dem, som han (indrømmer, at han) har (af deres), men hvis de

2 er ikke] kan da ikke kaldes ÆR,YR. 3 hos .. Fællig] i Fællig med sig ÆR,YR.

5 vil .. skal] skal I ogsaa ÆR,YR. 7 hvis .. har(2)] medmindre hun har en Datter i Fællig med sig, som ikke har ÆR,YR.

11 han] Sønnen ÆR,YR. 11 det .. ham] fuld Lod ÆR,YR. 12-13 ovenfor .. omtalt] jeg før har sagt ÆR,YR.

17 kræver mere] ikke det hele ÆR,YR. 19-20 Ørtug .. paa] alt ÆR,YR.

24 han(1) .. deres] de har Krav paa ÆR,YR.

ikke vil nøjes dermed, da skal han udrede det til dem og give Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd paa, at de har faaet Ørtug og Øre og hver Penning, som de med Rette havde Krav paa.

5 Kap. 64.

Men hvis det er saaledes, at Stifsøn eller Stifdatter paa-
staar, at de ikke har faaet en Penning, og indrømmer
da Husbonden i hvert Fald, at de har været i Fællig med
ham, og er der ikke paalideligt Vidnesbyrd for, at de
10 har faaet enten Jord eller Hus af ham, nemlig ældre Mænds
Syn for det, da er de nærmest (til at føre Bevis) med Tylv-
tered (for), at de ikke fik en Penning fra ham, og han kan
derefter ikke gøre andet end at udrede deres Arv til dem.

Kap. 65.

15 **M**en hvis det sker, at en Mand, som er uden (for Fæl-
lig), paastaar, at han er i Fællig med en anden, og
nægter denne, at han nogensinde kom i Fællig med ham,
da skal han nægte det med tre Tylvter.

Kap. 66.

20 **M**en hvis det er saaledes, at en Mand, som er uden (for
Fællig), paastaar, at han har (Krav paa) en Arv i
en anden Mands Bo, og nægter den, mod hvem Kravet
rejses, da skal han gøre eet af to, enten væрге sig med tre
Tylvter eller rette for sig. Saaledes er det ogsaa med Hensyn
25 til alle de Arvesager, der kan opstaa mellem Søskende eller
mellem Stiffader og Stifbørn eller mellem Stifbørn og Stif-
moder, saaledes som ovenfor er omtalt.

1 udrede .. og] *mgl.* ÆR,YR. 3 Ørtug .. Penning] alt ÆR,YR.
3 med Rette] *mgl.* ÆR,YR.

9 paalideligt .. for] saaledes Vidnesbyrd om ÆR,YR. 11-12 Tylv-
tered] og Vidnesbyrd *tilf.* ÆR,YR. 12 ikke .. Penning] intet fik ÆR,YR.
12-13 kan .. at] skal ÆR,YR.

23 gøre .. to] *mgl.* ÆR,YR. 26-27 eller .. Stifmoder] *mgl.* ÆR,YR.
27 ovenfor .. omtalt] jeg før har sagt ÆR,YR.

Kap. 67.

Men hvis en Enke sidder uden at have en Søn, der er femten Vintre gammel, og paakommer der hende en saadan Trang, at hun maa afhænde sin Jord fra sig, da maa hun aldrig afhænde den fra sig, uden at hendes Broder 5 er til Stede, saafremt han er fuldvoksen. Men har hun ikke en Broder, som med Rette kan være Værge, da skal hun tage den Frænde, som er nærmest i Slægt med hende og med Rette kan være hendes Værge. Han skal skøde, og hun skal staa ved Siden af og holde paa og give sit Samtykke 10 dertil. Derfor siger vi ogsaa saaledes, at selv om hun foretog Skødningen efter Sjællandsfar Lov, skal hun ikke bøde for sin Skødning, saafremt den ikke holdes. Men det vil vi, at I skal vide, at hvis hun har sine Børn i Fællig med sig, da kan hverken hun eller hendes Værge afhænde hendes 15 Børns Ejendom med Rette.

Kap. 68.

Men hvis det sker saaledes, at Børnene sidder i Boet, og der ingen Fader er, da kan ingen Mand med Rette afhænde deres (Jord). Men hvis en Broder, som er 20 fuldvoksen, har Søkende i Fællig med sig, enten Broder eller Søster eller begge, da maa han ikke afhænde deres Jord, Broderens ikke, før han er fuldvoksen, og Søsterens ikke, før hun har faaet en Mand, saaledes er der heller

2 sidder .. have] er saaledes, at hun ikke har ÆR,YR. 3 femten] atten YR. 3-4 en saadan] *mgl.* ÆR,YR. 4 fra sig] *mgl.* ÆR,YR. 5 aldrig] ikke ÆR,YR. 5 fra sig] *mgl.* ÆR,YR. 5 Broder] nærmeste ÆR,YR. 6 saafremt han] den, som ÆR,YR. 8-9 og .. Værge] *mgl.* YR; med Rette ÆR. 10 staa .. og(1)] *mgl.* ÆR,YR. 11-12 foretog] foretager ÆR. 12 efter] da er det ÆR (Tekst). 12 Sjællandsfar] Jyske YR. 13-14 Men .. skal] Det skal I ogsaa ÆR,YR.

18 sidder .. Boet] er i Fællig sammen ÆR,YR. 19 ingen .. er] er en Fader YR. 22-23 deres .. han] Broderens Jord, før Broderen ÆR,YR. 23-24 og .. ikke] men sin Søsters Jord maa han aldrig afhænde ÆR,YR.

ingen anden, der maa afhænde hendes Jord. Men med Hensyn til Løsøre og alle Erhvervelser, da har han Magt til at bøde og give og betale sit og sine Søskendes, saa længe de er i Fællig sammen. Derfor siger vi saaledes, at alt det, 5 der bødes til ham, hvad enten det er Jord eller andet Gods, eller hvad der bliver givet eller betalt ham, det tilhører ham og hans Søskende, der er i Fællig med ham, saaledes at hans Broder har fuld Lod som han selv og hans Søster halv Lod. I den samme Sag mellem Stiffader og Stifbørn 10 gælder samme Lov, som nu er omtalt ovenfor mellem Broder og Søster.

Kap. 69.

Men hvis det sker, at en Søn gaar i Kloster uden Faderens Vilje, da skal Faderen ikke des mindre udrede (hans Hovedlod) til Klosteret i Købejord og i alt Løsøre, som fandtes, før han gik i Kloster. Men det, som Faderen erhverver eller arver senere, det faar den, der er i Kloster, ikke en Penning af. Og efter Fader eller Moder eller Søskende eller nogen anden Mand, som dør, efter at 20 han gik i Kloster, arver han ikke en Penning.

Kap. 70.

Men hvis det er saaledes, at Husbonden har Stifbørn, og de bliver uenige, idet han siger, at det er hans Kones og deres Moders Ejendom, som hans Stifbørn siger

3 sit .. Søskendes] for sig og sine Søskende ÆR,YR. 5 bødes] eller gives eller betales *tilf.* ÆR,YR; *jf. flg.* 6 eller .. ham(1)] *mgl.* ÆR,YR; *jf. foreg.* 6-7 ham og] *mgl.* ÆR,YR. 8 som .. selv] *mgl.* ÆR,YR. 9-10 I .. Lov] Den samme Lov gælder ÆR,YR. 10 nu .. ovenfor] jeg sagde før ÆR,YR.

13 hvis .. gaar] vil en Mands Søn gaa ÆR,YR. 14-15 Faderen .. Hovedlod] Manden udrede hele hans Hovedlod ÆR,YR. 16-18 det .. af] hvis Faderen erhverver eller arver nogen Jord eller andet Gods, efter at han kom i Kloster, da faar han intet deraf ÆR,YR. 18 Fader] sin Faders Død ÆR,YR.

24 som] og ÆR,YR. 24 siger] at det *tilf.* ÆR,YR.

er deres fædrene Ejendom, da skal seks af deres fædrene Frænder, som er nærmest i Slægt med dem og er de paa-lideligste Mænd i deres Slægt, træde til, og ligeledes seks Mænd paa deres Moders Side, og sværge det, de tør, til Børnenes Fædrearv, og det til hendes Ejendom, som 5 de tør.

Kap. 71.

Men hvis det sker, at de tolv Mænd vil sværge det alt-sammen til Børnenes Fædrearv, da har Stiffaderen ikke Magt til at tage til Genmæle mod det, de sværger. 10 Ligeledes har heller ikke Børnene Magt til at tage til Genmæle mod deres Moder, hvis de tolv sværger hende det i Hænde og ikke dem. Saaledes er det ogsaa med Hensyn til alle de Stridigheder, der kan komme mellem Søkende, hvad enten det er et Søkendekuld eller to eller tre, eller at Børn er 15 uenige med deres Moder om Gavejord, da skal deres Samfrænder altid træde til og afgøre Striden imellem dem, saa-ledes som nu er sagt ovenfor.

Kap. 72.

Men hvis det er saaledes, at Faderen og en Søn, der 20 har Børn, drager ud af Landet, og de begge dør, og Faderen har flere Børn siddende hjemme, og baade Fa-deren og Sønnen, som er draget ud af Landet, dør, og der bliver Strid imellem Arvingerne, idet Faderens Sønner paa-

1 deres(2)] nærmeste *tilf.* ÆR,YR; *jf. flg.* 2-3 som .. til] *mgl.* ÆR, YR; *jf. foreg.* 3-4 og .. og] *mgl.* YR; og seks af deres mødrene Fræn-der ÆR. 4 tør] vil ÆR,YR. 5-6 og .. tør] *mgl.* YR. 6 tør] vil ÆR.

8-13 Men .. dem] Stiffader eller Stifbørn har aldrig Magt til at tage til Genmæle mod det, som Samfrænder gør ved en saaledes be-skaffen Sag, det, de gør, være gjort for Gud ÆR,YR. 15 eller at] saaledes er det ogsaa, hvis ÆR,YR. 16 Gavejord] Jord ÆR,YR. 17 træde .. Striden] træffe Afgørelse ÆR,YR. 18 nu .. ovenfor] jeg før har sagt ÆR,YR.

21 Børn] begge *tilf.* ÆR,YR. 22 siddende] efter sig ÆR,YR.

staar, at deres Broder var død før deres Fader, men deres Broderbørn nægter det og siger, at deres Farfader døde før deres Fader, da har Børnebørnene Ret til at bevise med Vidner og Tylvtered, at deres Farfader døde før deres Fa-
 5 der, og de tager derefter fuld Lod sammen med deres [Faders] Søskende, som de bør med Rette. Saaledes er det ogsaa, hvis Fader og Søn drager i Strid sammen, og begge dør sammen, eller de gaar paa Is og drukner begge sammen paa een Gang, eller de gaar ombord i et Skib og drukner
 10 begge paa een Gang, eller begge indebrænder i eet Hus, eller hvad Død de faar sammen, naar man ikke med Sikkerhed ved, hvem der døde først, da skal Barnebarnet være nærmest til at bevise til Fordel for sig med Vidner og Tylvtered, at det ikke ved noget sandere, end at deres Farfader
 15 døde før deres Fader, saa at de med Rette har Krav paa Arven. Saaledes er det ogsaa med Hensyn til Fader og Datter og ligeledes med Hensyn til Moder og Søn og Moder og Datter og Broder.

Kap. 73.

20 **S**øskende er altid pligtige at foretage Udligning indbyrdes, saa længe de lever. Hver skal ikke des mindre kende sin Jordlod, men hver af dem skal være udlignet med de andre, Men sker det, at en afhænder af den Jord, som han fik ved Lodskiftet, da tilkommer det ham ikke at faa Udligning,
 25 medmindre han faar den Jord tilbage, som han har afhændet.

Kap. 74.

Men hvis det er saaledes, at en, der ikke har afhændet af sin Lod, rejser Krav imod en, der har afhændet

3 har .. bevise] skal Børnebørnene værge sig ÆR,YR. 9-10 eller .. Gang] *mgl.* ÆR,YR. 14 at .. end] *mgl.* ÆR,YR. 15 saa .. paa] og da skal de med Rette tage ÆR,YR.

22 men .. udlignet] til Udligning hver ÆR,YR. 24 Lodskiftet] Skiftet ÆR,YR.

af sin Lod, da skal denne udligne saaledes over for ham, at det, han afhændede, skal medregnes i hans Lod efter ret Vurdering, og med det øvrige, som han har tilbage, skal han gøre Fyldest over for ham, som han bør med Rette, og som det tilkommer dem ved Udligning imellem dem. 5

Kap. 75.

Men hvis Søskende, der er uden for Fællig, bliver uenige om Gods, saaledes at en siger, at han ikke har faaet fuld Lod af Godset, da skal den, der rejser Krav, først med Vidner og Tylvtered fremlægge alt det Gods, som han har 10 faaet i den Lod, som han paastaar, at der er sket ham Uret med. Med samme Bevismiddel skal da alle hans andre Søskende fremlægge, saaledes som nu er omtalt ovenfor, og derefter skiftes imellem dem til lige Lodder.

Kap. 76.

Men hvis det sker saaledes, at en Mand drager ud af Riget, som ikke har anden Arving end sin Halvbroder hjemme, og hvis denne Broder har endnu en Halvbroder hjemme, og den, der er hjemme, dør, da skal Frænderne af den, der er udenrigs, ride til og (sammen med) 20 den Broder, som sidder i (Boet), anbringe det under upar-tiske Hænder Dag og Aar. Men kommer den, der er udenrigs, da ikke hjem, og man heller ikke faar saa paalideligt Bevis, at man ved, at han lever, da tager den, der er nærmest, den dødes Arv. 25

Kap. 77.

Men hvis det sker, at den dødes Broder, som er uden for Riget, lever, efter at Dag og Aar er gaaet, og

4 ham] saa meget *tilf.* ÆR,YR. 5 imellem dem] *mgl.* ÆR,YR.

9 først] *mgl.* ÆR,YR. 10 fremlægge] hvis de vil *tilf.* ÆR,YR. 13 nu .. omtalt] jeg nu har sagt ÆR,YR.

22 er] draget *tilf.* ÆR,YR.

den dødes Broder, som er inden for Riget, ogsaa er i Live og ikke har Kundskab om den, der er uden for Riget, da skal han skifte med Frænderne af den, der er ude, og overgive dem hans Lod.

5 Kap. 78.

Men hvis det sker, at Søkende har nogle Arve, som de skal skifte mellem sig, og en af dem er uden for Riget, da skal de vente paa ham Dag og Aar, derefter skal de skifte deres Ejendom med deres Frænders Vidnesbyrd, 10 saaledes at den Lod, der tilkommer ham, som er uden for Riget, medregnes, og det (Skifte) skal staa fast med fuld Ret, som om han selv havde været til Stede og havde givet sit Samtykke imellem dem.

Kap. 79.

15 **M**en hvis det sker, at nogen bruger Svig, naar de skifter imellem sig, og ikke lægger den Lod fra, der tilkommer den, der er uden for Riget, og han senere kommer hjem igen, da gælder det Skifte ikke, som de tidligere har foretaget mellem sig.

20 Kap. 80.

Men sker det, at en Mand eller Kone dør, som ikke har ret Afkom, da skal Fader og Moder, Broder og Søster arve dem, saaledes at Fader og Moder og Broder tager fuld Lod og Søster halv Lod. Men hvis disse ikke 25 findes, da skal Farfader og Farmoder og Brodersøn og Broderdatter og Søstersøn og Søsterdatter arve dem, og da skal en Kvinde tage lige saa meget som en Mand af de Arve.

2 ikke .. om] som ikke er i Slægt med ÆR,YR. 3-4 overgive .. Lod] og de skal tage dens Lod, som er udenrigs ÆR,YR.

11-12 med .. Ret] *mgl.* ÆR,YR. 13 imellem dem] *mgl.* ÆR,YR.

18-19 som .. sig] *mgl.* ÆR,YR.

22-23 skal .. at] har ÆR,YR. 24 tager] *mgl.* ÆR,YR; *jf. foreg.* 26-27 og (3) .. Arve] i alle den Slags Arve, da skal en Kvinde (Frue YR og Var. af ÆR.) tage lige saa meget som en Mand ÆR,YR.

Saaledes er det med Hensyn til alle de Arve, der gaar længere ud mellem Frænder, der tager Kvinden altid lige saa stor Lod som Manden, for det kaldes Gangarv.

Kap. 81.

Men hvis det er saaledes, at der ingen findes af den 5
Slægt, som saaledes skal tage (Arv), da skal de altid
arve, som er nærmest i Slægt indtil syvende Mand.

Kap. 82.

Men hvis (Arven) gaar saa langt ud, og der senere bliver
Strid mellem dem, idet en, der ikke er berettiget, 10
møder med Krav, eller de vil udskyde en, der med Rette
burde arve, da skal tolv af deres Samfrænder, der ikke har
(Del) i Arven med dem, træde til og ved deres Vidnesbyrd
fastslaa som arveberettigede dem, de vil; det, de sværger,
være svoret for Gud. 15

Bog II.

Om Horkarle.

Kap. 1.

Men hvis det gaar saa ilde, at Husbonden tager en anden
Mand i Sengen med sin Ægtehustru, og han ligger 20
hos hende, og Husbonden dræber Horkarlen, og ligeledes,
hvis han dræber Horkonen med ham, da skal han føre Lagen
og Bolster til Landstinget, og hvis de er blodige, da skal
Husbonden endnu fremføre to Vidner til at erklære, at han
greb dem sammen i den Ugerning, og da skal Horkarlen 25

6 saaledes .. Arv] er saa nær ÆR,YR; *jf. Kommentar.* 7 syvende] femte ÆR,YR.

12-14 skal .. vil] skal det være i deres tolv Samfrænders Magt at sværge dem fra Kuld og Arv, som de vil, og dem til, som de vil ÆR,YR.

19 saa ilde] saaledes ÆR,YR. 20-21 og .. hende] *mgl.* ÆR,YR. 21-22 og .. dræber] eller ÆR,YR. 24 endnu] dog ÆR,YR. 25 da] derefter ÆR,YR.

lægges uden for Kirkegaarden og ligeledes Horkonen, hvis hun bliver dræbt sammen med ham, og Husbonden skal hverken bøde derfor til Kongen eller til Biskoppen og ikke en Penning til nogen af deres Frænder, for naar de saaledes bliver taget sammen, er enhver Ret forspildt.

Kap. 2.

Men hvis det sker saaledes, at Horkarlen alene bliver dræbt, og bevidnes det paa Tinge med Bolster og med Lagen og med to Mænds Vidnesbyrd, saaledes som før er sagt, da maa Husbonden jage Horkonen ud af Huset fra sig og behøver ikke at give hende en Penning, uden han (selv) vil.

Kap. 3.

Men har nogen paaført en Husbonde den Skam, at han har ligget hos hans Ægtehustru, og den, der har gjort det, tilbyder Bøder for det, da skal Husbonden selv afgøre Sagen, saa at han tager det i Bod derfor, som han selv vil fastsætte.

Kap. 4.

Men er der en ringe Mand, hvis Kone er grebet i Hor, og han vil have Renselsesbevis eller Bøder, og har han to Mænds Vidnesbyrd paa det, da skal den sagsøgte enten aflægge Jernbyrd eller bøde fyrretyve Mark for det, men er der ikke Vidner paa det, da skal han nægte med tre Tylvter. Dette er sagt, fordi Horkarlen ellers var for fri over for den Mand, som ikke har tilstrækkelig Magt til at hævne sig.

3-4 eller .. Frænder] og ikke en Penning til nogen anden Mand ÆR,YR. 4 for] derfor siger vi saaledes, at ÆR,YR.

8 paa Tinge] derefter ÆR,YR. 9-10 før er] jeg før har ÆR. 10 ud .. Huset] bort ÆR,YR. 11 give hende] *mgf.* ÆR,YR.

17 i Bod] *mgf.* ÆR,YR.

20 hvis .. grebet] der har grebet sin Kone i Hor ÆR,YR. 23 aflægge Jernbyrd] tage Nævne ÆR,YR. 25 Dette .. sagt] Derfor siger vi saaledes ÆR,YR.

Bog III.

Kap. I.

Hvis en Mand rider eller gaar til en anden Mand i den Hensigt, at han vil dræbe ham, og dræber ham i hans eget Hus eller Lægaard eller Fægaard eller Ladegaard eller 5 paa Kirkegaarden, da er det Orbodemaal. Saaledes er det ogsaa, hvis man dræber en anden paa Tinge, det er Orbodemaal. Saaledes er det ogsaa, hvis man dræber en Mand, efter at Bøder er bødet, da er det ogsaa Orbodemaal, undtagen i det ene Tilfælde, at vedkommende ikke vil bøde fuldt, og 10 hans Fred derfor bliver taget paa Landstinget. Det skal man da vide, at disse tre Sager, som nu er omtalt, er Orbodemaal, og i de Tilfælde skal Kongen fra alle dem, som har gjort disse Ting, og som er Hovedmænd deri, tage deres Hovedlod i alt, hvad de ejer, alene med Undtagelse af Jord. 15 Men Kongen maa ikke tage Fredkøb af dem og ikke med Rette give dem deres Fred undtagen i det ene Tilfælde, at han faar Samtykke af dem, som er nærmest i Slægt med den dræbte og er fuldvoksne og med Rette kan tage mod Løfte om Bøder. Alle de, som er i Følge eller i Færd med den, 20 der dræber en anden Mand hjemme paa hans egen Grund, eller efter at der er bødet Bøder, skal bøde saaledes, som der blev sagt om Følge ved andet Manddrab. Men med Hensyn til Ting er det anderledes: Hvis man dræber en anden paa Tinge, da skal det, som ovenfor er sagt, være 25 Orbodemaal, og han skal forbryde det, han ejer. Men hvis

3 rider .. gaar] drager (»far«) YR. 3 gaar] hjem tilf. ÆR,YR. 3-4 i .. ham] mgl. ÆR,YR. 6-7 Saaledes .. Tinge] mgl. i en Del Hss. af ÆR. 7-8 det .. Orbodemaal] mgl. ÆR,YR. 9 da .. Orbodemaal] mgl. ÆR,YR. 10 ene] mgl. ÆR,YR. 12 da] ogsaa ÆR,YR. 12 nu er] jeg nu har ÆR. 13-14 har .. deri] er Hovedmænd i slige Gerninger ÆR,YR. 15 alene] mgl. ÆR,YR. 17 ene] mgl. ÆR,YR. 23 der blev] før er ÆR,YR. 23-24 Men .. anderledes] mgl. ÆR,YR. 25 skal .. være] er det (altid tilf. YR og Var. af ÆR) ÆR,YR. 26 og .. ejer] mgl. ÆR,YR.

nogen bryder Freden paa Tinge enten med Saar eller Hug eller med Støden eller Puffen, da skal de bøde derfor, som det hører sig til, og desuden fyrretyve Mark. For alle Brud paa Tingfreden paa Tinge eller paa Tingvejen til og fra Tinge, 5 herfor skal hver bøde fyrretyve Mark og fyrretyve Mark til Kongen.

Kap. 2.

Men hvis nogen dræber en anden Mand, efter at der er svoret Lejde eller aftalt Bøder, da har Kongen 10 Ret til, hvis han vil det, at lægge Beslag paa Gerningsmandens Gods, derfor skal han yderligere bøde fyrretyve Mark til Kongen for det Niddingværk og yderligere fyrretyve Mark til den dræbtes Frænde foruden Mandeboden.

Kap. 3.

15 **M**en hvis nogen Mand vil tage Hævn, enten efter at der er bødet Bøder, eller efter at der er aftalt Bøder, eller efter at der er givet Lejde, og han enten slaar ham eller hugger ham paa Grund af den Sag, og Manden ikke faar sin Død af det, da skal han bøde Saarbøder eller Hug- 20 bøder til ham efter Sagens Beskaffenhed og fyrretyve Mark til ham og fyrretyve Mark til Kongen.

Kap. 4.

Men det skal man vide, at færre Mænd end fem kan 25 have tre Folkevaaben. Men saaledes skal det være, at hvis de fem eller flere rider eller gaar til Bondens Gaard og

2 eller Puffen] *mgl.* YR. 3-5 For .. bøde] Derfor siger vi saaledes, at den, som bryder Fred paa Tinge, skal bøde derfor ÆR,YR.

11 skal .. yderligere] siger vi saaledes, at han skal ÆR,YR. 12-13 og .. Frænde] *mgl.* ÆR,YR. 13 Mandeboden] andre Bøder YR.

18 paa .. Sag] *mgl.* ÆR,YR.

25 saaledes .. at] *mgl.* ÆR,YR. 26 Bondens] *ligesom i 1. og 2. Bog har ÆR og YR som Regel Mand i Stedet for Bonde.*

enten slaar eller saarer eller støder eller puffer Bonden eller nogen af hans Tyende, fri eller ufri, eller hvis de slaar hans Dør op eller sønderslaar hans Tømmer eller hans Redskab eller sønderbryder hans Hus eller tager med Vold nogen af hans Ejendele bort med sig, da skal de bøde til ham for 5 hver af disse Gerninger, som det hører sig til, for at erstatte ham al den Skade, som de har gjort imod ham, og desuden skal den, der er Hovedmanden deri, bøde fyrretyve Mark til Bonden og fyrretyve Mark til Kongen. Men nægter han, og har Bonden to Mænds Vidnesbyrd paa det, da skal han 10 modbevise det ved Jernbyrd. Men har Bonden ikke Vidnesbyrd paa det, da skal han nægte med tre Tylvter, og hver den der er med i Færd og Følge, saa mange som de er med til det Hærværk, skal bøde tre Mark derfor til Bonden og tre Mark til Kongen eller give Tylvtered for det. 15

Kap. 5.

Men rider eller gaar en Mand hen og sætter Ild med Vilje i en anden Mands Ejendom, enten i hans Lægaard eller i hans Fægaard eller i hans Mølle eller i et Fæhus, som han har paa Marken, da skal han godtgøre Bonden 20 den Skade, han har lidt, og bøde fyrretyve Mark til ham og fyrretyve Mark til Kongen. Men nægter han, og har Bonden Vidner paa det, da skal han modbevise det ved Jernbyrd, men er der ikke Vidner paa det, da skal han nægte med tre Tylvter. 25

Kap. 6.

Men er de flere sammen i Følge til den Gerning, da skal hver af dem, der sætter Ild paa, bøde fyrretyve Mark

3 sønderslaar] søndershugger ÆR,YR. 5-6 til .. Gerninger] derfor ÆR,YR. 10 to Mænds] *mgl.* ÆR,YR. 10 det] paa Tinge *tilf.* ÆR,YR. 11 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 13 saa .. er] *mgl.* ÆR,YR. 15 give .. det] nægte med Tylvtered ÆR,YR.

18 Ejendom] Hus ÆR,YR. 21 den .. bøde] hans Skade og dertil ÆR,YR. 21 til ham] *mgl.* ÆR,YR. 24 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR.

til Bonden og fyrretyve Mark til Kongen eller nægte med det samme Bevismiddel, som før er omtalt. Men alle de, der ydede Følgeskab til den Skade og ikke sætter Ild paa, skal hver bøde tre Mark til Bonden og tre Mark til Kongen eller
 5 hver af dem nægte med Tylvtered over for Bonden og med Tylvtered, for saa vidt angaar Kongens Ret.

Kap. 7.

Men hvis det sker, at en Mand rider eller gaar hen og sætter Ild i Bondens Indhegning eller i Markgårde
 10 eller i Bondens Svinesti, Bonden til Had og Harme, da skal han bøde ni Mark til Bonden eller nægte med tre Tylvter og bøde tre Mark til Kongen eller nægte med Tylvtered, og hver den, der er med i Færd og Følge, skal bøde tre Mark til Bonden og tre Mark til Kongen eller nægte med
 15 Tylvtered.

Kap. 8.

Men hvis en Mand omhugger Bondens Markgårde eller hans Hegn eller hans Svinesti, som staar paa hans Mark, Bonden til Had og Harme, da skal hver af dem,
 20 som er med til den Gerning, bøde tre Mark til Bonden og tre Mark til Kongen, eller hver skal nægte med Tylvtered, dog med den ene Undtagelse, at de er lovligt dømt til at omhugges.

Kap. 9.

25 **M**en sker det saaledes, at Herredsmænd dømmer Gærde eller Hegn til at omhugges, da maa man i Henhold

3 ydede .. Skade] følger dem dertil ÆR,YR. 5 hver .. dem] *mgl.* ÆR,YR.

8 Men .. gaar] Gaar en Mand ligeledes YR. 9 i] hans *tilf.* ÆR,YR.
 10 Bonden .. Harme] *mgl.* ÆR,YR. 11 til Bonden] derfor ÆR,YR.
 12 Tylvtered] 3 Tylvter YR.

19 Bonden .. Harme] *mgl.* ÆR,YR. 20 til .. Gerning] *mgl.* ÆR,YR.
 21 hver skal] *mgl.* YR. 22 ene] *mgl.* ÆR,YR.

til den Dom omhugge Hegnet eller Gærdet, hvad enten det er hjemme eller i Marken. Men dømmer Herredsmænd en Bondes Huse til at hugges ned, og bryder han dem ikke selv ned, da skal han bøde tre Mark til Kongen derfor, men ingen anden Mand har Magt til at hugge Bondens 5 Huse ned, undtagen i det ene Tilfælde, at han faar lovlig Dom derfor paa Landstinget, og da skal han ikke des mindre hugge dem ned og ikke brænde dem. Men enhver, som paasætter Brand med Vilje, hvad enten det er efter Dom eller ej, skal altid bøde det samme derfor, som før er om- 10 talt, eller nægte med det samme Bevismiddel, som før er omtalt.

Kap. 10.

Men rider eller gaar en Mand hen og griber en fri Mand og lægger Baand paa ham, da skal han bøde fyrre- 15 tyve Mark til Bonden for det og fyrretyve Mark til Kongen. Men nægter han, da skal den, der var bunden, have Rem og Baand paa Tinget og to Mænds Vidnesbyrd om, at han var bunden, og herimod maa den anden aflægge Jernbyrd. Men har han ikke Vidner paa det, som nu er sagt, da skal 20 den anden nægte det med tre Tylvter, og enhver, som er i Færd og Følge med ham og yder ham Bistand, skal bøde tre Mark derfor til den, der var bunden, og tre Mark til Kongen eller hver af dem give Tylvtered for det.

Kap. 11.

25

Men griber en Mand en anden Mand og fører ham mod hans Vilje uretmæssigt med Vold enten hjem

1-2 Hegnet .. Marken] *mgl.* ÆR,YR. 6 ene] *mgl.* ÆR,YR. 9-10 med .. ej] hvad enten det er med Vilje eller med Dom eller paa anden Maade ÆR,YR. 10-11 før .. omtalt] jeg før har sagt ÆR. 11-12 før .. omtalt] jeg før har sagt ÆR (Tekst).

14 Men .. griber] Griber man YR. 15 lægger .. paa] binder ÆR, YR. 17-18 have .. paa] føre Rem og Baand til ÆR,YR. 19 aflægge Jernbyrd] tage Nævn ÆR,YR. 20 som .. sagt] *mgl.* ÆR,YR. 22 og .. Bistand] *mgl.* ÆR,YR. 24 give .. det] nægte med Tylvtered ÆR,YR. 27 uretmæssigt .. Vold] *mgl.* ÆR,YR.

til sig eller til en anden Mand eller til Skovfængsel eller noget andet Sted mod hans Ære, da skal han bøde fyrretyve Mark til ham derfor og fyrretyve Mark til Kongen, og enhver, som yder ham Følgeskab dertil, tre Mark. Men
 5 nægter den, der er Hovedmanden deri, og føres der Vidnesbyrd imod ham, da skal han modbevise det ved Jernbyrd. Men føres der ikke Vidnesbyrd imod ham, da skal han nægte med tre Tylvter. Men enhver, som var med i Færd og Følge og vil nægte, skal nægte det med Tylvtered.

10 Kap. 12.

Men hvis en Mand i eet Overfald gør det, at han baade binder en Mand og bortfører ham, da skal han dog ikke bøde mere derfor end fyrretyve Mark til Bonden og fyrretyve Mark til Kongen.

15 Kap. 13.

Griber en Mand en anden Mand og for at opnaa en retslig Afgørelse fører ham til Byen for at faa Borgen for ham, og ligeledes, hvis han ikke kan faa Borgen, og Manden paa-paalægger sig selv lovlig Arrest, og ligeledes, hvis han ikke
 20 vil paalægge sig Arrest, og han fører ham til Kongens Bryde, og, mens denne er Vidne til det, paalægger ham lovlig Arrest, til Sagen kan blive lovlig behandlet, og han siden fører ham til Tinget og forholder sig dermed, som Tingmændene siger er ret, hvis han har gjort saaledes med ham, da skal
 25 han hverken bøde til Kongen eller Manden derfor.

1 Skovfængsel] Skovs ÆR,YR. 3 fyrretyve Mark] lige saa meget ÆR; ligeledes YR. 4 yder .. dertil] fulgte med ham dertil ÆR; følger ham YR. 6 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 8-9 var .. Følge] fulgte med dertil ÆR; følger YR. 9 og .. det] *mgl.* YR; skal værge sig ÆR.

17-18 og .. hvis] eller at ÆR,YR. 18 og] eller ÆR,YR. 19 og .. hvis] eller at ÆR,YR. 20 Bryde] Ombudsmand ÆR,YR. 24 med ham] *mgl.* ÆR,YR. 25 hverken .. derfor] ikke bøde en Penning derfor til nogen Mand ÆR; ikke bøde en Penning derfor YR.

Kap. 14.

Men tager en Mand en fri Kvinde med Vold, da skal han bøde fyrretyve Mark til den, som er hendes nærmeste Værge, og fyrretyve Mark til Kongen, og enhver af dem, som er i Færd og Følge med ham og tager Del i ⁵ den onde Handling, skal bøde tre Mark til hendes Værge og tre Mark til Kongen. Kvindens nærmeste Værge, saafremt hun ikke har en Husbonde, er den, der er nærmest i Slægt med hende, og som er fuldvoksen. Men saa snart han har taget mod Bøde, skal han overgive hende Bøderne, ¹⁰ og hun skal give ham saa meget deraf, som hun selv vil.

Kap. 15.

Men har en Kvinde Omgang med en Mand i Løndom, da skal den Mand, som har taget Kvinden i Løndom, bøde seks Mark derfor, og dem skal hendes lovlige ¹⁵ Værge tage og ikke give hende en Penning deraf, for hun har dermed selv forbrudt sin Ret.

Kap. 16.

Hvis en Mand dræber eller slaar eller saarer en Mand paa Torvet, da skal han bøde saaledes for Drab eller ²⁰ for Slag eller for Saar, som det bør sig, og (desuden) bøde fyrretyve Mark til Bonden for Torvefred og fyrretyve Mark til Kongen. Men nægter han, da skal han nægte det med Jernbyrd. Men er der flere med til det, da skal enhver, som

3-4 til .. Værge] og hendes Værge skal tage det (dem YR) af hendes Haand ÆR,YR. 5 Færd og] *agl.* YR. 5-6 ham .. Handling] *agl.* ÆR,YR. 7-11 Kvindens .. vil] Men den, der er hendes nærmeste Værge, saafremt han er fuldvoksen — hvis hun ikke har en Husbonde (den Mand, som er hendes Værge ÆR(Tekst)) — den Værge skal tage hendes Bøder og overgive hende dem, og hun skal siden gøre dermed, hvad hun vil, hvis hun ikke gør noget utilbørligt dermed ÆR,YR.

15 lovlige] *agl.* ÆR,YR. 17 dermed] der ÆR,YR.

20 Drab] Torv ÆR,YR. 22 fyrretyve Mark(2)] ligesaa meget YR. 24 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 24 der .. det] de flere ÆR,YR.

gør den Gerning, bøde fyrretyve Mark til Bonden og fyrretyve Mark til Kongen. Men nægter de, skal de føre Modbevis ved Jernbyrd, saafremt der føres Vidnesbyrd imod dem.

5 Kap. 17.

Drager nogle Mænd hen og overfalder en anden Mand i hans Skib og bryder ind i Skibet, da skal man forholde sig dermed, som ovenfor er sagt om Hærværk, men er der færre med end fem, da skal de erstatte Bonden al
10 den Skade, som de har gjort imod ham, og bøde, som før er sagt, og hvis de har tilføjet ham selv eller hans Følge nogen Skade, (skal de desuden bøde herfor), hvad der bør sig, og hver af dem tillige tre Mark.

Kap. 18.

Hvis en Mand øver Haandran imod en anden, hvad som
15 helst det er, og der bliver ført Vidner imod ham, da skal han enten bøde tre Mark derfor eller føre Modbevis med Jernbyrd. Men gør en Mand det over for en anden, at han fraraner ham hans Ejendom i hans egen Gaard og
20 i hans eget Paasyn, og har Bonden Vidner paa det, da skal han (uden Hensyn til), hvor meget det er, enten nægte med Jernbyrd eller bøde tre Mark derfor. Men raner en Mand fra en anden uden for hans (Gaards) Grænse, da skal han ikke bære Jern for mindre end en halv Marks Værdi, selv
25 om Bonden selv ser paa det.

3 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR.

7-8 skal .. om] bødes der derfor som for andet ÆR,YR. 9 færre med] flere (sammen tilf. YR) ÆR,YR. 10 den .. ham] hans Skade ÆR,YR. 10-11 som .. og] *mgl.* ÆR,YR.

16 bliver .. ham] er Vidner paa det ÆR,YR. 17 derfor] hvis der er Vidner paa det *tilf.* YR. 17-18 føre .. Jernbyrd] nægte med Nævn ÆR,YR. 18-19 gør .. ham] røver en Mand fra en anden YR. 20 eget] *mgl.* ÆR,YR. 21 nægte] væрге sig ÆR,YR. 22 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 24 bære Jern] tage Nævn ÆR,YR.

Kap. 19.

Men det skal man vide, at for hvert Ran, for hvilket man vil se Jernbyrd, skal man først lade Ransvidner erklære sig, før den anklagede lover at føre Beviset.

Kap. 20.

5

Men hvis det sker saaledes, at en Mand tager sin Ejen-
del fra en anden Mand og ikke af hans Hænder,
da skal han enten bøde tre Mark eller give Tylvtered for
det. Derfor sagde vi om Haandran, at selv om det er hans
eget, han raner fra en anden Mands Haand, da skal han 10
enten nægte det ved Jernbyrd eller bøde for det.

Kap. 21.

Det skal man vide, at naar man fører Ransvidner paa
Tinget, da skal den anklagede altid enten aflægge Jern-
byrd eller love Bøder, eller man skal — som tredie Mulig- 15
hed — tage hans Mandhelg. Men bliver der ikke gjort noget
af dette, da skal den, som har rejst Sag mod ham, bøde tre
Mark til Kongen derfor.

Kap. 22.

Men det skal man vide, at hverken ved Jordran eller 20
Skovran, selv om der bliver begaaet »Vedstort«, har
man nogen Erindring om, at der nogensinde er blevet an-
vendt Jernbyrd.

3 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR.

8-9 give .. det] nægte med Tylvtered ÆR,YR. 9 Derfor .. vi] Det
skal I vide ÆR,YR. 11 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 11 for det] som det
bør sig ÆR,YR.

14-15 aflægge Jernbyrd] tage mod Nævn ÆR,YR. 15-16 som .. Mu-
lighed] *mgf.* ÆR,YR. 17-18 den .. derfor] han bøde tre Mark til Kon-
gen og ligeledes til den, som han sagsøgte ÆR,YR.

21 selv .. begaaet] eller for ÆR,YR. 22-23 blevet .. Jernbyrd] er
taget Nævn for det ÆR,YR.

Kap. 23.

Men det er »Vedstort«, hvis man hugger i en anden
 Mands Skov og oprejser en Brændestabel paa tolv
 Læs ved Stubben, og herfor skal man bøde tre Mark til
 5 Bonden eller nægte med Tylvtered. Men for »Vedstort« og
 for anden Skovhugst skal man ikke bøde Kongens Ret, und-
 tagen i det ene Tilfælde, at Bonden selv kommer til Stede,
 og han fører det bort mod Bondens Forbud, da kan det
 blive fuld Lovløshed. Men hugger man i en anden Mands
 10 Skov, skal man udlevere det, som man har hugget, eller
 noget ligesaa godt, hvis det ikke findes, og for hvert Læs,
 saa mange som de er, skal han bøde to Øre eller nægte
 med tredie Mands Ed.

Bog IV.

15

Saarloven.

Kap. 1.

B bliver en Mand sat eller lagt ned paa Jorden og hans
 Haar aftaget helt eller delvis, da skal den, der gjorde
 det, bøde ni Mark til ham derfor; vedgaar han det ikke, da
 20 skal han nægte det med tre Tylvter.

2 er] kalder vi ÆR,YR. 3 en .. paa] *mgl.* ÆR,YR. 4 og herfor]
 naar det gøres ÆR,YR. 7 i .. at] hvis ÆR,YR. 8 han] derefter
tilf. ÆR,YR. 8-9 kan .. fuld] skal Kongen have sin Ret paa Grund
 af ÆR,YR. 10 hugget] hvad enten det er tilhugget eller ej *tilf.* ÆR,
 YR. 10-12 eller .. Øre] men hvis det ikke findes, da skal han bøde 2
 Øre for hvert Læs, saa mange som de er ÆR,YR. 12 nægte] hvert
 af dem *tilf.* ÆR,YR.

17 sat .. Jorden] taget med Magt ÆR,YR. 18 aftaget] afraget ÆR,
 YR. 18-20 da .. Tylvter] og klager den (han YR) angrebne (*mgl.*
 YR), da skal den, der gjorde det, nægte med 3 Tylvter, eller han
 skal bøde ni Mark ÆR,YR.

Kap. 2.

Faar en Mand slaet eller hugget eller stukket et Øje ud, hvad enten Øjæblet er helt ude, eller det er saaledes, at man ikke kan se med det, da skal man bøde halv Mandebod derfor, hvad enten det sker med Vaade eller med Vilje. ⁵ Men hvis det sker med Hensyn til begge Øjne, da skal der bødes fuld Mandebod derfor.

Kap. 3.

Men hvis en Mands Øre bliver enten hugget eller skaaret eller slaet helt af, da skal den, der gjorde det, bøde ¹⁰ halv Mandebod derfor, men hvis det sker, at noget sidder tilbage af Øret, da skal der bødes en Fjerdedel Mandebod derfor, fordi man kan dække det med Haaret. Men bliver enten det halve af Øret eller en Del af det afhugget, da skal det afgøres ved lovlig Vurdering af Bønder, hvad der under ¹⁵ Hensyn til Lyden skal bødes derfor.

Kap. 4.

Men bliver begge Ører afhugget, saaledes at intet sidder tilbage, da skal der bødes fulde Mandebøder for det. Men bliver man slaet eller hugget saaledes i Hovedet, at ²⁰ man taber hele sin Hørelse, saa man slet intet kan høre, da skal der ogsaa derfor bødes fuld Mandebod.

Kap. 5.

Bliver en Mands Næse hugget eller skaaret eller slaet af, da skal der bødes fuld Mandebod derfor. ²⁵

3-4 ude .. man] slaet ud, eller det sidder i, men han dog ÆR,YR. 4 man] altid tilf. ÆR,YR. 5 sker] er gjort YR. 6 med .. Øjne] saaledes, at han slaar begge en Mands Øjne ud ÆR,YR.

10 den .. bøde] der bødes ÆR,YR. 12 der bødes] man bøde ÆR,YR.

18 begge] en Mands tilf. ÆR,YR. 18 afhugget] eller afslaet eller afskaaret tilf. ÆR,YR. 18-19 saaledes .. tilbage] mgl. ÆR; helt af YR. 21 saa .. høre] mgl. ÆR,YR. 22 ogsaa] mgl. ÆR,YR.

25 skal .. derfor] er der ogsaa derfor ÆR,YR.

Kap. 6.

Men hvis det sker, at nogen tager en fri Mand og opskærer det ene Næsebor paa ham, da skal han derfor bøde en Fjerdedel Mandebod, men hvis han opskærer begge hans
5 Næsebor, da skal han bøde halv Mandebod derfor, fordi det er Trællemærke og ikke fri Mands.

Kap. 7.

Men hvis Overlæben bliver helt afhugget, da skal der bødes halv Mandebod derfor.

10 Kap. 8.

Men hvis det sker, at alle Tænder bliver slaaet ud af den ene Kæbe, da skal der ogsaa derfor bødes halv Mandebod, fordi han med Rette kan anses for at være halvt unyttig.

15 Kap. 9.

Hvis en Mand slaar eller saarer en Mand, saa han mister Tænder, da skal han bøde for Slag eller for Saar, som det bør sig, og (desuden) for hver Kindtand en halv Mark og for hver Fortand en Mark, indtil for seks Tænder.
20 Men hvis man slaar alle seks Fortænder ud af den ene Kæbe, da skal der derfor bødes en Trediedel Mandebod og hverken Saarbøder eller Hugbøder ved Siden af, for den, som mister de Tænder, han maa med Rette anses for at være lemlæstet til en Trediedel Mandebod. Og for Tungen
25 (skal der bødes) fuld Mandebod.

8 Overlæben] en Mands Overlæbe ÆR,YR. 8 der] ogsaa *tilf.* ÆR,YR.

11-12 alle . . den] en Mand mister alle Tænder i sin ÆR,YR. 13 med Rette] *mgl.* ÆR,YR.

16 mister] nogle af sine *tilf.* ÆR,YR. 20 slaar] eller hugger *tilf.* ÆR,YR. 21 og] da bødes *tilf.* ÆR,YR, 22 ved . . af] *mgl.* ÆR,YR. 22 for] derfor siger vi saaledes, at ÆR,YR. 24-25 Og . . bødes] Men den, der skærer Tungen af en Mand, skal derfor bøde ÆR,YR.

Kap. 10.

Men bliver en Mand enten slaaet eller hugget saaledes, at han helt mister sit Mæle, saa han bliver fuldstændig stum, da hører der ogsaa dertil fuld Mandebod. Men hvis en anden Beskadigelse af Ansigtet finder Sted, 5 da skal Bønder vurdere Lyden i Forhold til den Ansigtssdel, der er nærmest, efter deres Skøn, som er udvalgt dertil. Er det saaledes, at deres Frænder eller Venner kan faa dem forliget om Vurderingen af Lyden, da er det godt. Er det ikke Tilfældet, da skal de drage til Herredsting, og da skal 10 Herredsmændene udtage fire lovmæssige Bønder og lade dem se paa det. Men bliver de ikke forligte der, da skal de drage til Landstinget og lade udtage fire Mænd, der bedst kan bedømme det, og efter som de erklærer sig om Lyden, skal der bødes, og tager nogen til Genmæle derimod, skal han 15 bøde Kongens Ret derfor, og Kongens Ombudsmand skal dog tvinge ham til at modtage den nævnte Vurdering.

Kap. 11.

Men hvis en Haand bliver afhugget i Albuen eller højere Moppe eller ogsaa længere nede, da skal der, naar den 20 er helt afhugget, bødes halv Mandebod derfor.

Kap. 12.

Men hvis en Tommelfinger bliver helt afhugget, da skal der bødes Fjerdedels Mandebod derfor. Saaledes skal

3-4 saa .. stum] *mgl.* ÆR,YR. 4 hører .. dertil] skal der ogsaa derfor bødes ÆR,YR. 5 en .. Sted] man faar en anden Lyde paa sig ÆR,YR. 6 skal] lovmæssige (»rætæ«) *tilf.* ÆR,YR. 6-7 Ansigtssdel] ÆR og YR har ligesom A&O »lim«, men det maa i de to Redaktioner oversættes ved Legemsdel eller Lem. 7 som .. dertil] *mgl.* ÆR,YR. 9 godt] bedst ÆR,YR. 11-12 og .. der] til at vurdere den Lyde. Vil han ikke (endnu *tilf.* YR) nøjes dermed ÆR,YR. 13 lade] Landstinget (»landæ«) skal ÆR og Varr. af YR. 14 bedømme] se paa ÆR,YR. 14-15 efter .. og] det, som de udtaler derom, det skal staa fast angaaende den Lyde, men ÆR,YR.

19 Haand] Mands Haand ÆR,YR.

23 en] Mands *tilf.* ÆR,YR. 23 helt] *mgl.* ÆR,YR.

der ogsaa bødes, hvis det andet Led bliver hugget af Haanden foruden Tommelfingeren. Men hvis han hugger en af de fire Fingre af, da skal han bøde to Mark Sølv. Men bliver de alle fire hver for sig afhugget, selv om de alle
5 bliver afhugget med eet Hug, da skal der bødes to Mark Sølv for hver.

Kap. 13.

Men hvis det sker, at en Haand bliver hugget saaledes, at man ingen Nytte har af den, men den dog bliver
10 siddende, da skal der bødes Fjerdedels Mandebod derfor. Men hvis det sker, at en Haand bliver saaret saaledes, at det ikke bliver til Fjerdedels Mandebod, da kan Bonden tage derfor, hvad han vil, enten Lydesbøder eller Saarbøder. Vil han have Lydesbøder, da skal (Sagen) henstaa Dag og
15 Aar under Hensyn til, at det er en Lemlæstelsessag, fordi man ikke ved før, hvorledes Lyden vil blive.

Kap. 14.

Men bliver begge Hænder afhugget, da hører dertil fuld Mandebod.

20

Kap. 15.

Bliver en Mands Lem hugget eller skaaret eller slaaet helt af, bødes der fuld Mandebod derfor. Bliver den ene Sten afskaaret, bødes der halv Mandebod for det. Bliver begge (afskaaret), bødes fuld Mandebod.

25

Kap. 16.

Det samme gælder om Afhug af Fod og Lyde paa Fod som om Haand. Men hvis den store Taa bliver helt

I der .. hugget] han ogsaa bøde, hvis han hugger hele den øvrige Del ÆR,YR.

11 en] Mands *tilf.* ÆR,YR.

18 bliver .. dertil] hvis han hugger begge Hænder af en Mand, da skal han derfor bøde ÆR,YR.

21 helt] *mgl.* ÆR,YR. 23 afskaaret] eller slaaet *tilf.* ÆR,YR.

26 samme gælder] skal I ogsaa vide, at det er saaledes ÆR,YR.

27 helt] *mgl.* ÆR,YR.

afhugget, bødes der Fjerdedels Mandebod derfor. Men for den, der sidder nærmest, bødes en halv Gang mindre. For de andre tre bødes fulde Saarbøder for hver af dem. Men hvis det sker, at alle fire bliver afhugget med eet Saar, da bødes der lige saa meget for alle fire som for Storetaen 5 alene.

Kap. 17.

Men hvis det sker i eet Angreb, at en Mand hugger mere end to Lemmer af, da skal han ikke bøde mere ved eet Angreb for en levende Mand end for en død, men 10 kun fuld Mandebod. Men er de flere end to, da skal hver bøde for sine Gerninger, som det hører sig til. Faar han nogle Afhug i flere Angreb, da skal der bødes for hvert af dem, som det hører sig til. Men det vil vi, at I skal vide, at hvis en Mand kommer til at gøre en anden Mand noget i flere An- 15 greb, da skal han for hvert Angreb bøde for de Gerninger, som han øvede imod ham, men dog saaledes, at for det, som han gør ved ham inden for eet Angreb, skal der ikke bødes mere end fuld Mandebod, undtagen hvis det sker ved Hærværk. Men med Guds Miskundhed har vi ovenfor 20 gjort Rede for, hvorledes man skal gaa frem ved Hærværk.

Kap. 18.

Saarer en Mand en anden Mand i Hovedet, da skal han bøde tre Mark derfor. Men hvis en Mand hugger saaledes, at det gaar igennem Hjerneskillen til Hinden, da skal 25 han bøde seks Mark derfor.

4 det .. at] *mgl.* ÆR,YR. 4 Saar] Hug ÆR,YR. 5 alle] de ÆR,YR. 8 hugger] faar hugget ÆR,YR. 10-11 ved .. kun] derfor end ÆR,YR. 14 vi] jeg ÆR. 15-16 en .. Angreb] flere Angreb mod en anden Mand YR. 17 men .. saaledes] det skal I ogsaa vide ÆR,YR. 19-20 det .. ved] han gør det med ÆR,YR. 20-21 Men .. Hærværk] *mgl.* ÆR,YR.

Kap. 19.

Men hvis det sker, at han indrømmer Saaret, og han nægter, at han huggede igennem Hjerneskalen, da skal han nægte det med Tylvtered og bøde tre Mark for 5 Saaret. Men hvis han tilføjer ham et Saar i den øvre Kropshule eller i den nedre, saa at det gaar ind i Kropshulen, da bødes der seks Mark derfor. Ligeledes hvis man bliver saaret i Overarmen eller Underarmen eller ogsaa i Laarben eller i Lægben, saaledes at Marven kommer ud, da er det de 10 fire Knogler, for hvilke man skal bøde seks Mark. Men nægter han enten med Hensyn til Hulsaar, at det kom ind i Kropshulen, eller med Hensyn til de Knogler, som før er omtalt, at der kom Marv ud, men indrømmer Saaret, da skal han give Tylvtered for, at det ikke kom ind i Krops- 15 hulen, eller for, at Marven ikke kom ud af Knoglerne, og bøde tre Mark for det. Men bibringer en Mand en anden Mand tomundet Saar, skal han bøde seks Mark derfor. Nægter han, der har gjort det, at det havde mere end en Saarmund, da skal han nægte det med Tylvtered og dog 20 bøde tre Mark for det. Men det skal man vide, at hvor som helst man bibringer Saar med Od eller med Æg, da skal man, saa snart det gaar igennem Huden, og Blod kommer ud, bøde tre Mark derfor.

Kap. 20.

25 Men kommer en Mand til at saare en anden Mand med fem Saar, da skal han bøde femten Mark.

3 han huggede] det kom ÆR,YR. 6 saa .. Kropshulen] *mgl.* ÆR, YR. 7 Ligeledes] *mgl.* ÆR,YR. 12-13 før .. omtalt] jeg før omtalte ÆR,YR. 14-15 at .. Knoglerne] *mgl.* YR. 15 af Knoglerne] *mgl.* ÆR. 16 bøde] derefter *tilf.* ÆR,YR. 16 for det] *mgl.* ÆR; for Saaret YR. 16-18 bibringer .. det(1)] faar man af en anden Mand Saar, som er tomundet, og nægter den anden ÆR,YR. 21 bibringer Saar] bliver saaret ÆR,YR. 21-22 da .. snart] saaledes at ÆR,YR. 22 det] Saaret ÆR. 23 bøde] da skal der bødes ÆR,YR.

25 kommer .. saare] sker det, at en Mand saarer ÆR(Var),YR.

Kap. 21.

Bliver noget af de fem Saar Lydesaar, da kan den, der har faaet dem, tage, hvad han helst vil, enten Lydesbod eller Saarbod.

Kap. 22.

Men sker det, at en Mand bibringer en anden Mand femten Saar i eet Angreb, da skal han, saafremt de ikke medfører Lyde, ikke bøde mere end femten Mark derfor.

Kap. 23.

Det skal man vide, at man for alle de Afhug, der er omtalt, og alle de Lyder og alle de Saar, der er omtalt — for hvert af dem — skal præstere Jernbyrd, men dog saaledes, at hvis en Mand bibringer den anden mere end eet, enten Afhug eller Lyde eller Saar, i eet Angreb, da skal han ikke derfor bære mere end eet Jern. Men af den Grund skal den, der er Sagsøger, fremføre det, som han vil og finder er mest værd, og som han ved er sandt, og for den Sag skal den anden enten bøde eller bære Jern. Bliver han sagsøgt for flere Saar eller for flere Afhug, da skal han derfor enten give Edsbevis eller halv Mandebod for hvert Afhug, eller han skal give tre Tylvter derfor, og for hver Lyde, som bliver vurderet til halvottende Mark eller til ni Mark, og selv om det er tolv eller endog femten, da skal han give

2-3 den .. dem] den angrebne ÆR,YR.

6 sker .. Mand (2)] hvis en Mand af en anden Mand faar ÆR,YR. 8 femten Mark] fem Mark Sølv ÆR,YR.

11 man (1)] ogsaa tilf. ÆR,YR. 11-12 der .. omtalt] mgl. ÆR,YR. 12 der] nu tilf. ÆR,YR. 13 anvende Jernbyrd] tage Nævn ÆR,YR. 16 bære .. Jern] tage mere end eet Nævn ÆR,YR. 16-17 af .. skal] mgl. ÆR,YR. 17 fremføre det] skal fremføre den Sag ÆR,YR. 19 bære Jern] væрге sig med Nævn ÆR,YR. 20 Afhug] eller for Lyde tilf. ÆR,YR. 20-22 da .. derfor] som han er uskyldig i, da skal han give Edsbevis derfor saaledes: for hvert Afhug, som der skal bødes halv Mandebod for, derfor gives tre Tylvter ÆR,YR. 24 og .. er] eller til ÆR,YR. 24 endog] til ÆR,YR. 24 han give] der dog ikke gives mere end ÆR,YR.

tre Tylvters Ed derfor. Men bliver Lyden mindre end til halvottende Mark, da skal han give to Tylvters Ed derfor, saa længe den bliver over halvfemte Mark. Men bliver Lyden mindre end halvfemte Mark, da skal han give Tylvtered
 5 derfor. Men faar man et Saar, som der skal bødes seks Mark for, da skal der derfor gives to Tylvters Ed. Men for det Saar, som man bøder tre Mark for, derfor skal man give Tylvtered.

Kap. 24.

10 **H**vis en Mand faar et Saar, hvis Ar selv bærer Vidne om det, da skal man modbevise det ved Jernbyrd, selv om han ikke fremfører andet Vidnesbyrd end Arret. Men har han faaet Saar et Sted, hvor han ikke vil lade det se med Ar, da skal han fremføre to Mænds Vidnesbyrd paa,
 15 at han tilføjede ham fuldt Saar, og han skal da lige fuldt modbevise det ved Jernbyrd. Men han skal først lade Vidnesbyrdet fremføre eller fremvise Arret, før den anklagede gaar ind paa at præstere Jernbyrd. Men bliver der ikke først fremført Vidnesbyrd imod ham, eller Arret bliver
 20 fremvist, før den anklagede lover at føre Bevis, da faar han ikke andet end Ed derfor.

Kap. 25.

Men hvis man bliver saaret eller slaaet, saaledes at Ben tages ud, da skal man for hvert Ben, som man ikke
 25 kan dække med Bredden af en Tommelfinger, bøde seks

10-11 Ar .. det] selv frembærer Vidnesbyrd ÆR,YR. 11 Jernbyrd] Saarnævn, det vil sige 10 Mænd, og den anden Part kan udskyde 3, og derefter skal det staa fast, som de fleste sværger ÆR,YR. 11-12 selv .. fremfører] men fremfører han ikke ÆR,YR. 12 Men] og ÆR,YR. 13 se] vidne imod ham ÆR,YR. 14-16 to .. Jernbyrd] Vidnesbyrd imod ham med to Mænd, at han fik fuldt Saar af ham, og da skal han atter (der tilf. YR) tage Saarnævn for det ÆR,YR. 16 Men .. skal] det skal I ogsaa vide, at man skal altid ÆR,YR. 18 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 21 Ed] Tylvtered ÆR,YR.

Øres Bod for alle dem, som han indrømmer, og for alle dem, som han nægter, skal han give seks Mænds Ed for hvert, og for hvert Ben, som kan dækkes med Bredden af en Tommelfinger, for hvert af dem skal der bødes en halv Mark. Men hvor mange han end nægter, skal han nægte 5 dem alle med een sjette Mands Ed. Men for hvert Ben, der bliver taget ud, som kan klinge i et Bækken over en Finger, for hvert af dem skal man bøde to Øre, og for hvert, han nægter, skal han give tredie Mands Ed. Og for hvert Ben, som man kan se og kende, at det er et Ben, skal han 10 — for hvert han indrømmer — bøde halvtredie Ørtug, og saa mange, som han nægter, skal han nægte med en tredie Mands Ed.

Kap. 26.

Men tilføjer man en anden Mand Stanghug, hvad enten 15 det bliver eet eller flere, men saaledes at det ikke medfører Lyde, skal man bøde seks Mark derfor, men nægter den, der bliver anklaget, og vidner enten Arrene imod ham, eller der bliver fremført to Mænds Vidnesbyrd imod ham, da skal han modbevise det ved Jernbyrd. 20

Kap. 27.

Det skal man vide, at en Mand, som bliver sagsøgt for Slag, han maa aldrig for noget Forfald forsømme at være til Stede paa tredie Ting — eller hans nærmeste Slægtning — og der aftale Jernbyrd eller Bøder, hvis han ind- 25 rømmer. Men det skal man dog vide, at selv om det er en anden, der aftaler, da skal den, der aftaler Jernbyrd, staa inde derfor, men den, der har foranlediget Sagen, skal dog

4 for .. dem] *mgl.* ÆR,YR. 6 een] *mgl.* ÆR,YR. 8 for .. dem] *mgl.* ÆR,YR. 9 give] nægte det med ÆR,YR. 12 en] *mgl.* ÆR,YR.

15 tilføjer man] faar man af ÆR,YR. 20 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR.

25 aftale .. eller] tage imod Nævn eller aftale ÆR,YR. 26 man dog] I ÆR,YR. 27 aftaler(1)] Nævn for en anden *tilf.* ÆR,YR. 27-28 der .. men] staa inde for Nævnet, som lover det, og ÆR,YR.

bære Jern. Men bliver der ikke paa tredie Ting aftalt Bøder eller Jernbyrd, da skal han der fradømmes sin Mandhelg uden yderligere Opsættelse. Med Undtagelse af Tyveri er det den Sag, der kommer til hurtigst Retsforfølgning, fordi
5 det er den største Skam for en Bonde at blive bælgpryglet.

Kap. 28.

Byder en Mand sine frie Svende at slaa en Mand, da skal hver af dem bøde, som det bør sig, og som før er sagt. Men nægter nogen af dem, da skal han ogsaa udføre det
10 samme, som før er sagt, og den, som har befalet dem at gøre det, skal enten bøde seks Mark derfor eller nægte med to Tylvters Ed, at han befalede dem at gøre det.

Kap. 29.

Men byder en Mand sin Træl at slaa en Mand, og bliver
15 han slaaet, da skal han bøde seks Mark for sit Bud eller nægte med to Tylvters Ed, at han gav det Bud, og alligevel overgive Trællen til den, der blev slaaet, eller bøde tre Mark for ham. Og nægter han baade med Hensyn til sit Bud og med Hensyn til sin Træl, da skal han aflægge Ed
20 for begge Dele, saaledes som det ovenfor er omtalt. Er der flere Trælle end een med til at slaa en Mand, da skal han bøde for hver af dem, baade for den Befaling, han gav, og for den Gerning, som hver af dem gjorde, eller aflægge Ed for hver af dem, der er blevet beskyldt derfor. Men byder

1 bære Jern] sværge ÆR,YR. 2 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR. 4 fordi] derfor siger vi saaledes, at man finder at ÆR,YR. 5 for .. Bonde] *mgl.* ÆR,YR.

8 før .. sagt] jeg (*mgl.* YR) før har (er YR) sagt om Slag ÆR,YR. 9-10 ogsaa .. sagt] nægte paa den Maade, som jeg (*mgl.* YR) før har (er YR) omtalt ÆR,YR. 11-12 med .. det] det med to Tylvters Ed ÆR,YR.

20 saaledes .. omtalt] som jeg før sagde ÆR, før er sagt YR. 21 end een] *mgl.* ÆR,YR. 22-23 baade .. derfor] og deres Gerninger, som det bør sig, og for sit Bud skal han enten bøde eller aflægge Ed (saaledes som jeg før har sagt *tilf.* ÆR (Tekst); saaledes som ovenfor er afgjort *tilf.* YR *samt* ÆR (Var.)) ÆR,YR.

man nogen Mand, hvad enten han er fri eller ufri, at slaa en fri Mand, og bliver han ikke slaaet, da skal han hverken bøde for Budet eller for Slaget.

Kap. 30.

Men kaster nogen Sten eller Ben mod en anden og rammer ham dermed, da skal han bøde tre Mark derfor, saafremt det ikke medfører Lyde, eller nægte med Tylvtered.

Kap. 31.

Slaar en Mand en anden med Haanden, da skal han bøde tre Mark derfor eller nægte med Tylvtered. Eller hvis en Mand støder eller puffer en anden Mand, da skal han ogsaa bøde tre Mark derfor eller nægte med Tylvtered. Og trækker en Mand en anden Mand i Haaret, da skal han bøde tre Mark derfor eller nægte med Tylvtered. Slaar en Mand en anden Mand til Jorden uden Stang eller Stav, da skal han bøde tre Mark derfor eller nægte med Tylvtered. Men bliver alle disse Ting gjort ved en Mand af een Mand i eet Angreb, da skal han dog ikke bøde mere end tre Mark derfor eller nægte med Tylvtered, saafremt det ikke medfører Lyde. Men medfører nogen af de Gerninger, der nu er omtalt, Lyde, og vil han hellere have Lydesbod end tre Mark, da skal han bøde for Lyden saaledes, som den bliver fastsat til, eller nægte med Jernbyrd, saafremt Lyden selv vidner imod ham, og ellers ikke.

2-3 hverken .. eller] ikke bøde mere for Budet end ÆR,YR.

9-10 da .. Tylvtered] *mgl.* ÆR,YR. 10-11 hvis .. Mand] *mgl.* ÆR,YR. 11 en (2) .. Mand] *mgl.* ÆR,YR. 12 ogsaa .. derfor] *mgl.* ÆR,YR. 13-14 da .. Tylvtered] *mgl.* ÆR,YR. 14-15 Slaar .. Jorden] eller han slaar en anden til Jorden ÆR (Tekst); eller han bliver kastet til Jorden af ham YR samt ÆR(Var.). 17 af .. Mand] *mgl.* ÆR,YR. 20-21 der .. omtalt] *mgl.* ÆR (Tekst); som jeg har omtalt ÆR (Var.); som nu er sagt YR. 22-23 den .. til] det bør sig ÆR,YR. 23 Jernbyrd] Nævn ÆR,YR.

Kap. 32.

Men faar man Stanghug i den samme Kamp, der før blev omtalt, da skal det Slag først og fremmest bødes, og alt andet, som bliver gjort i eet Angreb, skal bortfalde.

5 Kap. 33.

Men griber en Mand en anden Mand og tager Sten eller Ben eller Bast eller Reb eller andre saadanne Ting i Haanden og slaar den anden med, da skal det Slag behandles som Stanghugsslag med Hensyn til baade Bod og
10 Bevis.

Kap. 34.

Men tager tre eller fire eller flere Mænd en Mand og løfter ham op og lader ham falde ned og løfter ham atter op og lader ham falde ned og slaar ham saaledes, fordi
15 de vil formindske hans Bøder dermed, da skal hver af dem ikke des mindre bøde seks Mark derfor eller nægte med to Tylvters Ed, saafremt der ikke findes Lyde. Men findes der Lyde, da gælder det samme om de Lyder, baade med Hensyn til Boden og til Bevis, som om de andre Lyder, som
20 ovenfor er omtalt.

2 den samme] denne ÆR,YR. 2-3 før .. omtalt] jeg nu har sagt ÆR; nu er omtalt YR. 3 Slag .. bødes] højeste bødes ÆR; ophøjes (»høghæs») YR. 4 gjort] ved ham tilf. ÆR,YR.

6 griber .. tager] tager en Mand ÆR,YR. 7 Bast] Bidsel ÆR,YR. 8 den .. med] en Mand saaledes ÆR,YR.

12 tre .. fire] en Mand ÆR (Text); to eller tre ÆR (Var.), YR. 16 eller] hver af dem tilf. ÆR,YR. 18 de Lyder] den Lyde ÆR,YR. 20 ovenfor .. omtalt] jeg før har sagt ÆR; før er sagt YR.

ÆLDRE REDAKTION

Kapitler, som ikke findes i Arvebog og Orbodemaal.

SkL. 41 a

Kap. 83.

Bliver en Mand saa syg eller saa fattig, at han vil fledføre sig, da skal han lovbyde sig til sine nærmeste Slægtninge (og forlange), at de skal tage imod ham. Hvis den uføre ønsker det, og hans Arvinger ligeledes, da skiftes hans Ejendom imellem dem, og den uføre skal gaa paa Omgang imellem dem, og de skal lyse det paa Tinget. 5

SkL. 41 b

Kap. 84.

10

Vil den uføre ikke gaa paa Omgang imellem dem, da skal han skifte sin Ejendom i Hovedlodder mellem alle sine Arvinger og en Hovedlod til sig selv. Siden kan han være med sin Hovedlod, hvor han vil. Men hvis den uføres Hovedlod er større end tre Mark efter hans Død, da skal der skiftes mellem alle hans Arvinger, men er den ikke større end tre Mark, da skal den, som han var hos, have den. 15

SkL. 42

Kap. 85.

Vil den uføres nærmeste Arvinger ikke tage imod ham, da skal han drage til Tinget og lyse paa Tinget, at de ikke vil tage imod ham, og da skal Tingmændene fastsætte en Lovdag for hans nærmeste og for den, der vil fledføres. Vil hans nærmeste ikke komme til Tinget og ikke tage imod ham, da skal han have Adgang til at drage, til hvem han vil, men dog saaledes, at han først skal have lovbudt sig til alle sine nærmeste. 25

4 saa (1)] *mgl.* YR. 5-6 Slægtninge] *mgl.* YR. 9 dem] alle *tilf.* YR.

Kap. 86.

SkL. 43 a

Den, som tager mod en Fledføring, skal hæfte for alle hans Gerninger, saavel med Hensyn til Kongens og Biskoppens Ret som med Hensyn til alt andet.

5 Kap. 87.

SkL. 43 b

Dræber han en Mand, da skal den, der har taget imod ham, bøde en Trediedel af Mandeboden og Frænderne to Trediedele. Bliver han dræbt, da skal han tage lige saa meget i Forhold til alle Frænderne af hans Bøder.

10 Kap. 88.

SkL. 44

Klager en Fledføring over, at han ikke har det saa godt, som det var lovet ham, da skal Bonden bevise med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered, at han har det saa godt, som han lovede ham, eller Tingmændene skal anviser
15 gode Mænd til at undersøge, om han har det saa godt, at han bør være tilfreds dermed. Vil han ikke modtage Edsbevis og ikke være der, efter at gode Mænd har synet Forholdene, da maa han drage bort og faar intet af det, han gav, medmindre han vil vende tilbage og være tilfreds med
20 (at have det), som han før havde det.

Kap. 139. Om Manddrab.

Men dræber en Mand en fri Mand, da skal han købe sin Fred hos Kongens Ombudsmænd med tre Mark Sølv. Men er hans Hovedlod mindre end tre Mark, da maa
25 Kongens Ombudsmand ikke kræve mere end hans Hovedlod. Efter at han har købt sin Fred, skal han drage til Landstinget og tilbyde Bøder for sin Sag, og da skal Landstinget fastsætte et Ting og et andet Ting for ham og for den dødes nærmeste Slægtning. Men vil de, der er den dødes
30 Frænder, ikke paa tredie Ting paastaa, at han har

25 mere] af ham *tilf.* YR.

gjort Orbodemaal, da skal Landstinget tildømme ham Fred og paalægge ham Bøder. Men rejses der senere Sag imod ham paa Tinge, efter at hans Fred er tildømt ham, af dem, der er nærmest til at tage mod Løfte om Bøder, da skal de rettelig tage mod Løftet om Bøder, men hvis de ikke vil, 5 da skal de bøde tre Mark til Kongen derfor. Men er den dødes nærmeste Slægtninge ikke paa Tinget, da skal man fastsætte for dem et Ting og et andet Ting og et tredie Ting, men kommer de da ikke og tager mod Løftet om Bøder, da skal de der idømmes tre Mark til Kongen, saa- 10 fremt vedkommende ikke er draget udenrigs, før Landsstinget fastsatte Lovdag for ham, eller han er i Sygdoms Forfald, saa han ikke kan komme til Tinget.

SkL. 58 a

Kap. 179. Om Moder og om Barn.

Frænder maa ikke tage Børnene fra deres Moder, saa 15 længe hun vil leve uden Mand og tage sig af sine Børn og ikke forøde deres Ejendom, og Frænderne skal have Tilsyn med hende.

SkL. 58 b

Kap. 180. Hvis hun vil giftes.

Men vil deres Moder gifte sig, da skal den, der er den 20 nærmeste Slægtning og fuldvoksen, tage Vare paa deres Ejendom. Hvis et af hendes Børn er spædt, da skal det være hos hende, til det er syv Vintre gammelt, og den, der tager Vare paa Barnets Ejendom, skal hvert Aar give dets Moder en halv Mark til dets Underhold, medmindre han er saa rig 25 en Mand, at han vil give mere.

SkL. 59 a

Kap. 181. Om Ægtebørn og Slegfredbørn.

Har en Mand baade Ægtebørn og Slegfredbørn, og vil han give sine Slegfredbørn noget, da skal han først kundgøre det paa Landsting eller paa Herredsting og lyse, 30

4-5 da .. Bøder] *mgl.* YR. 5 men .. vil] og ikke vil tage YR.
29-30 først .. det] gøre det for Kongen eller YR. og *Var. af* ÆR.

at det er hans Børn, og derefter give dem, hvad han vil. Jord skal han skøde, og Løsøre skal han lyse for Tingmændene og overgive dem det, mens han er i Live. Faar de det ikke i deres Besiddelse, mens han lever, da faar de
 5 det ikke efter hans Død. Men efter deres Faders Død faar de ikke anden Arv end det, han gav dem, mens han levede.

Kap. 182.

SkL. 59 b

Men efter deres Søkende tager de lige saa meget som Ægtebørn, hvis de fik det, som deres Fader gav dem,
 10 (i Hænde) i hans Levetid og ellers ikke.

Kap. 183.

SkL. 59 c

Men det skal I ogsaa vide, at selv om Faderen siger, at han er Bryde paa sit Slegfredbarns Vegne, da hjælper det ikke Barnet, undtagen med Hensyn til saa meget,
 15 som det har i sin Besiddelse uden for sin Faders Gaards Grænse.

Kap. 184.

SkL. 59 d

Hvad enten Faderen er rask eller syg, skal han altid lyse til Tinge, hvad han vil give sine Slegfredbørn. Men
 20 efter deres Moder og efter hendes Børn tager de fuld Arv, hvad enten de er tinglyst eller ej.

Kap. 185.

SkL. 60

Men avler en Mand Børn i Løndom med en Kvinde, som han ikke er lovlig gift med, da maa det ikke
 25 kaldes Ægtebørn, selv om han siden faar hende (til Hustru) paa lovlig Maade. Men alle de Børn, der bliver avlet, efter at hun blev lovlig gift, dem kalder vi Ægtebørn. Men det Barn, der var født før, tager ikke Arv efter sin Fader, medmindre det bliver tinglyst, og det saa

4 i deres] i Hænde og i YR. 5 Men] for YR. 6 dem] og overantvordede dem *tilf.* YR.

23 Kvinde (»Kone»)] Frue YR *samt Var. af ÆR.*

ledes, at Faderen giver det noget. Men efter sin Moder og efter sine Søskende tager det lige saa meget som andre Børn.

SkL. 61

Kap. 186.

Har en Mand Slegfredbørn, og er de ikke tinglyst, da tager han ikke Arv efter dem, hvis de dør før ham. 5 Men bliver et Slegfredbarn dræbt, da skal han tage Bøder efter det; men han skal ikke bøde for dets Gerninger.

SkL. 62

Kap. 187. Om Tjenestekvindebørn.

Har en Mand et Barn med sin Tjenestekvinde, og har han ikke givet det Frihed og ikke tinglyst det, da skal 10 han ikke bøde mere for dets Gerninger end for et andet ufrit Tyende.

SkL. 63 a

Kap. 188. Om Slegfredbørn.

Har en Mand Slegfredbørn, og vil han give dem alt efter sig, da skal han kundgøre det paa Landstinget eller 15 paa Herredstinget og skøde til dem, derefter tager de alt efter ham, hvad enten de er inden for Gaardens Grænse eller udenfor.

SkL. 63 b

Kap. 189.

Men faar en Mand Ægtebørn, efter at han lyste det, 20 da faar de Slegfredbørn ikke mere end halv Lod over for Ægtebørnene.

SkL. 65

Kap. 190. Hvis mange Børn er sammen.

Naar mange Børn af en Mand er sammen i Fællig, og en anden faar een eller to af deres Lodder i deres uskif- 25 tede Jord, da medtages (ved Lodkastningen) saa mange Lodder, som der er Ejere, naar der skal skiftes, og ikke saa

2 lige .. som] lige Lod med YR.

15 kundgøre det] gøre det for Kongen eller YR.

21 det] dette YR.

25 anden] Mand *tilf.* YR. og *Var. af* ÆR.

mange, som der har været. Det skal I ogsaa vide, at hvor mange Lodder en anden Mand end faar i deres Jord, da skal de alle altid lægges sammen (ved Skifte).

Kap. 191. Om Reb og om ret Opmaaling
og om Ornum.

SkL. 67

5

Bor man sammen i en By, og somme rejser Klage over, at nogen af dem har bebygget deres Gade, da skal de, der vil bevise, at (den bebyggede Grund) tilhører dem alle, have Ret til at føre Bevis, og derefter skal man udligne alle Hustofter
10 mellem alle dem, der bor i den By, hvor de er uenige, men hvis der er nogen, der ikke vil lade det komme til Reb og ret Opmaaling, da skal Granderne stævne vedkommende for Kongen eller for Tinget, og da skal Tingmændene fastsætte en Lovdag for ham. Vil han ikke rebe med dem efter den Lovdag, da skal
15 han svare Kongens Ret derfor.

Kap. 192. Spærrer man Vej for Granderne.

SkL. 68

Spærrer man en Vej i Byen for alle Granderne, da skal de bevise deres Ret til Vejen med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered.

20

Kap. 193. Spærrer man Vej for Herredsmænd.

SkL. 69

Spærrer man en Vej for Herredsmænd eller for hele Bygden, da har Herredsmændene Ret til at bevise, at den skal være aaben, med to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered. De Mænd, der skal bevise, at Vejen skal være aaben, skal udnævnes for
25 Kongen eller paa Tinget. Vil de ikke sværge, som er udtaget dertil, da skal hver af dem bøde tre Mark til Kongen.

Kap. 194. Om Kirkevej.

SkL. 70 a

Er Sognemændene uenige om Kirkevej, da skal Biskoppen udtage tolv Mænd i Kirkesognet, og de skal sværge dem

3 alle] *mgl.* YR.

22 og 24 bevise] vidne YR.

Kirkevej, hvor de vil, men hvis de ikke vil sværge, da skal hver af dem udrede tre Mark i Bøde til Biskoppen.

SkL. 70 b

Kap. 195. Om Hovedvej.

Den, som ødelægger en Hovedvej med Grav eller Pløjning eller med Gærde, skal bøde tre Mark til Kongen. 5

SkL. 72 a

Kap. 196. Om Byskel.

Er en By uenig med en anden om Markskel, da skal man udtage tolv paalidelige Mænd af Bygden til at sværge Markskel, hvor de vil. Det, de gør, være gjort for Gud.

SkL. 72 b

Kap. 197. Om Ornum.

10

Men hvis det sker, at man bliver uenig i en By om et Ornum og om anden Jord, da skal et Nævn ogsaa træffe Afgørelse derom ligesom ved Markskel. Men de, der skal sværge, skal bruge denne Edsformular: de skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som de gør det hverken af Velvilje eller for Gods, men fordi de tror, at det er det rigtigste Markskel eller Ornumskel imod anden Jord, hvad som helst det er. Men hvis nogen vil sagsøge dem, som Markskellet er tilsvoret, og sige, at de har erhvervet mere ved [Køb] eller paa anden Maade, da skal de værge sig med en Tylv- 20 tered af lovfaste Mænd, for et Nævn maa ikke gøre andet end at sværge den til Besidder, som de mener har Ret. Dette er den Edsformular, som de, der skal sværge for dem, skal bruge: De skal bede Gud hjælpe sig, saa sandt som det, de andre svor, var rigtigt, og at han og ingen anden 25 Mand derfor ejer det. Men bliver en hel By sagsøgt af samme Grund, da skal alle, der er Ejere i Byen, deltage i

8 Bygden] om de findes *tilf.* YR. 9 gør] sværger YR. og *Var.* af ÆR; flere *Var.* af YR. har dog gør.

19 Køb] *mgf.* i YR. *ligesom ogsaa* i ÆR; *jf. Kommentar.*

Eden, hvor mange de end er, og alle skal sværge med een Edsformular, og efter dem skal elleve lovfaste Mænd sværge.

Kap. 198.

SkL. 72 c

5 **M**en hvis nogen af dem, der bor sammen i Byen, ikke vil deltage i Eden med dem, da skal han miste saa meget, som han ejede af det, Søgsmålet mod dem angik, og de, der rejste Krav, skal have det. Men hvis nogen af de Mænd, der bor sammen i Byen, og som skal sværge, har Forfald, da skal to Mænd bevidne hans Forfald, og der-
10 efter skal han, naar han kommer hjem, sværge det samme, som hans Grander svor, og have sin Lod som en af dem.

Kap. 199. Om Markskel.

SkL. 72 d

Vil de Mænd ikke sværge Markskel, som bliver udtaget dertil, da skal hver af dem bøde tre Mark til Kongen
15 derfor.

Kap. 200. Om Jordskel.

SkL. 73

Men hvis nogle Mænd, som er sammen i et Bol, er uenige om Jord, da kan de naar som helst udligne med hinanden og det saaledes, at Otting kan stille Krav (derom)
20 til Fjerding og Fjerding til et halvt Bol og et halvt Bol til et helt Bol. Et helt Bol kan bringe hele Byen til Røbning, saa mange Bol, som der er. Vil Fjerding ikke rebe med Otting eller halvt Bol med Fjerding eller Bol med et halvt Bol eller Byen med et helt Bol, da skal den, der klager, drage
25 til Herredsting eller til Landsting og stævne dem, der ikke vil rebe, til eet Ting og til et andet Ting, og kommer han ikke til Stede og staar til Rette for den, der klager, da skal han bøde to Øre for hvert Ting, og derefter skal han stævne

8-9 og .. Forfald] har Forfald, naar der skal sværges YR.

15 derfor] *mgl.* YR. og *Var. af* ÆR.

18 om Jord] *mgl.* YR. 26 og 28 han (1)] de YR.

ham til tredie Ting. Staar han ikke til Rette paa tredie Ting, da skal han bøde tre Mark til den, der klager, for Retløshed.

SkL. 74

Kap. 201.

De Mænd, der er sammen i et Bol, kan lige saa vel udligne 5 med hinanden, efter at der er saaet, som før, og den, der har besaaet den andens (Jord), skal miste sin Sæd. Men hvis det sker, at et Bol er uenig med hele Byen, da skal det vente, til Kornet kommer af, medmindre han har nedlagt Forbud, førend de saaede. Da skal de rebe, og den, 10 der saaede, skal betale Bøder og miste sin Sæd, hvis den rebes fra ham.

SkL. 75 a

Kap. 202.

Sælger en Mand sin Markjord bort, mindre eller mere, og har han selv Hustoften tilbage og tre Agre, een Ager i 15 hver Vang, hvis der er tre Vange, eller to Agre, hvis der er to Vange, eller een Ager, hvis der er een Vang, og en anden Mand senere gaar hen og køber den Hustoft med tre eller to eller med een Ager, efter som der er Vange til, da maa han sværge al Markjorden til Hustoften eller have Er- 20 statning.

SkL. 75 b

Kap. 203.

Dette vil nogle Mænd have til Lov, at Leding, Inne og Stud skal svares af Hustoften, ellers kommer den til kort, som skal svare al Skyld af Hustoften alene og ikke af 25 andet. Skal det ikke være saaledes, at man skal sværge Markjorden til Hustoften, da kan Rebning ikke bruges, thi hvis man altid skal have Bevisretten paa Grund af sin Besiddelse, og Ejeren ved, [hvor] meget han har mere end en Otting eller

1 ham] dem YR. 1 og 2 han] de YR.

18-19 tre .. Ager] de Agre YR.

28 altid] YR. har ligesom Teksten i ÆR. og flere Var. ej. 29 hvor] mgl. i YR. ligesom i ÆR. 29 over] i YR.

Fjerding og svarer saaledes: Reb, hvis du vil, saa meget har jeg faaet i din Lod, og det vil jeg have i Kraft af min Besiddelse, da nytter Rebning ikke, for det tages ikke fra ham med Rebning, og skal Rebning anvendes, da synes den Lov
 5 at være unyttig, at man paa Grund af sin Besiddelse skal (kunne) sværge Ager eller Eng fra Hustoften. Men faar en Mand hele Markjorden, da maa han sværge Hustoften til Markjorden med samme Ed, det vil sige Tylvtered af lovfaste Mænd.

10 Kap. 204. Bevisretten til Jord.

SKL. 76

Det skal man ogsaa vide, at den, som skal have Bevisretten til Jorden, skal have haft den ukæret i sin Besiddelse i tre Vintre, hvad enten det er Ager eller Eng eller Skov, han har faaet. Vi siger dette, for ellers er det haardt
 15 for den, som bliver fattig, hvis han ikke maa bortsælge sin Ager eller sin Eng for at klare sig og bo paa sin egen Hustoft til sin Død med lidt Markjord fremfor at være en andens Landbo. Skulde han ikke kunne gøre det, da synes han ikke at have Frihed over sit eget. Men Rebning er ikke
 20 unyttig af den Grund, for de Mænd, der bor sammen i Byen, ved godt, hvem af deres Grander der har en Otting, og hvem der har en Fjerding eller mere eller mindre, og derfor, naar der skal rebes, og Granderne ved, at den ene skal rebe med den anden, hvis der da rebes noget fra en, da mister
 25 han det, medmindre han gør Indsigelse, før der rebes, men gør han Indsigelse og siger saaledes: Reb, hvis du vil, (men) jeg eller mine Forfædre har erhvervet en Øres Land eller mere eller mindre af din Jord, og den vil jeg paa Grund af min Hævd ikke miste, hvad enten den kommer til dig ved Rebning
 30 eller ikke, da beholder han den og ellers ikke, men det er raadeligst, at man sætter Gud og Sandheden højere end nogen anden Ting og ikke afhænder Gud for Jord.

SkL. 77

Kap. 205.

Træffer en Mand Aftale med en anden om at sælge Jord, og han ikke vil holde det, da skal han bøde seks Øre til ham eller give sjette Mands Ed. Hvis han ellers lover at sælge og ikke vil holde det, skal han bøde to Øre eller give 5 tredie Mands Ed.

SkL. 78 a

Kap. 206.

Det vil vi ogsaa, at I skal vide, at hvis en Mand sælger sin Jord bort og skøder den paa Tinge og senere vil nægte, at han skødede og solgte den, da nytter det ham ikke 10 over for Tinget, men den Mand, der har faaet Jorden, erhverver ikke Bevisretten med Hensyn til Jorden, før han har faaet Lovhævd paa den, det vil sige, haft den ukæret tre Vintre.

SkL. 78 b

Kap. 207.

15

Men gør en anden Mand end Sælgeren Indsigelse, da skal Sælgeren værge Jorden for ham, indtil han har faaet Lovhævd paa den. Kan han ikke værge Jorden for ham, til han faar Lovhævd paa den, da skal han udlevere det, han modtog, og give en Tylvtered paa, at han ikke 20 kan værge den for ham, og bøde tre Mark, men kan han forsvare Jorden for ham, til han faar Lovhævd paa den, da skal han derefter selv forsvare den over for enhver, der rejser Krav, med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd.

SkL. 78 c

Kap. 208.

25

Men det skal man vide, at efter at han har faaet Lovhævd paa Jorden, da skal Sælgeren ikke sværge sammen med ham, medmindre han selv vil, men sker det, at Jorden gaar ham af Hænde, efter at han har faaet Lov-

4 til ham] *mgl.* YR.

8 vil .. skal] skal man YR.

27 paa Jorden] *mgl.* YR. og *Var. af* ÆR.

hævd, fordi hans Sælger havde faaet den med Urette, og han ikke vil væрге den ved Mened, da skal han rejse Krav mod Sælgeren og tage Købesummen eller Edsbevis af ham. Derfor siger vi saaledes, at Jord skal væрге Jord, 5 eller Mened sværges, det skal forstaas saaledes, at hvis han faar Lovhævd paa Jorden, og den senere gaar ham af Hænde, da skal Sælgeren betale Erstatning eller. præstere Edsbevis for, at han ikke solgte.

Kap. 209.

SkL. 80 a
÷ beg.

10 **D**et skal man ogsaa vide, at naar en Mand har faaet Lovhævd paa Jord, og der siden rejses Sag mod ham om den, da skal han væрге sig med en Tylvtered af lovfaste Mænd og Vidnesbyrd om Skødningen og bede Gud hjælpe sig, saa sandt som han fik den af den rette Ejer og har faaet 15 Lovhævd derpaa, og derfor ejer han den. Kan han ikke forsvare den, da skal han udlevere den.

Kap. 210.

SkL. 80 b

Men er man uenig om Besiddelse, da skal man udtage 20 tolv ansete Mænd i Herredet dertil, og de skal ved Ed tilkende den Besiddelse, som de vil, eller bøde til Kongen. Saaledes skal man ogsaa gøre, hvor som helst man er uenige om Besiddelse, men den, som de sværger Besiddelse til ved Strid om Jord, han skal væрге sig med tre Tylvter.

Kap. 211.

SkL. 81

25 **S**ælger en Mand Jord til en anden, og kan han ikke hjemle den, da skal han bøde tre Mark til ham. Kan han hjemle den, men vil ikke og svarer, at han ikke vil miste sin Jord, men hellere vil bøde tre Mark, da har han aldrig Magt dertil, men skal opfylde Købet.

SkL. 82

Kap. 212.

Sælger en Mand Jord til to Mænd, da skal den have den, som han vil hjemle den til, medmindre den anden har faaet Lovhævd paa den, da har han Bevisretten med Hensyn til den. Men han kan hjemle den, til hvem han vil, ind- 5 til det har været for Tinget eller for Kongen, men over for den, som ellers stiller Krav, skal han væрге sig med en Tylvtered.

SkL. 83

Kap. 213.

Rejser en Mand Sag mod en anden vedrørende hans 10 Jord, og han ikke kan faa Ret over ham hjemme, da skal han stævne ham til Tinget, og Tingmændene skal fastsætte et andet Ting for ham. Forsømmer han og kommer ikke til det første Ting, skal han bøde to Øre. Kommer han ikke til andet Ting, skal han bøde to Øre, kommer han ikke 15 til tredie Ting, skal han ogsaa bøde to Øre, eller man skal sværge, at han har Forfald, og Tingmændene skal fastsætte et fjerde Ting for ham. Kommer han da ikke til Stede eller nogen, som fuldt kan svare paa hans Vegne, da skal han der idømmes Bøder til Bonden og ligeledes til Kongen. Men 20 kommer han paa fjerde Ting og siger, at han ikke var lovlig stævnet, fordi han havde lovligt Forfald, da har han efter Sjællandsfar Lov Ret til paa fjerde Ting enten at udrede eller at love Edsbevis.

SkL. 84

Kap. 214. Hvis man sætter Jord i Pant.

25

Men sætter en Mand sin Jord i Pant og pantskøder den paa Tinget, da skal det staa fast, som er gjort paa Tinget, men siger den, der har Jorden i sin Besiddelse senere, at den var skødet til evigt Eje, og erindrer Tingmændene ikke, om den var skødet til Pant eller til evigt Eje, 30 men de dog erindrer, at den blev skødet, da er den altid nærmere til at føre Bevis, som siger, at den var skødet til evigt Eje, end den, der modsiger det, men dog med to

Mænds Vidnesbyrd og en Tylvtered. Men vil den anden paastaa, at den hverken var skødet til Pant eller til Eje, da er den altid nærmest til at føre Bevis, som har den i sin Besiddelse, men dog med samme Bevismiddel, som jeg før 5 har sagt.

4-5 jeg .. har] før er YR.

TRÆLLE- OG TYVERETTEN

Yngre Redaktion Kap. 86 og 87.

Kap. 86. Om Ansvarret for Trællens Handlinger.

- ^a **D**et, som en Bonde byder eller tilraader sin Træl at gøre, 5
hvad enten det er at slaa eller hugge eller noget andet, 5
at øve Hærværk eller binde en Mand eller deslige, det skal
han altid bøde ligesaa fuldt for, som hvis han selv havde
gjort det. Men nægter han, da skal han nægte med tre
Tylvter — hvis det er en fyrretyve Marks Sag — at det
var paa hans Bud eller efter hans Raad. Men er det Afhug ¹⁰
eller alle de Sager, som er større end til ni Marks Bøder,
da skal han ligeledes nægte det med tre Tylvter. Men er
det mindre end til ni Mark eller ogsaa til ni Mark, da skal
han nægte det med een Tylvt og bøde for Trællens Ger-
^b ning. Men hvis en Træl binder en fri Mand, eller han tager ¹⁵
en Kvinde med Vold eller gør noget, der er en fyrretyve
Marks Sag, da skal Bonden bøde tre Mark, fordi han ikke
tæmmede ham bedre, og overgive Trællen til den, som han
har forbrudt sig imod. Men hugger han enten en Fod eller
en Haand eller ogsaa et Øre af en fri Mand eller tilføjer ²⁰
ham en hvilken som helst anden Lyde, som medfører højere
Bøde end Hugget eller Saaret, da skal Trællen altid selv
bære Ansvarret for det, han har gjort ved ham, og Bonden
skal ikke des mindre bøde tre Mark, fordi han ikke tæmmede
sin Træl. Men vil Bonden derimod bøde fuldt for ham, som ²⁵
om han var en fri Mand, da skal han selv have sin Træl.
^c Løber Trællen bort, efter at han har gjort Gerningen, da
skal Bonden sværge med Tylvtered, at han ikke har raadet

ham til at flygte, og at han ikke er Skyld i, at han er kommet bort, og ikke har hjulpet ham af Sted, da skal han bøde tre Mark, som det er sagt, og vedkommende skal selv søge at faa Hævn. Men hvis Trællen sammen med Bonden er med
5 til enten at dræbe eller at saare eller gøre Hærværk, da skal Bonden bøde lige saa fuldt for Trællen, som hvis han var fri. Men naar som helst Bonden vil nægte for Trællen, at han
gjorde noget, hvor højt det end gaar, da skal han højst nægte med tre Tylvters Ed lige ned til ni Mark. Bliver det
10 lavere, da skal han nægte med een Tylvtered. Men slaar eller saarer en Træl en fri Mand, da skal Bonden bøde tre Mark derfor, hvad enten det er det ene eller det andet. Bibringer han ogsaa flere Saar i eet Angreb, og bliver Lyden ikke større end Saaret, da skal han ikke bøde mere. Men
15 hvis en Mand slaar en ufri, da skal han bøde to Øre derfor; saarer han ham ogsaa, da er (Bøden) det samme. Men saarer eller slaar han ham saaledes, at han ligger i Sengen derefter, da skal han godtgøre Bonden Spildet af Arbejde og give Betaling til Læge for ham, dog maa det ikke tilsammen be-
20 løbe sig til mere end tre halve Mark, det vil sige tolv Øre i Bod. Men slaar en Mand en Træl for Øjnene af Bonden, da skal han bøde tolv Øre derfor til Bonden, hvis Trællen ikke sætter sig til Modværg, men slaar Trællen igen eller trækker i Haaret eller noget af den Slags, da skal den frie
25 Mand ikke bøde mere for Trællen end to Øre, og Bonden (skal bøde) tre Mark for Trællen. Men dræber en Mand Bondens Træl, da skal han bøde to Mark Sølv derfor, og siger Bonden, at han var mere værd, og at han voldte ham Skade for et større Beløb, da skal han udrede det, han synes,
30 og sværge med sjetten Mands Ed paa, at han ikke var mere værd. Men vil han ikke betale, da skal han sværge med Tylvtered, at han ikke gjorde ham mere Skade ved at dræbe

1-2 Skyld . . bort] kommet bort med hans Vidende ÆR; *saal.* ogs. *Var. af YR.*

ham. Men hugger han enten en Haand eller Fod af eller (tilføjer ham) anden Lyde, da skal han erstatte ham den Skade, som Tingmænd, der er udtaget dertil, siger, at han har gjort ham, i Forhold til, om han var blevet dræbt, og desuden give Edsbevis paa, at han ikke har gjort ham mere 5 Skade, for hvad skulde han med en Træl, som han ikke kunde have Nytte af. Men stjæler en Træl, da har Kongen 8 først Ret til Bøder ved Tyveri til (en Værdi af) fem Penning. Er det i Behold, som han har stjaalet, da skal han udlevere det og Bonden desuden fem Penning, og Kongens 10 Ombudsmand faar en Mark paa nær fem Penning. Stjæler han en Ørtug, og er det, som han stjal, i Behold, da skal Bonden udlevere det og desuden en Ørtug og til Kongen en Mark paa nær en Ørtug. Stjæler han en Øre, og er det, som han stjal, i Behold, da skal Bonden udlevere det og desuden 15 endnu en Øre og til Ombudsmanden syv Øre. Men er det ikke i Behold, som han stjal, da skal Bonden betale en Øre for den Øre, som var stjaalet, og dertil endnu en Øre og til Kongen seks Øre. Men stjæler han til (en Værdi af) tre Øre, og er det ikke i Behold, som han har stjaalet, da skal Bonden 20 udbetale tre Øre og dertil endnu tre Øre, og Kongen faar ikke mere end to Øre. Saaledes maa han ikke forbryde mere for Bonden, naar han stjæler, end indtil en Mark. Jo mere han stjæler, indtil det bliver en halv Mark, des mindre faar Kongens Ombudsmand deraf. Men stjæler han en halv Mark, 25 da har han forbrudt sig selv. Griber den bestjaalne ham med de Tyvekoster, som han har stjaalet, til (en Værdi af) en halv Mark, da skal han føre ham til Tinget, men kan han ikke tage ham med, og sigter han Bonden for, at hans Træl gjorde det, og tør denne ikke værge ham med Tylvtered, da skal han føre ham til Tinget, og det afhænger af ham, der har forebragt Sagen, og af Tingmændene og Kongens Ombudsmand, om han skal kunne løses, saafremt Bonden vil 30 løse ham, eller om man skal hænge ham. Men løber Trællen

fra Bonden, da kan han ikke forbryde mere for Bonden ved at løbe bort end sig selv. Det er nu saaledes: hvis han dræber en Mand, da bøder Bonden ikke mere derfor, end at Trællen overgives til dem, som han har forbrudt sig imod, 5 hvis han bliver fanget. Ligeledes hvis han har øvet Hærværk eller taget en Kvinde med Vold eller bundet en anden Mand eller gjort noget af den Slags, da kommer han ogsaa i deres Magt, som han har forbrudt sig imod. Men hugger han en Fod eller Haand af en Mand eller (tilføjer ham) en anden 10 Lyde, der er saa stor, at den er mere end Saarlyde, eller Slag, da gaar det ud over Trællen selv. Ligeledes hvis han har stjaalet til (en Værdi af) en halv Mark og bliver grebet dermed, da kommer han ogsaa i Tingmændenes Magt. Men har han saaret eller slaaet en Mand og kommer hjem til 15 Bonden igen, da skal Bonden nægte Slaget eller Saaret med Tylvtered eller bøde tre Mark derfor, for det vilde være haardt for en fri Mand, hvis han blev slaaet eller saaret og vidste, hvem der havde gjort det, og hverken skulde have Bod eller Edsbevis derfor.

20 Ligger Bondens Træl hos en fri Kvinde, da skal Bonden i bøde tre Mark til hendes Frænder. Men ligger en fri Mand hos en Bondes Trælkvinde, og det er en Kammerpige, som hverken maler eller bager eller gør andet af den Slags Arbejde, da skal han bøde seks Øre derfor til Bonden. Men 25 er det en anden Tjenestekvinde, da skal han bøde to Øre derfor til Bonden. Men sker det, at en Træl tager en fri ; Kvinde, eller en fri Mand tager en ufri Kvinde, og baade Frænderne og Husbonden taaler det, og de flytter sammen i en Hytte og har Hus inden for Bondens Gaardsled, eller 30 den Bolig, hvor de har deres Ophold, er i Bondens Gaard, hvis da Konen er fri og Manden ufri, og han har Børn med hende, da er Børnene fri, og dør enten Trællen eller den frie Kvinde, da arver hverken Trællen eller Børnene noget ud af Bondens Gaard, medmindre Bonden selv vil give dem

noget for Guds Skyld. Men har de Hus eller en Bolig, hvor de har deres Ophold, uden for hans Gaardsled, hvis Konen da er ufri, og hun har ufrie Børn, og hun dør, da arver Børnene ikke, fordi ufrie Børn ikke kan arve. Men er der et Barn, som Bonden tidligere har givet Frihed, og var den frie Mand viet til den ufrie Kone, eller han havde lyst paa Tinge, at Barnet var hans, da skal det tage Arven. Men er der ikke et saadant Barn, da skal den frie Mands Frænder arve. Men hvis Konen var fri, da skulde det gaa til hende og til hendes k Børn. Men tager en fri Mand en ufri Kvinde med Vold, da skal han bøde tre Mark til Bonden derfor. Sker det ogsaa, at en Mand griber en Mands Træl og binder ham, medmindre det er for Tyveri, da skal han ogsaa bøde tre Mark derfor til Bonden, og i de Tilfælde, hvor man skal bøde fyrretyve Marks Bøde for en fri Mand, skal man bøde tre 15 Mark til Bonden for Trællen.

1 Men løber en Træl eller en ufri Kvinde bort, og efterlyser han (dem) paa Tinge og tilbyder noget paa Tinge, mere, end den lovlige Betaling er, da bør han holde det, som han har tilbudt. Men tilbyder han ikke (noget) paa 20 Tinge, og griber en Mand Trællen indenlands, da skal han betale to Øre for hver Træl, han griber. Men griber han ham uden for Landet, da skal Ejeren give en halv Mark for hver Træl. De Penge skal dog være efter Bødevurdering, det vil sige to Ørtug Sølv for to Øre. 25

Kap. 87. Om Tyveri.

a **M**en stjæler en Mand, da maa man ikke binde ham for mindre end en Værdi af fem Penninge, og det maa ikke dreje sig om mindre end en Værdi af fem Penninge, medmindre det er en Korntyv, men en Korntyv er han, selv 30

3 hun] han ÆR (et enkelt Hss. har dog hun).

7-8 der .. Barn] det ikke tillyst ÆR.

om han ikke stjæler mere end en halv Skæppe, og bliver han taget dermed, da maa man binde ham, og han skal da bøde til Kongen. Men bliver han sigtet for, at han har stjaalet, og drager man til hans Hus og kræver, at han skal
5 stille Borgen, da skal han, selv om han er lovfast Mand, ikke des mindre stille Borgen for Tyverisigtelsen. Sigter man b ham for Tyveri, da skal der gives samme Edsbevis lige fra fem Penninge til en halv Mark. Men bliver han stævnet til Tinget, og nægter han, at han er en Tyv, da skal han love tre
10 Tylvters Ed derfor. Kan han væрге sig med Tylvtered, da skal han være rensset, men brister Edsbeviset for ham, da skal han udrede til Bonden det, han har stjaalet fra ham, og desuden det dobbelte og til Kongen tre Mark. Men har han c Kone og Børn, og er hans egen Hovedlod ikke saa god som
15 tre Mark, da skal han ikke forbryde mere end sin Hovedlod alene og kun af Løsøre og ikke af Jord. Men er han en anden Mands Fæster eller Gaardsæde, da skal hans Hovedlod fraskiftes baade i det Løsøre, som kan gaa over Tærskelen, og ligeledes af det andet, og den Bonde, der er blevet
20 bestjaalet, skal allerførst have sit deraf og desuden det dobbelte, og man skal beregne, hvor meget det er, som kan gaa over Tærskelen, og hvor stor hans Lod bliver heraf og ligeledes af det andet, som ikke kan gaa over Tærskelen. Hvis det ikke er mere end tre Mark, da tager den, der er blevet
25 bestjaalet, saa meget mere af det og af det andet saa meget mindre, som det, han havde stjaalet, beløber sig til, og naar den, der blev stjaalet fra, har taget sin Ret, da faar Kongens Ombudsmænd alt det, som er tilovers, der kan gaa over Tærskelen. Men det, som ikke kan gaa over Tærskelen, det
30 tilfalder Ejeren af Jorden, hvorpaa Tyven bor. Men bliver han grebet med det, han har stjaalet, og bliver bundet, da

24 tre Mark] det han stjal ÆR; andre Hss. samt Tekst 2 har dog tre Mark; jf. Kommentar.

udtager Bonden, der blev bestjaalet, først sit eget, som han har fundet hos ham, hvis det hele findes, og Erstatning, hvis ikke det hele findes, og desuden af hans Hovedlod, som før er nævnt; og uanset hvor stor hans Hovedlod er, hvis han bliver bundet og ført til Tinget, da har han forbrudt det 5 hele, og saaledes, som før er sagt, tilhører alt det, som kan gaa over Tærskelen, Kongen, og det andet hører til Jord-ejerens Del, og der tages intet af Børnenes Hovedlod eller af Konens, medmindre det bliver fundet under hendes indre Laas, det vil sige enten i hendes indre Rum eller i hendes 10 Kiste, da har Kongen Ret til hendes Hovedlod indtil tre Mark, hvis der er saa meget. Men hvis man fører Manden til Tinget for at faa ham dømt til Hudstrygning, hvis Tingmændene vil det, da skal Kongens Bryde kunne tage Baandene af ham, hvis han er paa Tinget. Men vil han ikke, eller 15 er han ikke paa Tinget, da skal Bonden, der bandt ham, tage (Baandene) af efter Tingmændenes Dom og være sagesløs.

e. Bliver en Mand sigtet for Tyveri, enten for en halv Mark eller for mere, da maa man stævne ham til Herredsting eller til Landsting, hvad man helst vil. Stævner man ham til 20 Herredsting, da skal man stævne ham for tre Ting, og hvis han ikke kommer paa det tredie Ting, da skal Tingmændene fastsætte et fjerde Ting for ham, og kommer han da ikke, eller indtræffer der Sygdoms Forfald, eller man sværger, at han har Forfald, fordi han ligger i Sygdom, da skal man 25 tage hans Mandhelg paa Herredstinget, og det første Ting, han derefter vil, skal han drage til Landstinget med Herredsvidne paa, at hans Mandhelg blev taget der, og lade ham hans Fred fradømme der, og derefter skal han være fortabt og fredløs, og hvor som helst man træffer ham, skal man 30 føre ham til Tinget og gøre med ham efter Loven. Sker det saaledes, at den, der bliver anklaget for Tyveri, var draget hjemmefra, før han blev stævnet, hvad enten han er uden for Landet eller uden for Riget, og kommer Værgen for

den, som var anklaget for Tyveri, til Stede og tilbyder Edsbevis for, at han — som sagt — var draget bort før, da skal han som (enhver) anden Mand nyde den Frist, som er fastsat, Dag og seks Uger, hvis han er uden for Landet og inden for Riget, og Dag og Aar, hvis han er uden for Riget. Men hvis han ligger i Sygdom, da skal man forholde sig, som før er omtalt, man skal ikke behandle dem efter den strængeste Ret, fordi de ikke alle er Tyve, som bliver anklaget for Tyveri. Men kommer han til Tinget, enten det 5 første eller andet eller tredie eller ogsaa det fjerde, og tilbyder Edsbevis, da skal han love Edsbevis, og Modparten skal udtage seksten Mænd for ham, saa mange, som før er nævnt ved fyrretyve Marks Sag, (det skal være) jordejende Mænd og ikke af hans egne nærmeste Slægtninge, og der- 15 paa skal den anklagede udskyde tre, og han skal da atter drage hjem, til syv Nætter er gaet, og da skal han have dem med sig, som er udtaget dertil. Renser ti af de tretten ham, da skal han være renset, men fælder nogen af de ti ham, da er han fældet i Sagen, og da tager man hans Mand- 20 helg, og han skal dog drage bort, saaledes at man ikke tager ham den Dag og ikke den Nat, fordi han skal have Dag og Nats Frist til at søge Tilflugt i Skov og Mose, og man skal derefter igen drage til næste Landsting og tage hans Fred der, ikke fordi man ikke godt kan tage hans Fred før, naar 25 hans Mandhelg ikke først er taget, og han har haft Dag og Nats Frist, men for at han siden vanskeligere kan skjule sig, og for at hver Mand skal vide, at hans Fred er taget, og enhver, som derefter er sammen med ham, skal bøde derfor. Men han maa ikke gribes uden for Herredet paa Grund 30 af Mandhelg, men kun naar han mister sin Fred. Men griber en Mand en Tyv med en halv Mark eller mere, da skal han drage til Tinget med ham, og Tingmændene skal dømme

14 Mænd] Bønder ÆR; de fleste Hss. har dog Mænd.

ham enten til at hænges eller til Kongens Gaard eller i hvert Fald til Hudstrygning, og det skal være med den bestjaalnes Vilje. Men hans Hovedlod skal udredes, som før er sagt om den anden Tyv, og Kone og Børn skal beholde deres, undtagen i det Tilfælde, at det bliver taget under hendes 5 Laas og Lukke, som før er sagt, og han skal allerførst tage g det dobbelte Beløb foruden sit eget, som blev stjaalet. Men kommer der nogen til Stede, som genkender sine Ejendele som stjaalne, og ved man, at det er hans, da skal han altid først udtage sit, før den anden tager det dobbelte Beløb, 10 eller Kongens Ombudsmand tager noget deraf. Men den, der henter sit Gods der, tager ikke det dobbelte Beløb, fordi den, som fangede Tyven, eller den, der greb ham med sine Ejendele, skal have det dobbelte Beløb. En hvilken som helst 15 anden, som finder sine Ejendele, skal tage dem og nøjes h dermed. Men mellem Kongens Bryde og en Fæster eller Gaardsæde skal det være, som tidligere er sagt, med Hensyn til hans Hovedlod af hans Løsøre. Men hvis det er en jordejende Mand, der stjæler, da gaar hans Hovedlod i Løsøre helt til Kongens Ombudsmand med Undtagelse af det, som 20 den anden faar, (nemlig) først hans eget og derefter det dobbelte deraf. Men sin Jord kan Tyven ikke fortabe ved Tyveriet, og han kan ikke skøde sin Jord paa det Ting, hvor han blev løst af sine Baand. Men er det saaledes, at en Tyv, der er jordejende, bliver dømt til Kongens Gaard, da skal hans 25 Jord tilhøre hans Børn, men bliver der senere givet ham Frihed, da skal han have sin Jord igen, men han kan ikke faa sin Jord igen, før hans Frihed er lyst paa Tinge, og han kan ikke skøde sin Jord bort paa det Ting, hvor hans Frihed bliver lyst. Naar den (først) kommer i hans Besiddelse, og 30 han bliver lyst fri, da kan han gøre, som han vil. Sker det, i at en Mand ikke kan finde Tyven og det, der er stjaalet fra

4 deres] Gods tilf. ÆR, *mem mgl. dog i flere Hss.* 21 hans] først hans ÆR; først *mgl. dog i flere Hss.*

ham, og han kommer til Tinget og tilbyder Belønning, da skal han, hvis nogen siden faar fat i ham, holde sit Løfte med Hensyn til det, han har lovet for ham, hvis den, der har fundet ham, vil tage imod det. Men griber en Mand
5 Tyven, og han ikke har tilbudt noget — — hvis det stjaalne er en halv Mark værd eller mere, men er det mindre værd, da skal han give saa meget mindre af den Mark Sølv, som det stjaalne er mindre. Det vilde være haardt for den be-
10 Øre fra ham, og den, der skal modtage Adkomsted, skal tage det hele. Men tager han et af disse Beløb, da skal han give to Øre, det er to Ørtug Sølv. Det skal man ogsaa vide, at hvis en
15 Bonde tager de Koster, som Tyven har stjaalet, og han enten lader ham løbe bort, eller han løber bort, uden at han har Borgen for ham, og han skjuler det og ikke lyser det baade
for Granderne og paa Tinget, da bør han vel bære samme Navn, som den havde, der først tog det. Men lyser han det
20 paa Tinge, og han ikke kan opspørge Manden, der ejer det, da skal han føre det til Tinget og lade det vurdere der, da maa han godt beholde det Aar og Dag og lade det da lyse
25 baade paa Landsting og paa Herredsting. Kommer den, der ejer det, til Stede inden Aar og Dag, da skal han have det; men kommer han ikke til Stede, da skal Kongens Ombuds-
mænd aflægge Adkomsted og tage det til sig. Men faar Kon-
30 gens Ombudsmand det af Tyven, da skal han gøre ganske det samme, som før er sagt om Bonden, baade føre det til Tinget og lade det vurdere der. Men hvis det er en Hest eller Klæde eller den Slags, som man kan gemme, da skal han ikke lade det komme bort før Aarsdagen (derefter). Men lyser han ikke
30 det, han har faaet, og lader det vurdere paa Tinget, eller han tager det bort, inden der er gaaet et Aar, hvis det er Koster, som kan gemmes, da skal han have lige det samme Navn

1 Belønning] til den, som finder ham tilf. ÆR, men mgl. dog i de fleste Hss.

- ¹ derfor, som hvis han selv havde taget det. Men stjæler en Mand Mad til sig eller sin Kone i Hungersaar, fordi han ellers ikke kan faa Føde, da er det haardt baade over for Gud og over for Mennesker, hvis han lader ham hænge eller lader ham lide stor Straf, naar det er gjort for Hungers 5 Skyld.

2 Mad .. Hungersaar] *forvansket i ÆR.*